

ಏಳನೇ ಅಧ್ಯಾಯ

ಸನತ್ಕುಮಾರರ ಬಳಿಗೆ ನಾರದರ ಆಗಮನ

ಉಪನಿಷತ್—ಓಂ || ‘ಅಧೀಹಿ ಭಗವ’ ಇತಿ ಹೋಪಸಸಾದ ಸನತ್ಕುಮಾರಂ
ನಾರದಃ | ತಂ ಹೋವಾಚ ‘ಯದ್ ವೇತ್ಥ ತೇನ ಮೋಪಸೀದ | ತತ್ತಸ್ತ
ಊರ್ಧ್ವಂ ವಕ್ಷ್ಯಾಮಿ ಇತಿ |

ಅನುವಾದ—‘ಪೂಜ್ಯರೇ ನನಗೆ ಪರತತ್ತ್ವವನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿರಿ’ ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾ ಸನತ್ಕುಮಾರರು ನಾರದರ ಶರಣು ಹೊಂದಿದರು. ಆಗ ಸನತ್ಕುಮಾರರು ‘ನೀವು ತಿಳಿಯದಿದ್ದುದನ್ನು ಮಾತ್ರ ನಾನು ಉಪದೇಶಿಸಬೇಕು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ನೀವು ಇಷ್ಟರತನಕ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿರುವ ವಿಷಯಗಳಾವುವೆಂದು ವಿಶದಪಡಿಸಿರಿ’ ಎಂದು ಹೇಳಿದರು.

ಭಾಷ್ಯ—ಯತ್ ವೇತ್ಥ ತೇನ ತದುಕ್ತ್ವಾ ಮಾಮುಪಸೀದ |

ಅನುವಾದ—‘ಯತ್ ವೇತ್ಥ ತೇನ ಮೋಪಸೀದ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ‘ಯಾವ ಯಾವ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಈಗಾಗಲೇ ಅರಿತಿರುವೆಯೋ ಅದನ್ನು ನನಗೆ ತಿಳಿಸಿ, ಮುಂದೆ ಅರಿಯಬೇಕಾಗಿರುವ ವಿಷಯವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅರಿಯಲು ನನ್ನನ್ನು ಗುರುವನ್ನಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸು’ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ.

ವಿವರಣೆ—ಯತ್ ವೇತ್ಥ ತೇನ ಮೋಪಸೀದ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ‘ಮಾ’ ಶಬ್ದವು ನಿಷೇಧಾರ್ಥಕವೂ ಆಗಿರಬಹುದು. ಅಸ್ಮತ್ ಶಬ್ದದ ದ್ವಿತೀಯಾವಿಭಕ್ತಿಯಾಗಿದ್ದು ‘ನನ್ನನ್ನು’ ಎಂಬ ಅರ್ಥವುಳ್ಳದ್ದೂ ಆಗಿರಬಹುದು. ಆಗ ಈ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ‘ನೀನು ತಿಳಿದ ವಿಷಯದೊಂದಿಗೆ ಬಾ’ ಎಂದಾಗಲೀ, ‘ನೀನು ತಿಳಿದ ವಿಷಯದೊಂದಿಗೆ ಬರಬೇಡ’ ಎಂದಾಗಲೀ ಅರ್ಥವಾದೀತು. ಆದರೆ, ನಮಗೆ ತಿಳಿದ ವಿಷಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅಂದರೆ ಮರೆತು ಬರುವುದು ಇಚ್ಛಾಧೀನವಲ್ಲ. ‘ಅರಿತಿರುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಬಾ’ ಎನ್ನುವುದೂ ಅನಾವಶ್ಯಕ. ಆದ್ದರಿಂದ ‘ಮಾ’ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ‘ನನ್ನನ್ನು’ ಎಂದೇ ಅರ್ಥ ಹೊರತು ಅದು ನಿಷೇಧಾರ್ಥಕವಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ‘ತಿಳಿದ ವಿಷಯದ ಜೊತೆಗೆ ನನ್ನ ಹತ್ತಿರ ಬಾ’ ಎಂದೇ ಇದರರ್ಥ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ, ‘ತಿಳಿದ ವಿಷಯದೊಂದಿಗೆ’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅಭಿಪ್ರೇತವಾದ ‘ಸಹಭಾವ’ ವಚನಮೂಲಕ ವಾಗಿದೆ ಹೊರತು ಜ್ಞಾನಮೂಲಕವಲ್ಲ. ಅಂದರೆ ‘ತಿಳಿದ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳಿ ಬಾ’ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ. ಇದನ್ನು ಆಚಾರ್ಯರು ‘ತೇನ’ ಎಂಬ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ

ಪದವನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿ ಅದಕ್ಕೆ 'ತದುಕ್ವಾ' ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಸೂಚಿಸಿರುವರು. ಮೊದಲು ತಿಳಿದ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳಿಯೇ ಉಪದೇಶ ಕೇಳಲು ಬರುತ್ತಾರೆ ಎಂಬ ನಿಯಮವೇನಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ತಿಳಿದಿರುವುದನ್ನು ಹೇಳಿ ಬಾ ಎಂದಾಗ ಅದು ಅನಾವಶ್ಯಕವೆನಿಸದು.

ನಾರದರು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದ್ದ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು

ಉಪನಿಷತ್—ಸ ಹೋವಾಚ 'ಋಗ್ವೇದಂ ಭಗವೋಽಧ್ಯೇಮಿ ಯಜುರ್ವೇದಂ ಸಾಮವೇದಮಾಥರ್ವಣಂ ಚತುರ್ಥಮಿತಿಹಾಸಪುರಾಣಂ ಪಂಚಮಂ ವೇದಾನಾಂ ವೇದಂ ಪಿತ್ರಂ ರಾಶಿಂ ದೈವಂ ನಿಧಿಂ ವಾಕೋವಾಕ್ಯಮೇಕಾಯನಂ ದೇವವಿದ್ಯಾಂ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾಂ ಭೂತವಿದ್ಯಾಂ ಕ್ಷತ್ರವಿದ್ಯಾಂ ನಕ್ಷತ್ರವಿದ್ಯಾಂ ಸರ್ಪದೇವಜನವಿದ್ಯಾಂ ಏತತ್ ಭಗವೋಽಧ್ಯೇಮಿ ||

ಅನುವಾದ—ನಾರದರು ಉತ್ತರಿಸಿದರು 'ಪೂಜ್ಯರೇ! ಋಗ್ವೇದ ಯಜುರ್ವೇದ ಸಾಮವೇದ ಅಥರ್ವಣವೆಂಬ ನಾಲ್ಕು ಅವಾಂತರ ವೇದಗಳನ್ನೂ, ವೇದಗಳಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿದ್ದು ಐದನೇ ವೇದವೆನಿಸಿದ ಇತಿಹಾಸಪುರಾಣಗಳನ್ನೂ, ಶ್ರಾದ್ಧಕಲಾಪವನ್ನೂ, ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನೂ, ದೈವಲಕ್ಷಣಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನೂ, ನಿಧಿ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನೂ, ಮೂಲ ವೇದವನ್ನೂ, ಪಂಚರಾತ್ರಾಗಮವನ್ನೂ ದೇವತಾವಿದ್ಯೆಯನ್ನೂ, ಆರಣ್ಯಕವೆಂಬ ವೇದಭಾಗವನ್ನೂ, ಭೂತಲಕ್ಷಣಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನೂ, ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನೂ, ಜ್ಯೋತಿಃಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನೂ, ಗಾರುಡವಿದ್ಯೆಯನ್ನೂ, ದೇವಜನ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನೂ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿರುವೆನು' ಎಂದು.

ಭಾಷ್ಯ—ಪಿತೃಲಕ್ಷಣಂ ತು ಪಿತ್ರಂ ಸ್ಯಾತ್ ರಾಶಿಃ ಸ್ಯಾತ್ ಪೂಗಲಕ್ಷಣಂ |

ದೇವತಾಲಕ್ಷಣಂ ದೈವಂ ನಿಧಿಶ್ಚ ನಿಧಿಲಕ್ಷಣಂ |

ವಾಕೋವಾಕ್ಯಂ ಮೂಲವೇದೋ ವೇದಸಾರೋಪಸಂಹೃತಿಃ |

ಏಕಾಯನಮಿತಿ ಪ್ರೋಕ್ತಂ ದೇವವಿದ್ಯಾತ್ವಮಾನುಷೀ |

ದೇವಜ್ಞೇಯೈವ ಯಾ ವಿದ್ಯಾ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾ ತಥಾಽಽರಣಂ |

ಭೂತವಿದ್ಯಾ ಭೂತಚಿಹ್ನಂ ಕ್ಷತ್ರವಿದ್ಯಾ ತು ನೀತಿಕಾ |

ನಾಕ್ಷತ್ರಿ ಚ್ಯುತಿಷಾಖ್ಯಾ ಚ ಸರ್ಪಲಕ್ಷಣಮೇವ ಚ |

ಸರ್ಪವಿದ್ಯೇತಿ ಸಂಪ್ರೋಕ್ತಾ ಯಾ ದೇವಪರಿಚಾರಗಾ |

ಸಾ ದೇವಜನವಿದ್ಯಾ ಸ್ಯಾದೇತಾ ವೇದ ಸ ನಾರದಃ |

ಇತಿ ಸಾಮಸಂಹಿತಾಯಾಂ |

ಅನುವಾದ—ಪಿತೃಗಳ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವ ಶ್ರಾದ್ಧಕಲಾಪವು ‘ಪಿತೃಂ’ ಎಂದೂ, ಸಂಖ್ಯಾಸಮೂಹಗಳ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರವು ‘ರಾಶಿ’ ಎಂದೂ, ದೇವತಾಲಕ್ಷಣವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಶಾಸ್ತ್ರವು ‘ದೈವಂ’ ಎಂದೂ, ನಿಧಿಯ ಚಿಹ್ನೆಯನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವ ಶಾಸ್ತ್ರವು ‘ನಿಧಿ’ ಎಂದೂ, ಮೂಲವೇದವು ‘ವಾಕೋ ವಾಕ್ಯ’ವೆಂದೂ, ವೇದಗಳ ಸಾರ ಸಂಗ್ರಹರೂಪವಾದ ಪಂಚರಾತ್ರಾಗಮವು ‘ಏಕಾಯನ’ ಎಂದೂ, ದೇವತೆಗಳು ಮಾತ್ರ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ, ಮನುಷ್ಯರಿಂದ ಅಗಮ್ಯವಾದ ವಿದ್ಯೆಯು ‘ದೇವವಿದ್ಯೆ’ ಎಂದೂ, ಆರಣ್ಯಕವು ‘ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆ’ ಎಂದೂ, ಭೂತಗಳ ಚಿಹ್ನೆಯನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವ ವಿದ್ಯೆಯು ‘ಭೂತ ವಿದ್ಯೆ’ ಎಂದೂ, ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರವು ‘ಕ್ಷತ್ರವಿದ್ಯೆ’ ಎಂದೂ, ‘ಜ್ಯೋತಿಃಶಾಸ್ತ್ರವು ‘ನಕ್ಷತ್ರ ವಿದ್ಯೆ’ ಎಂದೂ, ಸರ್ಪಗಳ ಲಕ್ಷಣಾದಿಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವ ಗಾರುಡವಿದ್ಯೆಯು ‘ಸರ್ಪವಿದ್ಯೆ’ ಎಂದೂ, ದೇವತೆಗಳ ಭೃತ್ಯರಾದ ಗಂಧರ್ವರನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವ ವಿದ್ಯೆಯು ‘ದೇವಜನವಿದ್ಯೆ’ ಎಂದೂ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನು ನಾರದರು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ ಅರಿತುಕೊಂಡಿದ್ದರು ಎಂದು ಸಾಮಸಂಹಿತಾದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಉಪನಿಷತ್—ಸೋಽಹಂ ಭಗವೋ ಮಂತ್ರವಿದೇವಾಸ್ಮಿ | ನಾತ್ಮವಿತ್ | ಶ್ರುತಂ ಹೈವ ಮೇ ಭಗವದ್ವಿಶೇಭ್ಯಃ ‘ತರತಿ ಶೋಕಮಾತ್ಮವಿತ್’ ಇತಿ | ‘ಸೋಽಹಂ ಭಗವಃ ಶೋಚಾಮಿ | ತನ್ಮಾ ಭಗವಾನ್ ಶೋಕಸ್ಯ ಪಾರಂ ತಾರಯತು’ ಇತಿ | ತಂ ಹೋವಾಚ ‘ಯದ್ವೈ ಕಿಂಚೈತದಧ್ಯಗೀಷ್ಠಾ ನಾಮೈವೈತತ್’ ||

ಅನುವಾದ—“ಪೂಜ್ಯರೇ! ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲಾ ವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನೂ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿರುವವನಾದರೂ ನಾನು ಶ್ರೀಹರಿಯ ನಾಮಗಳೆನಿಸಿರುವ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅರಿತಂತಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನೂ ನಿರ್ಣಯಿಸಿಕೊಂಡು, ಪರಮಾತ್ಮನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದವನಾಗಿಲ್ಲ. ತಮ್ಮಂಥ ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಂದ ‘ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನರಿತುಕೊಂಡವರೇ ದುಃಖವನ್ನು ದಾಟಿ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಪಡೆಯುವರು’ ಎಂದು ಕೇಳಿದ್ದೇನೆ. ಪೂಜ್ಯರೇ ನಾನಿನ್ನೂ ದುಃಖದಲ್ಲೇ ಮುಳುಗಿರುವೆನು. ಆದುದರಿಂದ ಪೂಜ್ಯರಾದ ತಾವು ನನ್ನನ್ನು ದುಃಖಸಾಗರದ ಆಚೆ ದಡವನ್ನು

ತಲುಪಿಸಿರಿ” ಎಂದು ನಾರದರು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದರು. ಆ ನಾರದರನ್ನು ಕುರಿತು ಸನತ್ಕುಮಾರರು ‘ನೀನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿರುವುದೆಲ್ಲ ಪರಮಾತ್ಮನ ಗುಣಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ನಾಮವೇ ಆಗಿವೆ’ ಎಂದರು.

ನಾಮಾಭಿಮಾನಿ ಉಷೆಯಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನ ಉಪಾಸನೆ

ಉಪನಿಷತ್—‘ನಾಮ ವಾ ಋಗ್ವೇದೋ ಯಜುರ್ವೇದಃ ಸಾಮವೇದ
ಅಥರ್ವಣಶ್ಚತುರ್ಥಃ ಇತಿಹಾಸಪುರಾಣಃ ಪಂಚಮೋ ವೇದಾನಾಂ ವೇದಃ
ಪಿತ್ರೋ ರಾಶಿದೈವೋ ನಿಧಿರ್ವಾಕೋವಾಕ್ಯಮೇಕಾಯನಂ ದೇವವಿದ್ಯಾ
ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾ ಭೂತವಿದ್ಯಾ ಕ್ಷತ್ರವಿದ್ಯಾ ನಕ್ಷತ್ರವಿದ್ಯಾ
ಸರ್ಪದೇವಜನವಿದ್ಯಾ | ನಾಮೈವೈತತ್ | ನಾಮೋಪಾಸ್ತು’ ಇತಿ ||

ಅನುವಾದ—ಋಗ್ವೇದ ಯಜುರ್ವೇದ ಸಾಮವೇದ ಅಥರ್ವವೇದ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಅವಾಂತರ ವೇದಗಳು, ವೇದಾನುಕೂಲವಾಗಿದ್ದು ಪಂಚಮವೇದ ವೆನಿಸಿರುವ ಇತಿಹಾಸ ಪುರಾಣಗಳು, ಶ್ರಾದ್ಧಕಲಾಪ, ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರ, ದೇವತಾ ಲಕ್ಷಣಶಾಸ್ತ್ರ, ನಿಧಿಶಾಸ್ತ್ರ, ಮೂಲವೇದ, ಪಂಚರಾತ್ರಾಗಮ, ದೇವವಿದ್ಯೆ, ಆರಣ್ಯಕ, ಭೂತಲಕ್ಷಣಶಾಸ್ತ್ರ, ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರ, ಜ್ಯೋತಿರ್ವಿದ್ಯೆ, ಗಾರುಡವಿದ್ಯೆ, ದೇವಜನವಿದ್ಯೆ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಶ್ರೀಹರಿಯ ನಾಮವೇ ಆಗಿವೆ. ಇವೆಲ್ಲವೂ ನಾಮಾ ಎಂಬ ಉಷಃಕಾಲಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಯಿಂದ ಅಭಿಮನ್ಯಮಾನವಾಗಿವೆ. ಆ ದೇವತೆಯಲ್ಲಿ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿರುವ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಆರಾಧಿಸು.

ಉಪನಿಷತ್—ಸ ಯೋ ನಾಮ ಬ್ರಹ್ಮೈತ್ಯುಪಾಸ್ತೇ ಯಾವನ್ನಾಮ್ನೋ ಗತಂ
ತತ್ರಾಸ್ಯ ಯಥಾಕಾಮಚಾರೋ ಭವತಿ | ಯೋ ನಾಮ
ಬ್ರಹ್ಮೈತ್ಯುಪಾಸ್ತೇ | ‘ಅಸ್ತಿ ಭಗವೋ ನಾಮ್ನೋ ಭೂಯಃ’ ಇತಿ | ನಾಮ್ನೋ
ವಾವ ಭೂಯೋಽಸ್ತಿ’ ಇತಿ | ‘ತನ್ಮೇ ಭಗವಾನ್ ಬ್ರವೀತು’ ಇತಿ ||

ಅನುವಾದ—ಯಾರು ನಾಮಾ ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಉಷಾದೇವಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಆರಾಧಿಸುವನೋ ಅವನು ಉಷಾದೇವಿಯ ಲೋಕವನ್ನು ಹೊಂದಿ, ಎಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಅವಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಿದೆಯೋ ಆ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇಚ್ಛಾನುಸಾರೇಣ ಸಂಚರಿಸಲು ಶಕ್ತನಾಗುವನು. ನಾರದರು ಕೇಳಿದರು ‘ಪೂಜ್ಯರೇ! ನಾಮಾಭಿಮಾನಿನಿಯಾದ ಉಷಾದೇವಿಗಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದವರು ಇರುವರೇನು? ಎಂದು. ಸನತ್ಕುಮಾರರು ‘ನಾಮಾಭಿಮಾನಿನಿಗಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠರಿರುವರು’ ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಲು, ‘ಹಾಗಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ನನಗೆ ಪೂಜ್ಯರಾದ ತಾವು ಉಪದೇಶಿಸಿರಿ’ ಎಂದು ನಾರದರು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದರು.

ಭಾಷ್ಯ—‘ವಿದ್ಯಾನಾಂ ನಿರ್ಣಯಾಜ್ಞಾನಾತ್ ಅವಿದ್ವಾನುಚ್ಯತೇ ಪುಮಾನ್ |
 ಸರ್ವವಿದ್ಯಾವಿದಪೃದ್ಧಾ ತಸ್ಮಾತ್ ನಿರ್ಣಯವಿತ್ತಯೇ |
 ಕುಮಾರಮೈಚ್ಛತ್ ದೇವರ್ಷಿರ್ನಾರದೋ ಬ್ರಹ್ಮವಿತ್ತಮಂ |’ ಇತಿ ಚ |

ಅನುವಾದ—ಒಬ್ಬನು ಎಲ್ಲಾ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನಮಾಡಿ ತಿಳಿದಿದ್ದರೂ ಅವುಗಳ ಸರಿಯಾದ ತಾತ್ಪರ್ಯ ನಿರ್ಣಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದಲ್ಲಿ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ ಎಂದೇ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು. ಆದುದರಿಂದ ದೇವರ್ಷಿಗಳಾದ ನಾರದರು ಎಲ್ಲಾ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಅರಿತಿದ್ದರೂ, ಚೆನ್ನಾಗಿ ಆ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ತನಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ತಿಳಿದಿರುವ ಸ್ಕಂದಾವತಾರರಾದ ಸನತ್ಕುಮಾರರನ್ನು ಗುರುಗಳೆಂದು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿದರು ಎಂದೂ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಭಾಷ್ಯ—ವಿಷ್ಣೋರ್ನಾಮ ಯತೋ ವಿದ್ಯಾಃ ಸರ್ವನಾಮೇತ್ಯತಃ ಸ್ಮೃತಃ |
 ನಾಮಾಭಿಮಾನಿನೀ ಚೋಷಾ ತಸ್ಯಾಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಪರಂ ಸ್ಮರೇತ್ |
 ಯದೇಷಾ ನ ತ್ವಮೇಯಾ ಸ್ಯಾತ್ ಮೀಯೇತೇ ಹ್ಯುಷಸಿ ಧ್ರುವಂ |
 ರಾತ್ರಿಮಾನಮಜಾನದ್ಭಿಃ ತತೋ ನಾಮೇತ್ಯುಷಾ ಸ್ಮೃತಾ ||

|| ಖಂಡ ೧ ||

ಅನುವಾದ—ಎಲ್ಲ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನ ಗುಣಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಿದ್ದು ಪರಮಾತ್ಮನಾದ ಆ ವಿಷ್ಣುವಿನ ನಾಮವೆನಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಆ ವಿಷ್ಣುವು ‘ಸರ್ವನಾಮಾ’ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿರುವನು. ವಿಷ್ಣುವಿನ ನಾಮವೆನಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಆ ಎಲ್ಲಾ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಗೂ ಉಷಾದೇವಿಯು ಅಭಿಮಾನಿನಿಯಾಗಿರುವಳು. ಆ ಉಷಾದೇವಿಯಲ್ಲಿ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನಿರುವನೆಂದು ಆರಾಧಿಸಬೇಕು. ರಾತ್ರಿಮಾನವನ್ನು ತಿಳಿಯದಿರುವವರೂ ಕೂಡ ಉಷಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರಿಯುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಉಷಃಕಾಲವು ಮೇಯ, ಅಂದರೆ ತಿಳಿಯಲರ್ಹವಾದುದರಿಂದ ಅದರ ಅಭಿಮಾನಿನಿಯಾದ ಉಷಾದೇವಿಯೂ ಮೇಯಳೇ ಹೊರತು ಸರ್ವವಿದ್ಯಾಭಿಮಾನಿತ್ವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಭಾರತೀದೇವಿ ಮುಂತಾದವರಂತೆ ಅಮೇಯಳಲ್ಲ. ನ ಅಮಾ ಎಂಬ ವಿವರಣೆಗನುಸಾರ ‘ನಾಮಾ’ ಎಂದೇ ಅವಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧಳಾಗಿದ್ದಾಳೆ.

ವಿವರಣೆ—ವಿಷ್ಣೋರ್ನಾಮ ಯತೋ ವಿದ್ಯಾ ಸರ್ವಾ ನಾಮೇತ್ಯತಃ ಸ್ಮೃತಾ | ಎಂದು ತತ್ವದೀಪಿಕಾದ ಪಾಠ. ‘ಸಕಲ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳೂ ವಿಷ್ಣುವಿನ ನಾಮಗಳೇ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ‘ನಾಮ’ ಎಂದೇ ಹೆಸರು’ ಎಂದು ಅದರ ಅರ್ಥ.

ನಾಮಾಭಿಮಾನಿ ಉಷೆಗಿಂತ ವಾಗಭಿಮಾನಿನಿ ಸ್ವಾಹಾದೇವಿ ಉತ್ತಮಳು

ಉಪನಿಷತ್—‘ವಾಗ್ವಾ ನಾಮೋ ಭೂಯಸೀ | ವಾಗ್ವಾ ಋಗ್ವೇದಂ
ವಿಜ್ಞಾಪಯತಿ, ಯಜುರ್ವೇದಂ ಸಾಮವೇದಮಾಥರ್ವಣಂ
ಚತುರ್ಥಮಿತಿಹಾಸ ಪುರಾಣಂ ಪಂಚಮಂ ವೇದಾನಾಂ ವೇದಂ ಪಿತ್ರಂ
ರಾಶಿಂ ದೈವ ನಿಧಿಂ ವಾಕೋವಾಕ್ಯಮೇಕಾಯನಂ ದೇವವಿದ್ಯಾಂ ಬ್ರಹ್ಮ
ವಿದ್ಯಾಂ ಭೂತವಿದ್ಯಾಂ ಕ್ಷತ್ರವಿದ್ಯಾಂ ನಕ್ಷತ್ರವಿದ್ಯಾಂ ಸರ್ಪದೇವಜನ
ವಿದ್ಯಾಂ ದಿವಂ ಚ ಪೃಥಿವೀಂ ಚ ವಾಯುಂ ಚಾಕಾಶಂ ಚಾಪಶ್ಚ ತೇಜಶ್ಚ
ದೇವಾಂಶ್ಚ ಮನುಷ್ಯಾಂಶ್ಚ ಪಶೂಂಶ್ಚ ವಯಾಂಸಿ ಚ ತೃಣ ವನಸ್ಪತೀನ್
ಶ್ವಾಪದಾನ್ಯಾಕೀಟ ಪತಂಗ ಪಿಪೀಲಿಕಂ ಧರ್ಮಂ ಚಾಧರ್ಮಂ ಚ ಸತ್ಯಂ ಚಾನೃತಂ
ಚ ಸಾಧು ಚಾಸಾಧು ಚ ಹೃದಯಜ್ಞಂ ಚಾಹೃದಯಜ್ಞಂ ಚ | ಯದ್ವೈ
ವಾಜ್ ನಾಭವಿಷ್ಯನ್ನ ಧರ್ಮೋ ನಾಧರ್ಮೋ ವ್ಯಜ್ಞಾಪಯಿಷ್ಯನ್ನ ಸತ್ಯಂ
ನಾನೃತಂ ನ ಸಾಧು ನಾಸಾಧು ನ ಹೃದಯಜ್ಞೋ ನಾಹೃದಯಜ್ಞಃ |
ವಾಗೇವೈತತ್ ಸರ್ವಂ ವಿಜ್ಞಾಪಯತಿ | ವಾಚಮುಪಾಸ್ವ’ ಇತಿ |

ಅನುವಾದ—ವಾಗಿಂದ್ರಿಯಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿನಿಯಾದ ಅಗ್ನಿಪತ್ನಿ ಸ್ವಾಹಾ
ದೇವಿಯು, ನಾಮಾಭಿಮಾನಿನಿ ಉಷಾದೇವಿಗಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠಳು. ವಾಗಿಂದ್ರಿಯದ
ಸಹಾಯದಿಂದಲೇ ಎಲ್ಲರೂ ಇದು ಋಗ್ವೇದ, ಇದು ಯಜುರ್ವೇದ ಎಂದು
ಮುಂತಾಗಿ ಗುರುಗಳು ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟಂತೆ ತಿಳಿಯುವುದರಿಂದ ವಾಗಭಿಮಾನಿನಿ
ಸ್ವಾಹಾದೇವಿಯೇ ಋಗ್ವೇದ, ಯಜುರ್ವೇದ, ಸಾಮವೇದ, ಅಥರ್ವವೇದವೆಂಬ
ನಾಲ್ಕು ಅವಾಂತರವೇದಗಳು ಪಂಚಮವೇದವೆನಿಸಿರುವ ಇತಿಹಾಸ ಪುರಾಣಗಳು,
ಶ್ರಾದ್ಧಕಲಾಪ, ಸಂಖ್ಯಾಶಾಸ್ತ್ರ, ದೇವಲಕ್ಷಣಶಾಸ್ತ್ರ, ನಿಧಿಲಕ್ಷಣಶಾಸ್ತ್ರ, ಮೂಲವೇದ,
ಪಂಚರಾತ್ರಾಗಮ, ದೇವವಿದ್ಯೆ, ಆರಣ್ಯಕ, ಭೂತಲಕ್ಷಣವಿದ್ಯೆ, ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರ,
ಜ್ಯೋತಿಶಾಸ್ತ್ರ, ಸರ್ಪಲಕ್ಷಣವಿದ್ಯೆ, ದೇವಜನವಿದ್ಯೆ, ಸ್ವರ್ಗ, ಪೃಥಿವೀ, ವಾಯು,
ಆಕಾಶ, ಜಲ ತೇಜಸ್ಸು, ದೇವತೆಗಳು, ಮನುಷ್ಯರು, ಪಶುಗಳು, ಹಕ್ಕಿಗಳು, ಹಲ್ಲು
ಮರಗಳು, ಚಿರತೆಗಳು, ಕೀಟ, ಚಿಟ್ಟೆ ಇರುವೆಗಳ ತನಕ ಎಲ್ಲ ಜೀವರಾಶಿಗಳು,
ಧರ್ಮ-ಅಧರ್ಮ, ಸತ್ಯ-ಅಸತ್ಯ. ಯೋಗ್ಯವಾದದ್ದು-ಅಯೋಗ್ಯವಾದದ್ದು, ಹೃದಯ
ದಲ್ಲಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿದವನು-ತಿಳಿಯದವನು ಎಂದು ಎಲ್ಲ ನಾಮರೂಪಾತ್ಮಕ
ಪ್ರಪಂಚವನ್ನೂ ತಿಳಿಸಿಕೊಡುವಳು. ವಾಗಭಿಮಾನಿನಿಯಾದ ಸ್ವಾಹಾದೇವಿಯ
ಅನುಗ್ರಹ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರಿದ್ದರೆ, ವಾಗಿಂದ್ರಿಯವೇ ಶಕ್ತಿಹೀನವೆನಿಸಿ, ಧರ್ಮ-ಅಧರ್ಮ,
ಸತ್ಯ-ಅಸತ್ಯ, ಯೋಗ್ಯವಾದದ್ದು-ಅಯೋಗ್ಯವಾದದ್ದು, ಹೃದಯದಲ್ಲಿರುವ

ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿದವನು-ತಿಳಿಯದವನು ಇವು ಯಾವುದರ ಅರಿವೂ ಜೀವರಿಗೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ವಾಗಿಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿನಿಯಾದ ಸ್ವಾಹಾದೇವಿಯೇ ತಿಳಿಸಿಕೊಡುತ್ತಾಳೆ. ಇಂತಹ ವಾಗಭಿಮಾನಿನಿಯಾದ ಸ್ವಾಹಾದೇವಿಯಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಆರಾಧಿಸು.

ಉಪನಿಷತ್—‘ಸ ಯೋ ವಾಚಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ಮೇ | ಯಾವತ್ ವಾಚೋ ಗತಂ ತತ್ರಾಸ್ಯ ಯಥಾಕಾಮಚಾರೋ ಭವತಿ ಯೋ ವಾಚಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ಮೇ |’ ‘ಅಸ್ತಿ ಭಗವೋ ವಾಚೋ ಭೂಯಃ ?’ ಇತಿ | ‘ವಾಚೋ ವಾವ ಭೂಯೋಽಸ್ತಿ’ ಇತಿ | ‘ತಸ್ಮೈ ಭಗವಾನ್ ಬ್ರವೀತು’ ಇತಿ ||

|| ಖಂಡ ೨ ||

ಅನುವಾದ—‘ಯಾರು ವಾಗಭಿಮಾನಿನಿಯಾದ ಸ್ವಾಹಾದೇವಿಯಲ್ಲಿ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನಾರಾಧಿಸುವನೋ ಅವನು ಸ್ವಾಹಾದೇವಿಯ ಲೋಕವನ್ನು ಹೊಂದಿ, ಅಲ್ಲಿ ಅವಳು ಎಲ್ಲಿಯತನಕ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವಳೋ ಅಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಇಚ್ಛಾನುಸಾರೇಣ ಸಂಚರಿಸುವ ಶಕ್ತಿ ಉಳ್ಳವನಾಗುವನು’ ಎಂದು ಸನತ್ತುಮಾರರು ಉಪದೇಶಿಸಿದಾಗ ನಾರದರು ‘ಪೂಜ್ಯರೇ! ವಾಗಭಿಮಾನಿನಿಯಾದ ಸ್ವಾಹಾದೇವಿಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮರಾದವರು ಇರುವರೇನು?’ ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದರು. ಅದಕ್ಕುತ್ತರವಾಗಿ ಸನತ್ತುಮಾರನು ‘ಸ್ವಾಹಾದೇವಿಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮರಿದ್ದಾರೆ’ ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ನಾರದರು ‘ಪೂಜ್ಯರಾದ ತಾವು ಅದನ್ನು ನನಗೆ ತಿಳಿಯಹೇಳಿ’ ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದರು.

ಭಾಷ್ಯ—ತಸ್ಯಾಸ್ತು ಭೂಯಸೀ ಸ್ವಾಹಾ ಧರ್ಮಜ್ಞಾನ ಸುಖಾದಿಭಿಃ |

ಸರ್ವೈರ್ಗುಣೈಃ ವಿಮುಕ್ತೌ ಚ ತಥಾ ಬಂಧೇ ಚ ಸರ್ವದಾ |

ವಾಚೋಽಭಿಮಾನಿನೀ ಸೈವ ವಾಚ್ನಾಮ್ನೀ ಚಾಂಚನಾತ್ ವಸೋಃ ||

|| ಖಂಡ ೨ ||

ಅನುವಾದ—ನಾಮಾಭಿಮಾನಿನಿಯಾದ ಉಷಾದೇವಿಗಿಂತ ಧರ್ಮ, ಜ್ಞಾನ, ಸುಖವೇ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲಾ ಗುಣಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮೋಕ್ಷ-ಸಂಸಾರಗಳೆರಡ ರಲ್ಲೂ ಅಗ್ನಿಪತ್ನಿಯಾದ ಸ್ವಾಹಾದೇವಿಯು ಉತ್ತಮಳು. ವಾಗಿಂದ್ರಿಯಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿನಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ‘ವ’ ವಸುವನ್ನು ಅಂದರೆ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಪತಿಯನ್ನಾಗಿ ‘ಅಕ್’ ಹೊಂದಿ ಪೂಜಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಸ್ವಾಹಾದೇವಿಗೆ ‘ವ ಅಕ್’ ‘ವಾಕ್’ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಅನ್ವರ್ಥವಾಗಿದೆ.

ವಾಗಭಿಮಾನಿನಿ ಸ್ವಾಹಾದೇವಿಗಿಂತ ಮನೋಭಿಮಾನಿ ಪರ್ಜನ್ಯನು ಉತ್ತಮ

ಉಪನಿಷತ್—‘ಮನೋ ವಾ ವಾಚೋ ಭೂಯಃ | ಯಥಾ ವೈ ದ್ವೇ
ವಾಽಽಮಲಕೇ, ದ್ವೇ ವಾ ಕೋಲೇ, ದ್ವೌ ವಾಽಕ್ಷೌ
ಮುಷ್ಟಿರನುಭವತ್ಯೇವಂ ವಾಚಂ ಚ ನಾಮ ಚ ಮನೋಽನುಭವತಿ | ಸ
ಯದಾ ಮನಸಾ ಮನಸ್ಯತಿ ಮಂತ್ರಾನಧಿಯೇಯೇತಿ ಅಥಾಧೀತೇ |
ಕರ್ಮಾಣಿ ಕುರ್ವೀಯೇತಿ ಅಥ ಕುರುತೇ | ಪುತ್ರಾಂಶ್ಚ ಪಶೂಂಶ್ಚೇಚ್ಛೇಯೇತಿ
ಅಥೇಚ್ಛತೇ | ಇಮಂ ಚ ಲೋಕಮಮುಂ ಚೇಚ್ಛೇಯೇತಿ ಅಥೇಚ್ಛತೇ |
ಮನೋಹ್ಯಾತ್ಮಾ | ಮನೋ ಹಿ ಲೋಕಃ | ಮನೋ ಹಿ ಬ್ರಹ್ಮ | ಮನ
ಉಪಾಸ್ತು’ ಇತಿ ||

ಅನುವಾದ—ಮಳೆಯನ್ನು ಸುರಿಸುವ ಮೂಲಕ ಬೀಜದಿಂದ ಮೊಳಕೆ
ಯುಂಟು ಮಾಡುವುದರಿಂದಲೂ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿನಿಯಾದ್ದರಿಂದಲೂ ಮನಃ
ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಪರ್ಜನ್ಯನು ವಾಗಭಿಮಾನಿನಿಯಾದ ಸ್ವಾಹಾದೇವಿಗಿಂತಲೂ
ಉತ್ತಮನು. ಹೇಗೆ ಎರಡು ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿಗಳನ್ನಾಗಲೀ, ಎರಡು ಅಡಿಕೆಗಳನ್ನಾಗಲೀ,
ಎರಡು ದಾಳಗಳನ್ನಾಗಲೀ ಮುಷ್ಟಿಯು ತನ್ನೊಳಗೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೋ ಹಾಗೆಯೆ
ಮನೋಭಿಮಾನಿಯಾದ ಪರ್ಜನ್ಯನು ವಾಗಭಿಮಾನಿನಿಯಾದ ಸ್ವಾಹಾದೇವಿ
ಯನ್ನೂ ನಾಮಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಉಷಾದೇವಿಯನ್ನೂ ತನ್ನ ಅಧೀನದಲ್ಲಿಟ್ಟು
ಕೊಂಡಿರುವನು, ತಾನು ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಯಾವಾಗ
ಪುರುಷನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಆಲೋಚಿಸುತ್ತಾನೋ ಆಗಲೆ ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ
ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ತಾನು ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಯಾವಾಗ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ
ಆಲೋಚಿಸುತ್ತಾನೋ ಆಗಲೆ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಪುತ್ರರನ್ನು ಪಶುಗಳನ್ನು
ಯಾವಾಗ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬೇಕೆಂದು ಆಲೋಚಿಸುತ್ತಾನೋ ಆಗ ಅವನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸಿ
ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಈ ಲೋಕವನ್ನೇ ಆಗಲೀ, ಪರಲೋಕವನ್ನೇ ಆಗಲಿ
ಹೊಂದಬೇಕೆಂದು ಯಾವಾಗ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಆಲೋಚಿಸುತ್ತಾನೋ ಆಗ ಅವನ್ನು
ಇಚ್ಛಿಸಿ ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಜೀವನು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಅಧೀನನಾಗಿರುವುದರಿಂದ
ಮನಸ್ಸು ಅವನ ಸ್ವಾಮಿ(ಆತ್ಮಾ) ಎನಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಲೋಕವೆಲ್ಲವೂ ಮನಸ್ಸಿನ
ಅಧೀನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಮನಸ್ಸೇ ಲೋಕವೆನಿಸಿದೆ. ಈ ಮನೋಭಿಮಾನಿ
ಯಾದ ಪರ್ಜನ್ಯನಲ್ಲಿ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿ ಪರಬ್ರಹ್ಮನಿರುವನು. ಮನೋನಿಯಾಮಕ
ನಾದ ಪರ್ಜನ್ಯನಲ್ಲಿ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಆರಾಧಿಸು.

ಉಪನಿಷತ್—‘ಸ ಯೋ ಮನೋ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತೇ | ಯಾವನ್ಮನಸೋ ಗತಂ
ತತ್ರಾಸ್ಯ ಯಥಾಕಾಮಚಾರೋ ಭವತಿ ಯೋ ಮನೋ
ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತೇ |’ ‘ಅಸ್ತಿ ಭಗವೋ ಮನಸೋ ಭೂಯಃ?’ ಇತಿ |
‘ಮನಸೋ ವಾವ ಭೂಯೋಽಸ್ತಿ’ ಇತಿ | ‘ತನ್ಮೇ ಭಗವಾನ್ ಬ್ರವೀತು’
ಇತಿ |

‘ಯಾರು ಪರ್ಜನ್ಯನಲ್ಲಿ ಪರಬ್ರಹ್ಮನಿರುವನೆಂದು ಉಪಾಸನೆಗೈಯುವನೋ
ಅವನು ಪರ್ಜನ್ಯಲೋಕವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಎಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಪರ್ಜನ್ಯನ ವ್ಯಾಪ್ತಿ
ಇರುವುದೋ ಆ ಎಲ್ಲ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇಚ್ಛಾನುಸಾರೇಣ ಸಂಚರಿಸಲು
ಶಕ್ತನಾಗುವನು’ ಎಂದು ಸನತ್ಕುಮಾರರು ಉಪದೇಶಿಸಲು ನಾರದರು ‘ಪೂಜ್ಯರೇ!
ಮನೋಭಿಮಾನಿಯಾದ ಪರ್ಜನ್ಯನಿಗಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದವರಿರುವರೇನು?’
ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದರು. ‘ಮನೋಭಿಮಾನಿಯಾದ ಪರ್ಜನ್ಯನಿಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮ
ರಾದವರಿರುವರು’ ಎಂದು ಸನತ್ಕುಮಾರರು ಉತ್ತರಿಸಲು ‘ಅದನ್ನು ನನಗೆ
ಪೂಜ್ಯರಾದ ತಾವು ಉಪದೇಶಿಸಿರಿ’ ಎಂದು ನಾರದರು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದರು.

ಭಾಷ್ಯ—ಏವಂ ತಸ್ಯಾಃ ವಿಮುಕ್ತೌ ಚ ಪರ್ಜನ್ಯಃ ಸರ್ವತೋ ವರಃ |

ಮನೋಭಿಮಾನೀ ಸಂಪ್ರೋಕ್ತೋ ವೃಷ್ಟ್ಯಾ ನಿರ್ಮಾಣತೋ ಮನಃ |

|| ಖಂಡ ೩ ||

ಅನುವಾದ—ವಾಗಭಿಮಾನಿಯಾದ ಸ್ವಾಹಾದೇವಿಗಿಂತ ಮನೋಭಿಮಾನಿ
ಯಾದ ಪರ್ಜನ್ಯನು ಸಂಸಾರ-ಮುಕ್ತಿಗಳೆರಡರಲ್ಲಿಯೂ ಧರ್ಮ, ಜ್ಞಾನ, ಸುಖ
ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲಾ ಗುಣಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನು. ಮಳೆ ಸುರಿಸುವ ಮೂಲಕ
ಬೀಜಾದಿಗಳಿಂದ ಅಂಕುರಾದಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವುದರಿಂದಲೂ, ಮನಸ್ಸಿಗೆ
ಅಭಿಮಾನಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಈ ಪರ್ಜನ್ಯನು ‘ಮನ’ ಎಂದೆನಿಸಿಕೊಂಡಿರು
ವನು.

ವಿವರಣೆ—ಮನಃಶಬ್ದವು ನಿರ್ಮಾಣ ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿರುವ ‘ಮಾ’ ಎಂಬ
ಧಾತುವಿನಿಂದ ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗಿದ್ದು, ಮಳೆ ಸುರಿಸುವ ಮೂಲಕ ಅಂಕುರಾದಿಗಳನ್ನು
ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಿರುವ ಪರ್ಜನ್ಯನಲ್ಲಿ ಅನ್ವರ್ಥಕವಾಗಿದೆ.

ಮನೋಭಿಮಾನಿ ಪರ್ಜನ್ಯನಿಗಿಂತ ಸಂಕಲ್ಪಾಭಿಮಾನಿ ಮಿತ್ರನು ಉತ್ತಮನು

ಉಪನಿಷತ್—‘ಸಂಕಲ್ಪೋ ವಾವ ಮನಸೋ ಭೂಯಾನ್ | ಯದಾ ವೈ

ಸಂಕಲ್ಪಯತೇಽಥ ಮನಸ್ಯತಿ | ಅಥ ವಾಚಮೀರಯತಿ | ತಾಮು
ನಾಮ್ನೀರಯತಿ | ನಾಮ್ನಿ ಮಂತ್ರಾ ಏಕಂ ಭವಂತಿ | ಮಂತ್ರೇಷು ಕರ್ತಾಣಿ' |

ಅನುವಾದ—ಸಂಕಲ್ಪಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದುದರಿಂದ ಸಂಕಲ್ಪವೆನಿಸಿಕೊಂಡಿ
ರುವ ಮಿತ್ರದೇವನು, ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾಗಿದ್ದು ಮನೋನಾಮಕನಾದ
ಪರ್ಜನ್ಯನಿಗಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠನು. ಪುರುಷನು ಯಾವಾಗ ಯಾವುದಾದರೊಂದು
ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಸಂಕಲ್ಪಿಸುತ್ತಾನೋ ಆಗ ಆ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸನ್ನು
ಪ್ರೇರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಪ್ರೇರಿಸಿದ ನಂತರ, ವಾಗಿಂದ್ರಿಯವನ್ನು ಆ
ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರೇರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆ ವಾಗಿಂದ್ರಿಯವನ್ನೇ ವಿಷ್ಣುವಿನ ನಾಮವೆನಿಸಿ
ಕೊಂಡಿರುವ ಋಗ್ವೇದಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೇರಿಸಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಪಠಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ.
ನಾಮವೆನಿಸಿರುವ ಈ ಋಗ್ವೇದಾದಿ ಶಬ್ದರಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರಗಳೂ ಸೇರಿಕೊಂಡಿವೆ.
ಈ ಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ಪ್ರಕಾಶಿತವಾದಾಗ ಕರ್ಮಗಳು ಆಚರಿಸಲ್ಪಡುವುದರಿಂದ
ಕರ್ಮಗಳು ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡಿವೆ.

ಉಪನಿಷತ್—ತಾನಿ ಹ ವಾ ಏತಾನಿ ಸಂಕಲ್ಪೈಕಾಯನಾನಿ, ಸಂಕಲ್ಪಾತ್ಪ್ರಕಾಶಿನಿ,
ಸಂಕಲ್ಪೇ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಾನಿ | ಸಮುಕ್ಲ್ಯಪತಾಂ ದ್ವಾವಾ ಪೃಥಿವೀ | ಸಂಕಲ್ಪೇತಾಂ
ವಾಯುಶ್ಚಾಕಾಶಶ್ಚ | ಸಮಕಲ್ಪಂತಾಪಶ್ಚ ತೇಜಶ್ಚ | ತೇಷಾಂ ಸಂಕ್ಲೃಪ್ತೈ
ವರ್ಷಾಂ ಸಂಕಲ್ಪತೇ | ವರ್ಷಸ್ಯ ಸಂಕ್ಲೃಪ್ತಾ ಅನ್ನಂ ಸಂಕಲ್ಪತೇ | ಅನ್ನಸ್ಯ
ಸಂಕ್ಲೃಪ್ತೈ ಪ್ರಾಣಾಃ ಸಂಕಲ್ಪಂತೇ | ಪ್ರಾಣಾನಾಂ ಸಂಕ್ಲೃಪ್ತೈ ಮಂತ್ರಾಃ
ಸಂಕಲ್ಪಂತೇ | ಮಂತ್ರಾಣಾಂ ಸಂಕ್ಲೃಪ್ತೈ ಕರ್ತಾಣಿ ಸಂಕಲ್ಪಂತೇ | ಕರ್ಮಣಾಂ
ಸಂಕ್ಲೃಪ್ತೈ ಲೋಕಾಃ ಸಂಕಲ್ಪಂತೇ | ಲೋಕಾನಾಂ ಸಂಕ್ಲೃಪ್ತೈ ಸರ್ವಾಂ
ಸಂಕಲ್ಪತೇ | ಸ ಏಷ ಸಂಕಲ್ಪಃ | ಸಂಕಲ್ಪಮುಪಾಸ್ವ' ಇತಿ ||

ಅನುವಾದ—ಈ ಮನಸ್ಸು ವಾಗಿಂದ್ರಿಯ, ನಾಮ, ಮಂತ್ರ, ಕರ್ಮ ಹಾಗೂ
ಇವೆಲ್ಲವುಗಳ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳಾದ ಉಷಾದೇವಿ ಮೊದಲಾದವರು ಸಂಕಲ್ಪ
ನೆನಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಮಿತ್ರದೇವನನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡಿರುವರು. ಈ ಮಿತ್ರನು
ಅವರಿಗೆ ಸ್ವಾಮಿಯಾಗಿ ಇರುವನು. ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲೂ ಅವು ಮಿತ್ರನ ಅಧೀನ
ವಾಗಿರುವವು. ಸಂಕಲ್ಪವೆನಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಈ ಮಿತ್ರನಿಂದಲೇ ಭೂಮಿ ಹಾಗೂ
ಸ್ವರ್ಗಗಳು ಹುಟ್ಟಿರುವವು. ವಾಯು ಹಾಗೂ ಆಕಾಶಗಳಿಗೂ ಈ ಮಿತ್ರನಿಂದಲೇ
ಉತ್ಪತ್ತಿ, ನೀರು ಹಾಗೂ ತೇಜಸ್ಸುಗಳು ಈ ಮಿತ್ರನ ಸೃಷ್ಟಿಯೇ ಆಗಿವೆ. ಆ ಭೂಮಿ,
ಸ್ವರ್ಗ, ವಾಯು ಆಕಾಶ, ನೀರು ಹಾಗೂ ತೇಜಸ್ಸುಗಳ ಸ್ಥಿತಿಗೋಸ್ಕರವೇ
ಮಿತ್ರನಿಂದ ಮಳೆಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಮಳೆಯ ಸೃಷ್ಟಿಯಿಂದಾಗಿ ಅನ್ನದ ಉತ್ಪತ್ತಿ

ಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅನ್ನದ ಸ್ಥಿತಿಗೋಸ್ಕರ ಪ್ರಾಣಗಳು ಪೋಷಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಪ್ರಾಣಗಳ ಪೋಷಣೆಗಾಗಿ ಮಿತ್ರನಿಂದ ಮಂತ್ರಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಮಂತ್ರಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗೋಸ್ಕರ ಕರ್ಮಗಳು ಸೃಷ್ಟಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಕರ್ಮಗಳು ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕಾಗಿ ಲೋಕಗಳು ಸೃಷ್ಟಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಲೋಕಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಗಾಗಿ ಇತರ ಎಲ್ಲಾ ಅಚೇತನ ವಸ್ತುಗಳೂ ಈ ಮಿತ್ರನಿಂದಲೇ ಸೃಷ್ಟಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲವೂ ಸಂಕಲ್ಪನೆನಿಸಿರುವ ಮಿತ್ರನ ಅಧೀನವಾಗಿದೆ. ಈ ಮಿತ್ರನಲ್ಲಿ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮನಿರುವನೆಂದು ಆರಾಧಿಸು.

ಉಪನಿಷತ್—‘ಸ ಯಃ ಸಂಕಲ್ಪಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತೇ ಕ್ಲೃಪ್ತಾನ್ ವೈ ಸ ಲೋಕಾನ್ ಧ್ರುವಾನ್ ಧ್ರುವಃ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಾನ್ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತೋಽವ್ಯಥಮಾನಾನ-
ವ್ಯಥಮಾನೋಽಭಿಸಿದ್ಯತಿ | ಯಾವತ್ ಸಂಕಲ್ಪಸ್ಯ ಗತಂ ತತ್ರಾಸ್ಯ
ಯಥಾಕಾಮಚಾರೋ ಭವತಿ ಯಃ ಸಂಕಲ್ಪಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತೇ |’ ‘ಅಸ್ತಿ
ಭಗವಃ ಸಂಕಲ್ಪಾದ್ಭಯಃ?’ ಇತಿ | ಸಂಕಲ್ಪಾದ್ವಾವ ಭೂಯೋಽಸ್ತಿ’
ಇತಿ | ‘ತನ್ಮೇ ಭಗವಾನ್ ಬ್ರವೀತು’ ಇತಿ | || ಖಂಡ ೪ ||

ಅನುವಾದ—‘ಯಾರು ಸಂಕಲ್ಪನೆನಿಸಿರುವ ಮಿತ್ರನಲ್ಲಿ ಪರಬ್ರಹ್ಮನಿರುವನೆಂದು ಆರಾಧಿಸುವನೋ ಅವನು ಸ್ವತಃ ನಿತ್ಯನೂ ಸುಸ್ಥಿತಿ ಉಳ್ಳವನೂ, ದುಃಖ ರಹಿತನೂ ಆಗಿ ಮಿತ್ರನಿಂದ ಅಧಿಷ್ಠಿತವಾದ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾದ ಹಾಗೂ ದುಃಖ ರಹಿತವಾದ ಲೋಕಗಳನ್ನೂ ಹೊಂದುವನು. ಸಂಕಲ್ಪನೆನಿಸಿರುವ ಮಿತ್ರನು ಎಷ್ಟು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವನೋ ಆ ದೇಶಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಆ ಉಪಾಸಕನು ಇಚ್ಛಾನುಸಾರವಾಗಿ ಸಂಚರಿಸಬಲ್ಲವನಾಗುವನು’ ಎಂದು ಸನತ್ಕುಮಾರರು ನಾರದರಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿದರು. ಆಗ ನಾರದರು ‘ಪೂಜ್ಯರೇ! ಸಂಕಲ್ಪನೆನಿಸಿರುವ ಮಿತ್ರನಿಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮರಾದವರು ಇರುವರೇನು?’ ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಲು, ಸನತ್ಕುಮಾರರು ‘ಸಂಕಲ್ಪನೆನಿಸಿರುವ ಮಿತ್ರನಿಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮರಿರುವರು’ ಎಂದುತ್ತರಿಸಿದರು. ‘ಹಾಗಿದ್ದರೆ ಪೂಜ್ಯರಾದ ತಾವು ನನಗೆ ಅದನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿರಿ’ ಎಂದು ಅವರನ್ನು ನಾರದರು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದರು.

ಭಾಷ್ಯ—ತಥಾ ತಸ್ಮಾದ್ವರೋ ಮಿತ್ರೋ ಮುಕ್ತೌ ಸಂಕಲ್ಪದೇವತಾ |

ಅಹಿ ಸಂಕಲ್ಪಯೇತ್ ಯಸ್ಮಾತ್ ಸ್ವಪ್ಸ್ವಂತಿ ನಿಶಿ ಯತ್ತತಃ |

|| ಖಂಡ ೪ ||

ಅನುವಾದ—ಹಾಗೆಯೇ ಸಂಕಲ್ಪದೇವತೆ ಎನಿಸಿರುವ ಮಿತ್ರನು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಪರ್ಜನ್ಯನಿಗಿಂತ ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೂ, ಸಂಸಾರಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲೂ

ಶ್ರೇಷ್ಠನು. ರಾತ್ರಿ ಹೊತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಗಳು ನಿದ್ರಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಹಗಲಿನಲ್ಲಿ ಅವು ಮಾಡುವ ಸಂಕಲ್ಪಗಳಿಗೆ ಮಿತ್ರನು ಪ್ರೇರಕ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಂಕಲ್ಪನೆನಿಸಿಕೊಂಡಿರುವನು.

ಸಂಕಲ್ಪಾಭಿಮಾನಿ ಮಿತ್ರನಿಗಿಂತ ಚಿತ್ತಾಭಿಮಾನಿ ಅಗ್ನಿ ಉತ್ತಮನು

ಉಪನಿಷತ್—ಚಿತ್ತಂ ವಾವ ಸಂಕಲ್ಪಾತ್ ಭೂಯಃ | ಯದಾ ವೈ ಚೇತಯತೇಽಥ ಸಂಕಲ್ಪಯತೇ | ಅಥ ಮನಸ್ಯತಿ | ಅಥ ವಾಚಮೀರಯತಿ | ತಾಮು ನಾಮ್ನೀರಯತಿ ನಾಮ್ನಿ ಮಂತ್ರಾಃ ಏಕಂ ಭವಂತಿ | ಮಂತ್ರೇಷು ಕರ್ಯಾಣಿ ||

ಅನುವಾದ—ಸಂಕಲ್ಪನೆನಿಸಿರುವ ಮಿತ್ರನಿಗಿಂತ ಚಿತ್ತಕ್ಕೆ ಅಂದರೆ ಅಸ್ಥಿರವಾದ ಸ್ಮರಣೆಗೆ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿದ್ದು, ಅಗ್ನಿಕುಂಡದಲ್ಲಿ ಪೂಜಿತನಾಗುವ ಕಾರಣ ಚಿತ್ತ ಎಂದೆನಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಅಗ್ನಿದೇವನು ಉತ್ತಮನು. ಯಾವಾಗ ಪುರುಷನು ಕರ್ತವ್ಯಾಕರ್ತವ್ಯಗಳನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುತ್ತಾನೋ ಆಗ 'ಇದು ನನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯ' ಎಂದು ಸಂಕಲ್ಪಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆಮೇಲೆ ಆ ಸಂಕಲ್ಪದಂತೆ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಪ್ರೇರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅನಂತರ ಅದಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ವಾಗಿಂದ್ರಿಯವನ್ನು ಪ್ರಚೋದಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆ ವಾಗಿಂದ್ರಿಯ ವನ್ನೇ ವಿಷ್ಣುವಿನ ನಾಮವೆನಿಸಿರುವ ಋಗ್ವೇದಾದಿಗಳನ್ನು ಪಠಿಸಲು ಪ್ರೇರಿಸುತ್ತಾನೆ. ನಾಮವೆನಿಸಿರುವ ಋಗ್ವೇದಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರಗಳು ಸೇರಿಕೊಂಡಿವೆ. ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅವುಗಳಿಂದ ಪ್ರಕಾಶಿತವಾದ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಣೋಮಾದಿ ಕರ್ಮಗಳು ಸೇರಿಕೊಂಡಿವೆ.

ಉಪನಿಷತ್—‘ತಾನಿ ಹವಾ ಏತಾನಿ ಚಿತ್ವೇಕಾಯನಾನಿ ಚಿತ್ತಾತ್ಮಕಾನಿ ಚಿತ್ತೇ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಾನಿ | ತಸ್ಮಾದ್ಯದ್ಯಪಿ ಬಹುವಿದಚಿತ್ತೋ ಭವತಿ ನಾಯಮಸ್ತೀತ್ಯೇವೈನಮಾಹುಃ | ಯದಯಂ ವೇದ ಯದ್ವಾ ಅಯಂ ವಿದ್ವಾನ್ ನೇತಥಮಚಿತ್ತಃ ಸ್ಯಾದಿತಿ | ಅಥ ಯದ್ಯಲ್ಪವಿತ್ ಚಿತ್ತವಾನ್ ಭವತಿ ತಸ್ಮಾದೇತತ್ ಶುಶ್ರೂಷಂತೇ | ಚಿತ್ತಂ ಹೈವೈಷಾಮೇಕಾಯನಂ | ಚಿತ್ತಮಾತ್ಮಾ | ಚಿತ್ತಂ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾ ಚಿತ್ತಮುಪಾಸ್ತು’ ಇತಿ |

ಅನುವಾದ—ಈ ಸಂಕಲ್ಪ ಮನಸ್ಸು, ವಾಕ್, ನಾಮ, ಮಂತ್ರ, ಕರ್ಮ ಹಾಗೂ ಇವುಗಳ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳು ಚಿತ್ತನೆನಿಸಿರುವ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಈ ಅಗ್ನಿಯು ಅವರಿಗೆ ಸ್ವಾಮಿಯಾಗಿರುವನು. ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲೂ ಅವು ಅಗ್ನಿಯ ಅಧೀನ. ಚಿತ್ತವು ಸಂಕಲ್ಪಾದಿಗಳಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಬಹುಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಅರಿತಿರುವವನಾಗಿದ್ದು ಸ್ಮರಣಶಕ್ತಿರಹಿತನಾಗಿದ್ದರೆ, ಅವನು ಇದ್ದರೂ

ಇಲ್ಲವೆಂದೇ ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅಂದರೆ ಅವನು ವಿದ್ವಾಂಸನಾಗಿದ್ದರೂ ವಿದ್ವಾಂಸನಾಗಿಲ್ಲ ಎಂದೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಅವನು ಒಂದು ವೇಳೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಥವಾ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಅರಿತವನಾಗಿದ್ದರೆ, ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಸ್ಮರಣಶಕ್ತಿರಹಿತ ನಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಸ್ಮರಣೆ ರಹಿತನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವನು ವಿದ್ವಾಂಸನಲ್ಲವೆಂದು ಆ ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ. ಒಂದುವೇಳೆ ಅಲ್ಪಜ್ಞಾನಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ಸ್ಮರಣಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದರೆ ಅವನಿಂದ ತಮಗೆ ಇಷ್ಟವಾದ ಪ್ರಮೇಯಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಸಂಕಲ್ಪ, ಮನಸ್ಸು, ವಾಕ್, ನಾಮ, ಮಂತ್ರ, ಕರ್ಮ ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳಿಗೆ, ಚಿತ್ತನೆನಿಸಿರುವ ಅಗ್ನಿದೇವನೇ ಆಶ್ರಯನು. ಅವನೇ ಸ್ವಾಮಿಯು. ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲೂ ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಈ ಅಗ್ನಿದೇವನ ಅಧೀನ. ಚಿತ್ತನೆನಿಸಿರುವ ಈ ಅಗ್ನಿದೇವನಲ್ಲಿ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿ ಪರಬ್ರಹ್ಮನಿರುವ ನೆಂದು ಉಪಾಸಿಸು.

ಉಪನಿಷತ್—‘ಸ ಯಶ್ಚಿತ್ತಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ಮೇ ಚಿತ್ತಾನ್ವೈ ಸ ಲೋಕಾನ್
ಧ್ರುವಾನ್ ಧ್ರುವಃ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಾನ್ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತೋಽವ್ಯಥಮಾನಾನ-
ವ್ಯಥಮಾನೋಽಭಿಸಿದ್ಧ್ಯತಿ | ಯಾವತ್ ಚಿತ್ತಸ್ಯ ಗತಂ ತತ್ರಾಸ್ಯ ಯಥಾ
ಕಾಮಚಾರೋ ಭವತಿ ಯಃ ಚಿತ್ತಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ಮೇ | ‘ಅಸ್ಮಿ ಭಗವಃ
ಚಿತ್ತಾತ್ ಭೂಯಃ?’ ಇತಿ | ಚಿತ್ತಾದ್ವಾವ ಭೂಯೋಽಸ್ಮಿ’ ಇತಿ | ತಸ್ಮೈ
ಭಗವಾನ್ ಬ್ರವೀತು’ ಇತಿ |

|| ಖಂಡ ೫ ||

ಅನುವಾದ—ಯಾರು ಚಿತ್ತನೆನಿಸಿರುವ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿ ಪರಬ್ರಹ್ಮ ನಿರುವನೆಂದು ಉಪಾಸನೆ ಗೈಯುವನೋ ಅವನು ಸ್ವತಃ ನಾಶರಹಿತನೂ, ಒಳ್ಳೆಯ ಸ್ಥಿತಿವಂತನೂ, ದುಃಖರಹಿತನೂ ಆಗಿ, ನಾಶರಹಿತವಾದ, ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾದ ದುಃಖ ರಹಿತವಾದ ಚಿತ್ತಾಭಿಮಾನಿ ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಅಧಿಷ್ಠಿತವಾದ ಲೋಕಗಳನ್ನು ತಲುಪು ತಾನೆ. ಅಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ತನಕ ಚಿತ್ತನೆನಿಸಿರುವ ಅಗ್ನಿಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಇದೆಯೋ ಅಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ತನ್ನ ಇಚ್ಛಾನುಸಾರವಾಗಿ ಸಂಚರಿಸಬಲ್ಲವನಾಗುವನು ಎಂದು ಸನತ್ಕುಮಾರರು ಉಪದೇಶಿಸಿದಾಗ ನಾರದರು, ಪೂಜ್ಯರೇ! ಚಿತ್ತನೆನಿಸಿರುವ ಈ ಅಗ್ನಿಗಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠರಿರುವರೇನು? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದರು. ಅದಕ್ಕುತ್ತರವಾಗಿ ‘ಚಿತ್ತನೆನಿಸಿರುವ ಉತ್ತಮರಿರುವರು’ ಎಂದು ಸನತ್ಕುಮಾರರು ಹೇಳಿದಾಗ ‘ಹಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಪೂಜ್ಯರಾದ ತಾವು ಅದನ್ನು ನನಗೆ ತಿಳಿಯಹೇಳಿ’ ಎಂದು ನಾರದರು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದರು.

ಭಾಷ್ಯ—ತಥಾ ಮಿತ್ರಾದ್ ವರಸ್ವ ಗ್ನಿರ್ಮುಕ್ತೌ ಚಿತ್ತಸ್ಯ ದೇವತಾ |

ಚಿತ್ತಾತ್ ಚಿತ್ತನಾಮಾ ಚ.....

|| ಖಂಡ ೫ ||

ಅನುವಾದ—ಹಾಗೆಯೇ ಚಿತ್ತಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ಯಜ್ಞಕುಂಡದಲ್ಲಿ ಪೂಜಿಸಲ್ಪಡುವುದರಿಂದಲೂ ಚಿತ್ತನೆನಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಅಗ್ನಿ ದೇವನು, ಮುಕ್ತಿ ಹಾಗೂ ಸಂಸಾರಾವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಕಲ್ಪನೆನಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಮಿತ್ರದೇವನಿಗಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠನು.”

ಚಿತ್ತಾಭಿಮಾನಿ ಅಗ್ನಿದೇವನಿಗಿಂತ ಧ್ಯಾನಾಭಿಮಾನಿ ವರುಣನು ಉತ್ತಮನು

ಉಪನಿಷತ್—ಧ್ಯಾನಂ ವಾವ ಚಿತ್ತಾತ್ ಭೂಯಃ | ಧ್ಯಾಯತೀವ ಪೃಥಿವೀ |
 ಧ್ಯಾಯತೀವ ದ್ಯೌಃ | ಧ್ಯಾಯತೀವಾಂತರಿಕ್ಷಂ | ಧ್ಯಾಯಂತೀವಾಪಃ ||
 ಧ್ಯಾಯಂತೀವ ಪರ್ವತಾಃ | ಧ್ಯಾಯಂತೀವ ದೇವಮನುಷ್ಯಾಃ | ತಸ್ಮಾದ್ಯ
 ಇಹ ಮನುಷ್ಯಾಣಾಂ ಮಹತ್ತಾಂ ಪ್ರಾಪ್ನುವಂತಿ ಧ್ಯಾನಾಪಾದಾಂಶಾ ಇವೈವ
 ತೇ ಭವಂತಿ | ಅಥ ಯೇಽಲ್ಪಾಃ ಕಲಹಿನಃ ಪಿಶುನಾ ಉಪವಾದಿನಸ್ತೇ |
 ಅಥ ಯೇ ಪ್ರಭವೋ ಧ್ಯಾನಾಪಾದಾಂಶಾ ಇವೈವ ತೇ ಭವಂತಿ |
 ಧ್ಯಾನಮುಪಾಸ್ವ ಇತಿ ||

ಮುಕ್ತಿ ಹಾಗೂ ಸಂಸಾರಾವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಚಿತ್ತನೆನಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಅಗ್ನಿದೇವನಿಗಿಂತ ಧ್ಯಾನಾಭಿಮಾನಿಯಾಗಿದ್ದು ಧ್ಯಾನನೆನಿಸಿರುವ ವರುಣದೇವನು ಶ್ರೇಷ್ಠನು. ಆದುದರಿಂದ ಪೃಥಿವೀ, ಸ್ವರ್ಗ, ಅಂತರಿಕ್ಷ, ನೀರು ಹಾಗೂ ಪರ್ವತ ಇವುಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾಗಿರುವ ದೇವತೆಗಳು ಹಾಗೂ ಮನುಷ್ಯದೇಹವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ದೇವತೆಗಳು ಬಹುಭಾಷಿಗಳಾಗಿರದೆ, ಧ್ಯಾನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಸ್ವತಂತ್ರರಾಗಿದ್ದರೂ, ಪರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಧ್ಯಾನದಲ್ಲೇ ಮಗ್ನರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಧ್ಯಾನಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಮನುಷ್ಯರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಾರು ಜ್ಞಾನ, ಬಲ, ಐಶ್ವರ್ಯ, ಭಕ್ತಿ ಮೊದಲಾದ ಸದ್ಗುಣಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠರೆನಿಸಿಕೊಂಡಿರುವರೋ ಅಂತಹವರ ಆ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯು ಪರಮಾತ್ಮನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಲಭಿಸಿದ ಧ್ಯಾನಫಲದ ಒಂದಂಶವಾಗಿದೆ. ಧ್ಯಾನಫಲೈಕದೇಶವಾದ ಇಂತಹ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆ ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಮನುಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಯಾರು ಅಲ್ಪರೆನಿಸಿಕೊಂಡಿರುವರೋ ಅವರು ಧ್ಯಾನದ ಲೇಶವನ್ನು ಮಾಡಲಾರದವರಾಗಿ ಕಲಹಶೀಲರೂ, ಚಾಡಿ ಹೇಳುವ ಸ್ವಭಾವದವರೂ, ಪರರನ್ನು ನಿಂದಿಸುವವರೂ ಆಗಿರುವರು. ಯಾರು ಶ್ರೇಷ್ಠರಾಗಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆಯುಳ್ಳವರೋ ಅವರ ಅಂತಹ ಇಚ್ಛೆಯೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಲಭಿಸಿದ ಧ್ಯಾನಫಲದ ಒಂದಂಶವಾಗಿದೆ. ಧ್ಯಾನಾಭಿಮಾನಿಯಾಗಿದ್ದು ಧ್ಯಾನನೆನಿಸಿರುವ ವರುಣನಲ್ಲಿ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿ ಪರಬ್ರಹ್ಮನಿರುವನೆಂದು ಆರಾಧಿಸು.

ಉಪನಿಷತ್—‘ಸ ಯೋ ಧ್ಯಾನಂ ಬ್ರಹ್ಮೈತ್ಯುಪಾಸ್ತೇ | ಯಾವದ್ ಧ್ಯಾನಸ್ಯ
ಗತಂ ತತ್ರಾಸ್ಯ ಯಥಾಕಾಮಚಾರೋ ಭವತಿ ಯೋ ಧ್ಯಾನಂ
ಬ್ರಹ್ಮೈತ್ಯುಪಾಸ್ತೇ’ | ‘ಅಸ್ತಿ ಭಗವೋ ಧ್ಯಾನಾತ್ ಭೂಯಃ?’ ಇತಿ |
‘ಧ್ಯಾನಾದ್ವಾವ ಭೂಯೋಽಸ್ತಿ’ ಇತಿ | ‘ತಸ್ಮೈ ಭಗವಾನ್ ಬ್ರವೀತು’
ಇತಿ ||

|| ಖಂಡ ೬ ||

ಮುಕ್ತಿ ಹಾಗೂ ಸಂಸಾರಾವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ‘ಧ್ಯಾನಾಭಿಮಾನಿಯಾಗಿರುವ
ವರುಣನಲ್ಲಿ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿರುವ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಯಾರು ಉಪಾಸಿಸುವನೋ
ಅವನು ವರುಣಲೋಕವನ್ನು ಹೊಂದಿ, ಅಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯ ತನಕ ವರುಣನ ವ್ಯಾಪ್ತಿ
ಇರುವುದೋ ಅಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ತನ್ನ ಇಚ್ಛಾನುಸಾರವಾಗಿ ಸಂಚರಿಸಬಲ್ಲವನಾಗುವನು’
ಎಂದು ಸನತ್ಕುಮಾರರು ಉಪದೇಶಿಸಲು ನಾರದರು ‘ಪೂಜ್ಯರೇ! ಧ್ಯಾನನಾಮಕ
ನಾದ ವರುಣದೇವನಿಗಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠರಿರುವರೇನು?’ ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದರು. ಆಗ
ಸನತ್ಕುಮಾರರು ‘ಧ್ಯಾನನಾಮಕನಾದ ವರುಣನಿಗಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠರಿರುವರು’
ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಲು, ‘ಹಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಪೂಜ್ಯರಾದ ತಾವು ಅದನ್ನು ನನಗೆ
ಉಪದೇಶಿಸಿರಿ’ ಎಂದು ನಾರದರು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದರು.

ಭಾಷ್ಯ—.....ತಸ್ಮಾತ್ ವರುಣ ಏವ ಚ |

ಧ್ಯಾನಸ್ಯ ದೇವತಾ ಚಾಸೌ ತನ್ನಾಮಾ ಚ ನಿಧಾನತಃ |

ಸತ್ಯಾನ್ತತ ವಿವೇಕಾರ್ಥಂ.....||

|| ಖಂಡ ೬ ||

ಅನುವಾದ—ಧ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಸತ್ಯಾಸತ್ಯಗಳ
ವಿವೇಚನೆಗೋಸ್ಕರ ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ನಿಯೋಜಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಧ್ಯಾನನೆನಿಸಿ
ಕೊಂಡಿರುವ ವರುಣನು ಚಿತ್ತನಾಮಕನಾದ ಅಗ್ನಿದೇವನಿಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮನು.

ಧ್ಯಾನಾಭಿಮಾನಿ ವರುಣನಿಗಿಂತ ವಿಜ್ಞಾನಾಭಿಮಾನಿ ಚಂದ್ರನು ಶ್ರೇಷ್ಠ

ಉಪನಿಷತ್—‘ವಿಜ್ಞಾನಂ ವಾವ ಧ್ಯಾನಾತ್ ಭೂಯಃ | ವಿಜ್ಞಾನೇನ ವಾ
ಖುಗ್ವೇದಂ ವಿಜಾನಾತಿ | ಯಜುರ್ವೇದಂ ಸಾಮವೇದಮಾರ್ಥವರ್ಣಂ
ಚತುರ್ಥಮಿತಿಹಾಸ ಪುರಾಣಂ ಪಂಚಮಂ ವೇದಾನಾಂ ವೇದಂ ಪಿತ್ರಂ
ರಾಶಿಂ ದೈವಂ ನಿಧಿಂ ವಾಕೋವಾಕ್ಯಮೇಕಾಯನಂ ದೇವವಿದ್ಯಾಂ
ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾಂ ಭೂತವಿದ್ಯಾಂ ಕ್ಷತ್ರವಿದ್ಯಾಂ ನಕ್ಷತ್ರವಿದ್ಯಾಂ ಸರ್ಪ
ದೇವಜನವಿದ್ಯಾಂ ದಿವಂ ಚ ಪೃಥಿವೀಂ ಚ ವಾಯುಂ ಚಾಕಾಶಂ ಚ ಆಪಶ್ಚ

ತೇಜಶ್ಚ ದೇವಾಂಶ್ಚ ಮನುಷ್ಯಾಂಶ್ಚ ಪಶೂಂಶ್ಚ ವಯಾಂಸಿ ಚ ತೃಣ
ವನಸ್ಪತ್ತೀನ್ ಶ್ವಾಪದಾನ್ಯಾಕೀಟಪತಂಗಪಿಪೀಲಿಕಂ ಧರ್ಮಂ ಚಾಧರ್ಮಂ ಚ
ಸತ್ಯಂ ಚಾನ್ಯತಂ ಚ ಸಾಧು ಚಾಸಾಧು ಚ ಹೃದಯಜ್ಞಂ ಚಾಹೃದಯಜ್ಞಂ
ಚಾನ್ಯಂ ಚ ರಸಂ ಚೇಮಂ ಚ ಲೋಕಮಮುಂ ಚ ವಿಜ್ಞಾನೇನೈವ
ವಿಜಾನಾತಿ | ವಿಜ್ಞಾನಮುಪಾಸ್ವ' ಇತಿ ||

ಅನುವಾದ—ವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ಸತ್ಯವನ್ನು
ಶೋಧಿಸುವ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದಲೂ ವಿಜ್ಞಾನನೆನಿಸಿರುವ ಚಂದ್ರನು ಧ್ಯಾನನೆನಿಸಿರುವ
ವರುಣನಿಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮನು. ವಿಜ್ಞಾನನೆನಿಸಿರುವ ಚಂದ್ರನಿಂದಾಗಿಯೇ
ಋಗ್ವೇದವನ್ನು ಯಜುರ್ವೇದವನ್ನೂ, ಸಾಮವೇದವನ್ನೂ, ಅಥರ್ವಣವೇದ
ವನ್ನೂ, ವೇದಗಳ ಸರಿಸಮಾನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪಂಚಮವೇದವೆನಿಸಿರುವ
ಇತಿಹಾಸಪುರಾಣಗಳನ್ನೂ ಪಿತೃಲಕ್ಷಣವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನೂ, ಗಣಿತ
ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನೂ, ದೇವತೆಗಳ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನೂ, ನಿಧಿಯ
ಚಿಹ್ನೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಡುವ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನೂ, ಮೂಲವೇದವನ್ನೂ, ಪಂಚರಾತ್ರವನ್ನೂ,
ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅರ್ಥವಾಗುವುದರಿಂದ ದೇವತಾ ವಿದ್ಯೆಯೆನಿಸಿರುವ
ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನೂ, ಆರಣ್ಯಕಗಳನ್ನೂ, ಪಂಚಭೂತಗಳ ಲಕ್ಷಣಪರಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನೂ, ನೀತಿ
ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನೂ, ಜ್ಯೋತಿಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನೂ, ಸರ್ಪಗಳ ಹಾಗೂ ದೇವಸೇವಕರಾದ
ಗಂಧರ್ವರ ಪರಿಚಾಯಕವಾದ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನೂ ಆಯಾಯ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ
ಅಧ್ಯೇತೃಗಳು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಸ್ವರ್ಗ, ಪೃಥಿವೀ, ವಾಯು, ಆಕಾಶ, ಜಲ,
ತೇಜಸ್ಸು, ದೇವತೆಗಳು, ಮನುಷ್ಯರು, ಪಶುಪಕ್ಷಿಗಳು, ಹಲ್ಲು, ಮರ,
ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಜಂತುಗಳು, ಕೀಟ, ಪತಂಗ, ಇರುವೆ ಇದೇ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲಾ
ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನೂ ಧರ್ಮವನ್ನೂ, ಅಧರ್ಮವನ್ನೂ, ಸತ್ಯಾಸತ್ಯಗಳನ್ನೂ, ಯೋಗ್ಯ ಹಾಗೂ
ಅಯೋಗ್ಯ ವಿಷಯಗಳನ್ನೂ, ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿರುವ ಪರತತ್ತ್ವ
ವನ್ನರಿತವನನ್ನೂ, ಇಂತಹ ಪರತತ್ತ್ವ ಕ್ಷಿಂತ ಇತರವಾದ ಜಗತ್ತನ್ನು ಅರಿತವನನ್ನೂ,
ಅನ್ಯವನ್ನೂ, ರಸವನ್ನೂ, ಇಹ ಹಾಗೂ ಪರಲೋಕಗಳನ್ನೂ ವಿಜ್ಞಾನನೆನಿಸಿರುವ
ಚಂದ್ರನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದಲೇ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವರು. ವಿಜ್ಞಾನ
ನೆನಿಸಿರುವ ಚಂದ್ರನಲ್ಲಿ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಆರಾಧಿಸು.

ಉಪನಿಷತ್—‘ಸ ಯೋ ವಿಜ್ಞಾನಂ ಬ್ರಹ್ಮಮೇತೃಪಾಸ್ತೇ ವಿಜ್ಞಾನವತೋ ಹ ವೈ
ಲೋಕಾನ್ ಜ್ಞಾನವತೋಽಭಿಸಿದ್ಧತಿ | ಯಾವತ್ ವಿಜ್ಞಾನಸ್ಯ ಗತಂ
ತತ್ರಾಸ್ಯ ಯಥಾಕಾಮಚಾರೋ ಭವತಿ ಯೋ ವಿಜ್ಞಾನಂ

ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತೇ' । 'ಅಸ್ತಿ ಭಗವೋ ವಿಜ್ಞಾನಾತ್ ಭೂಯಃ?' ಇತಿ ।
 ವಿಜ್ಞಾನಾದ್ವಾವ ಭೂಯೋಽಸ್ತಿ' ಇತಿ । ತನ್ಮೇ ಭಗವಾನ್ ಬ್ರವೀತು' ಇತಿ ।
 || ಖಂಡ ೭ ||

ಅನುವಾದ—'ಯಾರು ವಿಜ್ಞಾನನೆನಿಸಿರುವ ಚಂದ್ರನಲ್ಲಿ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿ ಪರಬ್ರಹ್ಮನಿರುವನೆಂದು ಉಪಾಸನೆಗೈಯುವನೋ ಅವನು ವಿಶೇಷ ಜ್ಞಾನ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾನ್ಯಜ್ಞಾನಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಚಂದ್ರನಿಂದ ಅಧಿಷ್ಠಿತ ಲೋಕಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು. ಆ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯತನಕ ವಿಜ್ಞಾನನೆನಿಸಿರುವ ಚಂದ್ರನ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಿರುವುದೋ ಅಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಆ ಉಪಾಸಕನು ಇಜ್ಞಾನುಸಾರವಾಗಿ ಸಂಚರಿಸ ಬಲ್ಲವನಾಗುವನು' ಎಂದು ಸನತ್ಕುಮಾರರು ಉಪದೇಶಿಸಿದಾಗ ನಾರದರು, 'ಪೂಜ್ಯರೇ! ವಿಜ್ಞಾನನೆನಿಸಿರುವ ಚಂದ್ರನಿಗಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠರಿರುವರೇನು?' ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದರು. ಅದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರವಾಗಿ ಸನತ್ಕುಮಾರರು 'ವಿಜ್ಞಾನನಿಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮರಿರುವರು' ಎಂದು ಹೇಳಲು 'ಪೂಜ್ಯರಾದ ತಾವು ನನಗೆ ಅದನ್ನು ತಿಳಿಯ ಹೇಳಿ' ಎಂದು ನಾರದರು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದರು.

ಭಾಷ್ಯ—....ತಥಾ ತಸ್ಮಾತ್ ನಿಶಾಕರಃ ।

ವಿಜ್ಞಾನದೇವತಾ ಚಾಸೌ ತನ್ನಾಮಾ ಚ ವಿವೇಚನಾತ್ ||

ಸತ್ಯಸ್ಯ..... ||

|| ಖಂಡ ೭ ||

ಅನುವಾದ—ವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ಸತ್ಯವನ್ನು ವಿವೇಚಿಸುವುದರಿಂದಲೂ 'ವಿಜ್ಞಾನ' ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಚಂದ್ರನು ಧ್ಯಾನಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ವರುಣನಿಗಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾಗಿರುವನು.

ವಿಜ್ಞಾನಾಭಿಮಾನಿ ಚಂದ್ರನಿಗಿಂತ ಬಲಾಭಿಮಾನಿ ಪ್ರವಹನು ಉತ್ತಮನು

ಉಪನಿಷತ್—ಬಲಂ ವಾವ ವಿಜ್ಞಾನಾತ್ ಭೂಯಃ । ಅಪೀಹ ಶತಂ
 ವಿಜ್ಞಾನವತಾಮೇಕೋ ಬಲವಾನಾಕಂಪಯತೇ । ಸ ಯದಾ ಬಲೀ
 ಭವತ್ಯಥೋತ್ಥಾತಾ ಭವತಿ । ಉತ್ತಿಷ್ಠನ್ ಪರಿಚರಿತಾ ಭವತಿ ।
 ಪರಿಚರನ್ನುಪಸತ್ತಾ ಭವತಿ । ಉಪಸೀದನ್ ದ್ರಷ್ಟಾ ಭವತಿ । ಶ್ರೋತಾ
 ಭವತಿ । ಮಂತಾ ಭವತಿ । ಬೋದ್ಧಾ ಭವತಿ । ಕರ್ತಾ ಭವತಿ । ವಿಜ್ಞಾತಾ
 ಭವತಿ । ಬಲೇನ ವೈ ಪೃಥಿವೀ ತಿಷ್ಠತಿ । ಬಲೇನಾಂತರಿಕ್ಷಂ । ಬಲೇನ ದ್ಯೌಃ ।
 ಬಲೇನಾಪಃ । ಬಲೇನ ಪರ್ದತಾಃ । ಬಲೇನ ದೇವಮನುಷ್ಯಾಃ । ಬಲೇನ

ಪಶವಶ್ಚ ವಯಾಂಸಿ ಚ ತೃಣ ವನಸ್ಪತಯಃ ಶ್ವಾಪದಾನ್ಯಾಕೀಟ ಪತಂಗ
ಪಿಪೀಲಿಕಂ | ಬಲೇನ ವೈ ಲೋಕಃ ತಿಷ್ಠತಿ | ಬಲಮುಪಾಸ್ವ' ಇತಿ ||

ಅನುವಾದ—‘ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ವಿವೇಚಿಸಿ ಸಂಪಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ದೃಢವಾದ ನಿರ್ಣಯವು ಆಂತರಿಕ ಬಲ. ದೇಹದಾಡ್ಯವು ಬಾಹ್ಯಬಲ. ಇವರಡಕ್ಕೂ ಅಭಿಮಾನಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಬಲವೆನಿಸಿರುವ ಭೂತ ವಾಯುಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಯು ವಿಜ್ಞಾನನಾಮಕನಾದ ಚಂದ್ರನಿಗಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠನು. ಆಂತರಿಕ ಬಲಶಾಲಿಯೆನಿಸಿದ ಒಬ್ಬ ಜ್ಞಾನಿಯು. ಇಂತಹ ನಿರ್ಣಯವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸದೇ ಇರುವ ನೂರಾರು ಜ್ಞಾನಿಗಳನ್ನು, ತನ್ನ ಆ ಬಲದ ಸಹಾಯದಿಂದ ನಡುಗಿಸಬಲ್ಲನು. ಪುರುಷನು ಯಾವಾಗ ಆಂತರಿಕ ಬಲವುಳ್ಳವನಾಗುತ್ತಾನೋ ಆಗ ಸಂಸಾರ ಮೋಹದಿಂದ ಎಚ್ಚೆತ್ತವನಾಗುವನು. ಹೀಗೆ ಎಚ್ಚೆತ್ತವನು ಜ್ಞಾನಸಂಪಾದನೆಗಾಗಿ ಗುರುಗಳನ್ನು ಸೇವಿಸುವನು. ಗುರುಗಳನ್ನು ಸೇವಿಸಿದವನು ಅವರ ಪ್ರೀತಿಪಾತ್ರನೆನಿಸಿ ಆಪ್ತನಾಗುವನು. ಆಪ್ತನೆನಿಸಿದವನು ಶಾಸ್ತ್ರಶ್ರವಣ ಮಾಡಿದವನೂ, ಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದವನೂ, ಪರತತ್ತ್ವವನ್ನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸಿಕೊಂಡವನೂ, ವರ್ಣಾಶ್ರಮೋಚಿತ ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನಗೈಯುವವನೂ, ವಿಶೇಷಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಕೊಂಡವನೂ ಆಗುವನು. ದೇಹದಾಡ್ಯರೂಪಬಲವುಳ್ಳವನು ಆವಶ್ಯಕವಾದ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡಲು ಎದ್ದೇಳುತ್ತಾನೆ. ಮೇಲೆದ್ದವನು ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆ ತಿರುಗಾಡುತ್ತಾನೆ. ತಿರುಗಾಡುತ್ತಾ ತನಗೆ ಯೋಗ್ಯರಾದ ಗುರುಗಳನ್ನು ಸಮೀಪಿಸಿ, ಅವರನ್ನು ಸೇವಿಸಿ, ಅವರಿಗೆ ಪ್ರೀತಿಪಾತ್ರನೆನಿಸಿ, ಅವರ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥಶ್ರವಣ ಹಾಗೂ ಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಪರತತ್ತ್ವವನ್ನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ದೇಹದಾಡ್ಯ ವಿರುವುದರಿಂದಲೇ ವರ್ಣಾಶ್ರಮೋಚಿತ ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನಗೈಯುವನು. ಮೋಕ್ಷೋಪಯೋಗಿಯಾದ ವಿಶೇಷಜ್ಞಾನವನ್ನೂ ಹೊಂದುವನು. ಹೀಗೆ ಶ್ರೇಯಸ್ಸಿಗೆ ಆಂತರಿಕ ಹಾಗೂ ಬಾಹ್ಯಬಲಗಳೇ ಕಾರಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಬಲಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ವಾಯುದೇವನು ಶ್ರೇಷ್ಠನೆಂದು ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತದೆ. ಬಲಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಈ ವಾಯು ದೇವನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದಲೇ ಪೃಥಿವೀ, ಅಂತರಿಕ್ಷ, ಸ್ವರ್ಗ, ನೀರು, ಪರ್ವತಗಳು ಇವುಗಳ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳೂ, ಮನುಷ್ಯರಾಗಿ ಅವತರಿಸಿದ ದೇವತೆಗಳೂ ಒಳ್ಳೆಯ ಸ್ಥಿತಿಯುಳ್ಳವರಾಗಿರುವರು. ಪಶುಗಳೂ, ಹಕ್ಕಿಗಳೂ, ತೃಣಗಳೂ, ಮರಗಳೂ, ದುಷ್ಟ ಮೃಗಗಳೂ, ಹುಳು, ಚಿಟ್ಟೆ, ಇರುವೆ ಪರ್ಯಂತ ಎಲ್ಲಾ ಜೀವಿಗಳೂ ಬಲಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಈ ವಾಯುದೇವನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದಲೇ ನಿಯತವಾದ ಸ್ಥಿತಿಯುಳ್ಳವುಗಳಾಗಿವೆ. ಇಂತಹ ಬಲಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಭೂತ ವಾಯುಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಯಲ್ಲಿ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿ ಪರಬ್ರಹ್ಮನಿರುವನೆಂದು ಆರಾಧಿಸು.

ಉಪನಿಷತ್—‘ಸ ಯೋ ಬಲಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತೇ | ಯಾವದ್ಬಲಸ್ಯ ಗತಂ
ತತ್ರಾಸ್ಯ ಯಥಾಕಾಮಚಾರೋ ಭವತಿ ಯೋ ಬಲಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತೇ’ |
ಅಸ್ತಿ ಭಗವೋ ಬಲಾತ್ ಭೂಯಃ?’ ಇತಿ | ‘ಬಲಾದ್ವಾವ
ಭೂಯೋಽಸ್ತಿ’ ಇತಿ | ತಸ್ಮೈ ಭಗವಾನ್ ಬ್ರವೀತು’ ಇತಿ | || ಖಂಡ ೮ ||

ಅನುವಾದ—ಯಾರು ಬಲನೆನಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಈ ವಾಯುದೇವನಲ್ಲಿ
ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಉಪಾಸಿಸುವನೋ ಅವನು ಈ ಬಲಾಭಿಮಾನಿಯ ಲೋಕವನ್ನು
ಹೊಂದಿ, ಅಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಲಾಭಿಮಾನಿಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಿದೆಯೋ ಅಲ್ಲೆಲ್ಲಾ
ಇಚ್ಛಾನುಸಾರವಾಗಿ ತಿರುಗಾಡಲು ಶಕ್ತನಾಗುವನು ಎಂದು ಸನತ್ಕುಮಾರರು
ಉಪದೇಶಿಸಲು ನಾರದರು ‘ಪೂಜ್ಯರೇ, ಈ ಬಲಾಭಿಮಾನಿ ವಾಯುದೇವನಿ
ಗಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠರು ಇರುವರೇನು?’ ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದರು. ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರವಾಗಿ
ಸನತ್ಕುಮಾರರು ಬಲಾಭಿಮಾನಿಗಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠರಿರುವರು’ ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ
ನಾರದರು ‘ಪೂಜ್ಯರಾದ ತಾವು ನನಗೆ ಅದನ್ನು ತಿಳಿಯಹೇಳಿ’ ಎಂದು
ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದರು.

ಭಾಷ್ಯ—.....ತಸ್ಮಾಚ್ಚ ತಥಾ ವಾಯುರ್ಭೂತಾತ್ಮಕೋ ವರಃ |

ಬಲಾತ್ಕಸ್ತಥಾ.....||

|| ಖಂಡ ೮ ||

ಅನುವಾದ—ವಿಜ್ಞಾನ ನಾಮಕನಾದ ಚಂದ್ರನಿಗಿಂತಲೂ ಬಲಾಭಿಮಾನಿ
ಆಗಿದ್ದು ಬಲನಾಮಕನಾಗಿರುವ ಭೂತ ವಾಯುಭಿಮಾನಿಯಾದ ಪ್ರವಹನು ಉತ್ತಮ
ನಾಗಿರುವನು.

ಬಲಾಭಿಮಾನಿ ಪ್ರವಹನಿಗಿಂತಲೂ ಅನ್ನಾಭಿಮಾನಿ ಅನಿರುದ್ಧನು ಉತ್ತಮನು

ಉಪನಿಷತ್—ಅನ್ನಂ ವಾವ ಬಲಾತ್ ಭೂಯಃ | ತಸ್ಮಾದ್ಯದ್ಯಪಿ ದಶರಾತ್ರೀರ್ನಾ-
ಶ್ವೀಯಾತ್ ಯದ್ಯಹ ಜೀವೇದಥವಾಽದ್ರಷ್ಟ್ವಾಶ್ರೋತಾಽಮಂತಾಽ
ಬೋದ್ಧಾಽಕರ್ತಾಽವಿಜ್ಞಾತಾ ಭವತಿ | ಅಥಾನ್ನಸ್ಯಾಶೀ ದ್ರಷ್ಟ್ವಾ ಭವತಿ |
ಶ್ರೋತಾ ಭವತಿ | ಮಂತಾ ಭವತಿ | ಬೋದ್ಧಾ ಭವತಿ | ಕರ್ತಾ ಭವತಿ |
ವಿಜ್ಞಾತಾ ಭವತಿ | ಅನ್ನಮುಪಾಸ್ತು’ ಇತಿ |

ಅನುವಾದ—ಬಲಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಪ್ರವಹನಿಗಿಂತಲೂ, ಅನ್ನಾಭಿಮಾನಿ
ಯಾಗಿದ್ದು ಅನ್ನನೆನಿಸಿರುವ ಅನಿರುದ್ಧನು ಶ್ರೇಷ್ಠನು. ಈ ಅನ್ನಾಭಿಮಾನಿಯು
ಶ್ರೇಷ್ಠನಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಹತ್ತು ದಿವಸ ಉಣ್ಣದೇ ಇರುವವನು ಒಂದು ವೇಳೆ

ಜೀವಿಸಿದರೂ ಶ್ರವಣ, ಮನನ, ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ, ಸ್ವಕರ್ಮಚರಣೆ, ವಿಶೇಷವಾದ ಅರಿವು ಎಂಬೀ ಯಾವ ವ್ಯಾಪಾರಗಳಿಗೂ ಅಶಕ್ತನೆನಿಸುವನು. ಅನ್ನವನ್ನು ಸೇವಿಸಿದನೆಂದರೆ ಆಗ ಶ್ರವಣ, ಮನನ, ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ, ನಾನಾ ಕರ್ಮಚರಣೆ, ವಿಶೇಷವಾದ ಅರಿವು ಎಂಬೀ ಎಲ್ಲಾ ವ್ಯಾಪಾರಗಳಲ್ಲೂ ಶಕ್ತನೆನಿಸುವನು. ಅನ್ನಕ್ಕಭಿಮಾನಿಯಾಗಿದ್ದು ಅನ್ನನೆನಿಸಿರುವ ಅನಿರುದ್ಧನಲ್ಲಿ ಪರಬ್ರಹ್ಮನಿರುವನೆಂದು ಉಪಾಸಿಸು.

ಉಪನಿಷತ್—‘ಸ ಯೋಽನ್ನಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತೇ ಅನ್ನವತೋ ಹ ವೈ ಲೋಕಾನ್ ಪಾನವತೋಽಭಿಸಿದ್ಧ್ಯತಿ | ಯಾವದನ್ನಸ್ಯ ಗತಂ ತತ್ರಾಸ್ಯ ಯಥಾಕಾಮಚಾರೋ ಭವತಿ ಯೋಽನ್ನಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತೇ’ | ‘ಅಸ್ತಿ ಭಗವೋಽನ್ನಾದ್ಭಯಃ?’ ಇತಿ | ಅನ್ನಾದ್ವಾವ ಭೂಯೋಽಸ್ತಿ’ ಇತಿ | ‘ತಸ್ಮೈ ಭಗವಾನ್ ಬ್ರವೀತು’ ಇತಿ | || ಖಂಡ ೯ ||

‘ಯಾರು ಅನ್ನನೆನಿಸಿರುವ ಅನಿರುದ್ಧನಲ್ಲಿ ಪರಬ್ರಹ್ಮನಿರುವನೆಂದು ಉಪಾಸಿಸುವನೋ ಅವನು ಅನ್ನಪಾನಾದಿಗಳಿಂದ ಸಮೃದ್ಧವಾದ ಅನಿರುದ್ಧನ ಲೋಕಗಳನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಅಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಅನಿರುದ್ಧನ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಿದೆಯೋ ಅಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಇಚ್ಛಾನುಸಾರವಾಗಿ ಸಂಚರಿಸಲು ಶಕ್ತನಾಗುವನು’ ಎಂದು ಸನತ್ಕುಮಾರರು ಉಪದೇಶಿಸಿದರು. ಆಗ ನಾರದರು ‘ಪೂಜ್ಯರೇ! ಅನ್ನಾಭಿಮಾನಿಗಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠರೆನಿಸಿದವರೆಂದರೇನು?’ ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಲು ಸನತ್ಕುಮಾರರು ‘ಅನ್ನಾಭಿಮಾನಿಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮರಿರುವರು’ ಎಂದುತ್ತರಿಸಿದರು. ‘ಹಾಗಿದ್ದರೆ ಪೂಜ್ಯರಾದ ತಾವು ನನಗದನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿರಿ’ ಎಂದು ನಾರದರು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದರು.

ಭಾಷ್ಯ—.....ತಸ್ಮಾದನ್ನವೋಽನಿರುದ್ಧಕಃ |

ಅನ್ನನಾಮಾನುನಾದಿತ್ವಾತ್ |

|| ಖಂಡ ೯ ||

ಅನುವಾದ—ಅನ್ನಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಶತ್ರುಗಳಿಗೆ ಭಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಗರ್ಜಿಸುವವರಿಂದಲೂ ಅನ್ನನೆನಿಸಿರುವ ಅನಿರುದ್ಧನು ಬಲಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಪ್ರವಹವಾಯುವಿಗಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠನು.

ಅನ್ನಾಭಿಮಾನಿ ಅನಿರುದ್ಧನಿಗಿಂತ ಅಬಿಭವಾನಿ

ಆಹಂಕಾರಿಕ ಪ್ರಾಣನು ಉತ್ತಮನು

ಉಪನಿಷತ್—‘ಆಪೋ ವಾವಾನ್ನಾತ್ ಭೂಯಸ್ಯಃ | ತಸ್ಮಾದ್ಯದಾ ಸುವೃಷ್ಟಿರ್ನ ಭವತಿ ವ್ಯಾಧೀಯಂತೇ ಪ್ರಾಣಾ ‘ಅನ್ನಂ ಕನೀಯೋ ಭವಿಷ್ಯತಿ’ ಇತಿ |

‘ಅಥ ಯದಾ ವೃಷ್ಟಿರ್ಭವತ್ಯಾನಂದಿನಃ ಪ್ರಾಣಾ ಭವಂತಿ ‘ಅನ್ನಂ ಬಹು ಭವಿಷ್ಯತಿ’ ಇತಿ | ಆಪ ಏವೇಮಾ ಮೂರ್ತಾ ಯೇಽಯಂ ಪೃಥಿವೀ, ಯದಂತರಿಕ್ಷಂ, ಯತ್ ದ್ಯೌಃ, ಯತ್ ಪರ್ವತಾಃ, ಯತ್ ದೇವಮನುಷ್ಯಾಃ, ಯತ್ ಪಶವಶ್ಚ ವಯಾಂಸಿ ಚ ತೃಣ ವನಸ್ಪತಯಃ ಶ್ವಪದಾನ್ಯಾಕೀಟಪತಂಗಪಿಪೀಲಿಕಮ್ | ಆಪ ಏವೇಮಾ ಮೂರ್ತಾಃ | ಅಪ ಉಪಾಸ್ತ’ ಇತಿ ||

ಅನ್ನಾಭಿಮಾನಿ ಅನಿರುದ್ಧನಿಗಿಂತಲೂ, ತೃಪ್ತಿಯೆಂಬ ಅಂತರಜಲ ಹಾಗೂ ದ್ರವರೂಪವಾದ ಬಾಹ್ಯಜಲ ಎಂಬೀ ಎರಡು ರೀತಿಯ ಜಲಕ್ಕೂ ಅಭಿಮಾನಿ ಯಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ದೇಹವನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದಲೂ ‘ಅಪ್’ ಎನಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಆಹಂಕಾರಿಕ ಪ್ರಾಣನು ಉತ್ತಮನಾಗಿರುವನು. ಅನ್ನಾಭಿಮಾನಿ ಗಿಂತ ಅಬಭಿಮಾನಿಯು ಶ್ರೇಷ್ಠನಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಯಾವಾಗ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮಳೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲವೋ ಆಗ ಅನ್ನವು ಕಡಿಮೆ ಉಂಟಾಗುವುದೆಂದು ಪ್ರಾಣಿಗಳು ವ್ಯಥೆಪಡುತ್ತವೆ. ಯಾವಾಗ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮಳೆ ಸುರಿಯುತ್ತದೋ ಆಗ ಬಹಳ ಅನ್ನವುಂಟಾಗುವುದೆಂದು ಸಂತೋಷಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಭೂಮಿ, ಆಕಾಶ, ಸ್ವರ್ಗ, ಪರ್ವತಗಳು, ದೇವತೆಗಳು, ಮನುಷ್ಯರು, ಪಶುಗಳು, ಪಕ್ಷಿಗಳು, ಹುಲ್ಲು, ಮರಗಳು, ಚಿರತೆಗಳು, ಹುಳು, ಹಾತೆ, ಇರುವೆ ವರೆಗಿನ ಎಲ್ಲಾ ಜಂತುಗಳು, ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲಾ ಮೂರ್ತ ವಸ್ತುಗಳು ಅಬಭಿಮಾನಿಯ ಅಧೀನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ‘ಅಪ್’ ಎನಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಅಬಭಿಮಾನಿ ಆಹಂಕಾರಿಕ ಪ್ರಾಣನಲ್ಲಿ ಪರಬ್ರಹ್ಮನಿರುವನೆಂದು ಆರಾಧಿಸು.

ಉಪನಿಷತ್—‘ಸ ಯೋಽಪೋ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತ ಆಪ್ನೋತಿ ಸರ್ವಾನ್ ಕಾಮಾನ್ ತೃಪ್ತಿಮಾನ್ ಭವತಿ | ಯಾವದಪಾಂ ಗತಂ ತತ್ರಾಸ್ಯ ಯಥಾಕಾಮಚಾರೋ ಭವತಿ ಯೋಽಪೋ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತೇ’ | ‘ಅಸ್ತಿ ಭಗವೋಽದ್ಭ್ಯೋ ಭೂಯ?’ ಇತಿ | ‘ಅದ್ಭ್ಯೋ ವಾವ ಭೂಯೋಽಸ್ತಿ’ ಇತಿ | ‘ತನ್ಮೇ ಭಗವಾನ್ ಬ್ರವೀತು’ ಇತಿ |

|| ಖಂಡ ೧೦ ||

ಅಬಭಿಮಾನಿ ಆಹಂಕಾರಿಕ ಪ್ರಾಣನಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಯಾರು ಆರಾಧಿಸು ವನೋ ಅವನು ಎಲ್ಲ ಅಭೀಷ್ಟಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿ ತೃಪ್ತನಾಗುವನು. ಈ ಪ್ರಾಣನ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯು ಎಲ್ಲಿಯತನಕ ಇರುವುದೋ ಅಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಉಪಾಸಕನು ಇಚ್ಛಾನುಸಾರವಾಗಿ ಸಂಚರಿಸಲು ಶಕ್ತನಾಗುವನು. ಹೀಗೆ ಸನತ್ಕುಮಾರರು ಉಪದೇಶಿಸಿದಾಗ ನಾರದರು

‘ಪೂಜ್ಯರೇ! ಅಬಭಿಮಾನಿಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮರಾದವರಿರುವರೇನು?’ ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದರು. ಆಗ ಸನತ್ಕುಮಾರರು ‘ಅಬಭಿಮಾನಿಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮರಾದವರಿರುವರು’ ಎಂದುತ್ತರಿಸಲು ‘ಹಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಪೂಜ್ಯರಾದ ತಾವು ನನಗೆ ತಿಳಿಸಿ ಕೊಡಿ’ ಎಂದು ನಾರದರು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದರು.

ಭಾಷ್ಯ—....ತೈಜಸಾಹಂಭವಸ್ತತಃ |

ತಥಾವರಿಷ್ಠಃ ಪ್ರಾಣೋಽಪ್ಯೋ ವಾಯುಃ ಸೋಽಪಾಂ ಚ ದೇವತಾ ||

ಅಮ್ನಾಮಾ ದೇಹ ಸಂವ್ಯಾಪ್ತೇಃ..... |

|| ಖಂಡ ೧೦ ||

ಅನುವಾದ—ದೇಹದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ಅಪ್ ಗೆ (ನೀರಿಗೆ) ಅಭಿಮಾನಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಅಪ್ ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ತೈಜಸ ಅಹಂಕಾರದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿರುವ ಅಹಂಕಾರಿಕ ಪ್ರಾಣನು ಅನ್ನಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಅನಿರುದ್ಧನಿಗಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠನು.

ಅಬಭಿಮಾನಿ ಆಹಂಕಾರಿಕ ಪ್ರಾಣನಿಗಿಂತ

ತೇಜೋಭಿಮಾನಿ ಪುರಂದರನು ಉತ್ತಮನು

ಉಪನಿಷತ್—‘ತೇಜೋವಾವಾದ್ಯೋ ಭೂಯಃ | ತದ್ವಾ ಏತದ್ವಾಯು-
ಮಾಗೃಹ್ಯಾಕಾಶಮಭಿತಪತಿ ತದಾಹುನಿಶೋಚತಿ ನಿತಪತಿ ವರ್ಷಿಷ್ಯತಿ
ವಾ ಇತಿ | ತೇಜ ಏವ ತತ್ಪೂರ್ವಂ ದರ್ಶಯಿತ್ವಾಽರ್ಥಾಽಪಃ ಸೃಜತೇ |
ತದೇತದೂರ್ಧ್ವಾಭಿಶ್ಚ ತಿರಶ್ಚೀಭಿಶ್ಚ ವಿದ್ಯುದ್ಧಿರಾಹ್ರಾದಾಶ್ಚರಂತಿ |
ತಸ್ಮಾದಾಹುರ್ವಿದ್ಯೋತತೇ ಸ್ತನಯತಿ ವರ್ಷಿಷ್ಯತಿ ವಾ ಇತಿ | ತೇಜ ಏವ
ತತ್ ಪೂರ್ವಂ ದರ್ಶಯಿತ್ವಾಽರ್ಥಾಽಪಃ ಸೃಜತೇ | ತೇಜ ಉಪಾಸ್ತೇ
ಇತಿ ||

ಅನುವಾದ—ಪ್ರತಿಭಾ ಎಂಬ ಅಂತರ ತೇಜಸ್ಸು ಹಾಗೂ ಬಾಹ್ಯತೇಜಸ್ಸು ಇವುಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾಗಿದ್ದು ಓಜೋರೂಪ, ಅಂದರೆ ಇತರರನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸುವ ಶಕ್ತಿರೂಪನಾದುದರಿಂದ ತೇಜ ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಪುರಂದರನೂ ಅವನಿಗೆ ಸಮನಾದ ಕಾಮನೂ ಅಪ್ ನಾಮಕ ಆಹಂಕಾರಿಕ ಪ್ರಾಣನಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮ. ಹೀಗೆ ಪುರಂದರನು ಶ್ರೇಷ್ಠನಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೇ ತೇಜನೆನಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಅವನು ವಾಯುವನ್ನು ನಿಶ್ಚಲಗೊಳಿಸಿ ಆಕಾಶದಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ತಾಪವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಲೋಕದ ಜನರು ಆದಿತ್ಯನು ಈಗ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ದುಃಖವನ್ನುಂಟು

ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಬಹಳ ತಾಪವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಆದುದರಿಂದ ಬೇಗನೆ ಮಳೆ ಸುರಿಸಲಿರುವನು ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ತೇಜೋನಾಮಕ ಪುರಂದರನೇ ತೇಜಸನ್ನು ಮೊದಲು ವ್ಯಕ್ತಮಾಡಿ ಆಮೇಲೆ ನೀರನ್ನು ಸುರಿಸುತ್ತಾನೆ. ತೇಜೋಭಿಮಾನಿಯಾದ ಪುರಂದರನಿಂದಾಗಿಯೇ ಗುಡುಗಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮೇಘಗಳು ಮೇಲ್ಮುಖವಾಗಿಯೂ ಅಡ್ಡವಾಗಿಯೂ ಬೆಳಗುವ ಮಿಂಚುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದನ್ನು ನೋಡಿ ಜನರು ಮಿಂಚುತ್ತಿದೆ, ಗುಡುಗುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮಳೆ ಸುರಿಯುತ್ತದೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ತೇಜಸ್ಸಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಪುರಂದರನೇ ತೇಜೋರೂಪದ ಮಿಂಚನ್ನು ತೋರಿಸಿ ಮಳೆಯನ್ನು ಸುರಿಸುತ್ತಾನೆ. ತೇಜೋಭಿಮಾನಿಯಾದ ಪುರಂದರನಲ್ಲಿ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಉಪಾಸಿಸು.

ಉಪನಿಷತ್—‘ಸ ಯಸ್ತೇಜೋ ಬ್ರಹ್ಮೈತ್ಯುಪಾಸ್ತೇ ತೇಜಸ್ವಿ ವೈ ಸ ತೇಜಸ್ವತೋ ಲೋಕಾನ್ ಭಾಸ್ವತೋಽಪಹತಮಸ್ಥಾನಭಿಸಿದ್ವ್ಯತಿ | ಯಾವತ್ ತೇಜಸೋ ಗತಂ ತತ್ರಾಸ್ಯ ಯಥಾಕಾಮಚಾರೋ ಭವತಿ ಯಸ್ತೇಜೋ ಬ್ರಹ್ಮೈತ್ಯುಪಾಸ್ತೇ | ‘ಅಸ್ತಿ ಭಗವಸ್ತೇಜಸೋ ಭೂಯಃ?’ ಇತಿ | ‘ತೇಜಸೋ ಭೂಯೋಽಸ್ತಿ’ ಇತಿ | ‘ತಸ್ಮೈ ಭಗವಾನ್ ಬ್ರವೀತು’ ಇತಿ |

|| ಖಂಡ ೧೧ ||

ಅನುವಾದ—‘ಯಾರು ತೇಜಸ್ಸಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾಗಿದ್ದು ತೇಜ ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಪುರಂದರನಲ್ಲಿ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿರುವ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಉಪಾಸಿಸುವನೋ, ಅವನು ತೇಜಸ್ವಿಯಾಗಿ ತೇಜೋಭಿಮಾನಿಯಾದ ಪುರಂದರನ ಸುಡುವ ಹಾಗೂ ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸುವ ಶಕ್ತಿಗಳುಳ್ಳ, ಅಜ್ಞಾನಾಂಧಕಾರರಹಿತವಾದ ಲೋಕಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ತೇಜ ಎನಿಸಿರುವ ಪುರಂದರನ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯು ಎಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಇದೆಯೋ ಅಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಇಚ್ಛಾನುಸಾರವಾಗಿ ಸಂಚರಿಸಲು ಶಕ್ತನಾಗುವನು’ ಎಂದು ಸನತ್ಕುಮಾರರು ಉಪದೇಶಿಸಿದರು. ಆಗ ನಾರದರು ‘ಪೂಜ್ಯರೇ! ತೇಜೋಭಿಮಾನಿಯಾದ ಪುರಂದರನಿಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮರಾದವರಿರುವರೇನು?’ ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಲು, ಅದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರವಾಗಿ ಸನತ್ಕುಮಾರರು ‘ತೇಜೋಭಿಮಾನಿಯಾದ ಪುರಂದರನಿಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮರಿರುವರು’ ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ‘ಹಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಪೂಜ್ಯರಾದ ತಾವು ನನಗೆ ಅದನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿರಿ’ ಎಂದು ನಾರದರು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದರು.

ಭಾಷ್ಯ—....ತಥಾ ತಸ್ಮಾತ್ ಪುರಂದರಃ |

ತೇಜೋಽಭಿಮಾನೀ ತನ್ನಾಮಾ ತೇಜೋ ಹ್ಯೋಜ ಇತೀರ್ಯತೇ ||

|| ಖಂಡ ೧೧ ||

ಅನುವಾದ—ಹಾಗೆಯೇ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಆಹಂಕಾರಿಕ ಪ್ರಾಣನಿಗಿಂತ ತೇಜೋಭಿಮಾನಿಯೂ, ತೇಜಃಸ್ವರೂಪನೂ ಆಗಿದ್ದು, ತೇಜ ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಪುರಂದರನು ಉತ್ತಮನು. ಇಲ್ಲಿ ತೇಜಸ್ಸೆಂದರೆ ಪರರನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವ ಶಕ್ತಿ. ಬಾಹ್ಯ ತೇಜಸ್ಸಲ್ಲ.

ತೇಜೋಭಿಮಾನಿ ಪುರಂದರನಿಗಿಂತ

ಆಕಾಶಾಭಿಮಾನಿನಿ ಉಮಾದೇವಿ ಉತ್ತಮಳು

ಉಪನಿಷತ್—‘ಆಕಾಶೋ ವಾವ ತೇಜಸೋ ಭೂಯಾನ್ | ಆಕಾಶೇ ವೈ ಸೂರ್ಯಾಚಂದ್ರಮಸಾವುಭೌ ವಿದ್ಯುನ್ನಕ್ಷತ್ರಾಣ್ಯಗ್ನಿಃ | ಆಕಾಶೇನಾಹ್ವಯತಿ | ಆಕಾಶೇನ ಶೃಣೋತಿ | ಆಕಾಶೇನ ಪ್ರತಿಶೃಣೋತಿ | ಆಕಾಶೇ ರಮತೇ | ಆಕಾಶೇ ನ ರಮತೇ | ಆಕಾಶೇ ಜಾಯತೇ | ಆಕಾಶಮಭಿಜಾಯತೇ | ಆಕಾಶಮುಪಾಸ್ವ’ ಇತಿ ||

ಅನುವಾದ—ತೇಜಸ್ಸಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಪುರಂದರನಿಗಿಂತಲೂ ಬಾಹ್ಯ ಹಾಗೂ ಆಂತರಿಕ ಆಕಾಶಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿನಿಯಾಗಿದ್ದು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವುದರಿಂದ ಆಕಾಶ ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಉಮಾದೇವಿಯು ಶ್ರೇಷ್ಠಳು. ಆಕಾಶಾಭಿಮಾನಿನಿಯ ಅಧೀನದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯ-ಚಂದ್ರರು ಮಿಂಚು ನಕ್ಷತ್ರ ಅಗ್ನಿ ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಇರುವರು. ಆಕಾಶಾಭಿಮಾನಿನಿಯ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದಲೇ ಭಕ್ತನು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಆಹ್ವಾನಿಸುವನು. ಆಕಾಶಾಭಿಮಾನಿನಿಯ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದಲೇ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಆಹ್ವಾನಿಸುವನ್ನು ಕೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವರು. ಆಕಾಶಾಭಿಮಾನಿನಿಯ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದಲೇ ದೇವತೆಗಳು ಹೇಳಿದ ಮಾತನ್ನು ಭಕ್ತನು ಕೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು. ಆಕಾಶಾಭಿಮಾನಿನಿಯ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದಲೇ ಸುಖ-ದುಃಖಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನೂ ಅನುಭವಿಸುವನು. ಆಕಾಶಾಭಿಮಾನಿನಿಯ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದಲೇ ಸಂತತಿ ಹುಟ್ಟುವುದು. ಆಕಾಶಾಭಿಮಾನಿನಿಯ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದಲೇ ಎಲ್ಲವೂ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಆಕಾಶಾಭಿಮಾನಿನಿಯಲ್ಲಿ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಉಪಾಸಿಸು.

ಉಪನಿಷತ್—‘ಸ ಯ ಆಕಾಶಂ ಬ್ರಹ್ಮೈತ್ಯುಪಾಸ್ತೇ ಆಕಾಶವತೋ ಹ ವೈ ಸ

ಲೋಕಾನ್ ಪ್ರಕಾಶವತೋಸಂಬಂಧಾನುರುಗಾಯವತೋಽಭಿಸಿದ್ಧೃತಿ |
ಯಾವದಾಕಾಶಸ್ಯ ಗತಂ ತತ್ರಾಸ್ಯ ಯಥಾಕಾಮಚಾರೋ ಭವತಿ ಯ
ಆಕಾಶಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತೇ | 'ಅಸ್ತಿ ಭಗವ ಆಕಾಶಾತ್ ಭೂಯಃ?' ಇತಿ |
'ಆಕಾಶಾದ್ವಾವ ಭೂಯೋಽಸ್ತಿ' ಇತಿ | ತನ್ಮೇ ಭಗವಾನ್ ಬ್ರವೀತು' ಇತಿ |
|| ಖಂಡ ೧೨ ||

ಅನುವಾದ—'ಯಾರು ಆಕಾಶಾಭಿಮಾನಿನಿ ಪಾರ್ವತಿಯಲ್ಲಿ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು
ಉಪಾಸಿಸುವನೋ ಅವನು ಆಕಾಶಾಭಿಮಾನಿನಿ ಪಾರ್ವತಿಯ ಅಧೀನದಲ್ಲಿರುವ
ಪ್ರಕಾಶಯುಕ್ತವಾಗಿರುವ ಜನನಿಬಿಡವಾಗದಿರುವ ಶ್ರೀಹರಿಯಿರುವ ಲೋಕಗಳನ್ನು
ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಅಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಆಕಾಶಾಭಿಮಾನಿನಿ ಪಾರ್ವತಿಯ
ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಿದೆಯೋ ಅಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಇಚ್ಛಾನುಸಾರ ಸಂಚರಿಸಲು ಶಕ್ತನಾಗುವನು' ಹೀಗೆ
ಸನತ್ತುಮಾರರು ಉಪದೇಶಿಸಿದಾಗ ನಾರದರು 'ಪೂಜ್ಯರೇ! ಆಕಾಶಾಭಿಮಾನಿನಿ
ಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮರಿರುವರೇನು?' ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದರು. ಸನತ್ತುಮಾರರು
'ಆಕಾಶಾಭಿಮಾನಿನಿ ಪಾರ್ವತಿಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮರಿರುವರು' ಎಂದು ಹೇಳಲು,
'ಹಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಪೂಜ್ಯರಾದ ತಾವು ನನಗೆ ಅದನ್ನು ತಿಳಿಯಹೇಳಿ' ಎಂದು ನಾರದರು
ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದರು.

ಭಾಷ್ಯ—ತಥಾ ತಸ್ಮಾದುಮಾ ಚೈವ ಸಾ ಚಾಕಾಶಾಭಿಮಾನಿನೀ |

ಆಕಾಶಾನಾಮ್ನೀ ದೀಪ್ತತ್ವಾತ್.... ||

|| ಖಂಡ ೧೨ ||

ಅನುವಾದ—ಹಾಗೆಯೇ ತೇಜೋಭಿಮಾನಿಯಾದ ಪುರಂದರನಿಗಿಂತ
ಆಕಾಶಾಭಿಮಾನಿನಿಯಾಗಿದ್ದು ಪ್ರಕಾಶಮಾನಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಆಕಾಶಳೆನಿಸಿರುವ
ಉಮಾದೇವಿಯು ಶ್ರೇಷ್ಠಳು.

ಆಕಾಶಾಭಿಮಾನಿ ಉಮಾದೇವಿಗಿಂತ

ಸ್ಮರಣೆಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ರುದ್ರದೇವರು ಉತ್ತಮರು

ಉಪನಿಷತ್—'ಸ್ಮರೋ ವಾ ಆಕಾಶಾತ್ ಭೂಯಾನ್ | ತಸ್ಮಾದ್ಬ್ರಹ್ಮಪಿ ಬಹವ
ಆಸೀರನ್ ಸ್ಮರಂತೋ ನೈವ ತೇ ಕಂಚನ ಶೃಣುಯುಃ | ನ ಮನ್ವೀರನ್ | ನ
ವಿಜಾನೀರನ್ | ಯದಾ ವಾವ ತೇ ಸ್ಮರೇಯುರಥ ಶೃಣುಯುಃ | ಅಥ
ಮನ್ವೀರನ್ | ಅಥ ವಿಜಾನೀರನ್ | ಸ್ಮರೇಣ ವೈ ಪುತ್ರಾನ್ ವಿಜಾನಾತಿ |
ಸ್ಮರೇಣ ಪತುನ್ | ಸ್ಮರಮುಪಾಸ್ವ' ಇತಿ ||

ಅನುವಾದ—‘ಆಕಾಶಾಭಿಮಾನಿನಿಯಾದ ಪಾರ್ವತಿಗಿಂತಲೂ ಸ್ಥಿರಸ್ಮರಣೆಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ಏಕಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಭಗವಂತನ ಆರಾಧನೆ ಯಲ್ಲಿ ನಿರತರಾದುದರಿಂದಲೂ, ಸ್ಮರನೆನಿಸಿರುವ ರುದ್ರದೇವರು ಉತ್ತಮರು. ಆದುದರಿಂದ ಅನೇಕ ಜನರು ಗುರುಗಳ ಬಳಿ ಕುಳಿತರೂ, ಅವರು ಸ್ಮರಣಶಕ್ತಿ ರಹಿತರಾಗಿ ಶ್ರವಣ, ಮನನ, ಜ್ಞಾನಗಳಿಂದ ವಿರಹಿತರೇ ಆಗುವರು. ಸ್ಮರಣಶಕ್ತಿ ಉಳ್ಳವರಾದರೆ ಶ್ರವಣ, ಮನನ, ಜ್ಞಾನಸಂಪನ್ನರಾಗುವರು. ಸ್ಥಿರಸ್ಮರಣೆಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ರುದ್ರದೇವರ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದಲೇ ಜನರು ತಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳನ್ನೂ ಪತುಗಳನ್ನೂ ಸದಾ ಗುರುತಿಸುವರು. ಸ್ಥಿರಸ್ಮರಣೆಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ರುದ್ರದೇವ ರಲ್ಲಿ ಪರಬ್ರಹ್ಮನಿರುವನೆಂದು ಉಪಾಸಿಸು.

ಉಪನಿಷತ್—‘ಸ ಯಃ ಸ್ಮರಂ ಬ್ರಹ್ಮೈತ್ಯುಪಾಸ್ತೇ ಯಾವತ್ ಸ್ಮರಸ್ಯ ಗತಂ ತತ್ರಾಸ್ಯ ಯಥಾಕಾಮಚಾರೋ ಭವತಿ ಯಃ ಸ್ಮರಂ ಬ್ರಹ್ಮೈತ್ಯುಪಾಸ್ತೇ | ‘ಅಸ್ತಿ ಭಗವಃ ಸ್ಮರಾತ್ ಭೂಯಃ?’ ಇತಿ | ‘ಸ್ಮರಾದ್ವಾವ ಭೂಯೋಽಸ್ತಿ’ ಇತಿ | ‘ತಸ್ಮೈ ಭಗವಾನ್ ಬ್ರವೀತು’ ಇತಿ | || ಖಂಡ ೧೩ ||

ಅನುವಾದ—‘ಯಾರು ಸ್ಥಿರಸ್ಮರಣಾಭಿಮಾನಿ ರುದ್ರದೇವರಲ್ಲಿ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಉಪಾಸಿಸುವನೋ ಅವನು ಆ ರುದ್ರದೇವರ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಅಲ್ಲಿ ಅವರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯು ಎಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಇರುವುದೋ ಅಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಇಚ್ಛಾನ್ವಸಾರವಾಗಿ ಸಂಚರಿ ಸಲು ಶಕ್ತನಾಗುವನು’ ಎಂದು ಸನತ್ಕುಮಾರರು ಉಪದೇಶಿಸಿದಾಗ ನಾರದರು ‘ಪೂಜ್ಯರೇ! ಸ್ಥಿರಸ್ಮರಣಾಭಿಮಾನಿ ರುದ್ರದೇವರಿಗಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದವರಿರುವ ರೇನು?’ ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದರು. ಆಗ ಸನತ್ಕುಮಾರರು ‘ಸ್ಥಿರಸ್ಮರಣಾಭಿಮಾನಿ ರುದ್ರದೇವರಿಗಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠರಿರುವರು’ ಎಂದುತ್ತರಿಸಲು, ‘ಹಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಪೂಜ್ಯ ರಾದ ತಾವು ನನಗೆ ಅದನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿರಿ’ ಎಂದು ನಾರದರು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದರು.

ಭಾಷ್ಯ—....ತಸ್ಯಾಶ್ಚೈವ ಸದಾಶಿವಃ |

ಸ್ಥಿರಸ್ಮೃತ್ಯಭಿಮಾನೀ ಸ ಸಮಮೇವ ರತೇಃ ಸ್ಮರಃ || || ಖಂಡ ೧೩ ||

ಅನುವಾದ—ಆಕಾಶಾಭಿಮಾನಿನಿಯಾದ ಪಾರ್ವತೀ ದೇವಿಗಿಂತಲೂ, ಸ್ಥಿರವಾದ ಸ್ಮರಣೆಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ಏಕಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಶ್ರೀಹರಿ ಯಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸಿಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಸ್ಮರನೆನಿಸಿರುವ ರುದ್ರದೇವರು ಶ್ರೇಷ್ಠರು.

ಸ್ಮರಣಾಭಿಮಾನಿ ರುದ್ರದೇವರಿಗಿಂತ ಆಶಾಭಿಮಾನಿನಿ
ಭಾರತೀದೇವಿಯು ಉತ್ತಮಳು

ಉಪನಿಷತ್—ಆಶಾ ವಾವ ಸ್ಮರಾತ್ ಭೂಯಸೀ । ಆಶೇದೋ ವೈ
ಸ್ಮರೋಮಂತ್ರಾನಧೀತೇ । ಕರ್ಮಾಣಿ ಕುರುತೇ । ಪುತ್ರಾಂಶ್ಚ
ಪಶೂಂಶ್ಚೇಚ್ಛತೇ । ಇಮಂ ಚ ಲೋಕಮಮುಂ ಚೇಚ್ಛತೇ ।
ಆಶಾಮುಪಾಸ್ವ ಇತಿ ।

ಅನುವಾದ—ಸ್ಥಿರ ಸ್ಮರಣಾಭಿಮಾನಿ ರುದ್ರದೇವರಿಗಿಂತಲೂ ಪೂರ್ಣಸುಖ
ಳಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ಆಶೆಗೆ ಅಭಿಮಾನಿನಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಆಶಾ
ನಾಮಕಳಾದ ಸರಸ್ವತೀದೇವಿಯು ಶ್ರೇಷ್ಠಳು. ಜೀವನು ಅಧ್ಯಯನ ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು
ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಪ್ರಬಲ ಆಶೆಯಿಂದ ಯುಕ್ತನಾದಾಗ ಸ್ಮರಣಶಕ್ತಿ ಹೊಂದಿ
ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವನು. ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸುವನು, ಮಕ್ಕಳು
ಹಾಗೂ ಪಶುಗಳನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇಹ ಪರ ಲೋಕಗಳನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಾನೆ,
ಆಶಾಭಿಮಾನಿನಿಯಾದ ಸರಸ್ವತೀದೇವಿಯಲ್ಲಿ ಪರಬ್ರಹ್ಮನಿರುವನೆಂದು ಆರಾಧಿಸು.

ಉಪನಿಷತ್—ಸ ಯ ಆಶಾಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತೇ ಆಶಯಾಽಸ್ಯ ಸರ್ವೇ ಕಾಮಾಃ
ಸಮೃದ್ಧ್ಯಂತಿ । ಅಮೋಘಾ ಹಾಸ್ಯಾಽತಿಷೋ ಭವಂತಿ ।
ಯಾವದಾಶಾಯಾ ಗತಂ ತತ್ರಾಸ್ಯ ಯಥಾಕಾಮಚಾರೋ ಭವತಿ ಯ
ಆಶಾಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತೇ' । 'ತನ್ಮೇ ಭಗವಾನ್ ಬ್ರವೀತು' ಇತಿ ।
॥ ಖಂಡ ೧೪ ॥

ಅನುವಾದ—‘ಯಾರು ಆಶಾಭಿಮಾನಿನಿಯಾದ ಸರಸ್ವತೀದೇವಿಯಲ್ಲಿ
ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಆರಾಧಿಸುವನೋ ಅವನು ಬಯಸಿದುದೆಲ್ಲಾ ಇಚ್ಛಾಮಾತ್ರದಿಂದ
ಕೈಗೊಡುವುವು. ಅವನ ಆಸೆ ವ್ಯರ್ಥವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆಶಾಭಿಮಾನಿನಿ ಸರಸ್ವತೀ
ದೇವಿಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯು ಎಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಇರುತ್ತದೋ ಅಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಅವನು ತನ್ನ ಇಚ್ಛಾನು
ಸಾರವಾಗಿ ಸಂಚರಿಸಲು ಶಕ್ತನಾಗುವನು’ ಎಂದು ಸನತ್ಕುಮಾರರು
ಉಪದೇಶಿಸಲು, ನಾರದರು ‘ಪೂಜ್ಯರೇ! ಆಶಾಭಿಮಾನಿನಿಯಾದ ಸರಸ್ವತೀದೇವಿ
ಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮರಿರುವರೇನು?’ ಎಂದು ಕೇಳಿದರು. ಆಗ ಸನತ್ಕುಮಾರರು
‘ಆಶಾಭಿಮಾನಿನಿ ಸರಸ್ವತೀದೇವಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮರಿರುವರು’ ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಲು,
ಹಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ‘ಪೂಜ್ಯರಾದ ತಾವು ನನಗದನ್ನು ವಿಶದಪಡಿಸಿರಿ’ ಎಂದು ನಾರದರು
ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದರು.

ಭಾಷ್ಯ—ಮುಖ್ಯವಾಯುಪ್ರಿಯಾ ತಸ್ಮಾತ್ ಪರಮೈವ ಸರಸ್ವತೀ ।

ಬಂಧ ಮುಕ್ತೋಃ ಸರ್ವಗುಣೈಃ ಸರ್ವದಾಽಽಶಾಸ್ವರೂಪಿಣೀ ॥

ಶಮಿತ್ಯಾನಂದ ಉದ್ವಿಷ್ಟ ಆಶಾ ಪೂರ್ಣಸುಖತ್ವತಃ । ॥ ಖಂಡ ೧೪ ॥

ಅನುವಾದ—ಸ್ಥಿರಸ್ಮರಣಾಭಿಮಾನಿ ರುದ್ರದೇವರಿಗಿಂತಲೂ, ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ಪ್ರಿಯಳಾದ ಸರಸ್ವತೀದೇವಿಯು ಸಂಸಾರ ಹಾಗೂ ಮುಕ್ತಿಗಳೆರಡರಲ್ಲಿಯೂ ಎಲ್ಲಾ ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠಳೆನಿಸಿರುವಳು. 'ಅ' ಎಂದರೆ ಪರಿಪೂರ್ಣ, 'ಶಂ' ಎಂದರೆ ಆನಂದ, ಪರಿಪೂರ್ಣ ಆನಂದ ಉಳ್ಳವಳಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ಆಸೆಗೆ ಅಭಿಮಾನಿನಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ಈ ಸರಸ್ವತೀದೇವಿಗೆ ಆಶಾ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಅನ್ವರ್ಥವಾಗಿದೆ.

ಆಶಾಭಿಮಾನಿನಿ ಭಾರತಿಗಿಂತ ಸ್ವರೂಪಾನಂದಾಭಿಮಾನಿ

ಪ್ರಾಣದೇವರು ಉತ್ತಮರು

ಉಪನಿಷತ್—ಪ್ರಾಣೋ ವಾ ಆಶಾಯಾ ಭೂಯಾನ್ । ಯಥಾ ವಾ ಅರಾ

ನಾಭೌ ಸಮರ್ಪಿತಾ ಏವಮಸ್ಮಿನ್ ಪ್ರಾಣೇ ಸರ್ವಂ ಸಮರ್ಪಿತಂ ।

ಪ್ರಾಣಃ ಪ್ರಾಣೇನ ಯಾತಿ । ಪ್ರಾಣಃ ಪ್ರಾಣಂ ದದಾತಿ । ಪ್ರಾಣಾಯ

ದದಾತಿ । ಪ್ರಾಣೋ ಹ ಪಿತಾ । ಪ್ರಾಣೋ ಮಾತಾ । ಪ್ರಾಣೋ

ಭ್ರಾತಾ । ಪ್ರಾಣಃ ಸ್ವಸಾ । ಪ್ರಾಣ ಆಚಾರ್ಯಃ । ಪ್ರಾಣೋ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಃ ।

ಅನುವಾದ—ಪೂರ್ಣಾನಂದ ಸ್ವರೂಪರಾದ ಭಾರತೀ ಸರಸ್ವತೀ ದೇವಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮರಾದ್ದರಿಂದಲೂ ಪ್ರಾಣಾಭಿಮಾನಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ಉತ್ತಮರಾದ ನಾಮಾದಿದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲರಿಗೂ ನಾಯಕರಾದುದರಿಂದಲೂ ಪ್ರಾಣರೆನಿಸಿರುವ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣ-ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಆಶಾಳೆನಿಸಿರುವ ಭಾರತೀ-ಸರಸ್ವತೀ ದೇವಿಯರಿಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮರು. ಹೇಗೆ ಅಚ್ಚುಮರಗಳು ರಥಚಕ್ರದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟು, ಅದನ್ನೇ ಆಶ್ರಯಿಸಿರುತ್ತವೋ ಹಾಗೆಯೇ ಆ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದೇವರಲ್ಲಿ ಸರ್ವ ಜಗತ್ತೂ ಆಶ್ರಯ ಪಡೆದಿದೆ. ಈ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದೇವರು ತನಗೂ ಪ್ರೇರಕನಾದ ಪ್ರಾಣನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದಲೇ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮಾಡುವರು. ಪ್ರಾಣನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ತೋರಿಸಿಕೊಡುವರು. ಪ್ರಾಣನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಭಕ್ತರನ್ನು ಒಯ್ದುಕೊಡುವರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಾಣದೇವರಿಗೆ ಸಕಲಾಭೀಷ್ಟ ನೀಡುವನು. ಲೋಕದಲ್ಲಿ ತಂದೆ ತಾಯಿ ಸಹೋದರ ಸಹೋದರಿ ಗುರು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಇವರೆಲ್ಲರ ಬದುಕಿಗೆ

ಕಾರಣರಾಗಿದ್ದು ಅವರಲ್ಲೆಲ್ಲ ಇರುವುದರಿಂದ ಈ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದೇವರೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಲೋಕಕ್ಕೆ ತಂದೆತಾಯಿ ಸಹೋದರ ಸಹೋದರಿ ಗುರು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಎಲ್ಲ ಆಗಿರುವರು.

ಭಾಷ್ಯ—ತಸ್ಯಾಃ ಶ್ರೇಷ್ಠೋ ಮುಖ್ಯವಾಯುಃ ಪ್ರಕೃಷ್ಟಾನಾಂ ಚ ನಾಯಕಃ |

ಪ್ರಾಣಾನಾಮಾ ಣ ಇತ್ಯೇವ ಹ್ಯಾನಂದಃ ಸಮುದೀರಿತಃ ||

ಆಣಾ ಸರಸ್ವತೀ ಪ್ರೋಕ್ತಾ ತತ್ಪ್ರಕೃಷ್ಟಸುಖತ್ವತಃ |

ಪ್ರಾಣ ಇತ್ಯುಚ್ಯತೇ ವಾಯುಃ.... ||

ಅನುವಾದ—ಆಶಾಳಿಸಿರುವ ಸರಸ್ವತೀ ಭಾರತೀದೇವಿಯರಿಗಿಂತಲೂ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದೇವರು ಉತ್ತಮರು. ಉತ್ಕೃಷ್ಟರಾದ ನಾಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ನಾಯಕರಾಗಿದ್ದು ಪ್ರಾಣಾಭಿಮಾನಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದೇವರಿಗೆ 'ಪ್ರಾಣ' ಎಂಬ ಹೆಸರು. 'ಣ' ಎಂದರೆ ಆನಂದ. 'ಆಣಾ' ಎಂದರೆ ಪೂರ್ಣಾ ನಂದ ಆನಂದವಿರುವ ಭಾರತೀದೇವಿ. ಇಂತಹ ಭಾರತೀದೇವಿಗಿಂತಲೂ ಸುಖದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮರಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ, 'ಆ ಸಮಂತಾತ್ ಣಃ ಸುಖಂ ಯಸ್ಯಾಃ ತಸ್ಯಾ ಆಣಾಯಾಃ ಭಾರತ್ಯಾಃ ಪ್ರಕೃಷ್ಟಃ ಪ್ರಾಣಃ' ಎಂಬ ವಿವರಣೆಯಂತೆ ಈ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದೇವರಿಗೆ ಪ್ರಾಣ ಎಂದು ಹೆಸರು.

ದೇವತೆಗಳ ತಾರತಮ್ಯ ಪರಿಮಾಣ

ಭಾಷ್ಯ—.....ಸರ್ವೇ ತ್ವೇತೇ ದಶೋತ್ತರಾಃ |

ಪರ್ಜನ್ಯ ಮಿತ್ರ ಶಿಖಿನೋ ಭೂತವಾಯುಃ ತಥೈವ ಚ ||

ದ್ವಿಗುಣಾ ಏವಾನಿರುದ್ಧೋಽನಿಲಾತ್ ಪಂಚಗುಣಾಧಿಕಃ |

ಪಾದೋನೋ ವರುಣಾದಗ್ನಿರಧ್ಯರ್ಥೋನಃ ಸ ಸೋಮತಃ |

ಶಿವಾದಾಶಾ ತಥೈವಾಸ್ಯಾ ಮುಖ್ಯವಾಯುಃ ಶತೋತ್ತರೌ |

ಸಂಖ್ಯಾನ್ಯಥಾತ್ವಂ ಯತ್ರ ಸ್ಯಾತ್ ತತ್ರಾವೇಶ ವಿಶೇಷತಃ |

ಅವರಾಣಾಂ ಗುಣಸ್ಯಾಪಿ ಪರಮೀಯತ್ವತಃ ತಥಾ |

ಪ್ರಾಣಾತ್ತು ಭಗವಾನ್ ವಿಷ್ಣುರನಂತಗುಣತೋಽಧಿಕಃ ||

ನಿತ್ಯಮುಕ್ತೋ ನಿತ್ಯಶಕ್ತಿನಿತ್ಯೋದ್ರಿಕ್ತಗುಣಃ ಪ್ರಭುಃ ||

ಇತಿ ತತ್ತ್ವವಿವೇಕೇ |

ಸೃಷ್ಟಾನಂದಸ್ಯ ಮೀಮಾಂಸಾ ಭವತಿ ಇತ್ಯಾದೇಶ್ಚ ||

ಅನುವಾದ—ಉಷಾದಿ ಪ್ರಾಣಪಠ್ಯಂತ ಎಲ್ಲ ದೇವತೆಗಳು ಮೊದಲು ಮೊದಲಿನವರಿಗಿಂತ ಮುಂದು ಮುಂದಿನವರು ಹತ್ತುಪಟ್ಟು ಹೆಚ್ಚು ಗುಣವುಳ್ಳವರು. ಆದರೆ ಸ್ವಾಹಾದೇವಿಯಿಂದ ಪರ್ಜನ್ಯನು, ಪರ್ಜನ್ಯನಿಗಿಂತ ಮಿತ್ರನು, ಮಿತ್ರನಿಗಿಂತ ಅಗ್ನಿಯು, ಸೋಮನಿಗಿಂತ ಭೂತವಾಯ್ವಭಿಮಾನಿ ವಾಯುವು ಎರಡೆರಡು ಪಟ್ಟು ಹೆಚ್ಚು ಗುಣವುಳ್ಳವರು. ಭೂತವಾಯುವಿಗಿಂತ ಅನಿರುದ್ಧನು ಐದುಪಟ್ಟು ಹೆಚ್ಚು ಗುಣಶಾಲಿಯು. ವರುಣನಿಗಿಂತ ಅಗ್ನಿಯು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಒಂದಂಶದಷ್ಟು ಕಡಿಮೆ ಗುಣವುಳ್ಳವನು. ಆ ವರುಣನಾದರೋ ಸೋಮನಿಗಿಂತ ಎಂಟನೆಯ ಒಂದಂಶದಷ್ಟು ಕಡಿಮೆ ಗುಣವುಳ್ಳವನು. ರುದ್ರದೇವರಿಗಿಂತ ಆಶಾನಾಮಕಳಾದ ಭಾರತೀ ದೇವಿಯು ನೂರಪಟ್ಟು ಹೆಚ್ಚು ಯೋಗ್ಯತೆಯುಳ್ಳವಳು. ಹಾಗೆಯೇ ಅವಳಿಗಿಂತ ಪ್ರಾಣದೇವರು ನೂರುಪಟ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿನ ಯೋಗ್ಯತೆಯುಳ್ಳವರು.

ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಸಂಖ್ಯೆಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ಪ್ರಮಾಣ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದು ಕಂಡರೆ, ಅದು ಸಣ್ಣದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ದೇವತೆಗಳ ವಿಶೇಷಾವೇಶದಿಂದ ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ಉಂಟಾಗಿರುವ ಮಹತ್ವ ಎಂದರಿಯಬೇಕು. ಅಥವಾ ಸಣ್ಣ ದೇವತೆಗಳ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ಯೋಗ್ಯತೆಯೂ ದೊಡ್ಡ ದೇವತೆಗಳ ಅಧೀನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಆ ವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದಲೂ ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೇಳಿರಬಹುದು. ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಣದೇವರಿಗಿಂತ ಪರಮಾತ್ಮನು ಎಣಿಸಲಾಗದಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳವನು. ಅವನು ನಿತ್ಯಮುಕ್ತನು. ನಿತ್ಯಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನು, ಸದಾ ಪೂರ್ಣಗುಣನಾಗಿಯೇ ಇರುವನು ಎಂದು ತತ್ತ್ವವಿವೇಕದಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿದೆ.

ತೈತ್ತಿರಿಯೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ 'ಇದು ಮುಕ್ತರ ಆನಂದ ತಾರತಮ್ಯ' ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲೂ ತಾರತಮ್ಯ ಇದೆ ಎಂದು ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತದೆ.

ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲೂ ದೇವತಾ ತಾರತಮ್ಯ ಪ್ರಮಾಣಸಿದ್ಧ

ಭಾಷ್ಯ—'ಅಥಾತಃ ಸಂಭೂತಿಃ ಪರಮಾತ್ ವಿದ್ಯಾ ವಿದ್ಯಾಯಾಃ ಪ್ರಾಣಃ ಪ್ರಾಣಾತ್ ಶ್ರದ್ಧಾ ಶ್ರದ್ಧಾಯಾಃ ಶಿವಃ ಶಿವಾತ್ ಬುದ್ಧಿಬುಧ್ಧೇರಿಂದ್ರ ಇಂದ್ರಾತ್ ತೈಜಸಪ್ರಾಣಃ ತೈಜಸಾದನಿರುದ್ಧೋಽನಿರುದ್ಧಾತ್ ಸ್ಪರ್ಶವಾತಃ ಸ್ಪರ್ಶವಾತಾತ್ ಸೋಮಃ ಸೋಮಾತ್ ವರುಣೋ ವರುಣಾದಗ್ನಿರಗ್ನೇರ್ಮಿತ್ರೋ ಮಿತ್ರಾತ್ ಪರ್ಜನ್ಯಃ ಪರ್ಜನ್ಯಾತ್ ಸ್ವಾಹಾ ಸ್ವಾಹಾಯ ಉಷಾ ಚಾಯತೇ | ತೇಷಾಂ ಪರಃ ಪರೋ ಜ್ಯಾಯಾನ್

ಗುಣೈರುತ್ತರಃ ಉತ್ತರಃ ಪ್ರತ್ಯವರಃ | ಪರಸ್ಮಾತ್ ಪರಸ್ಮಾತ್ ಉತ್ತರ
ಉತ್ತರೋ ಮುಚ್ಯತೇ | ಸ್ವಂ ಸ್ವಂ ಭಾವಮಾಪದ್ಯತೇ' |

ನೈಷಾಂ ಪಾರಾವರ್ಯಮುಚ್ಯದ್ಯತೇ ಕದಾಚನ | ನೈಷಾಂ
ಪಾರಾವರ್ಯಮುಚ್ಯದ್ಯತೇ ಕುತಶ್ಚನ | ಪಾರಾವರ್ಯೇಣೈವ ಬ್ರಹ್ಮೋಪಯಂತಿ |
ಪಾರಾವರ್ಯೇಣೈವ ಮುಕ್ತಾಃ ಸಂಚರಂತಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತೇಶ್ಚ |

ಅನುವಾದ—'ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಸೃಷ್ಟಿಯು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ
ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ವಿದ್ಯಾಳೆನಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಲಕ್ಷ್ಮಿದೇವಿಯೂ, ಅವಳಿಂದ ಮುಖ್ಯ
ಪ್ರಾಣದೇವರೂ, ಈ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಿಂದ ಶ್ರದ್ಧಾನಾಮಕಳಾದ ಭಾರತೀ
ದೇವಿಯೂ, ಅವಳಿಂದ ರುದ್ರದೇವರೂ, ರುದ್ರದೇವರಿಂದ ಬುದ್ಧ್ಯಭಿಮಾನಿ
ಯಾದ ಉಮಾದೇವಿಯೂ, ಉಮಾದೇವಿಯಿಂದ ಇಂದ್ರದೇವರೂ, ಇಂದ್ರನಿಂದ
ತೈಜಸ ಪ್ರಾಣನೂ, ಅವನಿಂದ ಅನಿರುದ್ಧನೂ, ಅನಿರುದ್ಧನಿಂದ ಸ್ವರ್ತಾಭಿ
ಮಾನಿಯಾದ ಪ್ರವಹವಾಯುವೂ, ಪ್ರವಹನಿಂದ ಚಂದ್ರನೂ, ಅವನಿಂದ
ವರುಣನೂ, ವರುಣನಿಂದ ಅಗ್ನಿಯೂ, ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಮಿತ್ರನೂ, ಮಿತ್ರನಿಂದ
ಪರ್ಜನ್ಯನೂ, ಅವನಿಂದ ಸ್ವಾಹಾದೇವಿಯೂ, ಅವಳಿಂದ ಉಷಾದೇವಿಯೂ
ಹುಟ್ಟುತ್ತಾರೆ. ಈ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಮೊದಲಿನವರು ಶ್ರೇಷ್ಠರು.
ಅನಂತರದವರು ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅಂದರೆ ತಮ್ಮ ನಿಜರೂಪವನ್ನು
ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. ಈ ದೇವತೆಗಳ ತಾರತಮ್ಯವು ಎಂದೂ ಯಾವ ಪ್ರಬಲಕಾರಣ
ದಿಂದಲೂ ನಶಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಅವರು ತಾರತಮ್ಯ ಯುಕ್ತರಾಗಿಯೇ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು
ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. ತಾರತಮ್ಯಯುಕ್ತರಾಗಿಯೇ ಮುಕ್ತರಾಗಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ'
ಎಂದು ಮುಂತಾದ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದಲೂ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ದೇವತೆಗಳ
ತಾರತಮ್ಯಕ್ರಮವೂ, ಅದು ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲೂ ಇರುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಪ್ರಮೇಯವೂ
ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತದೆ.

ನಾಮಾದಿ ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೆ ಎಂದರೆ ಅಭೇದೋಪಾಸನೆಯಲ್ಲ

ಭಾಷ್ಯ—ನಾಮಾದಿ ಮಾರುತಾಂತೇಷು ದೇವೇಷ್ಟೇಭ್ಯಶ್ಚ ಭೇದತಃ |

ಉಪಾಸಿತೋ ಹರಿರ್ಮುಕ್ತಂ ದದ್ಯಾನ್ನಾಸ್ತತ್ರ ಸಂಶಯಃ ||

ಇತಿ ಸತ್ತತೇ ||

ಅನುವಾದ—ನಾಮಾಭಿಮಾನಿನಿ ಉಷಾದೇವಿಯಿಂದ ಆರಂಭಿಸಿ ಮುಖ್ಯ
ಪ್ರಾಣನವರೆಗಿನ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಅವರಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನಾಗಿಯೇ ಇರುವನೆಂದು

ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸಿದರೆ ಅವನು ನಿಸ್ಸಂದೇಹವಾಗಿ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಸತ್ತತ್ತದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ, 'ನಾಮ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತು', 'ನಾಮವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮ ಎಂದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ನಾಮ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮ ಶಬ್ದದ ಸಮಾನ ವಿಭಕ್ತಿ ಇದ್ದರೂ, ನಾಮ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಭೇದದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಉಪಾಸನೆ ವಿವಕ್ಷಿತವಾಗಿಲ್ಲ. ನಿಯಾಮಕನಾಗಿ ಭೇದದಿಂದಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮನ ಉಪಾಸನೆಯೇ ವಿವಕ್ಷಿತವಾಗಿದೆ.

ಭಾಷ್ಯ—ಉಷಾದಿ ಮಾರುತಾಂತೇಷು ಸಮಃ ಸಮಗುಣೋಽಪಿ ಸನ್ |

ಧ್ಯಾತಃ ಪ್ರೀತಿಂ ಹರಿಯಾರ್ಯಾದಧಿಕಾಮುತ್ತರೋತ್ತರೇ |

ಉತ್ತಮೇಷೂತ್ತಮಾ ಪ್ರೀತಿಸ್ತಸ್ಯ ತತ್ರ ಸ್ಮೃತಃ ತತಃ |

ಧ್ಯಾತುರಪ್ಯುತ್ತಮಾಂ ಪ್ರೀತಿಂ ಯಾಯಾನ್ವಾಸ್ತತ್ರ ಸಂಶಯಃ |

ತಾರತಮ್ಯ ಪರಿಚ್ಛಾನ್ನಾತ್ ತೇಷು ಧ್ಯಾತೋ ವಿಮುಕ್ತಿದಃ |

ಪ್ರೀತಿಂ ನ ಚಾನ್ಯಥಾ ಯಾದಾದಿತಿ ಶಾಸ್ತ್ರಸ್ಯ ನಿರ್ಣಯಃ ||

ಇತಿ ತತ್ತ್ವವಿವೇಕೇ |

ಅನುವಾದ—ಉಷಾದೇವಿಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದೇವರ ಪರೈಂತವಾಗಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ತಾರತಮ್ಯದಿಂದಿರುವ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆಬೇರೆ ರೂಪಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಿದ್ದರೂ, ಅವನ ಆ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ತಾರತಮ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅವನು ಎಲ್ಲೆಡೆ ಸಮನಾಗಿಯೂ, ಸಮಾನ ಗುಣವುಳ್ಳವನಾಗಿಯೂ, ದೋಷರಹಿತನಾಗಿಯೂ ಇರುವನೆಂದು ಧ್ಯಾನಿಸಬೇಕು. ಆಗ ಅವನು ಒಲಿಯುತ್ತಾನೆ. ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚಿನ ಯೋಗ್ಯತೆ ಉಳ್ಳವರಲ್ಲಿ ಅವನನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸಿದರೆ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಒಲಿಯುತ್ತಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚಿನ ಯೋಗ್ಯತೆ ಉಳ್ಳವರಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ಹೆಚ್ಚೆಚ್ಚು ಪ್ರೀತಿ, ಇದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ. ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಮರೆಯದೆ ಅವರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸಿದರೆ ಅವನು ಮುಕ್ತಿ ನೀಡುವನು. ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಮರೆತು ಹರಿಯನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸಿದರೆ ಅವನು ಒಲಿಯಲಾರನು. ಇದು ಶಾಸ್ತ್ರನಿರ್ಣಯ ಎಂದು ತತ್ತ್ವವಿವೇಕಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ.

ನಾಮಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನ ಅಭೇದ ವಿವಕ್ಷಿತವಲ್ಲ

ಭಾಷ್ಯ—ನಾಮಾದಿ ಪ್ರಾಣಪರೈಂತಾಃ ಸಪ್ತಮ್ಯರ್ಥಾಃ ಪ್ರಕೀರ್ತಿತಾಃ |

ತೃತೀಯಾಪಂಚಮೀಷಷ್ಠೀ ಚತುರ್ಥ್ಯರ್ಥಾಶ್ಚ ಸರ್ವಶಃ |

ಶಬ್ದಾಸ್ತೇ ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ದೇನ ಸಂಬಂಧೇಯುರ್ಯದಾ ತದಾ |
 ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋಽಸ್ಯ ಮುಖಂ ಯದ್ವದಾತ್ಮಾ ವೈ ಪುತ್ರಕೋ ಯಥಾ |
 ಯಥಾ ಚ ಯೂಪ ಆದಿತ್ಯ ಏವಮೇಷಃ ಪ್ರಕೀರ್ತಿತಃ |
 ಸಪ್ತಸು ಪ್ರಥಮಾ ಯಸ್ಮಾತ್ ಭೂಯೋಭೂಯಸ್ವ ತಸ್ತಥಾ |
 ಷಟ್ಸು ದ್ವಿತೀಯಾ ಯಸ್ಮಾಚ್ಚ ಕಾರಣತ್ವಾತ್ ಪರಸ್ಯ ಚ |

ಅನುವಾದ—‘ನಾಮ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ಉಪಾಸ್ತೇ’ ಎಂದು ಮುಂತಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನಾಮಶಬ್ದದಿಂದ ಆರಂಭಿಸಿ ಪ್ರಾಣಶಬ್ದ ಪರಂತ ಇರುವ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳೂ, ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ದದಿಂದ ಅನ್ವಯ ಹೊಂದುವಾಗ ಪ್ರಥಮ ವಿಭಕ್ತಿಗೆ ಸಪ್ತಮ್ಯರ್ಥ, ತೃತೀಯಾರ್ಥ, ಪಂಚಮ್ಯರ್ಥ, ಷಷ್ಠ್ಯರ್ಥ ಹಾಗೂ ಚತುರ್ಥ್ಯರ್ಥ ವಿವಕ್ಷೆ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ‘ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋಽಸ್ಯ ಮುಖಮಾಸೀತ್’, ‘ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಪರಮಪುರುಷನ ಮುಖವಾಗಿದ್ದನು’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಮುಖಂ ಎಂಬುದು ಮುಖದಿಂದ ಎಂದು ಪಂಚಮ್ಯರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ. ಮುಖದಿಂದ ಜನಿಸಿದವನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ. ‘ಆತ್ಮಾ ವೈ ಪುತ್ರನಾಮಾಸಿ’, ‘ನಾನೇ ಪುತ್ರನಾಮದಿಂದಿರುವ ನೀನಾಗಿರುವಿ’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ನಾನೇ ಎಂದರೆ ನನಗೆ ಆತ್ಮಂತ ಪ್ರಿಯ ಎಂದು ಷಷ್ಠ್ಯರ್ಥ ವಿವಕ್ಷಿತವಾಗಿದೆ. ‘ಆದಿತೋ ಯೂಪಃ’ ‘ಆದಿತ್ಯನು ಯೂಪಸ್ತಂಭ’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಯೂಪಸ್ತಂಭ ಎಂಬುದು ಯೂಪಸ್ತಂಭದಲ್ಲಿ ಎಂದು ಸಪ್ತಮ್ಯರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ‘ನಾಮ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯು ಪಾಸ್ತೇ’ ಎಂದರೆ ಸಪ್ತಮ್ಯರ್ಥದಲ್ಲಿ ‘ನಾಮಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಉಪಾಸಿಸು’ ಎಂದೂ, ತೃತೀಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ‘ನಾಮಾದಿಗಳಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಉಪಾಸಿಸು’ ಎಂದೂ, ಪಂಚಮ್ಯರ್ಥದಲ್ಲಿ ‘ನಾಮಾದಿಗಳಿಂದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಉಪಾಸಿಸು’ ಎಂದೂ, ಷಷ್ಠ್ಯರ್ಥದಲ್ಲಿ ‘ನಾಮಾದಿಗಳಿಂದ ಪ್ರೀತಿಪಾತ್ರನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಉಪಾಸಿಸು’ ಎಂದೂ, ಚತುರ್ಥ್ಯರ್ಥದಲ್ಲಿ ‘ನಾಮಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಭೀಷ್ಟದಾಯಕನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಉಪಾಸಿಸು’ ಎಂದು ಅರ್ಥಗ್ರಹಿಸಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ‘ಸಪ್ತಸು ಪ್ರಥಮಾ’, – ‘ಏಳು ವಿಭಕ್ತರ್ಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಥಮಾವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ’ ಎಂದು ವ್ಯಾಕರಣ ಸೂತ್ರವಿದೆ.

‘ನಾಮ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತೇ’ ಎಂದರೆ ‘ನಾಮವು ಬ್ರಹ್ಮ’ ಎಂದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಥಮಾ ವಿಭಕ್ತಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳದೆ ‘ನಾಮವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮ ಎಂದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕು’ ಎಂದು ದ್ವಿತೀಯಾ ವಿಭಕ್ತಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರೂ, ‘ಷಟ್ಸು ದ್ವಿತೀಯಾ’ ಆರು ವಿಭಕ್ತರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ದ್ವಿತೀಯಾ ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ ಎಂದೂ ವ್ಯಾಕರಣಸೂತ್ರವಿರುವುದರಿಂದ ದ್ವಿತೀಯಾ ವಿಭಕ್ತಿಗೂ ದ್ವಿತೀಯಾ,

ತೃತೀಯಾ, ಚತುರ್ಥೀ, ಪಂಚಮೀ, ಷಷ್ಠೀ ಸಪ್ತಮೀ ಎಂದು ಆರು ವಿಭಕ್ತಿಗಳ ಅರ್ಥವು ಪ್ರಮಾಣಸಿದ್ಧ.

ಆದರೂ ನಾಮಾದಿಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನ ಅಭೇದವೇ ಅಭಿಪ್ರೇತ ಎಂದಿಟ್ಟು ಕೊಂಡರೆ, 'ವಾಗ್ವಾ ನಾಮೋ ಭೂಯಸೀ' ನಾಮಾದಿಗಳಿಗಿಂತ ವಾಗಾದಿಗಳು ಶ್ರೇಷ್ಠ' ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದು ಸರಿಹೊಂದಲಾರದು. ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ತನ್ನಿಂದಲೇ ತನಗೆ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯು ಬಾಧಿತವಷ್ಟೇ! 'ನಾಮರೂಪೇ ವ್ಯಾಕರೋತ್', 'ಬ್ರಹ್ಮನು ನಾಮರೂಪಗಳನ್ನು ಸೃಜಿಸಿದನು' ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮನು ನಾಮಾದಿಗಳಿಗೆ ಕಾರಣನು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಕಾರ್ಯ-ಕಾರಣಗಳಿಗೆ ಭೇದವು ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿರುವುದ ರಿಂದಲೂ ಅಭೇದವು ಅಭಿಪ್ರೇತವಾಗಿದೆ ಎಂದಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಅನ್ಯಥಾ ಉಪಾಸನೆಯು ಅನರ್ಥಕರ

ಭಾಷ್ಯ—ನ ಹ್ಯನ್ಯದನ್ಯದಿತ್ಯೇವ ಧ್ಯಾತಂ ಸ್ಯಾತ್ ಪುರುಷಾರ್ಥದಂ |

ಅನರ್ಥಶ್ಚ ಭವೇತ್ತಸ್ಯಾತ್ ಭೃತ್ಯೋ ರಾಜೇತಿ ಬೋಧವತ್ |

ರಾಜಪೂಜಾಂ ಯಥಾ ಭೃತ್ಯೇ ಕುರ್ಯಾದ್ರಾಜಾ ಹಿಸ್ತಿ ಹಿ |

ತದ್ವಶತ್ತಾತ್ ತಥಾ ಭೃತ್ಯ ಏವಂ ನಾಮಾದಿಕಂ ಚ ಯಃ |

ಉಪಾಸ್ತೇ ಬ್ರಹ್ಮರೂಪೇಣಂ ತಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಥೇತರಾಣಿ ಚ |

ಪಾತಯಂತಿ ತಮಸ್ಯಂಧೇ ತಸ್ಯಾತ್ ನೇಕ್ಷೇತ ತಾನ್ ತಥಾ |

ಇತಿ ಸಾಮಸಂಹಿತಾಯಾಂ ||

ಅನುವಾದ—ಒಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಇನ್ನೊಂದು ವಸ್ತುವೆಂದು ಧ್ಯಾನಮಾಡಿದರೆ ಅದು ಏನೂ ಪುರುಷಾರ್ಥ ನೀಡಲಾರದು. ಅನರ್ಥವೇ ಅದರಿಂದ ಉಂಟಾ ದೀತು. ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಭೃತ್ಯನನ್ನು ರಾಜನೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದು. ಭೃತ್ಯನನ್ನು ರಾಜನೆಂದು ಗೌರವಿಸಿದರೆ ರಾಜನು ಶಿಕ್ಷೆ ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಸಾಮಾನ್ಯ ನಾಮಾದಿಗಳನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮ ಎಂದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಬ್ರಹ್ಮನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಲಭ್ಯವಾಗಬಹುದಾದ ಮೋಕ್ಷರೂಪ ಪುರುಷಾರ್ಥವು ದೊರಕಲಾರದು. ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ನರಕಾದ್ಯನರ್ಥವೇ ದೊರಕೀತು. ರಾಜನಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಗೌರವ ವನ್ನು ಭೃತ್ಯನಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿದರೆ, ಆ ಭೃತ್ಯನೂ ತಾನು ರಾಜನ ವಶನಾದುದರಿಂದ ರಾಜನಿಗೆ ಹೆದರಿ ತನ್ನನ್ನು ಗೌರವಿಸಿದವನನ್ನೇ ದಂಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ದೇವತೆಗಳಾದ ನಾಮಾದಿಗಳನ್ನು ಪರಬ್ರಹ್ಮನೆಂದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದರೆ, ನಾಮಾದಿಗಳು ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ಅಧೀನರಾದುದರಿಂದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನ

ಭಯದಿಂದ ನಾಮಾದಿಗಳೇ ಅಂತಹ ಉಪಾಸಕನನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸುವ ಬದಲು ಅಂಧಂತಮಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕೆಡವಿಯಾರು. ಆದುದರಿಂದ ನಾಮಾದಿಗಳನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಾಭಿನ್ನರೆಂದು ಉಪಾಸಿಸಬಾರದು ಎಂದು ಸಾಮಸಂಹಿತಾ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಾಮಾದಿಗಳು ಬ್ರಹ್ಮಾಭಿನ್ನರಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಹಾಗೆ ಧ್ಯಾನ ಮಾಡಿ ಫಲ ಸಂಪಾದಿಸಬಹುದು ಎಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗದು.

ಅಚೇತನ, ಅಯೋಗ್ಯ, ಅಸತ್ಯ ಉಪಾಸನೆಗಳು ಅನರ್ಥಕರ

ಭಾಷ್ಯ—ಅಚೇತನಮಯೋಗ್ಯಂ ಚ ತಥೈವಾತಾತ್ತಿ ಕಂ ಕ್ವಚಿತ್ |

ನೋಪಾಸೀತ ಪರೋಽನರ್ಥಃ ಸ್ಯಾತ್ತಥೋಪಾಸನಾಕೃತಃ |

ದರ್ಭಚರ್ಮಾದಯಶ್ಚಾತೋ ದೇವತಾ ಹ್ಯಭಿಮಾನಿನಃ |

ನ ಹ್ಯಚೇತನಕಂ ಕಿಂಚಿತ್ ಫಲದಂ ಸ್ಯಾತ್ ಕದಾಚನ |

ಔಷಧಾದಿಷು ಚೈತಸ್ಮಾತ್ ದೇವಾ ಏವ ವರಪ್ರದಾಃ |

ಔಷಧಾದಿಸ್ಥಿತಾ ದೇವಾಃ ತೇಽಚ್ಛೇ ದೃಷ್ಟ ಫಲಪ್ರದಾಃ |

ಜ್ಞಾನಿನ್ಯದೃಷ್ಟದಾಶ್ಚ ಸ್ತುರ್ನಾದೈವಂ ಕಿಂಚಿದಿಷ್ಟತೇ |

ಅನುವಾದ—ಅದ್ವೈತಮತದಲ್ಲಿ ನಾಮಾದಿಗಳು ಅಚೇತನಗಳು. ಅಚೇತನವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮ ಎಂದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಚೇತನೋಪಾಸನೆ, ಅಯೋಗ್ಯ ಉಪಾಸನೆ ಹಾಗೂ ಅತಾತ್ತಿಕ್ಷೋಪಾಸನೆ ಇವನ್ನು ಮಾಡಕೂಡದು. ಅದರಿಂದ ಉಪಾಸಕನಿಗೆ ಮಹಾನರ್ಥ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಯಜ್ಞಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಫಲಕೊಡುತ್ತಿರುವ ದರ್ಭೆ ಚರ್ಮಾದಿಗಳೂ ಕೇವಲ ಅಚೇತನಗಳೇ ಆಗಿರದೆ ಅವುಗಳ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ಬೇರೆ ಜಡವಸ್ತು ಫಲಪ್ರದವಾಗದಿದ್ದರೂ ಯಜ್ಞಾಂಗವಾದ ದರ್ಭಾದಿಗಳು ಫಲಪ್ರದವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಚೇತನೋಪಾಸನೆ ಎಲ್ಲವೂ ಅನರ್ಥಕಾರಿ ಹೇಗೆ? ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪವು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಯಾವ ಅಚೇತನವಸ್ತುವೂ ಎಂದೂ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡಲಾರದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಔಷಧಾದಿಗಳ ಸೇವನೆಯಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ರೋಗನಿವೃತ್ತಿಯೇ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಯೋಜನಗಳೂ ಕೇವಲ ಅಚೇತನವಾದ ಔಷಧಿಯಿಂದ ಉಂಟಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅವರು ಅಜ್ಞರಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಫಲವನ್ನೂ, ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಅಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವೆಂದು ಎರಡು ಫಲಗಳನ್ನೂ ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆ ಇಲ್ಲದ ವಸ್ತುವೇ ಇಲ್ಲ.

ಭಾಷ್ಯ—ಯಥಾಽಜ್ಞಸ್ಯಾಪಿ ರಾಜ್ಞಸ್ತು ಭೋಜನಂ ಕ್ಲೃಪ್ತಮಿಷ್ಟತೇ |

ನ ತ್ವವಿಜ್ಞಾಯ ರಾಜಾನಂ ಗ್ರಾಮಪ್ರಾಪ್ತಿಃ ತತೋ ಭವೇತ್ |
 ಏವಂ ದೇವಾ ದೃಷ್ಟಫಲಂ ದದ್ಯುರಜ್ಞಸ್ಯ ಚಾಲ್ತತಃ |
 ಕಿಂಚಿತ್ ಜ್ಞಾನಕೃತಾದೃಷ್ಟಾತ್ ತಚ್ಚ ನೈವಾನ್ಯಥಾ ಭವೇತ್ |
 ಅದೃಷ್ಟಾಪ್ತಿಂ ಫಲಂ ಯತ್ತು ತತ್ ಜ್ಞಸ್ಯೈವ ನ ಚಾನ್ಯಗಂ |
 ತಸ್ಮಾದಚೇತನೋಪಾಸಾನಂ ನ ಕುರ್ಯಾತ್ ಕಾಪಿ ಕಶ್ಚನ |
 ನ ಚಾಸತ್ಯಾಂ ನ ಚಾಯೋಗ್ಯಾಂ ಯದೀಚ್ಛೇದುತ್ತಮಂ ಫಲಂ |
 ಯದಿ ನೇಚ್ಛೇತ್ ತಮೋ ಗಂತುಂ ಯದಿ ಚೇಚ್ಛೇದ್ಧರೇಃ ಪ್ರಿಯಂ |
 ಅಥ ಕರ್ತವ್ಯಕಾರೀ ಚ ಮುಮುಕ್ಷುರಥವಾ ಭವೇತ್ |
 ಸೋಽಪೀಚ್ಛೇತ ಹರೇಃ ಪ್ರೀತಿಂ ನಾತ್ರ ಕಾರ್ಯಾ ವಿಚಾರಣಾ |
 ಇತ್ಯುಪಾಸನಾಲಕ್ಷಣೇ |

ಅನುವಾದ—ರಾಜನ ದರ್ಶನ ಮಾಡದಿರುವವನಿಗೂ ರಾಜನಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದೊರಕಬೇಕಾದ ಭೋಜನಾದಿಗಳು ದೊರಕಿಯೇ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಗ್ರಾಮದ ಒಡತನ ಮುಂತಾದ ವಿಶೇಷಲಾಭವು ರಾಜನನ್ನು ಕಂಡು ಅವನನ್ನು ಒಲಿಸಿಕೊಂಡವನಿಗೇ ಲಭಿಸಿತು. ಹಾಗೆಯೇ ಔಷಧಾದಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಅರಿಯದೆ ಅದನ್ನು ಸೇವಿಸುವವನಿಗೆ ಅಲ್ಪವಾದ ರೋಗನಿವೃತ್ತಿ ರೂಪ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಫಲವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಆ ದೇವತೆಗಳು ಅನುಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅವರನ್ನು ತಿಳಿದು ಔಷಧಿಯನ್ನು ಸೇವಿಸುವವನಿಗೆ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಾದಿ ಅಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಫಲವನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದುದರಿಂದ 'ಔಷಧಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ದೇವತೆಗಳೇ ಫಲಪ್ರದ ರಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅವರನ್ನು ತಿಳಿಯದೆ ಔಷಧಿ ಸೇವಿಸಿದವನಿಗೆ ರೋಗ ನಿವೃತ್ತಿಯು ಸಿದ್ಧಿಸಲಾರದು. ಆದರೆ ಅವನಿಗೂ ರೋಗ ನಿವೃತ್ತಿ ಅನುಭವಿಸಿದ್ದ' ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೂ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಔಷಧಿ ಅಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳು ಅವರನ್ನು ಅರಿಯದವರಿಗೂ ಆ ಔಷಧಿ ಸೇವನೆಯಿಂದ ರೋಗ ನಿವೃತ್ತಿರೂಪ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಫಲವನ್ನು ಕೊಟ್ಟೇಕೊಡುತ್ತಾರೆ ಎಂಬ ನಿಯಮವೇನಿಲ್ಲ. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಫಲ ಕೊಡಬೇಕಾದರೂ ಅವರ ಅಲ್ಪಜ್ಞಾನಪೂರ್ವಕವಾಗಿಯೇ ಔಷಧಿ ಸೇವನೆ ಮಾಡಿದ ಪುಣ್ಯಬೇಕು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಔಷಧಿಯನ್ನು ಸೇವಿಸಿದರೂ ರೋಗನಿವೃತ್ತಿ ಸಿದ್ಧಿಸದು. ಆದುದರಿಂದ ಯಾರು ಮೋಕ್ಷಾದಿರೂಪ ಉತ್ತಮ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಾನೋ, ಅಂಥಂತಮಸ್ಸಿಗೆ ಹೋಗಲು ಇಚ್ಛಿಸುವುದಿಲ್ಲವೋ ಮತ್ತು ಹರಿಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಾನೋ ಅವನು ಅಚೇತನೋಪಾಸನೆಯನ್ನೂ, ಆಯೋಗ್ಯೋಪಾಸನೆಯನ್ನು, ಅಸತ್ಯೋಪಾಸನೆಯನ್ನೂ ಯಾವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲೂ ಕೈಗೊಳ್ಳಬಾರದು.

ಕರ್ತವ್ಯಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡಬಯಸುವವನಾಗಲೀ, ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸುವವನೇ ಆಗಲೀ ತನ್ನ ಉದ್ದೇಶವು ಕೈಗೂಡಬೇಕಾದರೆ, ಶ್ರೀಹರಿಯ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಲೇಬೇಕು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವೇ ಇಲ್ಲ ಎಂದು ಉಪಾಸನಾಲಕ್ಷಣವೆಂಬ ಪ್ರಮಾಣಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಅಚೇತನೋಪಾಸನೆಯು ವೃಥಾ

ಭಾಷ್ಯ—ಓಂ ಅಭಿಮಾನಿವ್ಯಪದೇಶಸ್ತು ವಿಶೇಷಾನುಗತಿಭ್ಯಾಂ ಓಂ 'ಓಂ ಪಯೋಽಂಬುವಚ್ಚೇತ್ ತತ್ರಾಪಿ ಓಂ' ಇತಿ ಭಗವದ್ವಚನಂ | 'ದೇವೇಷು ಚರಾದಿನಾಮಾನಿ ಸಂವಾದಾದೇಃ' ಇತಿ ಚ ದೇವತಾಮೀಮಾಂಸಾಯಾಂ | ಅಚೇತನಾಸತ್ಯಾಯೋಗ್ಯಾನ್ಯನುಪಾಸ್ಯಾನಿ ಅಫಲತ್ವ ವಿಪರ್ಯಯಾಭ್ಯಾಂ' ಇತಿ ಸಂಕರ್ಷಣಸೂತ್ರಂ ||

ಅನುವಾದ—'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' 'ಆಪೋಽಂಬ್ರವನ್' - ಮಣ್ಣು ಹೇಳಿತು ನೀರು ಹೇಳಿತು ಎಂದು ಮುಂತಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣು ನೀರು ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತವೆ ಹೊರತು ಕೇವಲ ಅಚೇತನಗಳಾದ ಮಣ್ಣು ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನಲ್ಲ. ಈ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅದೃಶ್ಯರಾಗಲು ವಿಶೇಷ ಶಕ್ತಿಯಿರುವುದರಿಂದ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಅವರು ಮಣ್ಣು ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಆ ಮಣ್ಣು ಮೊದಲಾದವುಗಳು ನಾಶವಾಗದೆ ಉಳಿದಿವೆ ಎಂದು 'ಅಭಿಮಾನಿ ವ್ಯಪದೇಶಸ್ತು ವಿಶೇಷಾನುಗತಿಭ್ಯಾಂ' ಎಂಬ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿದೆ. 'ಅಚೇತನವಾಗಿದ್ದರೂ ಹಾಲು ಸ್ವತಃ ಮೊಸರಿನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪರಿಣಮಿಸುವುದು ಕಂಡಿದೆ. ನೀರು ಸ್ವತಃ ಹರಿಯುವುದೂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಿದ್ದು. ಹೀಗೆ ಅಚೇತನಗಳಾದ ದರ್ಭೆ ಚರ್ಮ ಮೊದಲಾದವುಗಳೂ ಸ್ವತಃ ಫಲಕೊಡುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗಬಹುದು. ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳ ಕಲ್ಪನೆ ಅನಾವಶ್ಯಕ' ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪ ಸರಿಯಲ್ಲ. 'ಏತೇನ ಹ ವಾವ ಪಯೋ ಮಂಡಂ ಭವತಿ' 'ಏತಸ್ಯ ವಾ ಅಕ್ಷರಸ್ಯ ಪ್ರಶಾಸನೇ ಗಾರ್ಗಿ ಪ್ರಾಚ್ಯೋಽನ್ಯಾ ನದ್ಯಃ ಸ್ಯಂದಂತೇ' - 'ಈ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದಲೇ ಹಾಲು ಮೊಸರಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ' 'ಗಾರ್ಗಿ, ಅಕ್ಷರನೆನಿಸಿದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ಶಾಸನದಂತೆಯೇ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿಯೂ, ಇತರ ದಿಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿಯೂ ನದಿಗಳು ಹರಿಯುತ್ತವೆ' ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಶ್ರುತಿ ವಾಕ್ಯಗಳು ಹಾಲು ನೀರು ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯೂ ಚೇತನಾಧೀನವೆಂದು ಸಾರುತ್ತಿವೆ. ಇದು 'ಪಯೋಽಂಬ್ರವತ್ ಚೇತ್ ತತ್ರಾಪಿ' ಎಂಬ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಚರ್ಮ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಸಂವಾದ ಮುಂತಾದುವು ನಿರೂಪಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವೇದವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಚರ್ಮಾಧಿಪದಗಳು ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳಲ್ಲೇ ಮುಖ್ಯವೆನಿಸಿವೆ ಎಂಬುದು 'ದೇವೇಷು ಚರ್ಮಾದಿ ನಾಮಾನಿ ಸಂವಾದಾದೇಃ' ಎಂದು ದೈವೀಮೀಮಾಂಸಾ ಸೂತ್ರದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಚೇತನಗಳಾದ ದರ್ಭಾದಿಗಳು ಫಲಪ್ರದವಲ್ಲ. 'ನಿಷ್ಠಲವಾದುದರಿಂದಲೂ, ನರಕಾದ್ಯನರ್ಥಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಅಚೇತನ, ಅಸತ್ಯ ಹಾಗೂ ಅಯೋಗ್ಯವಿಷಯಕ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಬಾರದು' ಎಂದು ಸಂಕರ್ಷಣ ಸೂತ್ರವು ಸಾರುತ್ತಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ 'ನಾಮ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯುಪಾಸ್ತೇ' ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಅಚೇತನಗಳಾದ ನಾಮಾದಿಗಳನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನೆಂದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವುದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ.

ಭಾಷ್ಯ—ಓಷಧಯಃ ಸಂವದಂತೇ ಸೋಮೇನ ಸಹ ರಾಜ್ಞಾ ।'

'ಪ್ರವೋ ಗ್ರಾವಾಣಃ ಸವಿತಾ ದೇವಃ ಸುವತು ಧರ್ಮಣಾಃ ।'

ಅನುವಾದ—'ಸೋಮಲತೆಯ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಗಿಡಗಳು ಸಂಲಾಪದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿವೆ' 'ಕಲ್ಲುಗಳೇ! ನಿಮ್ಮನ್ನು ಸವಿತೃದೇವರು ಪುಣ್ಯವಂತರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲಿ' ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಸೋಮ, ಓಷಧಿ, ಗ್ರಾವಾ, ಚರ್ಮ, ದರ್ಭೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಂವಾದ, ಸಂಭೋದನೆ, ಫಲವನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸುವುದು ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಚೇತನ ಸ್ವಭಾವಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಅವೆಲ್ಲವೂ ಅಭಿಮಾನಿ ದೇವತಾಪರವೆಂದಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದು 'ದೇವೇಷು ಚರ್ಮಾದಿ ನಾಮಾನಿ ಸಂವಾದಾದೇಃ' ಎಂಬ ದೈವೀ ಮೀಮಾಂಸಾ ಸೂತ್ರದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಭಾಷ್ಯ—'ನ ಋತೇ ತ್ವತ್ ಕ್ರಿಯತೇ ಕಿಂಚನಾರೇ

ಮಹಾಮರ್ಕಂ ಮಘವನ್ ಚಿತ್ರಮರ್ಚ ।'

ಅನುವಾದ—'ಹರಿಯೇ! ನಿನ್ನ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಲ್ಲದೆ ಏನೂ ಮಾಡಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆಶ್ಚರ್ಯಕರ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪೂಜ್ಯನೂ ಪೂರ್ಣಾನಂದನೂ ಆದ ನಿನ್ನನ್ನು ನೀನೇ ಪೂಜಿಸು' ಈ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯವು ಚೇತನಾಚೇತನಗಳೆಲ್ಲದರ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಧೀನ ಎಂದು ಸಾರುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜಡಗಳಾದ ಚರ್ಮ ದರ್ಭೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಫಲಪ್ರದಗಳಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ, ಚರ್ಮ ದರ್ಭೆ ಮುಂತಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಕೇವಲ ಜಡವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವುದು ಅಯುಕ್ತವೇ ಸರಿ.

ಅಚೇತನಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನಿಚೇತನಗಳ ಉಪಾಸನೆ ಯುಕ್ತ

ಭಾಷ್ಯ—‘ನ ದೇವಾನಾಮತಿ ವ್ರತಂ ಶತಾತ್ಮಾ ಚ ನ ಜೀವತಿ |’

‘ಅನೇಹಸೋ ವ ಉತಯಃ ಸುಉತಯೋ ವ ಉತಯಃ |’

ಅನುವಾದ—‘ದೇವತೆಗಳ ಸಂಕಲ್ಪವನ್ನು ಮೀರಿ ಶತಾಯುವಾದ ಮನುಷ್ಯನೂ ಜೀವಿಸಲಾರನು. ಅಲ್ಪಾಯುವು ಜೀವಿಸಲಾರನೆಂಬುದು ಸ್ವತಃ ಸಿದ್ಧ’
‘ದೇವತೆಗಳೇ! ನಿಮ್ಮ ಸಂಕಲ್ಪಗಳು ಅಮೋಘ. ಅವೆಂದೂ ವ್ಯರ್ಥವೆನಿಸವು. ಆದುದರಿಂದ ಅವು ನಮಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ರಕ್ಷಣೆ ನೀಡಬಲ್ಲವು’ ಈ ಎರಡು ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದು. ಫಲವನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಬೇಕೆಂಬ ದೇವತೆಗಳ ಸಂಕಲ್ಪಕ್ಕೆ ಮನುಷ್ಯರು ಅಡ್ಡಿಮಾಡಲು ಶಕ್ತರಲ್ಲ ಎಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಎರಡನೆಯದು ದೇವತೆಗಳ ಸಂಕಲ್ಪ ಅಮೋಘ. ಅವರು ಇತರ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಅಡ್ಡಿಯುಂಟಾಗುವಂತಿದ್ದರೆ ಸಂಕಲ್ಪವನ್ನೇ ಮಾಡಲಾರರು ಎಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ದರ್ಭೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳು ಫಲನೀಡುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥರೇ ಎಂದಂತಾಗುವುದು.

ಭಾಷ್ಯ—ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವೀ ಜನಯನ್ನಭಿ ವ್ರತಾಽಽಪಃ

ಓಷಧೀರ್ವನಿನಾನಿ ಯಜ್ಞಿಯಾ |

ಅಂತರಿಕ್ಷಂ ಸ್ವಾರಾಪ ಪುರೂತಯೇ

ವಶಂ ದೇವಾಸ್ತನ್ವೀ ನಿ ಮಾಮೃಜುಃ ||

ಅನುವಾದ—‘ಜಲಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳು ಭೂಮ್ಯಾಕಾಶಗಳನ್ನೂ, ಯಜ್ಞಾದಿಕರ್ಮಗಳನ್ನೂ ಯಾಗಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಯಾದ ವನ್ಯ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನೂ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದರು. ಅವೆಲ್ಲವುಗಳ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಅಂತರಿಕ್ಷ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕಗಳನ್ನು ನೀರಿನಿಂದ ತುಂಬಿಸಿದರು. ಇಚ್ಛಾನುಸಾರವಾಗಿ ಯೋಗ್ಯಶರೀರಗಳನ್ನು ಪವಿತ್ರಗೊಳಿಸಿದರು’ ಈ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯವು ದೇವತೆಗಳು ಫಲಪ್ರದರಾಗಿರುವರು ಎಂಬುದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಭಾಷ್ಯ—ಅಚೇತನಂ ಚೇತನೇಭ್ಯೋ ದೈವತೇಭ್ಯಶ್ಚ ಚೇತನಾಃ |

ದೇವಾಃ ಪ್ರಾಣಾಚ್ಚ ಸ ಪ್ರಾಣೋ ವಿಷ್ಣೋರೇವ ಸದೈವ ತು |

ಸ್ವಭಾವಂ ಚ ಪ್ರವೃತ್ತಿಂ ಚ ವಿಕಾರಂ ಚ ಸಮಾಪ್ನುಯುಃ |

ಕಶ್ಚಿತ್ ಭಾವ ಋತೇ ತೇಷಾಂ ನೈತೈಃ ಸ್ಯಾಚ್ಚ ಕದಾಚನ |

ಅಚೇತನಪ್ರವೃತ್ತೌ ತು ನ ದೃಷ್ಟತ್ವಾದೇವ ಸರ್ವಶಃ |
 ಅದೃಷ್ಟಂ ದೃಷ್ಟವತ್ ಜ್ಞೇಯಂ ಯಥಾಽದೃಷ್ಟಪ್ರಣೇತೃಕಂ |
 ವಿಸರ್ಪತ್ ತಂಡುಲಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಕಲ್ಪಾಃ ತತ್ರ ಪಿಪೀಲಿಕಾಃ |
 ನ ತತ್ ದೃಷ್ಟ್ವೇವ ದೃಷ್ಟಾನಾಮಪಿಪೀಲಿಕಸರ್ಪಣಂ |
 ಏವಂ ದೃಷ್ಟಾನುಸಾರೇಣ ಚಿದಧೀನಮಚೇತನಂ |

ಅನುವಾದ—ಅಚೇತನಗಳ ಸ್ವಭಾವ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ವಿಹಾರ ಈ ಮೂರು ಚೇತನಗಳ ಅಧೀನ. ಚೇತನದ ಈ ಸ್ವಭಾವಾದಿ ಮೂರು, ದೇವತೆಗಳ ಅಧೀನ. ಅವರ ಸ್ವಭಾವಾದಿ ಮೂರು, ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದೇವರ ಅಧೀನ. ಈ ಪ್ರಾಣದೇವರ ಸ್ವಭಾವಾದಿ ಮೂರು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅಧೀನ. ಅಚೇತನಗಳಲ್ಲಿ ಚೇತನಗಳಿಲ್ಲದೆ, ಚೇತನಗಳಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಿಲ್ಲದೆ, ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣದೇವರಿಲ್ಲದೆ, ಪ್ರಾಣದೇವರಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವಿಲ್ಲದೆ, ಸ್ವಭಾವಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದೂ ಎಂದೂ ಉಂಟಾಗಲಾರದು. ಚೇತನವಿಲ್ಲದೆ, ಅಚೇತನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತಾದಿಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ ಎನ್ನಲು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪ್ರಮಾಣವಂತೂ ಇಲ್ಲ. ಯಾವ ದೃಷ್ಟಾಂತವೂ ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಅನುಮಾನ ಪ್ರಮಾಣವೂ ಇಲ್ಲ. ಅಚೇತನಪ್ರವೃತ್ತಿಯು ಚೇತನದಿಂದಲೇ ಉಂಟಾಗುತ್ತಿರುವುದು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಸಿದ್ಧವೂ ಆಗಿದೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ನದಿಯ ದಂಡೆಯು ಕುಸಿದು ಬೀಳುವುದೂ ಚೇತನಾಧೀನವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು. ಅಕ್ಕಿಕಾಳನ್ನು ಕೊಂಡೊಯ್ಯುತ್ತಿರುವ ಇರುವೆಯು ದೂರಕ್ಕೆ ಕಾಣಿಸದೆ ಇದ್ದರೂ ಅಕ್ಕಿಕಾಳು ಚಲಿಸುವುದನ್ನು ಕಂಡಾಗ ಇರುವೆಯನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ ಹೊರತು ಅದನ್ನೇ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಇರುವೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿರುವಾಗಲೂ ಅಕ್ಕಿಯು ಸ್ವತಃ ಚಲಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆಯೇ ಅಚೇತನಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯೂ ಚೇತನಾಧೀನವಾಗಿರುವುದು ಬೇರೆ ಕಡೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಅದನ್ನು ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು, ನದಿದಂಡೆಯು ಕುಸಿದು ಬೀಳುವುದನ್ನು ಚೇತನಾಧೀನವೆಂದು ಕಲ್ಪಿಸುವುದೇ ಯುಕ್ತ ಹೊರತು ಅಲ್ಲಿ ಚೇತನ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಅದರ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಅನುಭವಸಿದ್ಧವಾದ ಚೇತನಾಧೀನ ಅಚೇತನ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳನ್ನೂ ಚೇತನಾಧೀನವೆಂದು ಕಲ್ಪಿಸುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ಅಚೇತನ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳೂ ಚೇತನಾಧೀನವೆಂದು ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತವೆ.

ಭಾಷ್ಯ—ದುರ್ಘಟಾ ಶಕ್ತಿರಪಿ ಹಿ ಪಿಶಾಚಾನಾಂ ಹಿ ದೃಶ್ಯತೇ |

ದೇವಾನಾಂ ಕಿಮು ಕಿಮೇವ ಪರಮಸ್ಯ ಹರೇಃ ಪ್ರಭೋಃ |

ಇತ್ಯಾದಿ ಬ್ರಹ್ಮತರ್ಕೇ |

ಅನುವಾದ—ಚೇತನರ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಬಲ್ಲ ದೇವತೆಗಳ ಹಾಗೂ ಈಶ್ವರನ ಅಸ್ತಿತ್ವವು ವೇದಾದಿ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಅದು ಕೇವಲ ಕಲ್ಪನೆಯಲ್ಲ. ಹಾಗಾದರೆ ಅವರು ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಏಕೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪವು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಕುದ್ರವಾದ ಪಿಶಾಚಿಗಳೂ ಅದೃಶ್ಯರಾಗಿರಲು ಶಕ್ತಿಯಿದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಮಹಾತ್ಮರಾದ ದೇವತೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಏನು ಹೇಳಬೇಕು? ಸರ್ವೇಶ್ವರನಾದ, ಸರ್ವಸಮರ್ಥನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಸಂದೇಹಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವೇ ಇಲ್ಲ ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮತರ್ಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಹೃದಯ ಮುಂತಾದ ಶಬ್ದಗಳ ವಿವಕ್ಷಿತಾರ್ಥ

ಭಾಷ್ಯ—ಹೃದಯಚ್ಛೋ ಭಗವತ್ತ್ವ ಜ್ಞಃ | ಹೃದ್ಯಯನಾತ್ ಹೃದಯಂ | 'ಉದರಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ಶಾರ್ಕರಾಕ್ಷ್ಯ ಉಪಾಸತೇ ಹೃದಯಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯಾರುಣಯಃ' ಇತಿ ಶ್ರುತಿಃ |

ಕೋಲಂ ಪೂಗಫಲಂ ಪ್ರೋಕ್ಷಂ ಕಲಂ ತಾಂಬೂಲಪತ್ರಕಂ |

ಇತ್ಯಭಿಧಾನಂ |

ಭೂತಾನಾಂ ಭೌತಿಕಾನಾಂ ಚ ಮಂತ್ರಾಹುತಿಗಣಸ್ಯ ಚ |

ಅಚೇತನಗಣಸ್ಯಾಸ್ಯ ಕಲ್ಪಕೋ ಮಿತ್ರನಾಮಕಃ |

ಪ್ರಾಣಾ ಭೂತಾನಿ ಮಂತ್ರಾದ್ಯಾಃ ಚಿದಚಿತ್ತ್ವವಿಭೇದಿನಃ |

ಅಚಿತಾಂ ಕಲ್ಪಕೋ ಮಿತ್ರಃ ಚಿತಾಂ ವಾಯ್ವಾದಯಃ ಸ್ಮೃತಾಃ |

ಇತಿ ವಸ್ತುತತ್ತ್ವೇ |

ಸರ್ವಮಚೇತನಂ ಸಂಕಲ್ಪತೇ |

ಅನುವಾದ—ವಾಕ್ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೃದಯಜ್ಞ ಎಂದರೆ ಹೃದಯಪ್ರಿಯ ಎಂದರ್ಥವಲ್ಲ. ಪರಮಾತ್ಮತತ್ತ್ವಜ್ಞ ಎಂದರ್ಥ. ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರೇರಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಭಗವಂತನು ಇಲ್ಲಿ ಹೃದಯನೆನಿಸಿರುವನು. ಶಾರ್ಕರಾಕ್ಷ್ಯರೆಂಬ ಮುನಿಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಉದರನೆಂದೂ, ಆರುಣಿ ಎಂಬ ಮುನಿಗಳು ಅದೇ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಹೃದಯನೆಂದೂ ಉಪಾಸಿಸುತ್ತಿರುವರು' ಎಂದು ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಹೃದಯಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ರೂಢಿಯೂ ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತದೆ.

ಮನಃ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಕೋಲವೆಂದರೆ ಬೋರೆ ಹಣ್ಣಲ್ಲ. ಅಡಿಕೆ ಎಂದರ್ಥ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಡಿಕೆಯು ಕೋಲವೆಂದೂ, ವೀಳ್ಯದೆಲೆಯು ಕಲ ಎಂದೂ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ ಎಂದು ಕೋಶವಿದೆ.

ಸಂಕಲ್ಪಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಭೂತ-ಭೌತಿಕಾದಿ ಸೃಷ್ಟಿಯ ವಿವರವು 'ಸ್ವರ್ಗ, ಪೃಥಿವೀ, ವಾಯು, ಆಕಾಶ, ಜಲ, ತೇಜಸ್ಸು ಎಂಬ ಆರು ಭೂತಗಳೂ ಮಳೆ ಅನ್ನ ಪ್ರಾಣಗಳೆಂಬ ಮೂರು ಭೌತಿಕಗಳೂ, ಮಂತ್ರಗಳೂ, ಆಹುತಿಗಳೆನಿಸಿರುವ ಕರ್ಮಗಳೂ ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಅಚೇತನ ಸಮುದಾಯಕ್ಕೆ ಮಿತ್ರನಾಮಕ ದೇವತೆಯು ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತೃವಾಗಿರುವನು. ಪ್ರಾಣಗಳೂ ಭೂತಗಳೂ ಮಂತ್ರಾದಿಗಳೂ ಚೇತನ ಅಚೇತನಗಳೆಂದು ಎರಡು ವಿಧಗಳಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಚೇತನ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಮಿತ್ರನೂ, ಚೇತನವರ್ಗಕ್ಕೆ ವಾಯಾದಿಗಳೂ ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತೃಗಳಾಗಿರುವರು' ಎಂದು ವಸ್ತುತತ್ತ್ವವೆಂಬ ಪ್ರಮಾಣಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿದೆ.

ಈ ಪ್ರಕರಣದ ಉಪಸಂಹಾರದಲ್ಲಿ ಬರುವ 'ಸರ್ವಂ ಸಂಕಲ್ಪತೇ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ, 'ಅಚಿತಾಂ ಕಲ್ಪಕೋ ಮಿತ್ರಃ' ಎಂಬ ವಸ್ತುತತ್ತ್ವದ ವಾಕ್ಯವನ್ನನುಸರಿಸಿ 'ಅಚೇತನವಾದ ಸಮಸ್ತವೂ ಸೃಷ್ಟಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ' ಎಂದು ಸಂಕುಚಿತಾರ್ಥವನ್ನಿಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಭಾಷ್ಯ—'ಅಸ್ಥಿರ ಸ್ಮರಣಂ ಚಿತ್ತಂ ಸ್ಥಿರಸಂಸ್ಮರಣಂ ಸ್ಮರಃ |' ಇತಿ ಶಬ್ದನಿರ್ಣಯೇ |

'ವೇದನಂ ಜ್ಞಾನಮಾತ್ರಂ ಸ್ಮಾತ್ ವಿದ್ವತ್ತ್ವಂ ತು ವಿಶೇಷತಃ | ಇತಿ ಚ |

'ಮೋಕ್ಷೇ ಯಸ್ಮಿನ್ ಪ್ರವೇಶಃ ಸ್ಮಾತ್ ಸಾ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾ ಹಿ ಮುಖ್ಯತಃ |

ಉಪಚಾರತಸ್ತ ವಸ್ಥಾನಮಿತಿ ಶಬ್ದವಿದೋ ವಿದುಃ ||' ಇತಿ ಚ |

'ದೇವಾ ಮನುಷ್ಯತಾಂ ಪ್ರಾಪ್ತಾ ವಿಜ್ಞೇಯಾ ದೇವಮಾನುಷಾಃ |

ಧ್ಯಾನಂ ಕುರ್ವಂತ ಇವ ತೇ ನೈವ ಸ್ಯುರ್ಬಹುಭಾಷಿಣಃ |

ಬ್ರೂಯುರರ್ಥವತೀಂ ವಾಚಂ ನಾನಾರ್ಥಾಂ ಪ್ರಾಯಶೋ ಹಿ ತೇ |'

ಇತಿ ಪಾದ್ಯೇ |

'ಬಲಂ ಜ್ಞಾನಬಲಂ ಚೈವ ಬಾಹ್ಯಂ ಚೇತಿ ದ್ವಿಧಾ ಮತಂ |

ಯುಕ್ತಿಜ್ಞಾನಾತ್ ಜ್ಞಾನಬಲಂ ತತ್ ಜ್ಞಾನಾದಧಿಕಂ ಮತಂ ||'

ಇತಿ ತತ್ತತ್ತ್ವಸಾರೇ |

ಅನುವಾದ—ಅಸ್ಥಿರವಾದ ಸ್ಮರಣೆಗೆ ಚಿತ್ತವೆಂದೂ, ಸ್ಥಿರಸ್ಮರಣೆಗೆ ಸ್ಮರವೆಂದೂ ಹೆಸರು ಎಂದು ಶಬ್ದನಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಚಿತ್ತಪ್ರಕರಣದ ಚಿತ್ತಶಬ್ದವೂ ಸ್ಮರಪ್ರಕರಣದ ಸ್ಮರಶಬ್ದವೂ ಏಕಾರ್ಥವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಶಬ್ದನಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿಯೇ 'ಸಾಮಾನ್ಯಜ್ಞಾನವು ವೇದವೆಂದೂ, ವಿಶೇಷಜ್ಞಾನವು ವಿದ್ವತ್ತತ್ತ್ವವೆಂದೂ ಅನಿಸಿ ಕೊಂಡಿದೆ' ಎಂದೂ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಚಿತ್ತಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿರುವ 'ಯದಯಂ

ವೇದ' 'ಯದ್ವಾ ಆಯಂ ವಿದ್ವಾನ್' ಎಂಬ ಎರಡು ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪುನರುಕ್ತಿಯಿಲ್ಲ. ಚಿತ್ತಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಚಿತ್ತಂ ಹ್ಯೇವೈಷಾಮೇಕಾಯನಂ' 'ಚಿತ್ತಂ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಆಯನ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾ ಶಬ್ದಗಳು ಏಕಾರ್ಥಕವಲ್ಲ. 'ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಯಾರಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೋ ಅವನು ಮುಖ್ಯಾಶ್ರಯನೆನಿಸಿ 'ಪ್ರತಿಷ್ಠಾ' ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಮುಖ್ಯ ಆಶ್ರಯನೇ 'ಆಯನ' ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಶಬ್ದಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ ಎಂದೂ ಶಬ್ದನಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಧ್ಯಾನಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ದೇವಮನುಷ್ಯರೆಂದರೆ ದೇವರಂತಹ ಮನುಷ್ಯರೆಂದರ್ಥವಲ್ಲ. ಮನುಷ್ಯ ಜನ್ಮವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ದೇವತೆಗಳು ದೇವಮನುಷ್ಯರೆನಿಸಿಕೊಂಡಿರುವರು. ಬಹಳ ಮಾತನಾಡದೇ ಇರುವುದರಿಂದ ಅವರು ಧ್ಯಾನಮಾಡುತ್ತಿರುವಂತಿರುತ್ತಾರೆ. ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾದ ಹಾಗೂ ನಾನಾರ್ಥವುಳ್ಳ ಮಾತನ್ನೇ ಆಡುವುದರಿಂದ ಅವರು ಬಹುಭಾಷಿಗಳಲ್ಲವೆಂದು ಅನಿಸಿಕೊಂಡಿರುವರೇ ಹೊರತು ಅಲ್ಪವಾಗಿ ಮಾತನಾಡುವ ಕಾರಣದಿಂದಲ್ಲ ಎಂದು ಪದ್ಮಪುರಾಣದಲ್ಲಿದೆ. ಜ್ಞಾನಬಲ ಮತ್ತು ದೈಹಿಕಬಲ ಎಂದು ಬಲದಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಿಧಗಳಿವೆ. ಯುಕ್ತಿಯ ಅನುಸಂಧಾನದಿಂದ ಉಂಟಾದ ನಿರ್ಣಯವು ಜ್ಞಾನಬಲವೆನಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಇಂತಹ ಬಲವು ಇತರ ಸಾಮಾನ್ಯಜ್ಞಾನಕ್ಕಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಎಂದು ತತ್ತ್ವಸ್ವಾರಸದಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಬಲ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನಕ್ಕಿಂತ ಬಲಕ್ಕೆ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದು ಯುಕ್ತವೇ ಆಗಿದೆ.

ಅನ್ನಾದಿ ಜಡಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲೂ ತಾರತಮ್ಯ

ಭಾಷ್ಯ—'ಅನ್ನಂ ಜ್ಞಾನರಸಾನ್ನಂ ಚ ಬಾಹ್ಯಮನ್ನಮಿತಿ ದ್ವಿಧಾ |

ಜ್ಞಾನಾನ್ನಂ ಜ್ಞಾನಬಲತಃ ಶ್ರೇಷ್ಠಂ ಜ್ಞಾನರತಿಹಿ ತತ್ |

ಯತ್ ಬಾಹ್ಯಂ ತು ಬಲಂ ತಸ್ಮಾತ್ ಬಾಹ್ಯಮನ್ನಂ ವಿಶಿಷ್ಯತೇ |

ಅನುವಾದ—ಜ್ಞಾನದಿಂದುಂಟಾದ ಆನಂದವೆಂಬ ಅಂತರ ಅನ್ನ ಮತ್ತು ಬಾಹ್ಯಅನ್ನವೆಂದು ಅನ್ನದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ. ಅಂತರ ಅನ್ನವು ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಉಂಟಾದ ಆನಂದರೂಪವಾದುದರಿಂದ ಜ್ಞಾನಬಲಕ್ಕಿಂತ ಅದು ಶ್ರೇಷ್ಠವೆನಿಸಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಬಾಹ್ಯವಾದ ಅನ್ನವೂ ಬಾಹ್ಯಬಲಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ್ದರಿಂದ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠವೆನಿಸಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅನ್ನಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಬಲಕ್ಕಿಂತ ಅನ್ನಶ್ರೇಷ್ಠವೆಂದಿರುವುದು ಯುಕ್ತವೆ.

ಭಾಷ್ಯ—ಆಪಶ್ಚ ದ್ವಿವಿಧಾಃ ಪ್ರೋಕ್ತಾಃ ತೃಪ್ತಿಯಾ ಜ್ಞಾನತೋ ರತೇಃ |

ತಾ ಜ್ಞೇಯಾ ಅಂತರಾ ಆಪೋ ಬಾಹ್ಯಾಸ್ತು ದ್ರವರೂಪಕಾಃ |

ಆಂತರಾನ್ನಾದಾಂತರಾಪೋ ಬಾಹ್ಯಾದ್ ಬಾಹ್ಯಸ್ತಥಾ ವರಾಃ |

ಅನುವಾದ—ಯುಕ್ತಿಜ್ಞಾನದಿಂದುಂಟಾಗುವ ಆನಂದದಿಂದ ತೃಪ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅದು ಆಂತರ ಅಪ್, ದ್ರವರೂಪವಾದ ನೀರು ಬಾಹ್ಯ ಅಪ್. ಹೀಗೆ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಿಧವಿರುವುದರಿಂದ ಆನಂದರೂಪವಾದ ಆಂತರ ಅನ್ನಕ್ಕಿಂತ ಅಂತಹ ಆನಂದಜನ್ಯ ತೃಪ್ತಿರೂಪವಾದ ಆಂತರ ಅಪ್ ಶ್ರೇಷ್ಠ. ಹಾಗೆಯೇ ಬಾಹ್ಯ ಅನ್ನಕ್ಕಿಂತ ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ದ್ರವರೂಪವಾದ ಬಾಹ್ಯಅಪ್ ಶ್ರೇಷ್ಠ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಪ್ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಅನ್ನಕ್ಕಿಂತ ಅಪ್ ಶ್ರೇಷ್ಠವೆಂದಿರುವುದು ಯುಕ್ತವೆ.

ಭಾಷ್ಯ—ಏವಂ ತೇಜಃ ಪ್ರಾತಿಭಾಖ್ಯಂ ಬಾಹ್ಯಂ ಚೇತಿ ದ್ವಿಧಾ ಮತಂ |

ಪ್ರಾತಿಭಂ ಜ್ಞಾನ ತೃಪ್ತೇಶ್ಚ ಪರಂ.....||

ಅನುವಾದ—ತೇಜಸ್ಸಿನಲ್ಲೂ ವಿಷಯವೈರಾಗ್ಯರೂಪವಾದ ಪ್ರಾತಿಭ ತೇಜಸ್ಸು ಹಾಗೂ ಬಾಹ್ಯತೇಜಸ್ಸು ಎಂದು ಎರಡು ವಿಧಗಳಿವೆ. ತೃಪ್ತಿರೂಪವಾದ ಆಂತರ ಅಪ್‌ಗಿಂತ ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಪ್ರಾತಿಭ ಎಂಬ ಆಂತರ ತೇಜಸ್ಸು ಶ್ರೇಷ್ಠ. ಬಾಹ್ಯಜಲಕ್ಕಿಂತ ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಬಾಹ್ಯ ತೇಜಸ್ಸು ಶ್ರೇಷ್ಠ. ಆದ್ದರಿಂದ ತೇಜಃ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಅಪ್‌ಗಿಂತ ತೇಜಸ್ಸು ಶ್ರೇಷ್ಠವೆಂದಿರುವುದು ಯುಕ್ತವೆ.

ಭಾಷ್ಯ—.....ಆಕಾಶ ಏವ ಚ |

ಸ್ಥಿರಾ ತು ಪ್ರತಿಭಾಂತಹಃಸ್ಥಿತ್ವಮೇವ ತು ಬಾಹ್ಯಗಃ |

ಸ್ಥಿರಾ ಹಿ ಪ್ರತಿಭಾ ಶ್ರೇಷ್ಠಾ ಚಂಚಲಾಯಾಃ..... ||

ಅನುವಾದ—ಸ್ಥಿರವಾದ ಪ್ರತಿಭೆಯು ಆಂತರ ಆಕಾಶ. ಅವಕಾಶರೂಪದಲ್ಲಿ ಇರುವುದು ಬಾಹ್ಯಾಕಾಶ. ಹೀಗೆ ಆಕಾಶವೂ ಎರಡು ವಿಧ. ಚಂಚಲ ಪ್ರತಿಭಾ ರೂಪವಾದ ಆಂತರತೇಜಸ್ಸಿಗಿಂತ ಸ್ಥಿರ ಪ್ರತಿಭಾರೂಪವಾದ ಆಂತರ ಆಕಾಶವು ಶ್ರೇಷ್ಠ. ಹಾಗೆಯೇ ಬಾಹ್ಯತೇಜಸ್ಸಿಗಿಂತ ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಬಾಹ್ಯ ಆಕಾಶ ಶ್ರೇಷ್ಠ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆಕಾಶ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ತೇಜಸ್ಸಿಗಿಂತ ಆಕಾಶ ಶ್ರೇಷ್ಠವೆಂದಿರುವುದು ಯುಕ್ತವೆ.

ಭಾಷ್ಯ—.....ಸ್ಮರಾಭಿಧಾ |

ಏಕದೈವ ಸ್ಮೃತಿಃ ಶ್ರೇಷ್ಠಾಃ ಆಶಾಪರೋಕ್ಷದೃಗಾತ್ಮಕಂ |

ಶ್ರೇಷ್ಠಂ ಸುಖಂ ತತೋ ಮೋಕ್ಷೇ ಪ್ರಾಣಾಖ್ಯಂ ಪರಮಂ ಸುಖಂ ||

ಅನುವಾದ—ಸ್ಥಿರವಾದ ಪ್ರತಿಭೆಯೆಂಬ ಅಂತರ ಆಕಾಶಕ್ಕಿಂತ ಏಕಪ್ರಕಾರ ಧ್ಯಾನರೂಪವಾದ ಸ್ಮೃತಿಯು ಶ್ರೇಷ್ಠವೆನಿಸಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಸ್ಮರಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಕ್ಕಿಂತ ಸ್ಮರಣೆ ಶ್ರೇಷ್ಠವೆಂದಿರುವುದು ಯುಕ್ತವೆ. ಏಕಪ್ರಕಾರ ಧ್ಯಾನರೂಪವಾದ ಸ್ಮೃತಿಗಿಂತಲೂ ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನದಿಂದಾಗುವ ಆನಂದವೆಂಬ ಆಶೆ ಶ್ರೇಷ್ಠವೆನಿಸಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಆಶಾಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಸ್ಮರಣೆಗಿಂತ ಆಶೆ ಶ್ರೇಷ್ಠವೆಂದಿರುವುದು ಯುಕ್ತವೆ. ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಲಭ್ಯವಾದ ಪರಮಸುಖಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಣ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದು ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಜನ್ಯ ಸುಖರೂಪವಾದ ಆಶಾಕ್ಕಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠ. ಆದುದರಿಂದ ಪ್ರಾಣಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಆಶಾಕ್ಕಿಂತ ಪ್ರಾಣಕ್ಕೆ ಶ್ರೇಷ್ಠತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದು ಯುಕ್ತವೆ.

ಭಾಷ್ಯ—ಉತ್ತರೋತ್ತರಮೇತದ್ಧಿ ವಾಯ್ವಂತಾಭಿಮತಂ ಸದಾ |

ಬಾಹ್ಯಾದ್ಭ್ಯೋ ಬಾಹ್ಯಮನ್ನಂ ಚ ಜಾಯತೇಽನ್ಯತ್ತದನ್ಯಥಾ |

ವ್ಯಕ್ತಿರಂತರ್ಗತಾನಾಂ ತು ವಿಪರೀತ ಕ್ರಮಾತ್ ಭವೇತ್ |

ತಥಾಽಪಿ ಮೋಕ್ಷಗಂ ಯಸ್ಮಾತ್ ಸ್ವಭಾವೋ ನಿತ್ಯ ಏವ ತು |

ಅತಃ ತಸ್ಮಾದಾಪರೋಕ್ಷ್ಯಂ ಕಾದಾಚಿತ್ಕಂ ಹಿ ಜಾಯತೇ |

ದೃಷ್ಟ್ಯಧೀನಾ ಸ್ಮೃತಿಶ್ಚೇಯಂ ಪ್ರತಿಭಾ ಸ್ಮೃತಿ ಸಂಭವಾ |

ಸ್ಥೈರ್ಯಮಾಲಂಬ್ಯ ತು ಚಲಮನ್ಯಥಾ ನೈವ ತಿಷ್ಠತಿ |

ಪ್ರತಿಭಾತಶ್ಚ ತೃಪ್ತಿಃ ಸ್ಯಾದತ್ಯಪ್ಸ್ಯ ತು ಕಾ ರತಿಃ ||

ತತ ಏವಂ ಕ್ರಮಾದೇವ ವರಿಷ್ಠಃ ಪ್ರಾಣಜೋ ಗುಣಃ | ಇತಿ ಚ |

|| ಖಂಡ ೧೪ ||

ಅನುವಾದ—ಅನ್ನ ಅಪ್ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಅಂತರ ಬಾಹ್ಯ ಎಂದು ಎರಡು ಬಗೆಯ ಜಡಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿಲ್ಲ. ಅನಿರುದ್ಧಾದಿ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣ ಪರ್ಮಂತ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಅಭಿಮನ್ಯಮಾನವಾದ ಈ ಜಡವಸ್ತುಗಳನ್ನು ದೇವತೆಗಳೊಂದಿಗೇ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಮುಂದು ಮುಂದಿನದು ಹಿಂದಿನದಕ್ಕಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಎಂದು ವಿವಕ್ಷೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹಿಂದೆ ಕೆಲವು ದೇವತೆಗಳನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದು. ಈಗ ಕೇವಲ ಜಡಗಳನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವುದು ಪೂರ್ವೋತ್ತರ ವಿರುದ್ಧ ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ದ್ರವರೂಪವಾದ ಬಾಹ್ಯ ಅಪ್‌ನಿಂದ ಬಾಹ್ಯ ಅನ್ನ, ಬಾಹ್ಯಾನ್ನದಿಂದ ಬಾಹ್ಯವಾದ ಶಾರೀರಿಕಬಲ. ಹೀಗೆ ಜಡಗಳು ಕ್ರಮದಿಂದ ಹುಟ್ಟುವುದರಿಂದ ಕಾರ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಕಾರಣ ಶ್ರೇಷ್ಠವೆಂದು ಬಾಹ್ಯಬಲ, ಅನ್ನ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗಿಂತ ಬಾಹ್ಯ ಅನ್ನ ಅಪ್ ಮುಂತಾದವು

ಶ್ರೇಷ್ಠವೆನಿಸುತ್ತವೆ. ಆಂತರವಾದ ಬಲ ಅನ್ನ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಾಹ್ಯವಾದ ಬಲಾದಿಗಳಿಗೆ ಯಾವ ಕ್ರಮದಿಂದ ಕಾರ್ಯಕಾರಣ ಭಾವವಿದೆಯೋ ಅದಕ್ಕಿಂತ ವಿಪರೀತ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವವಿದೆ. ಅಂದರೆ ಜ್ಞಾನಬಲದಿಂದ ಜ್ಞಾನಜನ್ಯ ಆನಂದರೂಪ ಅನ್ನ. ಅದರಿಂದ ತೃಪ್ತಿರೂಪವಾದ ಆಂತರ ಅಪ್—ಹೀಗೆ ಮೋಕ್ಷ ಸುಖ ಪರಮಾಂತ ಈ ಕ್ರಮದಿಂದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ಪರಮಸುಖ ರೂಪವಾದ ಮೋಕ್ಷ-ಸುಖ ಸರ್ವಶ್ರೇಷ್ಠ. ಈ ಮೋಕ್ಷಸುಖವು ಸ್ವರೂಪಭೂತ ವಾದುದರಿಂದ ನಿತ್ಯವಾಗಿದ್ದು ಅಂತಹ ಸುಖರೂಪವಾದ ಯೋಗ್ಯತೆ ಸುಪ್ತವಾಗಿ ಇರುವವನಿಗೇನೇ ಅಂತಃಕರಣ ವೃತ್ತಿರೂಪವಾದ ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಜನ್ಯ ಸುಖವು ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತಿದೆ. ಸ್ಥಿರಸ್ಥಿತಿರೂಪವಾದ ಈ ಧ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಯಾರು ಯೋಗ್ಯನೋ ಅವನಿಗೇನೇ ಸ್ಥಿರ ಪ್ರತಿಭೆ ಕೈಗೊಡುತ್ತದೆ. ಸ್ಥಿರಪ್ರತಿಭೆಗೆ ಯೋಗ್ಯನಾಗಿರುವವನೇ ಚಲಪ್ರತಿಭೆ ಎಂಬ ಆಂತರತೇಜಸ್ಸನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಯಾರು ಚಲಪ್ರತಿಭೆಗೆ ಯೋಗ್ಯನೋ ಅವನಿಗೇನೇ ತೃಪ್ತಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಜ್ಞಾನಜನ್ಯ ಸುಖಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯನಾದವನಿಗೇನೇ ಯುಕ್ತಜನ್ಯಜ್ಞಾನ ರೂಪವಾದ ಆಂತರಬಲವು ಸಿದ್ಧಿಸಿತು. ಹೀಗೆ ಒಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಆಂತರಬಲಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪೂರ್ವವು ಉತ್ತರೋತ್ತರವೂ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಕಾರಣವು ಕಾರ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಎಂಬ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಬಾಹ್ಯ ಆಂತರ ಎರಡು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅನ್ವಯಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯ. ಆದುದರಿಂದ ಪ್ರಾಣ ಜನ್ಮಗುಣವಾದ ಮೋಕ್ಷಸುಖವು ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟವೆಂದು ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದು ಕೂಡ ತತ್ತ್ವಸಾರ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಭಾಷ್ಯ—ಯೋಽಸೌ ಪ್ರಾಣಃ ಸ ಪ್ರಾಣೇನ ಪರಬ್ರಹ್ಮಣಾ ಯಾತಿ | ಸ ಏಷ ಭಗವಾನ್ ಪ್ರಾಣಂ ಪ್ರತ್ಯಭೀಷ್ಟಂ ದದಾತಿ | 'ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ಪ್ರಾಣಂ' ಇತಿ ಶ್ರುತೇಃ | ಪ್ರಾಣೋ ವಾಯುಃ ಪರಮಾತ್ಮಾನಂ ಚ ಜ್ಞಾನೇನ ದರ್ಶಯನ್ ದದಾತಿ |

ಅನುವಾದ—ಪ್ರಾಣಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಪ್ರಾಣಃ ಪ್ರಾಣೇನ ಯಾತಿ' ಎಂದರೆ ಪ್ರಾಣವು ಸ್ವಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಚಲಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದರ್ಥವಲ್ಲ. ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದೇವರು ಮುಖ್ಯತಃ ಸರ್ವಪ್ರೇರಕನಾದುದರಿಂದ ಪ್ರಾಣನೆನಿಸಿರುವ ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ ಎಂದರ್ಥ. 'ಪ್ರಾಣಃ ಪ್ರಾಣಂ ದದಾತಿ' ಎಂದರೆ ಪ್ರಾಣವು ತನ್ನನ್ನೇ ಕೊಡುತ್ತದೆ ಎಂದರ್ಥವಲ್ಲ. ಪ್ರಾಣದೇವರಿಗೂ ಅಭೀಷ್ಟವಾದ ಜೀವನವನ್ನು ಕೊಡುವ ಕಾರಣ ಪರಬ್ರಹ್ಮನು ಪ್ರಾಣದೇವರಿಗೂ ಪ್ರಾಣನೆನಿಸಿರುವನು' ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯಿರುವುದರಿಂದ 'ಪ್ರಾಣಃ ಪ್ರಾಣಂ ಪ್ರತಿ ದದಾತಿ'

ಪ್ರಾಣನೆನಿಸಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನು ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದೇವರಿಗೂ ಅಭೀಷ್ಟವನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾನೆ ಎಂದೇ ಅರ್ಥ ವಿವಕ್ಷಿತ. 'ಪ್ರಾಣಃ ಪ್ರಾಣಾಯ ದದಾತಿ' ಎಂದರೆ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದೇವರು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ತಿಳಿಸಿಕೊಡುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ಅರ್ಥ. ಪ್ರಾಣಾಯ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಚತುರ್ಥೀ ವಿಭಕ್ತಿ ದ್ವಿತೀಯಾರ್ಥಕ.

ತಂದೆ ತಾಯಿ ಮೊದಲಾದವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣನ ಉಪಾಸನೆ

ಉಪನಿಷತ್—ಸ ಯದಿ ಪಿತರಂ ವಾ ಮಾತರಂ ವಾ ಭ್ರಾತರಂ ವಾ ಸ್ವಸಾರಂ ವಾಽಽಚಾರ್ಯಂ ವಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಂ ವಾ ಕಿಂಚಿತ್ ಭೃಶಮಿವ ಪ್ರತ್ಯಾಹ 'ಧಿಕ್ ತ್ವಾಸ್ತು' ಇತ್ಯೇವೈನಮಾಹುಃ | 'ಪಿತೃಹಾ ವೈ ತ್ವಮಸಿ, ಮಾತೃಹಾ ವೈ ತ್ವಮಸಿ, ಭ್ರಾತೃಹಾ ವೈ ತ್ವಮಸಿ, ಸ್ವಸೃಹಾ ವೈ ತ್ವಮಸಿ, ಆಚಾರ್ಯಹಾ ವೈ ತ್ವಮಸಿ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣಹಾ ವೈ ತ್ವಮಸಿ' ಇತಿ ||

ಅನುವಾದ—'ಪ್ರಾಣದೇವರು ತಂದೆತಾಯಿ ಸೋದರ ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ ಜೀವನಪ್ರದರಾಗಿದ್ದು ಅವರಲ್ಲಿ ಇರುವಾಗ ಯಾರಾದನೊಬ್ಬನು ತನ್ನ ತಂದೆ ಯನ್ನೋ, ತಾಯಿಯನ್ನೋ, ಸಹೋದರರನ್ನೋ, ಸಹೋದರಿಯನ್ನೋ, ಆಚಾರ್ಯ ನನ್ನೋ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣನನ್ನೋ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಠಿಣವಾಗಿ ಅವಮಾನಿಸಿದರೆ ಸಾಕು, ಜನರು 'ನಿನಗೆ ಧಿಕ್ಕಾರ! ನೀನು ತಂದೆಯನ್ನು ಕೊಂದವ, ತಾಯಿಯನ್ನು ಕೊಂದವ, ಸಹೋದರನನ್ನು ಕೊಂದವ, ಸಹೋದರಿಯನ್ನು ಕೊಂದವ, ಆಚಾರ್ಯರನ್ನು ಕೊಂದವ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣಹತ್ಯೆ ಮಾಡಿರುವವ' ಎನ್ನುವರು.

ಉಪನಿಷತ್—ಅಥ ಯದ್ಯಪ್ಯೇನಾನುತ್ರಾಂತ ಪ್ರಾಣಾನ್ ಶೂಲೇನ ಸಮಾಸಂ ವೃತಿಷಂ ದಹೇತ್, ನೈವೈನಂ ಬ್ರೂಯುಃ ಪಿತೃಹಾಽಸೀತಿ, ನ ಮಾತೃಹಾಽಸೀತಿ, ನ ಭ್ರಾತೃಹಾಽಸೀತಿ, ನ ಸ್ವಸೃಹಾಽಸೀತಿ, ನಾಚಾರ್ಯಹಾಽಸೀತಿ, ನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಹಾಽಸೀತಿ ||

ಅನುವಾದ—ಆದರೆ ಪ್ರಾಣೋತ್ತಮಣ ಹೊಂದಿದ ಬಳಿಕ ಈ ತಂದೆ ತಾಯಿ ಮೊದಲಾದವರನ್ನು ಶೂಲದಿಂದ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಿವಿದು ಸುಟ್ಟರೂ, ಅಂತಹವರನ್ನು ಜನರು ಪಿತೃಘಾತುಕನೆಂದಾಗಲೀ, ಮಾತೃಘಾತಿಯೆಂದಾಗಲೀ, ಸಹೋದರ ಹಂತಕನೆಂದಾಗಲೀ, ಸಹೋದರಿಯನ್ನು ಕೊಂದವನೆಂದಾಗಲೀ, ಆಚಾರ್ಯರನ್ನು ಹಿಂಸಿಸಿದವನೆಂದಾಗಲೀ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣತ್ವವನ್ನು ಗೈದವನೆಂದಾಗಲೀ ಜರಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಇದರಿಂದ ತಂದೆತಾಯಿ ಮೊದಲಾದವರಲ್ಲಿರುವ ಮಹತ್ವ ಪ್ರಾಣದೇವರ ಸನ್ನಿಧಾನದಿಂದಲೇ ಎಂಬುದು ಸುಟ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ಉಪನಿಷತ್—ಪ್ರಾಣೋ ಹೈವೈತಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ ಭವತಿ | ಸ ವಾ ಏಷ ಏವಂ
ಪಶ್ಯನ್ನೇವಂ ಮನ್ವಾನ್ ಏವಂ ವಿಜಾನನ್ನತಿವಾದೀ ಭವತಿ | ತಂ
ಚೇದ್ಬ್ರೂಯುರತಿವಾದ್ಯಸೀತಿ, ಅತಿವಾದ್ಯಸ್ಮಿತ್ಯೇವ ಬ್ರೂಯಾತ್ |
ನಾಪಹ್ನುವೀತ | || ಖಂಡ ೧೫ ||

ಅನುವಾದ—ಈ ತಂದೆ ತಾಯಿ ಮೊದಲಾದವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣದೇವರ
ಅಧೀನರು. ಯಾರು ಹೀಗೆ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದೇವರ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ, ಮನನ
ಮಾಡಿ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನೋ ಅವನು ಅತ್ಯುತ್ಕೃಷ್ಟ ತತ್ತ್ವಜ್ಞೋಧಕನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ.
ಅವನನ್ನು ಯಾರಾದರೂ 'ನೀನು ಅತ್ಯುತ್ಕೃಷ್ಟತತ್ತ್ವಜ್ಞೋಧಕನಾಗಿರುವಿ' ಎಂದು
ಹೇಳಿದರೆ ಆಗ ಅವನು 'ನಾನು ಅತ್ಯುತ್ಕೃಷ್ಟತತ್ತ್ವಜ್ಞೋಧಕನು ಹೌದು' ಎಂದೇ
ಹೇಳಬೇಕು. ಪ್ರಾಣತತ್ತ್ವಜ್ಞೋಧಕನಿಗೆ ಭಯವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ನಿರಾಕರಣೆ
ಕೂಡದು.

ಭಾಷ್ಯ—ಸರ್ವಸ್ಮಾದತೀತಮುತ್ತಮಂ ವದತೀತ್ಯತಿವಾದೀ | || ಖಂಡ ೧೫ ||

ಅನುವಾದ—ಅತಿವಾದೀ ಎಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸೇವಕವರ್ಗದಲ್ಲಿ
ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಮೀರಿಸಿರುವ ಉತ್ತಮರಾದ ಪ್ರಾಣದೇವರ ಬಗ್ಗೆ ಉಪದೇಶಿಸುವವನು.

ಪ್ರಾಣನಿಗಿಂತಲೂ ಶ್ರೀಹರಿ ಉತ್ತಮ

ಉಪನಿಷತ್—ಏಷ ತು ವಾ ಅತಿವದತಿ ಯಃ ಸತ್ಯೇನಾತಿವದತಿ | 'ಸೋಽಹಂ
ಭಗವಃ ಸತ್ಯೇನಾತಿವದಾನಿ' ಇತಿ | 'ಸತ್ಯಂ ತ್ವೇವ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಿತವ್ಯಂ' ಇತಿ |
'ಸತ್ಯಂ ಭಗವೋ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸ' ಇತಿ | || ಖಂಡ ೧೬ ||

ಅನುವಾದ—'ಪೂಜ್ಯರೆ! ಪ್ರಾಣದೇವರಿಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮರಾದವರಿರುವ
ರೇನು?' ಎಂದು ನಾರದರು ಪ್ರಶ್ನಿಸಲು, ಸನತ್ಕುಮಾರರು 'ಪ್ರಾಣದೇವರಿಗಿಂತಲೂ
ಉತ್ತಮರಿರುವರು' ಎಂದುತ್ತರಿಸಿದರು. 'ಅದನ್ನು ನನಗೆ ತಿಳಿಯಹೇಳಿ' ಎಂದು
ನಾರದರು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಲು ಸನತ್ಕುಮಾರರು, 'ಸತ್ಯನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನು
ಪ್ರಾಣನಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮನು' ಎಂದರು. 'ಯಾರು ನಿರ್ದೋಷನೂ ಸರ್ವ
ನಿಯಾಮಕನೂ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಸತ್ಯನೆನಿಸಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸರ್ವೋತ್ತಮ
ನೆಂದು ಉಪದೇಶಿಸುವನೋ ಅವನೇ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಜ್ಞೋಧಕನಿಗಿಂತಲೂ
ಅತ್ಯುತ್ಕೃಷ್ಟತತ್ತ್ವಜ್ಞೋಧಕನೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು' 'ಪೂಜ್ಯರಾದ ಸನತ್ಕುಮಾರರೇ!
ನಾನು, ಸತ್ಯವೆನಿಸಿರುವ ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟನಾದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಲು
ಶಕ್ತನಾಗುವಂತೆ ಅನುಗ್ರಹಿಸಿ' ಎಂದು ನಾರದರು ಬೇಡಿಕೊಂಡಾಗ ಸನತ್ಕುಮಾರರು

ಹೇಳಿದರು. 'ಅದಕ್ಕೆ ಸತ್ಯನೆನಿಸಿರುವ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡಬೇಕು.' ಆಗ ನಾರದರು 'ಪೂಜ್ಯರೇ! ಸತ್ಯನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನ ಗುಣವನ್ನರಿಯಲು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವೆನು. ನನಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿರಿ' ಎಂದು ಕೇಳಿಕೊಂಡರು.

ಭಾಷ್ಯ—'ಏಷ ತು ಅತಿವದತಿ'ತಿ ತುಶಬ್ದೋಽರ್ಥಾಂತರವಾಚೀ |

'ಅಸ್ತಿ ಭಗವಃ ಪ್ರಾಣಾತ್ ಭೂಯಃ' ಇತಿ ಪ್ರಶ್ನೋ ವ್ಯತಿಹಾರ್ಯ |

'ಯತ್ರಾನವಸರೋಽನ್ಯತ್ರ ಪದಂ ತತ್ರ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಂ |

ಯತ್ರ ಪ್ರಮಾಣಂ ವಾಕ್ಯಂ ವಾ ವ್ಯತಿಹಾರ್ಯಂ ನ ಸಂಶಯಃ ||

ಓಂ ವ್ಯತಿಹಾರೋ ವಿಶಿಂಷಂತಿ ಹೀತರವತ್ ಓಂ ||

ಇತಿ ಚ ಭಗವದ್ವಚನಂ |

ಅತಿವಾದೀ ಪ್ರಾಣವಾದೀ ವಿಷ್ಣುವಾದೀ ವಿಶೇಷತಃ |

ಸ ಸತ್ಯೋ ಭಗವಾನ್ ವಿಷ್ಣುರ್ಯನ್ನಿದೋಽಪೋ ನಿಯಾಮಕಃ ||

|| ಖಂಡ ೧೬ ||

ಅನುವಾದ—'ಏಷ ತು ವಾ ಅತಿವದತಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 'ತು' ಶಬ್ದವು ಇದು ಬೇರೆ ವಿಷಯವೆಂದೂ, ಆದ್ದರಿಂದ ಬೇರೆ ಪ್ರಕರಣವೆಂದೂ ಸೂಚಿಸುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಪ್ರಾಣನಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮರಿರುವರೇನು?' 'ಪ್ರಾಣನಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮನು ಪರಮಾತ್ಮನಿದ್ದಾನೆ' ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಉತ್ತರಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಆದರೆ 'ಪ್ರಾಣನಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮರು ಯಾರೂ ಇಲ್ಲ ಎಂದು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಾರದೆ?' ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಯಾವ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪದವಿಲ್ಲದಿರುವಾಗ, ಆ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಪದದ ಅರ್ಥಕ್ಕೆ ಆ ಪದವನ್ನೇ ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಯಾವ ಮಹಾವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪ್ರಮಾಣ ಅಥವಾ ವಾಕ್ಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅನ್ವಯ ಸರಿಹೊಂದದಂತಾಗುತ್ತದೋ ಆ ಮಹಾವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಆ ವಾಕ್ಯ ಅಥವಾ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನೇ ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇಲ್ಲಿ 'ತು' ಶಬ್ದವು ಪ್ರಾಣೋಪದೇಶಕನಿಗಿಂತ ಪರಮಾತ್ಮೋಪದೇಶಕನಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ, ಅದಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿಯೇ ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ವಾಗಾದಿಗಳ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ 'ವಾಗ್ವಾ ನಾಮೋ ಭೂಯಸೀ' ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ, ನಾಮಾದಿಗಳಿಗಿಂತ ವಾಗಾದಿಗಳಿಗೆ ಉತ್ತಮತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವ ವಿಶೇಷಣಗಳು ಪ್ರಕರಣಭೇದಕ್ಕೆ ಸೂಚಕವಾಗಿವೆ. ಹಾಗೆಯೇ 'ಏಷ ತು ವಾ

ಅತಿವದತಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿಯೂ 'ತು' ಶಬ್ದವೆಂಬ ವಿಶೇಷಣವಿರುವುದರಿಂದ, ಪ್ರಾಣನಿಗಿಂತ ಸತ್ಯನಿಗೆ ಅಧಿಕವನ್ನು ಹೇಳಿ, ಪ್ರಾಣಪ್ರಕರಣಕ್ಕಿಂತ ಸತ್ಯಪ್ರಕರಣವು ಭಿನ್ನ ಎಂದು ಸೂಚಿಸಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ವಾಗಾದಿಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲೂ 'ಅಸ್ತಿ ಭಗವಃ ಪ್ರಾಣಾತ್ ಭೂಯಃ' ಇತಿ 'ಸತ್ಯೋ ವಾವ ಪ್ರಾಣಾತ್ ಭೂಯಾನ್' ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಉತ್ತರಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ.

ಪ್ರಾಣದೇವರ ಬಗ್ಗೆ ಉಪದೇಶಿಸುವವನು ಉತ್ತಮವಾದ ವಸ್ತುವನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸುವುದರಿಂದ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ತತ್ತ್ವಬೋಧಕನೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸುವವನು ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಉತ್ಕೃಷ್ಟತತ್ತ್ವಬೋಧಕನೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಭಗವಾನ್ ವಿಷ್ಣುವು ನಿರ್ದೋಷನೂ, ಸರ್ವನಿಯಾಮಕನೂ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಸತ್ಯನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿರುವನು. ಆದುದರಿಂದ 'ಸತ್ಯೇನ ಯೋಽತಿವದತಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಉತ್ತಮನೆಂದು ಉಪದೇಶಿಸುವವನು ಎಂದು ಅರ್ಥೈಸುವುದು ಯುಕ್ತವೇ ಆಗಿದೆ.

ಶ್ರೀಹರಿ ಸತ್ಯಜ್ಞಾನಾದಿಗುಣಪೂರ್ಣ

ಉಪನಿಷತ್—'ಯದಾ ವೈ ವಿಜಾನಾತಿ ಅಥ ಸತ್ಯಂ ವದತಿ | ನಾವಿಜಾನನ್ ಸತ್ಯಂ ವದತಿ | ವಿಜಾನನ್ನೇವ ಸತ್ಯಂ ವದತಿ | ವಿಜ್ಞಾನಂ ತ್ವೇವ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಿತವ್ಯಂ' ಇತಿ | 'ವಿಜ್ಞಾನಂ ಭಗವೋ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸ' ಇತಿ |

|| ಖಂಡ ೧೭ ||

ಅನುವಾದ—'ಜನರು ಯಾವಾಗ ಸರಿಯಾಗಿ ತಿಳಿಯುವರೋ ಆಗಲೇ ಸತ್ಯವನ್ನು ನುಡಿಯುತ್ತಾರೆ, ಸರಿಯಾದ ಅರಿವಿಲ್ಲದವರು ಸತ್ಯವನ್ನು ನುಡಿಯಲಾರರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸರಿಯಾದ ಅರಿವು ಇರುವವರೇ ಸತ್ಯವನ್ನು ನುಡಿಯುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಸತ್ಯಕ್ಕೂ ವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೂ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವ ಸಂಬಂಧವಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಸತ್ಯನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಅರಿಯಬಯಸುವವನು, ಅವನ ವಿಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಗುಣವನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಬೇಕು' ಎಂದು ಸನತ್ಕುಮಾರರು ಉತ್ತರಿಸಲು, ನಾರದರು 'ಪೂಜ್ಯರೇ! ಪರಮಾತ್ಮನ ವಿಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಗುಣವನ್ನು ಅರಿಯಲು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವೆನು. ಅದನ್ನು ನನಗೆ ತಿಳಿಸಿಕೊಡಿರಿ' ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದರು.

ಉಪನಿಷತ್—'ಯದಾ ವೈ ಮನುತೇಽಥ ವಿಜಾನಾತಿ | ನಾಮತ್ವಾ ವಿಜಾನಾತಿ |

ಮತ್ತ್ವೈವ ವಿಜಾನಾತಿ | ಮತಿಶ್ಚೈವ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಿತವ್ಯಾ ಇತಿ | ಮತಿಂ
ಭಗವೋ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸ ಇತಿ | || ಖಂಡ ೧೮ ||

ಅನುವಾದ—‘ಜನರು ಯಾವಾಗ ಸಾಮಾನ್ಯಜ್ಞಾನ ಸಂಪಾದಿಸುವರೋ ಆಗಲೇ ವಿಶೇಷ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಳ್ಳುವರು. ಸಾಮಾನ್ಯಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸದೆ ವಿಶೇಷಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿಯೇ ವಿಶೇಷಜ್ಞಾನ ಸಂಪಾದಿಸುವರು. ಹೀಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜ್ಞಾನ ಹಾಗೂ ವಿಶೇಷಜ್ಞಾನಗಳಿಗೆ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವವಿರುವುದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನ ವಿಜ್ಞಾನ ರೂಪಗುಣವನ್ನು ಅರಿಯ ಬಯಸುವವರು ‘ಮನನ’ ಅಂದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯಜ್ಞಾನ ರೂಪಗುಣವನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಬೇಕು’ ಎಂದು ಸನತ್ಕುಮಾರರು ಹೇಳಿದಾಗ, ‘ಹಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಪೂಜ್ಯರೇ! ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ಮನನರೂಪ ಗುಣವನ್ನು ತಿಳಿಯಲಪೇಕ್ಷಿಸುವೆನು. ಪೂಜ್ಯರಾದ ತಾವು ಅದನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿರಿ’ ಎಂದು ನಾರದರು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದರು.

ಭಾಷ್ಯ—ವಿಶಿಷ್ಟಜ್ಞಾನರೂಪಶ್ಚ ಸಾಮಾನ್ಯಜ್ಞಾನರೂಪಕಃ || || ಖಂಡ ೧೮ ||

ಅನುವಾದ—ಪರಬ್ರಹ್ಮನು ವಿಶೇಷಜ್ಞಾನರೂಪನಾದುದರಿಂದ ವಿಜ್ಞಾನ ನೆಂದೂ, ಸಾಮಾನ್ಯಜ್ಞಾನರೂಪನಾದುದರಿಂದ ಮನನನೆಂದೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿರುವನು.

ಉಪನಿಷತ್—ಯದಾ ವೈ ಶ್ರದ್ಧಧಾತ್ಯಥ ಮನುತೇ | ನಾಶ್ರದ್ಧಧತ್ ಮನುತೇ |

ಶ್ರದ್ಧಧದೇವ ಮನುತೇ | ಶ್ರದ್ಧಾತ್ವೇವ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಿತವ್ಯಾ ಇತಿ | ಶ್ರದ್ಧಾಂ
ಭಗವೋ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸ ಇತಿ |

ಅನುವಾದ—‘ಜನರು ಯಾವಾಗ ಶ್ರದ್ಧಾಯುಕ್ತರಾಗುವರೋ ಆಗ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜ್ಞಾನರೂಪವಾದ ಮನನವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಳ್ಳುವರು. ಶ್ರದ್ಧಾಯುಕ್ತರೆನಿಸದವರು ಇಂತಹ ಸಾಮಾನ್ಯಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆಯಲಾರರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರದ್ಧಾಯುಕ್ತರೇ ಮನನ ಉಳ್ಳವರಾಗುವರು. ಹೀಗೆ ಶ್ರದ್ಧೆ ಹಾಗೂ ಮನನಗಳಿಗೆ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವ ಸಂಬಂಧವಿರುವುದರಿಂದ, ಪರಮಾತ್ಮನ ಮನನರೂಪ ಗುಣವನ್ನು ಅರಿಯ ಬಯಸುವವನು ಅವನ ಶ್ರದ್ಧಾಗುಣವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು’ ಎಂದು ಸನತ್ಕುಮಾರರು ಉಪದೇಶಿಸಿದಾಗ, ನಾರದರು ‘ಪೂಜ್ಯರೇ! ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ಶ್ರದ್ಧಾರೂಪಗುಣವನ್ನರಿಯಲು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವೆನು, ಉಪದೇಶಿಸಿರಿ’ ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದರು.

ಉಪನಿಷತ್—ಯದಾ ವೈ ನಿಸ್ತಿಷ್ಠತ್ಯಥ ಶ್ರದ್ಧಧಾತಿ | ನಾನಿಸ್ತಿಷ್ಠನ್ ಶ್ರದ್ಧಧಾತಿ |

ನಿಸ್ತಿಷ್ಠನೇವ ಶ್ರದ್ಧಧಾತಿ | ನಿಷ್ಠಾ ತ್ವೇವ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಿತವ್ಯಾ' ಇತಿ | 'ನಿಷ್ಠಾಂ
ಭಗವೋ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸ' ಇತಿ | || ಖಂಡ ೨೦ ||

ಅನುವಾದ—'ಜನರು ಯಾವಾಗ ಸ್ಥಿರಚಿತ್ತವುಳ್ಳವರಾಗುವರೋ ಆಗಲೇ ಶ್ರದ್ಧಾಯುಕ್ತರಾಗುವರು. ಚಿತ್ತಸ್ಥೈರ್ಯವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸದೆ ಶ್ರದ್ಧಾಯುಕ್ತರಾಗಲಾರರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಚಿತ್ತಸ್ಥೈರ್ಯವಿದ್ದರೇನೇ ಶ್ರದ್ಧಾಯುಕ್ತರೆನಿಸುವರು. ಹೀಗೆ ಚಿತ್ತಸ್ಥೈರ್ಯ ಹಾಗೂ ಶ್ರದ್ಧೆಗಳಿಗೆ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವ ಸಂಬಂಧವಿರುವುದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಶ್ರದ್ಧಾರೂಪಗುಣವನ್ನು ಅರಿಯ ಬಯಸುವವನು ಅವನ ಚಿತ್ತಸ್ಥೈರ್ಯಗುಣವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು' ಎಂದು ಸನತ್ಕುಮಾರರು ಉಪದೇಶಿಸಲು, ನಾರದರು 'ಪೂಜ್ಯರೇ! ಪರಮಾತ್ಮನ ಚಿತ್ತಸ್ಥೈರ್ಯಗುಣವನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿ ಎಂದು ಬೇಡಿ ಕೊಂಡರು.

ಭಾಷ್ಯ—ನಿತ್ಯಶ್ರದ್ಧಾಸ್ವರೂಪಶ್ಚ ತಥೈವ ಸ್ಥೈರ್ಯರೂಪಕಃ || ಖಂಡ ೨೦ ||

ಅನುವಾದ—ಆ ಪರಬ್ರಹ್ಮನು ಸದಾ ಶ್ರದ್ಧಾಸ್ವರೂಪನೂ, ಚಿತ್ತಸ್ಥೈರ್ಯ ಸ್ವರೂಪನೂ ಆಗಿರುವನು.

ಉಪನಿಷತ್—'ಯದಾ ವೈ ಕರೋತ್ಯಥ ನಿಸ್ತಿಷ್ಠತಿ | ನಾಕೃತ್ವಾ ನಿಸ್ತಿಷ್ಠತಿ | ಕೃತ್ವೈವ
ನಿಸ್ತಿಷ್ಠತಿ | ಕೃತಿಸ್ತ್ವೇವ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಿತವ್ಯಾ' ಇತಿ | 'ಕೃತಿಂ ಭಗವೋ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸ'
ಇತಿ | || ಖಂಡ ೨೧ ||

ಅನುವಾದ—'ಜನರು ತಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯಕರ್ಮವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಿದರೇನೇ ಸ್ಥಿರಚಿತ್ತ
ರೆನಿಸುವರು. ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸದೆ ಸ್ಥಿರಚಿತ್ತರೆನಿಸಲಾರರು. ಆದ್ದರಿಂದ
ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಿಯೇ ಸ್ಥಿರಚಿತ್ತರೆನಿಸುವರು. ಹೀಗೆ ಕೃತಿ ಹಾಗೂ ಚಿತ್ತಸ್ಥೈರ್ಯ
ಗಳಿಗೆ ಕಾರ್ಯ ಕಾರಣಭಾವ ಸಂಬಂಧವಿರುವುದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿರುವ
ಚಿತ್ತಸ್ಥೈರ್ಯಗುಣವನ್ನು ಅರಿಯಲು ಅವನ ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತೃತ್ವರೂಪವಾದ ಕೃತಿ ಎಂಬ
ಗುಣವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು' ಎಂದು ಸನತ್ಕುಮಾರರು ಉಪದೇಶಿಸಿದಾಗ,
ನಾರದರು 'ಪೂಜ್ಯರೇ! ಪರಮಾತ್ಮನ ಕೃತಿರೂಪ ಗುಣವನ್ನರಿಯಲು ಅಪೇಕ್ಷಿಸು
ವೆನು. ಅದನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿರಿ' ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದರು.

ಉಪನಿಷತ್—ಯದಾ ವೈ ಸುಖಂ ಲಭತೇಽಥ ಕರೋತಿ | ನಾಸುಖಂ ಲಬ್ಧ್ವಾ
ಕರೋತಿ | ಸುಖಮೇವ ಲಬ್ಧ್ವಾ ಕರೋತಿ | ಸುಖಂ ತ್ವೇವ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಿ-
ತವ್ಯಂ ಇತಿ | ಸುಖಂ ಭಗವೋ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸ ಇತಿ | || ಖಂಡ ೨೨ ||

ಅನುವಾದ—‘ಜನರು ಯಾವಾಗ ಸುಖಿಗಳಾಗುತ್ತಾರೋ ಆಗಲೇ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ದುಃಖಿಗಳಾಗಿದ್ದಾರೆ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಲಾರರು. ಹೀಗೆ ಸುಖ ಹಾಗೂ ಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವ ಸಂಬಂಧವಿರುವುದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಕೃತಿರೂಪ ಗುಣವನ್ನರಿಯಬಯಸುವವನು ಅವನ ಸುಖರೂಪ ಗುಣವನ್ನು ಅರಿಯಬೇಕು’ ಎಂದು ಸನತ್ಕುಮಾರರು ಉಪದೇಶಿಸಲು ನಾರದರು ‘ಪೂಜ್ಯರೇ! ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ಸುಖರೂಪ ಗುಣವನ್ನರಿಯಲು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವೆನು, ಉಪದೇಶಿಸಿರಿ’ ಎಂದು ಬಿನ್ನವಿಸಿಕೊಂಡರು.

ಭಾಷ್ಯ—ಸ ಏವ ಸರ್ವಕರ್ತಾ ಚ ಸುಪೂರ್ಣನಂದರೂಪಕಃ |

|| ಖಂಡ ೨೨ ||

ಅನುವಾದ—ಆ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಸರ್ವಕರ್ತೃವೂ ಪರಿಪೂರ್ಣಸುಖರೂಪನೂ ಆಗಿರುವನು.

ಪೂರ್ಣಸುಖರೂಪನಾಗಿರುವುದು ಭಗವಂತನ ಲಕ್ಷಣ

ಉಪನಿಷತ್—‘ಯೋ ವೈ ಭೂಮಾ ತತ್ ಸುಖಂ | ನಾಲ್ಪೇ ಸುಖಮಸ್ತಿ |

ಭೂಮೈವ ಸುಖಂ | ಭೂಮಾ ತ್ವೇವ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಿತವ್ಯ’ ಇತಿ |

‘ಭೂಮಾನಂ ಭಗವೋ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸ’ ಇತಿ | || ಖಂಡ ೨೩ ||

ಅನುವಾದ—‘ಯಾರು ಪೂರ್ಣಗುಣಗಳುಳ್ಳವನಾಗಿರುವನೋ ಅವನೇ ಪೂರ್ಣಸುಖನು. ಅಲ್ಪರಾದ ಮುಕ್ತರಲ್ಲಿಯೂ ಪೂರ್ಣಸುಖವಿರಲಾರದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪೂರ್ಣಗುಣನೇ ಪೂರ್ಣಸುಖನು. ಹೀಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಈ ಸುಖರೂಪ ಗುಣವನ್ನು ಅರಿಯಬಯಸುವವನು ಅವನ ಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನು ತಿಳಿದು ಕೊಳ್ಳಬೇಕು’ ಎಂದು ಸನತ್ಕುಮಾರರು ಉಪದೇಶಿಸಿದಾಗ, ನಾರದರು ‘ಪೂಜ್ಯರೇ! ಪರಮಾತ್ಮನ ಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯಲಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತೇನೆ. ಅದನ್ನು ನನಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿರಿ’ ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದರು.

ಭಾಷ್ಯ—ಸ ಚ ಸರ್ವಗುಣೈಃ ಪೂರ್ಣೋ ಭೂಮೇತ್ಯುಚ್ಚಾರ್ಯತೇ ತತಃ |

|| ಖಂಡ ೨೩ ||

ಅನುವಾದ—ಆ ಪರಮಾತ್ಮನೆ ಪೂರ್ಣಗುಣನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ‘ಭೂಮ’ ಎಂದು ವ್ಯವಹರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ.

ಸ್ವತಂತ್ರ ನಿತ್ಯ ಮುಕ್ತತ್ವಗಳೂ ಭಗವಂತನ ಲಕ್ಷಣ

ಉಪನಿಷತ್—‘ಯತ್ರ ನಾನ್ಯತ್ ಪಶ್ಯತಿ ನಾನ್ಯತ್ ಶೃಣೋತಿ ನಾನ್ಯತ್ ವಿಜಾನಾತಿ ಸ ಭೂಮಾ । ಅಥ ಯತ್ರಾನ್ಯತ್ ಪಶ್ಯತ್ಯನ್ಯತ್ ಶೃಣೋತ್ಯನ್ಯತ್ ವಿಜಾನಾತಿ ತದಲ್ಪಂ । ಯೋ ವೈ ಭೂಮಾ ತದಮೃತಂ । ಅಥ ಯದಲ್ಪಂ ತನ್ಮರ್ತ್ಯಂ’ । ‘ಸ ಭಗವಃ ಕಸ್ಮಿನ್ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ’ ಇತಿ । ‘ಸ್ವೇ ಮಹಿಮ್ನಿ, ಯದಿ ವಾ ನ ಮಹಿಮ್ನಿ’ ಇತಿ ॥

ಅನುವಾದ—‘ಯಾರ ಅಧೀನವಲ್ಲದೆ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಬೇರೆ ಯಾವುದೂ ದರ್ಶನ ಶ್ರವಣ ವಿಶೇಷಜ್ಞಾನಗಳಿಗೆ ಗೋಚರಿಸದೋ ಅವನೇ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಗುಣಸ್ವರೂಪನಾದ ಪರಮಾತ್ಮ. ಯಾರ ಅಧೀನವಲ್ಲದೆ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥವು ದರ್ಶನ ಶ್ರವಣ ವಿಶೇಷಜ್ಞಾನಗಳಿಗೆ ಗೋಚರವಾಗುತ್ತದೋ ಅವರು ಅಲ್ಪಗುಣವುಳ್ಳವರು. ಪೂರ್ಣಗುಣ ಸ್ವರೂಪನಾದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನು ನಿತ್ಯಮುಕ್ತನು. ಮುಕ್ತರಾದ ಅಲ್ಪಗುಣರಾದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳು ಮೊದಲಿಗೆ ಮರಣಉಳ್ಳವರೇ ಆಗಿರುತ್ತಾರೆ’ ಎಂದು ಸನತ್ತುಮಾರರು ಪರಿಪೂರ್ಣಗುಣಸ್ವರೂಪನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿದಾಗ, ನಾರದರು ‘ಪೂಜ್ಯರೇ! ಆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಯಾವುದನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡಿರುವನು?’ ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದರು. ಆಗ ಸನತ್ತುಮಾರರು ಅವನು ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪಭೂತವಾದ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿ ಕೊಂಡಿರುವನು ಎನ್ನಬಹುದು ಅಥವಾ ಬೇರೆ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡಿಲ್ಲ ಎಂದೂ ಎನ್ನಬಹುದು’ ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದರು.

ಉಪನಿಷತ್—ಗೋ ಅಶ್ವಮಿಹ ಮಹಿಮೇತ್ಯಾಚಕ್ಷತೇ । ಹಸ್ತಿಹಿರಣ್ಯಂ ದಾಸ-
ಭಾರ್ಯಂ ಕ್ಷೇತ್ರಾಣ್ಯಾಯತನಾನಿ ಇತಿ । ನಾಹಮೇವಂ ಬ್ರವೀಮಿ’ ಇತಿ
ಹೋವಾಚ । ‘ಅನ್ಯೋ ಹ್ಯನ್ಯಸ್ಮಿನ್ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ’ ಇತಿ । ॥ ಖಂಡ ೨೪ ॥

ಅನುವಾದ—‘ಹಸು, ಕುದುರೆ, ಆನೆ, ಸುವರ್ಣ, ಸೇವಕರು, ಹೆಂಡತಿ, ಭೂಮಿ, ಮನೆ ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸಂಪತ್ತು ಎಂದೆನ್ನುವರು. ಆದರೆ ಇಂತಹ ಅಲ್ಪವಾದ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಪೂರ್ಣಗುಣನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಆಶ್ರಯಿಸಿರುವನೆಂದು ನಾನು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಹೊರತು ಬೇರೆ ಎಲ್ಲರೂ ತಮ್ಮ ಸ್ವರೂಪಭೂತವಲ್ಲದ ಅಲ್ಪವಾದ ಸಂಪತ್ತನ್ನೇ ಆಶ್ರಯಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಪರಮಾತ್ಮನು ಹಾಗೆ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ’ ಎಂದು ಹೇಳಿದರು.

ಭಾಷ್ಯ—ಯದಧೀನಂ ವಿನಾ ನಾನ್ಯತ್ ಕಿಂಚಿದಸ್ತಿ ಕುತಶ್ಚನ ।

ಸ ಭೂಮೋಕ್ತೋಽತಿಪೂರ್ಣತ್ವಾದನ್ಯದಲ್ಪಮುದೀರ್ಯತೇ ||

|| ಖಂಡ ೨೪ ||

ಅನುವಾದ—ಯಾರ ಅಧೀನವೆನಿಸದೆ ಬೇರೆ ಯಾವ ವಸ್ತುವೂ ಸರ್ವಥಾ ಇಲ್ಲವೋ, ಅಂತಹ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರ್ವಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನಾದುದರಿಂದ ಭೂಮಾ ಎನಿಸಿರುವನು. ಬೇರೆ ಎಲ್ಲವೂ ಅಲ್ಪನೆಂದೆನಿಸಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಭೂಮನೆನಿಸಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗಿಂತ ಇತರವಾದ ವಸ್ತುವೆ ಇಲ್ಲವೆಂದಲ್ಲ. ಇತರ ವಸ್ತು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿಲ್ಲ ಎಂದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿರುವುದೂ ಭಗವಂತನ ಲಕ್ಷಣ

ಉಪನಿಷತ್—‘ಸ ಏವಾಧಸ್ತಾತ್ | ಸ ಉಪರಿಷ್ವಾತ್ | ಸ ಪಶ್ಚಾತ್ | ಸ ಪುರಸ್ತಾತ್ | ಸ ದಕ್ಷಿಣತಃ | ಸ ಉತ್ತರತಃ | ಸ ಏವೇದಂ ಸರ್ವಂ’ ಇತಿ |

ಅನುವಾದ—ಈ ಗುಣಪೂರ್ಣಕನಾದ ನಾರಾಯಣನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನ ಲಕ್ಷಣ ಇದು. ಅವನ ಕೆಳಗೆ ಮೇಲೆ ಹಿಂದೆ ಮುಂದೆ ಎಡಗಡೆ ಬಲಗಡೆ ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲೆಡೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವನು. ಎಲ್ಲವೂ ಅವನ ಅಧೀನ. ಅವನ ಸ್ವತಂತ್ರ.

ಪರಮಾತ್ಮನ ಎಲ್ಲಾ ರೂಪಗಳಲ್ಲೂ ಅವನ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಸಮಾನ

ಉಪನಿಷತ್—‘ಅಥಾತೋಽಹಂಕಾರಾದೇಶ ಏವ | ಅಹಮೇವಾಧಸ್ತಾತ್ | ಅಹಮುಪರಿಷ್ವಾತ್ | ಅಹಂ ಪಶ್ಚಾತ್ | ಅಹಂ ಪುರಸ್ತಾತ್ | ಅಹಂ ದಕ್ಷಿಣತಃ | ಅಹಮುತ್ತರತಃ | ಅಹಮೇವೇದಂ ಸರ್ವಂ’ ಇತಿ ||

ಅನುವಾದ—ಹೀಗೆ ಗುಣಪೂರ್ಣನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಉಪದೇಶವಾದ ಮೇಲೆ ಅವನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ, ಜೀವಾಂತರ್ಗತ ಅಹಂನಾಮಕ ಅನಿರುದ್ಧನ ಉಪದೇಶವನ್ನೂ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ. ಈ ಅನಿರುದ್ಧನು ಯಾರೆಂದರೆ ಗುಣಪೂರ್ಣ ನಾರಾಯಣನ ಲಕ್ಷಣವೆ ಅವನ ಲಕ್ಷಣ. ಇಬ್ಬರೂ ಒಂದೇ. ಅವನ ಕೆಳಗೆ ಮೇಲೆ ಹಿಂದೆ ಮುಂದೆ ಎಡಗಡೆ ಬಲಗಡೆಗೆ ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲೆಡೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವನು. ಎಲ್ಲವೂ ಅವನ ಅಧೀನವೆ. ಅವನ ಸ್ವತಂತ್ರ.

ಉಪನಿಷತ್—ಅಥಾತ ಆತ್ಮಾದೇಶ ಏವ | ಆತ್ಮೈವಾಧಸ್ತಾತ್ | ಆತ್ಮೋಪರಿಷ್ವಾತ್ | ಆತ್ಮಾ ಪಶ್ಚಾತ್ | ಆತ್ಮಾ ಪುರಸ್ತಾತ್ | ಆತ್ಮಾ ದಕ್ಷಿಣತಃ | ಆತ್ಮೋತ್ತರತಃ | ಆತ್ಮೈವೇದಂ ಸರ್ವಂ ಇತಿ |

ಅನುವಾದ—ಹೀಗೆ ಅಹಂನಾಮಕನಾದ ಜೀವಾಂತರ್ಗತ ಅನಿರುದ್ಧನ ಉಪದೇಶದ ಅನಂತರ ಅವನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ. ಸರ್ವತ್ರವ್ಯಾಪ್ತನಾದುದರಿಂದ ಆತ್ಮಾ ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ವಾಸುದೇವನ ಉಪದೇಶವನ್ನೂ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ. ಈ ವಾಸುದೇವನು ಯಾರೆಂದರೆ ಗುಣಪೂರ್ಣನಾರಾಯಣನ ಲಕ್ಷಣವೆ ಅವನ ಲಕ್ಷಣ. ಇಬ್ಬರೂ ಒಂದೇ. ಅವನೇ ಕೆಳಗೆ ಮೇಲೆ ಹಿಂದೆ ಮುಂದೆ ಎಡಗಡೆ ಬಲಗಡೆಗೆ ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲೆಡೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವನು. ಎಲ್ಲವೂ ಅವನ ಅಧೀನ. ಅವನೇ ಸ್ವತಂತ್ರ.

ಉಪನಿಷತ್—ಸ ವಾ ಏಷ ಏವಂ ಪಶ್ಯನ್ನೇವಂ ಮನ್ವಾನ್ ಏವಂ ವಿಜಾನನ್ನಾತ್ಮರತಿರಾತ್ಮಕ್ರೀಡ ಆತ್ಮಮಿಥುನ ಆತ್ಮಾನಂದಃ | ಸ ಸ್ವರಾಟ್ ಭವತಿ | ತಸ್ಯ ಸರ್ವೇಷು ಲೋಕೇಷು ಕಾಮಚಾರೋ ಭವತಿ | ಅಥಯೇಽನ್ಯಥಾತೋ ವಿದುರನ್ಯರಾಜಾನಸ್ತೇ ಕ್ಷಯ್ಯಲೋಕಾ ಭವಂತಿ | ತೇಷಾಂ ಸರ್ವೇಷು ಲೋಕೇಷ್ವಕಾಮಚಾರೋ ಭವತಿ' ಇತಿ | ॥

॥ ಖಂಡ ೨೫ ॥

ಅನುವಾದ—ನಾಮಾದಿ ಪ್ರಾಣಪರ್ಮಂತ ಸಕಲದೇವತೆಗಳಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮ ನೆಂದೂ, ಸರ್ವಗುಣಪೂರ್ಣ, ಸರ್ವವ್ಯಾಪ್ತನೆಂದೂ ಈ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಕೇಳಿ, ತಿಳಿದು, ಧ್ಯಾನಮಾಡಿ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಉಪಾಸಕನು, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮನು, ಪರಮಾತ್ಮನ ದರ್ಶನದಿಂದಲೇ ಪೂರ್ಣತೃಪ್ತನಾಗಿ, ಪರಮಾತ್ಮನೊಡನೆ ವಿಹರಿಸುತ್ತ, ಪರಮಾತ್ಮನೊಡನೆ ತಾನು ಸ್ತ್ರೀರೂಪದಿಂದ ರಮಿಸುತ್ತ, ಪರಮಾತ್ಮನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾದ ಸ್ವರೂಪಾನಂದ ಭೋಗಿಸುತ್ತ, ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಆಜ್ಞೆಗೆ ತಲೆಬಾಗುತ್ತಾನೆ. ಎಲ್ಲಾ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವೇಚ್ಛಾನುಸಾರವಾಗಿ ಸಂಚರಿಸಲು ಶಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಯಾರು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿಯುವನೋ ಅವನು ತನಗಿಂತ ಹೀನರಾದವರ ಅಧೀನನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಅವನಿಗೆ ಕೇವಲ ನಶ್ವರಲೋಕ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅವನಿಗೆ ಸ್ವೇಚ್ಛಾನುಸಾರವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಸಿದ್ಧಿಸದು.

ಭಾಷ್ಯ—ಸ ಸರ್ವಗುಣಸಂಪೂರ್ಣಃ ಸರ್ವದೇಶೇಷು ಸರ್ವದಾ |

ಸ್ವತಂತ್ರಃ ಸರ್ವವಸ್ತುನಿ ತದಧೀನಾನಿ ಸರ್ವಶಃ ||

ಪೂರ್ಣತ್ವಾತ್ ಸುಖರೂಪೋಽಸೌ ಸರ್ವಕರ್ತಾ ಸುಖತ್ವತಃ |

ಕರ್ತೃತ್ವಾತ್ ಸುಸ್ಥಿರಶ್ಚಾಸೌ ಸ್ಥಿರತ್ವಾದಾಸ್ತಿಕಸ್ತಥಾ ||

ಆಸ್ತಿಕತ್ವಾಚ್ಚ ಮಂತಾಽಸೌ ವಿಜ್ಞಾತಾ ಚ ತತೋ ಹರಿಃ |

ಜ್ಞಾತೃತ್ವಾಚ್ಚ ಸ ನಿರ್ದೋಷಃ ಸರ್ವಸ್ಯಾಪಿ ನಿಯಾಮಕಃ ||

ಭೂಮಾ ನಾರಾಯಣಾಖ್ಯಃ ಸ್ಯಾತ್ ಏ ಏವಾಹಂಕೃತಿಃ ಸ್ಮೃತಃ |

ಆಕಾರೋಽಹಮಿತಿ ಹ್ಯೇಷ ತತೋಽಹಂಕಾರ ಉಚ್ಯತೇ ||

ಜೀವಸ್ವಸ್ತ್ವ ನಿರುದ್ಧೋ ಯಃ ಸೋಽಹಂಕಾರ ಇತೀರಿತಃ |

ಸೋಽಪ್ಯಣುತ್ತೇಽಪಿ ಸಂವ್ಯಾಪೀ ಪರಮೃಶ್ವರೈಯೋಗತಃ ||

ಯಥಾ ಬಾಲತನೌ ವಿಷ್ಣೌ ಮಾರ್ಕಂಡೇಯೇನ ಧೀಮತಾ |

ಪ್ರವಿಶ್ಯ ನಾಂತೋಽಧಿಗತ ಏವಂ ವ್ಯಾಪ್ತೋ ಹರಿಃ ಪರಃ ||

ಅಣುರೂಪೋಽಪಿ ಭಗವಾನ್ ವಾಸುದೇವಃ ಪರೋ ವಿಭುಃ |

ಆತ್ಮೇತ್ಯುಕ್ತಃ ಸ ಚ ವ್ಯಾಪೀ ನ ಚ ಭೇದೋ ಹೌ ಕ್ವಚಿತ್ ||

ಇತಿ ಪರಮಸಾರೇ ||

ಅನುವಾದ—ಸರ್ವಗುಣಪೂರ್ಣನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಎಲ್ಲೆಡೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಕೊಂಡಿರುವನು. ಸದಾ ಸ್ವತಂತ್ರನಾಗಿರುವನು. ಎಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳೂ ಎಲ್ಲಾ ರೀತಿ ಯಲ್ಲೂ ಸದಾ ಅವನ ಅಧೀನವಾಗಿವೆ. ನಾರಾಯಣನಾಮಕನಾದ ಆ ಭಗವಂತನು ಪೂರ್ಣನಾದುದರಿಂದ ಸುಖರೂಪನಾಗಿರುವನು. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಸುಖೋ ದ್ರೇಕದಿಂದ ಸರ್ವಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತೃವೂ ಆಗಿರುವನು. ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಸ್ಥಿರಚಿತ್ತನೂ, ಚಿತ್ತಸ್ಥೈರ್ಯದಿಂದಾಗಿಯೇ ಶ್ರದ್ಧಾಯುಕ್ತನೂ, ಶ್ರದ್ಧೆಯ ನಿಮಿತ್ತ ದಿಂದಲೇ ಸರ್ವವಸ್ತುಗಳ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜ್ಞಾನ ಉಳ್ಳವನೂ, ಸಾಮಾನ್ಯಜ್ಞಾನ ವಿರುವುದರಿಂದಲೇ ದೋಷರಹಿತನೂ, ಸರ್ವನಿಯಾಮಕನೂ ಎನಿಸಿ ಸತ್ಯ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನೂ ಆಗಿರುವನು. ಆ ನಾರಾಯಣನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿರುವ ಸರ್ವವ್ಯಾಪ್ತಿರೂಪ ಮಹಿಮೆಯು ಜೀವಾಂತರ್ಗತನಾದ ‘ಅಹಂ’ ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಅನಿರುದ್ಧರೂಪದಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವುದರಿಂದ ನಾರಾಯಣನ ಅನಿರುದ್ಧ. ಅವರಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಭೇದವಿಲ್ಲ. ಅನಿರುದ್ಧರೂಪವು ‘ಅಹಂ’ ಎಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವುದರಿಂದ ‘ಅಹಂಕಾರ’ ಎಂದು ವ್ಯವಹೃತವಾಗಿದೆ. ಜೀವನಿಗಿಂತ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಜೀವಾಂತ ರ್ಗತನಾದ ಆ ಅನಿರುದ್ಧನ ಅಹಂಕಾರ ಎನಿಸಿದವ. ಅಣುಪರಿಮಾಣವುಳ್ಳ ಜೀವನ ಅಂತರ್ಗತನಾದ ಆ ಅನಿರುದ್ಧನು ಅಣುರೂಪನಾಗಿಯೇ ಇರುವನು. ಆದರೂ ಅಚಿಂತ್ಯವಾದ ಅಘಟಿತಘಟನಾ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ವ್ಯಾಪ್ತನೂ ಆಗಿರುವನು. ಬಾಲರೂಪ ಧಾರಿಯಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ ಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ಮಾರ್ಕಂಡೇಯರು ಅವನ

ಹೊಟ್ಟೆಯೊಳಗಿದ್ದ ಪ್ರಪಂಚದ ಎಲ್ಲೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯಲಶಕ್ತರಾದರು. ಆದುದರಿಂದ ಅಣುರೂಪಿಯಾಗಿರುವ ಶ್ರೀಹರಿಯು ವ್ಯಾಪ್ತನೂ ಆಗಿರುವನು.

ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ಭಗವಾನ್ ವಾಸುದೇವನು 'ಆತ್ಮಾ' ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಈ ವಾಸುದೇವರೂಪವೂ 'ಸ ಏವಾಧಸ್ತಾತ್' ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಸರ್ವವ್ಯಾಪಿಯೇ ಆಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ನಾರಾಯಣ ಅನಿರುದ್ಧ ವಾಸುದೇವ ಎಂಬ ಎಲ್ಲ ರೂಪಗಳೂ ಸರ್ವವ್ಯಾಪ್ತಿರೂಪವಾದ ಸಮಾನಲಕ್ಷಣ ಉಳ್ಳವುಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಅವನ ಯಾವ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪರಸ್ಪರ ಭೇದವಿಲ್ಲವೆಂದು ಪರಮಸಾರ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ.

ಭಾಷ್ಯ—ಭೂಮಪ್ರಸಾದಂ ವಿನಾ ನಾಲ್ಪೇ ಸುಖಮಸ್ತಿ |

ಮರ್ತ್ಯಂ ಚ ಪೂರ್ವಂ |

'ಅಲ್ಪಾಪಿ ಹ್ಯಮೃತಾ ದೇವೀ ಶ್ರೀಪೂರ್ಣಾತಿಪ್ತಿಯತ್ವತಃ | ಇತಿ ಚ ||

ಅನುವಾದ—ಪರಿಪೂರ್ಣನೆನಿಸಿರುವ ಭೂಮನು ಸ್ವತಂತ್ರನಾಗಿಯೇ ಪೂರ್ಣಾನಂದನಾಗಿರುವನು. ಪೂರ್ಣರಲ್ಲವಾದುದರಿಂದ ಅಲ್ಪರೆನಿಸಿರುವ ಮುಕ್ತಜೀವರಲ್ಲಿ ಸುಖವಿದ್ದರೂ ಅವರು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಸುಖಸ್ವರೂಪರಲ್ಲ. ಪರಿಪೂರ್ಣ ಗುಣರೂಪಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದಲೇ ಅವರು ಸುಖಸ್ವರೂಪ ರಾಗಿರುವರು. ಇದು 'ನಾಲ್ಪೇ ಸುಖಮಸ್ತಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೊರತು ಅಲ್ಪರಲ್ಲಿ ಸುಖವೇ ಇಲ್ಲ ಎಂದು ಅದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಲ್ಲ.

ಮುಕ್ತಜೀವರೂ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕಿಂತ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಮರಣವುಳ್ಳವರೇ ಆಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದುದರಿಂದ 'ಯೋ ವೈ ಭೂಮಾ ತದಮೃತಂ' ಎಂದು ಸದಾ ಮರಣರಾಹಿತ್ಯ ರೂಪವಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಲಕ್ಷಣವು ಅನನ್ಯಸಾಧಾರಣವಾಗಿದೆ.

'ಪರಮಾತ್ಮನಿಗಿಂತ ಅಲ್ಪಳಾಗಿದ್ದರೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪರಮಪ್ರೀತಿಗೆ ಪಾತ್ರಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು ನಿತ್ಯಮುಕ್ತಳೂ, ಪೂರ್ಣಗುಣಳೂ ಆಗಿರುವಳು' ಎಂದು ಕೂಡ ಪರಮಸಾರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಅವಳು ಪೂರ್ಣಗುಣಳಾಗಿ ಈಶಕೋಟಿಪ್ರವಿಷ್ಟಳಾಗಿದ್ದು ಪರಮಾತ್ಮನ ನಿತ್ಯಮುಕ್ತತ್ವ ಲಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಲಕ್ಷ್ಯಳೇ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಅತಿವ್ಯಾಪ್ತಿ ಇಲ್ಲ.

ಭಾಷ್ಯ—ಆತ್ಮರತಿಃ ಭಗವದ್ರತಿಃ |

ಸೋ ಭಗವಾನ್ | ಸೋಽಸ್ಯ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷತಃ ಆಜ್ಞಾಪಯಿತಾ ಭವತೀತಿ

ಸ್ವರಾಟ್ ||

|| ಖಂಡ ೨೫ ||

ಅನುವಾದ—‘ಏವಂ ವಿಜಾನನ್ನಾತ್ಮರತಿಃ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಆತ್ಮರತಿ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ‘ಸ್ವತಃ ಆನಂದವುಳ್ಳವನು’ ಎಂದರ್ಥವಲ್ಲ. ಹಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅನುಗ್ರಹವಿಲ್ಲದೆ ಅಪೂರ್ಣರಾದವರಲ್ಲಿ ಸುಖವಿಲ್ಲ ಎಂದಿರುವುದು ಸರಿಹೊಂದಲಾರದು. ‘ಪರಮಾತ್ಮನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಸುಖವುಳ್ಳವನು’ ಅಥವಾ ‘ಪರಮಾತ್ಮ ದರ್ಶನದಲ್ಲಿಯೇ ತೃಪ್ತಿಗುಳ್ಳವನು’ ಎಂದು ಅದರ ಅರ್ಥ.

ಸ್ವತಂತ್ರನಾದುದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ‘ಸ್ವ’ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಿಗಳೆನಿಸಿ ಮುಕ್ತರಾದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ, ಆ ಸ್ವತಂತ್ರನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನು ರಾಜನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಆದುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಸ್ವರಾಟ್ ಎಂದೆನಿಸಿಕೊಂಡಿರುವರು ಹೊರತು, ಸ್ವರಾಟ್ ಎಂದರೆ ಸ್ವತಂತ್ರ ಎಂದರ್ಥವಲ್ಲ.

ಮುಕ್ತನು ಭಗವಂತನ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಕಣ್ಣಾರೆ ಕಾಣುವನು

ಉಪನಿಷತ್—ತಸ್ಯ ಹ ವಾ ಏತಸ್ಯೈವಂ ಪಶ್ಯತ ಏವಂ ಮನ್ವಾನ್ಸ್ಯೈವಂ ವಿಜಾನತ ಆತ್ಮತಃ | ಪ್ರಾಣಃ | ಆತ್ಮತ ಆಶಾ | ಆತ್ಮತಃ ಸ್ಮರಃ | ಆತ್ಮತಃ ಆಕಾಶಃ | ಆತ್ಮತಃ ತೇಜಃ | ಆತ್ಮತಃ ಆಪಃ | ಆತ್ಮತ ಆವಿರ್ಭಾವತಿರೋಭಾವೌ | ಆತ್ಮತೋಽನ್ನಂ | ಆತ್ಮತೋ ಬಲಂ | ಆತ್ಮತೋ ವಿಜ್ಞಾನಂ | ಆತ್ಮತೋ ಧ್ಯಾನಂ | ಆತ್ಮತಃ ಚಿತ್ತಂ | ಆತ್ಮತಃ ಸಂಕಲ್ಪಃ | ಆತ್ಮತೋ ಮನಃ | ಆತ್ಮತೋ ವಾಗ್ | ಆತ್ಮತೋ ನಾಮ | ಆತ್ಮತೋ ಮಂತ್ರಾಃ | ಆತ್ಮತಃ ಕರ್ಮಣಿ | ಆತ್ಮತಃ ಏವೇದಂ ಸರ್ವಮಿತಿ ||

ಅನುವಾದ—ಶ್ರವಣ-ಮನನಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸಿ ಮುಕ್ತರಾಗಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರೇ ಮೊದಲಾದ ಮುಕ್ತರಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಪ್ರಾಣ ಆಶಾ ಸ್ಮರ ಆಕಾಶ ತೇಜಸ್ಸು ಅಪ್ ಅನ್ನ ಬಲ ವಿಜ್ಞಾನ ಧ್ಯಾನ ಚಿತ್ತ ಸಂಕಲ್ಪ ಮನಸ್ಸು ವಾಗ್ ನಾಮ ಮಂತ್ರ ಕರ್ಮ ಎಂಬೀ ಎಲ್ಲಾ ದೇವತೆಗಳು ಹಾಗೂ ಹುಟ್ಟುವುದು, ರಕ್ಷಿಸಲ್ಪಡುವುದು, ಲಯ ಹೊಂದುವುದು ನಿಯಮಿಸಲ್ಪಡುವುದು ಇವೆಲ್ಲವೂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಗೋಚರಿಸುತ್ತವೆ. ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಉಂಟಾಗುತ್ತಿರುವ ಎಲ್ಲ ಜಗತ್ತಿನ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಹಾಗೂ ನಾಶಗಳು ಆ ಮುಕ್ತರಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಗೋಚರಿಸುತ್ತವೆ.

ಉಪನಿಷತ್—ತದೇಷ ಶ್ಲೋಕಃ-

ನ ಪಶ್ಯೋ ಮೃತ್ಯುಂ ಪಶ್ಯತಿ

ನ ರೋಗಂ ನೋತ ದುಃಖತಾಂ ।

ಸರ್ವಂ ಹ ಪಶ್ಯಃ ಪಶ್ಯತಿ

ಸರ್ವಮಾಪ್ನೋತಿ ಸರ್ವಶ ಇತಿ ।

ಸ ಏಕಧಾ ಭವತಿ ತ್ರಿಧಾ ಭವತಿ ಪಂಚಧಾ ।

ಸಪ್ತಧಾ ನವಧಾ ಚೈವ ಪುನಶ್ಚೈಕಾದಶಃ ಸ್ಮೃತಃ ।

ಶತಂ ಚ ದಶ ಚೈಕಶ್ಚ ಸಹಸ್ರಾಣಿ ಚ ವಿಂಶತಿಃ ।

ಆಹಾರಶುದ್ಧೌ ಸತ್ತ ಶುದ್ಧಿಃ ಸತ್ತ ಶುದ್ಧೌ ಧ್ರುವಾಃ ಸ್ಮೃತಿಃ ।

ಸ್ಮೃತಿಲಂಭೇ ಸರ್ವಗ್ರಂಥೀನಾಂ ವಿಪ್ರಮೋಕ್ಷಃ ॥

ತಸ್ಮೈಮೃದಿತಕಷಾಯಾಯ ತಮಸಃ ಪಾರಂ ದರ್ಶಯತಿ ದೇವರ್ಷಯೇ
ನಾರದಾಯ ಭಗವಾನ್ ಸನತ್ಕುಮಾರಃ| ತಂ ಸ್ಕಂದ ಇತ್ಯಾಚಕ್ಷತೇ| ತಂ
ಸ್ಕಂದ ಇತ್ಯಾಚಕ್ಷತೇ|

॥ ಖಂಡ ೨೬ ॥

॥ ಇತಿ ಶ್ರೀ ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷದಿ ಸಪ್ತಮೋಽಧ್ಯಾಯಃ ॥

ಅನುವಾದ—ಮುಕ್ತನು ಪರಮಾತ್ಮನ ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದಿಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಕಣ್ಣಾರೆಕಾಣುವ
ನೆಂದು ಮುಂತಾದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಈ ಶ್ಲೋಕಗಳು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿವೆ.
ಪರಮಾತ್ಮಾಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಿಯಾದ ಮುಕ್ತನು ಮರಣ ರೋಗ ದುಃಖ ಇವೇ
ಮೊದಲಾದ ಅನರ್ಥಗಳನ್ನು ನೋಡುವುದಿಲ್ಲ. ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಉಂಟಾಗು
ತ್ತಿರುವ ಪ್ರಾಣಾದಿ ದೇವತೆಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಯೇ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ
ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸರ್ವನೆನಿಸಿರುವ ಆ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೂ, ಸಕಲ ಅಭೀಷ್ಟಗಳನ್ನೂ
ಅವನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ.

ಒಂದು ಮೂರು ಐದು ಏಳು ಒಂಭತ್ತು ಹನ್ನೊಂದು ನೂರ ಹನ್ನೊಂದು
ಸಾವಿರದ ಇಪ್ಪತ್ತು ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಇಚ್ಛಾನುಸಾರ ಅನೇಕ ರೂಪಗಳುಳ್ಳವ
ನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಶಾಸ್ತ್ರಶ್ರವಣ ಶುದ್ಧಿ ಇದ್ದರೆ, ಮನನ ಶುದ್ಧಿ ಲಭಿಸುತ್ತದೆ. ಮನನಶುದ್ಧಿ ಇದ್ದರೆ,
ಸ್ಥಿರವಾದ ಸ್ಮರಣೆಯು ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತದೆ. ಸ್ಥಿರಸ್ಮರಣೆಯಿಂದ ಅಪರೋಕ್ಷ ಉಂಟಾಗಿ,
ಅಜ್ಞಾನ ಕಾಮಕರ್ಮಗಳೇ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲ ಬಂಧನಗಳಿಂದ ಮುಕ್ತಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ.

ಹೀಗೆ ಅಜ್ಞಾನದುಃಖಾದಿ ರಹಿತರಾದ ದೇವರ್ಷಿನಾರದರಿಗೆ ಪೂಜ್ಯರಾದ
ಸನತ್ಕುಮಾರರು ಅಜ್ಞಾನದ ಸಂಪರ್ಕವಿಲ್ಲದ ಪರಮಾತ್ಮ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು

ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟರು. ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಈ ಸನತ್ಕುಮಾರರನ್ನು ಸ್ಕಂದನ ಅವತಾರವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದುದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ, ನಾರದರಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿದೆ.

ಭಾಷ್ಯ—‘ಆತ್ಮತಃ ಪ್ರಾಣ ಆತ್ಮತ ಆಶೇತ್ಯಾದಿ ಮುಕ್ತಃ ಸನ್ ಪ್ರಾಣಾದೀನಾಂ ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದಿಕಂ ಪಶ್ಯತೀತ್ಯರ್ಥಃ | ‘ಸರ್ವಂ ಹಿ ಪಶ್ಯಃ ಪಶ್ಯತೀತಿ ವಾಕ್ಯಶೇಷಾತ್ | ಪಶ್ಯ ಇತಿ ದ್ರಷ್ಟಾ |

‘ಯದಾ ಪಶ್ಯಃ ಪಶ್ಯತೇ ರುಕ್ಮವರ್ಣಂ’ ಇತಿ ಶ್ರುತೇ |

ಭೂಮೋಪಾಸನಯೋಗ್ಯಸ್ತು ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಬ್ರಹ್ಮೈವ ಮುಖ್ಯತಃ |

ಸ ತದ್ವಿದ್ಯಾಬಲೇನೈವ ವಿಷ್ಣುನಾ ರತಿಮಾಪ್ನುಯಾತ್ |

ತೇನೈವ ಕ್ರೀಡತೇ ನಿತ್ಯಂ ಸ್ತ್ರೀರೂಪೋ ಮಿಥುನೀಭವೇತ್ |

ತದಾನಂದಃ ಸ ಏವಾಸ್ಯ ರಾಜಾ ಭವತಿ ನಾಪರಃ ||

ಪಶ್ಯೇತ್ ಚ ಪ್ರಾಣಸೃಷ್ಟ್ಯಾದ್ಯಂ ಯೇ ತದನ್ಯ ಉಪಾಸಕಾಃ |

ತೇ ಯಥಾಯೋಗ್ಯಮಾಪ್ಸ್ಯಂತಿ ಫಲಂ ಮುಕ್ತೌ ನ ಸಂಶಯಃ ||

ಇತಿ ಪರಮತತ್ತ್ವೇ ||

ಅನುವಾದ—ಮುಂದಿನ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ‘ಸರ್ವಂ ಹಿ ಪಶ್ಯಃ ಪಶ್ಯತಿ’, ಅಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನಿಯು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ನೋಡುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂದಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆತ್ಮತಃ ಪ್ರಾಣಃ, ಆತ್ಮತಃ ಆಶಾ ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಹೇಳಿದ, ಪ್ರಾಣಾದೀದೇವತೆಗಳ ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದಿಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಮುಕ್ತನಾದ ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಿ ನೋಡುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂದರ್ಥವೇ ಹೊರತು ಮುಕ್ತನಿಂದಲೇ ಪ್ರಾಣಾದಿ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದರ್ಥವಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪಶ್ಯಃ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಿಯು ಎಂದರ್ಥ. ಏಕೆಂದರೆ ‘ಯದಾ ಪಶ್ಯಃ ಪಶ್ಯತೇ ರುಕ್ಮವರ್ಣಂ’ ಎಂದು ಅರ್ಥವರ್ಣೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲೂ ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಿ ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪಶ್ಯ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಶ್ರುತವಾಗಿದೆ.

‘ಭೂಮನ ಉಪಾಸನೆಗೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಯೋಗ್ಯತೆವುಳ್ಳವರು ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರೊಬ್ಬರೇ. ಈ ಭೂಮೋಪಾಸನೆಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ಆ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ಪರಮಾತ್ಮನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಅವನ ದರ್ಶನದಲ್ಲಿಯೇ ತೃಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. ಪರಮಾತ್ಮನೊಡನೆ ಸದಾ ಕ್ರೀಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸ್ತ್ರೀರೂಪವುಳ್ಳವರಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಸ್ವರೂಪಾನಂದವನ್ನು ಆಸ್ವಾದಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಪರಮಾತ್ಮನೊಬ್ಬನೆ ಅವರಿಗೆ ನಿಯಾಮಕನು, ಬೇರೆ ಯಾರೂ ಅಲ್ಲ. ಅವರು

ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಉಂಟಾಗುತ್ತಿರುವ ಪ್ರಾಣಾದಿದೇವತೆಗಳ ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಸದಾ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇತರ ಭೂಮೋಪಾಸಕರಿಗೆ ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿ ಮಾತ್ರವೇ ಫಲವು ಕೈಗೊಡುವುದು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂಶಯ ಬೇಡ' ಎಂದು ಪರಮತತ್ವ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಅಹಂಕಾರ ಎಂದರೆ ಭಗವಾನ್ ಅನಿರುದ್ಧಃ ಜೀವನಲ್ಲ

ಭಾಷ್ಯ—ನ ಚ 'ಭೂಮಾನಂ ಭಗವೋ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸ' ಇತಿ ಪೃಷ್ಠಃ ಸನ್ ಭೂಮೋ ಲಕ್ಷಣಂ 'ಸ ಏವಾಧಸ್ತಾತ್ ಸ ಉಪರಿಷ್ಠಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಪೂರ್ಣತ್ವಂ ಭಗವತೋಽನ್ಯಸ್ಯಾಹಂಕಾರಸ್ಯೋಪದಿಶತೀತಿ ಯುಜ್ಯತೇ | ನ ಚಾಹಂಕಾರಸ್ಯ ಪೂರ್ಣತ್ವಮಸ್ತಿ | ನ ಚ ಮುಖ್ಯೇ ಪೂರ್ಣತ್ವೇ ಯುಜ್ಯಮಾನೇ ಉಪಚರಿತಂ ಯುಜ್ಯತೇ | ನ ಚಾಹಂಕಾರಸ್ಯ ಕಾಚಿತ್ ಪ್ರಸ್ತುತಿಃ | ಅಥಶಬ್ದಸ್ತು ರೂಪಾಂತರಾಪೇಕ್ಷಯಾ ಯುಜ್ಯತೇ | ಅತಃಶಬ್ದಃ ತತ್ತ್ವಸಾದಾದಿತಿ |

ಅನುವಾದ—ನಾರದರಿಂದ 'ಪೂಜ್ಯರೇ! ಗುಣಪೂರ್ಣನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತೇನೆ. ಉಪದೇಶಿಸಿರಿ' ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಸನತ್ತುಮಾರರು 'ಸ ಏವಾಧಸ್ತಾತ್ ಸ ಏವೋಪರಿಷ್ಠಾತ್' ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಹೇಳಿದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಲಕ್ಷಣವಾದ ಪೂರ್ಣತ್ವವನ್ನು 'ಅಥಾತೋಽಹಂಕಾರಾದೇಶಃ' ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಅವಿದ್ಯಾಕಾರ್ಯವಾದ ಅಹಂಕಾರಕ್ಕೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ ಎನ್ನುವುದು ಮುಕ್ತವಾಗಲಾರದು. ಅಹಂಕಾರಕ್ಕೆ ಪೂರ್ಣತ್ವ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಇರುವುದೂ ಇಲ್ಲ. ಸರ್ವತ್ರವ್ಯಾಪ್ತ ಎಂಬ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣತ್ವವನ್ನು ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಹೇಳಲು ಬರುವಾಗ ಅಹಂಕಾರವು ಅಂದರೆ ಜೀವವು ಆಯಾಶರೀರದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಅಮುಖ್ಯ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಗ್ರಹಿಸುವುದೂ ಯುಕ್ತವಲ್ಲ. 'ಭೂಮಾನಂ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸೇ ಎಂದು ಪರಮಾತ್ಮನ ವಿಚಾರ ಮಾತ್ರವೇ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತುತ, ಅಹಂಕಾರವಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಅಪ್ರಸ್ತುತವಾದ ಅಹಂಕಾರದ ನಿರೂಪಣೆಯು ಅಸಂಗತವೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ಅಹಂಕಾರವು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗಿಂತ ಅತ್ಯಂತ ಅಭಿನ್ನವಾದ ಅವನದೇ ರೂಪಾಂತರವೆಂದಿಟ್ಟುಕೊಂಡಾಗ ಇಲ್ಲಿ ಅದರ ನಿರೂಪಣೆಯು ಅಸಂಗತವೆನಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಪರಮಾತ್ಮನ ಭೂಮನಾಮಕ ನಾರಾಯಣ ರೂಪದ ಒಂದು ಪ್ರಕರಣದ ಅನಂತರ ಆ ಪರಮಾತ್ಮನದೇ ಆದ ಅಹಂಕಾರನಾಮಕ ಅನಿರುದ್ಧರೂಪದ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಕರಣದ ಆರಂಭವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರವೇ ಅಥಾತೋಽಹಂಕಾರಾದೇಶಃ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅಥ

ಶಬ್ದವಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ ಅಹಂಕಾರದ ನಿರೂಪಣೆ ಯೆಂದಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲು ಅಥಶಬ್ದವು ಆಧಾರವಾಗಲಾರದು. ಅಥಾತೋ ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಅತಃ ಶಬ್ದವೂ ವ್ಯರ್ಥವಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ 'ಅ' ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರಸಾದದಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. ಪರಮಾತ್ಮನ ಭೂಮನಾಮಕ ನಾರಾಯಣನ ನಿರೂಪಣೆಯ ಅನಂತರ ಅವನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಅಹಂಕಾರನಾಮಕವಾದ ಅನಿರುದ್ಧನೆಂಬ ಪರಮಾತ್ಮನ ಇನ್ನೊಂದು ರೂಪವು ಉಪದೇಶಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಅಥ ಅತಃ ಎಂಬ ಎರಡು ಶಬ್ದಗಳೂ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತವೆ.

ಆತ್ಮರತಿ ಸ್ವರಾಟ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಆತ್ಮ ಸ್ವ ಶಬ್ದಗಳು ವಿಷ್ಣುವಾಚಕ

ಭಾಷ್ಯ—ಆತ್ಮರತಿಃ ಸ್ವರಾಡ್ಯಾದಿ 'ಯೋ ಬ್ರಹ್ಮಾಣಂ ವಿದಧಾತಿ ಪೂರ್ವಂ' ಇತಿ ಬ್ರಹ್ಮಾಣಃ ಉತ್ಪತ್ತಿಪ್ರಸಿದ್ಧೇಃ ಸ್ವಯಂ ಭೂರಾತ್ಮಭೂರಿತ್ಯಾದಿಷ್ಟಾತ್ಮಶಬ್ದಃ ಸ್ವಯಂಶಬ್ದಶ್ಚ ಯಥಾ ವಿಷ್ಣುವಾಚೀ ತದ್ವದೇವಾತ್ರಾಪ್ಯಾತ್ಮಶಬ್ದೋ ವಿಷ್ಣುವಾಚ್ಯೇವ |

ಅನುವಾದ—'ಆತ್ಮರತಿಃ' 'ಸ್ವರಾಟ್' ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ 'ಆತ್ಮ' 'ಸ್ವ' ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ತಾನು ಎಂದರ್ಥವಲ್ಲ. 'ಈ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಚತುರ್ಮುಖನನ್ನು ಮೊದಲು ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ' ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಇರುವುದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಆ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಹೆಸರುಗಳಾದ 'ಆತ್ಮಭೂ' 'ಸ್ವಯಂಭೂ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿರುವ ಆತ್ಮ ಹಾಗೂ ಸ್ವಯಂ ಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಸ್ವತಃ ಹುಟ್ಟಿದ ಕಾರಣ ಆತ್ಮಭೂ ಸ್ವಯಂಭೂ ಎನಿಸುವರು ಎನ್ನಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆತ್ಮಾಶ್ರಯ ದೋಷ ಬರುವುದರಿಂದ ಯಾರೂ ತನ್ನಿಂದ ತಾನೆ ಹುಟ್ಟಲಾರರು. ಹೇಗೆ ಆತ್ಮಭೂ, ಸ್ವಯಂಭೂ ಎಂಬಿತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿರುವ ಆತ್ಮ ಸ್ವಯಂ ಶಬ್ದಗಳು ವಿಷ್ಣು ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿವೆಯೋ ಹಾಗೆಯೇ ಆತ್ಮರತಿಃ ಸ್ವರಾಟ್ ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಆತ್ಮ ಸ್ವ ಶಬ್ದಗಳೂ ವಿಷ್ಣುವಾಚಕ ಎಂದು ಅಂಗೀಕರಿಸಬೇಕು. ಆಗ ಆತ್ಮರತಿ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಉಳ್ಳವನು ಅಥವಾ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ತೃಪ್ತಿ ಉಳ್ಳವನು' ಎಂದರ್ಥವೂ ಸ್ವರಾಟ್ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ಸ್ವತಂತ್ರನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿರುವನು' ಎಂದರ್ಥವೂ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಮುಕ್ತರಿಂದ ಪ್ರಾಣಾದಿಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಯಿಲ್ಲ

ಭಾಷ್ಯ—ನ ಚ ಮುಕ್ತೇಭ್ಯಃ ಪ್ರಾಣಾದಿಕಮುತ್ಪದ್ಯತೇ | 'ಓಂ ಜಗದ್ವ್ಯಾಪಾರ

ವರ್ಜಂ ಓಂ' ಇತಿ ನಿರ್ಗೀತತ್ವಾತ್ ಭಗವತಾ| 'ಆತ್ಮತ ಏಷ ಪ್ರಾಣೋ
ಜಾಯತೇ' ಇತ್ಯವಧಾರಣಾತ್ ನ ಭಗವತೋಽನ್ಯಸ್ಮಾತ್ ಪ್ರಾಣೋ
ಜಾಯತೇ |

ಆತ್ಮೇತಿ ಮುಖ್ಯತೋ ವಿಷ್ಣುಃ ತದನ್ಯೇ ತೂಪಚಾರತಃ |

ತಥೈವ ಸ್ವ ಇತಿ ಪ್ರೋಕ್ತಃ ತಸ್ಮಾತ್ ಬ್ರಹ್ಮಾಽಽತ್ಮಭೂಃ ಸ್ವಭೂಃ ||

ಇತಿ ಸ್ಕಾಂದೇ |

ಅನುವಾದ—ಮುಕ್ತಜೀವರಿಂದ ಪ್ರಾಣಾದಿಗಳು ಉತ್ಪನ್ನರಾಗುವುದಿಲ್ಲ.
ಭಗವಾನ್ ವೇದವ್ಯಾಸರು 'ಜಗತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟಿ ಮೊದಲಾದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ
ಅಭೀಷ್ಟಗಳೆಲ್ಲಾ ಮುಕ್ತನಿಗೆ ಕೈಗೂಡುತ್ತವೆ' ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ.
'ಆತ್ಮತಃ ಏಷ ಪ್ರಾಣೋ ಜಾಯತೇ' ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದಲೇ ಪ್ರಾಣನು ಹುಟ್ಟುತ್ತಾನೆ
ಎಂದು ಷಟ್ಪ್ರಶ್ನೋಪನಿಷತ್ ವಾಕ್ಯವು ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಹೊರತಾಗಿ ಬೇರೆಯವ
ರಿಂದ ಪ್ರಾಣಾದಿಗಳ ಸೃಷ್ಟಿ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಸಾರುತ್ತಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ 'ಆತ್ಮತಃ ಪ್ರಾಣಃ
ಆತ್ಮತಃ ಆಶಾ' ಎಂದು ಮುಂತಾದ ವಾಕ್ಯವು ಮುಕ್ತಾತ್ಮನಿಂದ ಪ್ರಾಣಾದಿಗಳ
ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿಲ್ಲ.

'ಆತ್ಮ ಹಾಗೂ ಸ್ವಶಬ್ದಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತಿವೆ. ಇತರರನ್ನು
ಅವು ಅಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿವೆ ಹೊರತು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಆತ್ಮ
ಹಾಗೂ ಸ್ವ ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಕಾರಣವೇ ಚತುರ್ಮುಖ
ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಆತ್ಮಭೂ, ಸ್ವಯಂಭೂ ಎನಿಸಿಕೊಂಡಿರುವರು' ಎಂದು
ಸ್ಕಾಂದಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ.

'ಸ ಏವೇದಂ ಸರ್ವಂ' ಎಂಬುದು ಅಭೇದನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲ.

ಭಾಷ್ಯ—ಇದಂನಾಮಾಽತಿಸಾಮೀಪ್ಯಾತ್ ಸರ್ವಂ ಪೂರ್ಣಗುಣತ್ವತಃ |

ಭೂಮಾಽಹಮಾತ್ಮೇತಿ ಹರಿಃ ತ್ರಿವಿಧೋಽಪಿ ಹಿ ಸರ್ವದಾ ||

ಇತಿ ವಿಶ್ವನಿರ್ಣಯೇ ||

ಅನುವಾದ—'ಭೂಮ ಅಹಂ ಆತ್ಮ ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಶ್ರೀಹರಿಯ
ನಾರಾಯಣ ಅನಿರುದ್ಧ ವಾಸುದೇವ ರೂಪಗಳು ಸದಾ ನಿಯಾಮಕವಾಗಿ ಜೀವರಿಗೆ
ಅತಿ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಇದಂ ಎಂದೂ, ಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣವಾದುದ
ರಿಂದ ಸರ್ವ ಎಂದೂ ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿವೆ' ಎಂದು ವಿಶ್ವನಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ.

ಆದುದರಿಂದ 'ಸ ಏವೇದಂ ಸರ್ವಂ' 'ಅಹಮೇವೇದಂ ಸರ್ವಂ' 'ಆತ್ಮೈವೇದಂ ಸರ್ವಂ' ಎಂಬ ಈ ಮೂರು ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಭೂಮ ಅಹಂಕಾರ ಆತ್ಮರಿಗೆ ಜಗತ್ತಿನಿಂದ ಅಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ ಎಂದು ಗ್ರಹಿಸುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ.

ಮೂರು ಲಿಂಗಗಳೂ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವೆನಿಸಿವೆ

ಭಾಷ್ಯ—ಸ್ತ್ರೀಗುಣಾಃ ಪುಂಗುಣಾಶ್ಚೈವ ನಪುಂಸಕಗುಣಾ ಅಪಿ |

ಯದಧೀನಾ ವ್ಯತ್ಯಯಃ ಸ್ಯಾತ್ ಲಿಂಗಾನಾಂ ತತ್ರ ಸರ್ವಶಃ ||

ಕಃ ಕಿಂ ಕಂ ತತ್ ಸರ್ವಮಾತ್ಮಾದಿತಿರ್ದೇವಾದಯಸ್ತತಃ ||

ಇತಿ ಲಿಂಗನಿರ್ಣಯೇ ||

ಅನುವಾದ—ಸ್ತ್ರೀಗುಣ, ಪುರುಷಗುಣ, ನಪುಂಸಕ ಗುಣ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಯಾರ ಅಧೀನವಾಗಿವೆಯೋ ಅವನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಆ ಶ್ರೀಹರಿ ಒಬ್ಬನಲ್ಲಿಯೇ ಕುಃ ಕಿಂ, ಕಂ, ತತ್, ಸರ್ವಂ, ಆತ್ಮಾ, ಅದಿತಿ, ದೇವ ಎಂಬಿತ್ಯಾದಿ ನಾನಾ ಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿರುವ ಶಬ್ದಗಳು ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗುತ್ತವೆ ಎಂದು ಲಿಂಗನಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಲಿಂಗ ವ್ಯತ್ಯಾಸದಿಂದ ಇದಂ. ಸರ್ವಂ ಶಬ್ದಗಳೂ ಭೂಮಾದಿಗಳಿಗೆ ವಿಶೇಷವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯ.

ವಿವರಣೆ—'ಇದಂ' ಹಾಗೂ 'ಸರ್ವಂ' ಪದಗಳು ಭೂಮಾದಿಗಳಿಗೆ ವಿಶೇಷಣಗಳಾಗಿದ್ದು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಅತಿ ಸಾಮೀಪ್ಯ ಹಾಗೂ ಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ ಎಂದಾದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷಣಗಳಿಗೆ ವಿಶೇಷ್ಯದ ಲಿಂಗವೇ ಇರಬೇಕಾದುದರಿಂದ 'ಸ ಏವಾಯಂ ಸರ್ವಃ ಅಹಮೇವಾಯಂ ಸರ್ವಃ, ಆತ್ಮೈವಾಯಂ ಸರ್ವಃ' ಎಂದು ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಪ್ರಯೋಗವಿರಬೇಕಿತ್ತು. 'ಇದಂ ಸರ್ವಂ' ಎಂದು ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ ಪ್ರಯೋಗವು ಸರಿಹೊಂದಲಾರದು. ಆದುದರಿಂದ 'ಇದಂ ಸರ್ವಂ' ಎಂದು ಜಗತ್ತನ್ನು ಹೇಳಿ, ಭೂಮಾ ಏವ ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಭೂಮಾದಿಗಳ ಅಭೇದವನ್ನು ಆ ಉಪನಿಷತ್ತು ಸಾರುತ್ತಿದೆ ಎನ್ನಬೇಕು' ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿ ಸಮಾಧಾನ ನೀಡಲಾಗಿದೆ.

ಆಹಾರ ಶುದ್ಧಿ ಎಂದರೆ ಶಾಸ್ತ್ರವಣ ಶುದ್ಧಿ

ಭಾಷ್ಯ—ಗುರೋರ್ವಿದ್ಯಾಹೃತಿಯಾ ತು ಸ ಆಹಾರ ಇತಿ ಸ್ಮೃತಃ |

ತಚ್ಛುದ್ಧಿ ಜ್ಞಾನಶುದ್ಧಿಃ ಸ್ಯಾತ್ ಜ್ಞಾನಶುದ್ಧೌ ಸ್ಥಿರಾ ಸ್ಮೃತಿಃ ||

ಸ್ಮೃತಿಸ್ಥೈರ್ಯೇ ತ್ವಾಪರೋಕ್ಷ್ಯಂ ಹರೇರ್ಮೋಕ್ಷಸ್ತತೋ ಭವೇತ್ ||

ಇತಿ ಸಾಧನ ನಿರ್ಣಯೇ || ಖಂಡ ೨೬ ||

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥ ಭಗವತ್ಪಾದ ವಿರಚಿತೇ

ಶ್ರೀ ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷದ್ಭಾಷ್ಯೇ ಸಪ್ತಮೋಽಧ್ಯಾಯಃ

ಅನುವಾದ—ಗುರುಪದೇಶದಿಂದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಆಹಾರ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇಂತಹ ವಿದ್ಯಾರ್ಜನೆಯು ಶುದ್ಧವಾಗಿದ್ದರೆ ಮನನ ಶುದ್ಧವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯ. ಮನನಶುದ್ಧಿಯಿಂದ ಧ್ಯಾನಸಿದ್ಧಿ, ಧ್ಯಾನವು ಸಿದ್ಧಿಸಿದಾಗ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಸಿದ್ಧಿ, ಅನಂತರ ಅವನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಮೋಕ್ಷವು ದೊರಕುವುದು ಎಂದು ಸಾಧನನಿರ್ಣಯ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ, 'ಆಹಾರಶುದ್ಧೌ ಸತ್ತ ಶುದ್ಧಿಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಆಹಾರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಆಹಾರ ಎಂದು ಅರ್ಥೈಸದೆ, ಶಾಸ್ತ್ರಶ್ರವಣ ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸ ಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಹೇಳದಿದ್ದರೆ ಬಾಹ್ಯಾಹಾರಶುದ್ಧಿಯಿಂದ ಅಂತಃಕರಣಶುದ್ಧಿ ಸಾಧ್ಯವಿದ್ದರೂ, ಅದರಿಂದಲೇ ಧ್ಯಾನಾಪರೋಕ್ಷಗಳು ಲಭಿಸಲಾರವು.

ಎಂಟನೇ ಅಧ್ಯಾಯ

ಹೃದಯ ಕಮಲದಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನ ಉಪಾಸನೆ

ಉಪನಿಷತ್—ಓಂ || ‘ಅಥ ಯದಿದಮಸ್ಮಿನ್ ಬ್ರಹ್ಮಪುರೇ ದಹರಂ ಪುಂಡರೀಕಂ ವೇಶ್ಮ | ದಹರೋಽಸ್ಮಿನ್ನಂತರಾಕಾಶಃ | ತಸ್ಮಿನ್ ಯದಂತಃ ತದನ್ವೇಷ್ಟವ್ಯಂ | ತದ್ವಾವ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಿತವ್ಯಂ’ ಇತಿ |

ಅನುವಾದ—ಗುರುವು ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ಹೀಗೆ ಹೇಳಬೇಕು—ಈ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ಪೂರ್ಣಗುಣನೂ, ಪೂರ್ಣಕಾಮನೂ ಆಗಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಹೃದಯಕಮಲರೂಪವಾದ ಸಣ್ಣಮನೆಯು ಆಶ್ರಿತವಾಗಿದೆ. ಈ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಆಕಾಶವಿದೆ. ಅದರ ಒಳಗೆ ಏನು ಇದೆಯೋ ಅದನ್ನೇ ಹುಡುಕಬೇಕು ಅಂದರೆ ಮನನ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂದು.

ಭಾಷ್ಯ—‘ಯದಿದಮಸ್ಮಿನ್ ಬ್ರಹ್ಮಪುರ’ ಇತಿ ಬ್ರಹ್ಮಪುರಶಬ್ದೇನ ಬ್ರಹ್ಮಾಖ್ಯಂ ಪುರಂ, ಪೂರ್ಣತ್ವಾತ್ ಪುರಮಿತಿ ಪರಂ ಬ್ರಹ್ಮ, ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಪುರಮಿತಿ ಶರೀರಂ ಚೋಭಯಂ ವಿವಕ್ಷಿತಂ |

‘ಪ್ರಾಪ್ತೋಽವಧ್ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮಪುರಂ ರಾಜೇವ ನಿವಸಾಮ್ಯಹಂ |’

‘ಅಸ್ಮಿಂಶ್ಚೇದ್ಯದಿದಂ ಬ್ರಹ್ಮಪುರೇ ಸರ್ವಂ ಸಮಾಹಿತಂ ||’

‘ಯದೈನಂ ಜರಾಸವಾಪ್ನೋತಿ ಪ್ರಧ್ವಂಸತೇ ವಾ ಕಿಂ ತತೋಽತಿ ಶಿಷ್ಯತೇ ಇತಿ | ಸ ಬ್ರೂಯಾತ್ ನಾಸ್ಯ ಜರಯೈತತ್ ಜೀರ್ಯತಿ ನ ವಧೇನಾಸ್ಯ ಹನ್ಯತೇ | ಏತತ್ ಸತ್ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮಪುರಂ | ಅಸ್ಮಿನ್ ಕಾಮಾಃ ಸಮಾಹಿತಾಃ | ಏಷ ಆತ್ಮಾಪಹತಪಾಪಾ ವಿಜರೋ ವಿಮೃತ್ಯುಃ’ ಇತಿ ವಾಕ್ಯಶೇಷಾತ್ ಭಗವದ್ವಚನಾಚ್ಚ ಬ್ರಹ್ಮಪುರಶಬ್ದೇನ ಪರಂ ಬ್ರಹ್ಮೋಚ್ಛತೇ ಇತ್ಯವಸೀಯತೇ | ‘ಯತ್ ಪುಂಡರೀಕಂ ಪುರಮಧ್ಯಸಂಸ್ಥಂ’ ‘ಯದಿದಂ ಶರೀರಂ ತದೇತದಾದ್ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಸದನಂ’ ಇತ್ಯಾದೇಃ ಶರೀರಂ ಚ ||

ಅನುವಾದ—ಯದಿದಮಸ್ಮಿನ್ ಬ್ರಹ್ಮಪುರೇ ಎಂಬ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮಪುರ ಶಬ್ದದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮ ಎಂಬ ಪುರ ಅಂದರೆ ಪೂರ್ಣವಾದ ವಸ್ತು ಮತ್ತು ಪರಬ್ರಹ್ಮನು ವಾಸಮಾಡುವ ಈ ಶರೀರ ಎಂಬ ಎರಡು ಅರ್ಥಗಳೂ ಅಭಿಪ್ರೇತವಾಗಿವೆ.

‘ಸಂಹರಿಸಲು ಅಶಕ್ಯವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಪುರವನ್ನು ಹೊಂದಿ ನಾನು ರಾಜನಂತೆ

ವಾಸಿಸುತ್ತಿರುವೆನು. ಈ ಬ್ರಹ್ಮಪುರದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವೂ ಆಶ್ರಯಹೊಂದಿದೆ' ಎಂದು ಮುಂತಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ವಚನಗಳಿಂದಲೂ, 'ಶರೀರವನ್ನು ಯಾವಾಗ ಮುದಿತನವು ವ್ಯಾಪಿಸಿ ನಾಶಗೊಳಿಸುವುದೋ ಆಗ ಏನು ತಾನೇ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ? ಏನೂ ಉಳಿಯದು, ಎಂದು ಶಿಷ್ಯನು ಕೇಳಿದರೆ, ಗುರುಗಳು 'ಈ ಶರೀರದ ಮುಪ್ಪಿನಿಂದ ಮುದಿತನವನ್ನು ಹೊಂದದವನು. ಈ ಶರೀರದ ನಾಶದಿಂದ ನಶಿಸದವನು ಬ್ರಹ್ಮಪುರ ಎನಿಸಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮ. ಅವನು ನಿತ್ಯನಾಗಿರುವನು. ಇವನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಕಾಮನೆಗಳು ಪೂರೈಸಿವೆ. ಸರ್ವವ್ಯಾಪ್ತನಾದ ಈ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪಾಪರಹಿತನೂ, ಮುಪ್ಪಿಲ್ಲದವನೂ, ನಾಶರಹಿತನೂ ಆಗಿರುವನು ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಾರೆ' ಎಂದು ಮುಂತಾದ ವಾಕ್ಯಶೇಷದಿಂದಲೂ ಬ್ರಹ್ಮಪುರ ಶಬ್ದದಿಂದ ನಾಶರಹಿತನಾದ ಸರ್ವಾಶ್ರಯನಾದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತದೆ. 'ಬ್ರಹ್ಮಪುರದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಕಮಲವಿದೆಯೋ' ಎಂಬ ತೈತ್ತಿರೀಯ ವಾಕ್ಯದ ಸಂವಾದದಿಂದಲೂ, 'ಯಾವ ಈ ಶರೀರವಿದೆಯೋ ಅದು ಬ್ರಹ್ಮಪುರ ಎನಿಸಿದೆ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯದ ಸಂವಾದದಿಂದಲೂ ಬ್ರಹ್ಮಪುರಶಬ್ದದಿಂದ ಶರೀರವೂ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆಂದು ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತದೆ.

ಹೃದಯಕಮಲದಲ್ಲಿರುವ ಭಗವಂತನೇ ಹೃದಯಕಮಲಕ್ಕೂ ಆಶ್ರಯ

ಭಾಷ್ಯ—'ಯದ್ವೈತತ್ ಬ್ರಹ್ಮೇತೀದಂ ವಾವ ತದ್‌ಯೋಽಯಂ ಬಹಿರ್ಧಾ ಪ್ರರುಷಾದಾಕಾಶಃ | 'ಯಸ್ತು ಸರ್ವಾಣಿ ಭೂತಾನ್ಯಾತ್ಮನೈವಾನುಪಶ್ಯತಿ |' ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಪರಬ್ರಹ್ಮಣೈವ ಚ ಹೃದಯಂ ಸ್ಥಿತಂ |

ಅನುವಾದ—ಜೀವನಿಗಿಂತ ಹೊರಗೆ ದೇಹದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಆಕಾಶನೆನಿಸಿರುವುದು ಸರ್ವತ್ರವ್ಯಾಪಿಯಾದ ಬ್ರಹ್ಮನೆ. 'ಯಾರು ಎಲ್ಲಾ ಜಂತುಗಳನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡು ಇರುವವೆಂದು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವನೋ' ಎಂದು ಮುಂತಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲೇ ಹೃದಯವು ಆಶ್ರಿತವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತದೆ.

ವಿವರಣೆ—ಬ್ರಹ್ಮಪುರ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪೂರ್ಣಕಾಮನಾದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನೆಂದು ಅರ್ಥೈಸಿದಾಗ 'ಬ್ರಹ್ಮಪುರೇ ದಹರಂ ಪುಂಡರೀಕಂ' ಪರಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲವಾದ ಹೃದಯ ಕಮಲವು ಆಶ್ರಿತವಾಗಿದೆ' ಎನ್ನುವುದು ಯುಕ್ತವಾಗಲಾರದು. ಹೃದಯವಿರುವುದು ಶರೀರದಲ್ಲಿ. ಶರೀರವು ಅದಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯವಾದೀತೇ ಹೊರತು ಪರಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲ. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೇನೇ ಹೃದಯವು ಆಶ್ರಯ. ಹೃದಯಕ್ಕೆ

ಬ್ರಹ್ಮನು ಹೇಗೆ ಆಶ್ರಯನೆನಿಸಲು ಸಾಧ್ಯ ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಆಚಾರ್ಯರು ಇಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ—‘ಯದ್ವೈತತ್’ ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣವಾಕ್ಯವು ಹೃದಯದ ಒಳಗಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನ ರೂಪಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆಯಾದ ಇನ್ನೊಂದು ರೂಪವು ಹೊರಗೆ ದೇಹಕ್ಕೆ ಧಾರಕವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಸಾರುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ, ದೇಹಾಂತರ್ಗತವಾದ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಅದು ಧಾರಕವಾಗಬಹುದು. ‘ಯಸ್ತು ಸರ್ವಾಣಿ ಭೂತಾನಿ’ ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣ ವಾಕ್ಯವು ಎಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳಿಗೂ ಪರಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಶ್ರಯ ಎಂದು ಸಾರುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಹೃದಯಕ್ಕೂ ಅವನೇ ಆಶ್ರಯ.

ಉಪನಿಷತ್—ತಂ ಚೇದ್ಭೂಯುಃ ‘ಯದಿದಮಸ್ಮಿನ್ ಬ್ರಹ್ಮಪುರೇ ದಹರಂ ಪುಂಡರೀಕಂ ವೇತ್ಯ, ದಹರೋಽಸ್ಮಿನ್ನಂತರಾಕಾಶಃ, ಕಿಂ ತದತ್ರ ವಿದ್ಯತೇ ಯದನ್ವೇಷ್ಟವ್ಯಂ, ಯದ್ವಾವ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಿತವ್ಯಂ’ ಇತಿ ।

ಸ ಬ್ರೂಯಾತ್ ‘ಯಾವಾನ್ವಾ ಅಯಮಾಕಾಶಃ ತಾವಾನೇಷೋಽಂತರ್ವ್ಯದಯ ಆಕಾಶಃ । ಉಭೇ ಅಸ್ಮಿನ್ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವೀ ಅಂತರೇವ ಸಮಾಹಿತೇ । ಉಭಾವಗ್ನಿಶ್ಚ ವಾಯುಶ್ಚ ಸೂರ್ಯಾ- ಚಂದ್ರಮಸಾವುಭೌ ವಿದ್ಯುನ್ನಕ್ಷತ್ರಾಣಿ ಯಚ್ಚಾಸ್ಯೇಹಾಸ್ತಿ ಯಚ್ಚ ನಾಸ್ತಿ ಸರ್ವಂ ತದಸ್ಮಿನ್ ಸಮಾಹಿತಂ ಇತಿ ॥

ಆಗ ಗುರುಗಳು ಶಿಷ್ಯರು ಹೀಗೆ ಕೇಳಬಹುದು. ‘ಪರಮಾತ್ಮನ ಆವಾಸ ಸ್ಥಾನವಾದ ಈ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕ ಹೃದಯ ಕಮಲವಿದೆ ಮತ್ತು ಅದರೊಳಗೆ ಅಲ್ಪವಾದ ಆಕಾಶವಿದೆ ಎಂದಿರಿ. ಅದರಲ್ಲಿ ಹುಡುಕಬೇಕಾದುದು, ಮನನ ಮಾಡಬೇಕಾದುದು ಏನಿದೆ? ಬ್ರಹ್ಮನಂತೂ ಅಲ್ಲ. ಅವನು ವ್ಯಾಪ್ತ. ಚಿಕ್ಕ ಹೃದಯಕಮಲದಲ್ಲಿ ಅವನು ಇರಲಾರ’ ಎಂದು.

ಆಗ ಗುರುಗಳು ಹೇಳಬೇಕು—‘ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಹೃತ್ಕಮಲದೊಳಗಿನ ಆಕಾಶ ದೊಳಗೆ ಆಕಾಶನಾಮಕ ಪರಬ್ರಹ್ಮನಿದ್ದಾನೆ. ಹೃದಯದ ಹೊರಗೆ ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿರುವ ಆಕಾಶನಾಮಕನಾದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನು ದೇಶಕಾಲಗುಣಗಳಿಂದ ಹೇಗೆ ಅನಂತನಾಗಿರುವನೋ ಹಾಗೆಯೇ ಹೃತ್ಕಮಲದೊಳಗಿನ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿರುವ ಈ ಆಕಾಶನಾಮಕ ಪರಬ್ರಹ್ಮನೂ ಅನಂತನಾಗಿರುವನು. ಹೀಗೆ ಅವನು ಅಣುವೂ ಮಹತ್ತರೂ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಹೃದಯಕಮಲದಲ್ಲಿ ಅಣುವಾಗಿ ನೆಲೆಸುವುದು ಅಸಂಭಾವಿತ ವಲ್ಲ. ಅವನನ್ನೇ ಮನನ ಮಾಡಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಅವನಲ್ಲೇ ಮುಕ್ತರು, ಅಮುಕ್ತರು ಎಂದು ಎರಡು ವಿಧರಾದ ಸ್ವರ್ಗ ಹಾಗೂ ಭೂಮಿಗಳ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳೂ,

ಅಗ್ನಿ ಹಾಗೂ ವಾಯುಗಳ ಅಭಿಮಾನಿಗಳು, ಸೂರ್ಯ-ಚಂದ್ರರೂ, ವಿದ್ಯುತ್ ಹಾಗೂ ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳೂ ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲರೂ ಆಶ್ರಿತರಾಗಿರುವರು.’

ಹೃದಯದೊಳಗಿನ ದಹರಾಕಾಶ ಪರಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲ

ಭಾಷ್ಯ—‘ದಹರೋಽಸ್ಮಿನ್ನಂತರಾಕಾಶಃ ತಸ್ಮಿನ್ ಯದಂತಃ ತದನ್ವೇಷ್ಟ್ಯಂ’
 ‘ದಹರೋಽಸ್ಮಿನ್ನಂತರಾಕಾಶಃ ಕಿಂ ತದತ್ರ ವಿದ್ಯತೇ’ ಇತ್ಯಾಕಾಶ ಶಬ್ದೇನ
 ಭೂತಾಕಾಶೋ ವಿವಕ್ಷಿತಃ | ಕಿಂ ತದತ್ರ ವಿದ್ಯತೇ ಇತ್ಯಸ್ಯಾಯಂ
 ಪರಿಹಾರಃ—ಅಸ್ಮಿನ್ ಭೂತಾಕಾಶೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮಾಖ್ಯ ಆಕಾಶೋ ವಿದ್ಯತೇ |
 ಆ ಸಮಂತಾತ್ ಕಾಶನಾತ್ ಆಕಾಶಃ | ಆ ಸಮಂತಾತ್ ಕಂ ಅಶ್ನಾತೀತಿ
 ವಾ | ‘ಅಸ್ಮಿನ್ ಕಾಮಾಃ ಸಮಾಹಿತಾಃ’ ಇತಿ ವಾಕ್ಯಶೇಷಾತ್ ಆ
 ಸಮಂತಾತ್ ಕಾಮಾನ್ ಅಶ್ನಾತೀತಿ ವಾ | ಸ ಚ ಯಾವಾನ್ ಬಹಿಃ
 ಪರಮಾತ್ಮಾ ವ್ಯಾಪ್ತೋಽಸ್ಮಿ ತಾವಾನೇವ ವಿದ್ಯತೇ ಗುಣತಃ |
 ಪೂರ್ಣಗುಣತ್ವಾತ್ | ಅಲ್ಪಪರಿಮಾಣಸ್ಯಾಪಿ ಮಹತ್ ಪರಿಮಾಣತ್ವಂ ಚ
 ಯುಜ್ಯತೇ | ಅಚಿಂತ್ಯಶಕ್ತಿತ್ವಾತ್ |

‘ಯಸ್ಮಿನ್ ವಿರುದ್ಧಗತಯೋಽಪ್ಯನಿಶಂ ಪತಂತಿ

ವಿದ್ಯಾದಯೋ ವಿವಿಧ ಶಕ್ತಯ ಆನುಪೂರ್ವ್ಯಾಃ’ ಇತಿ ವಚನಾತ್ |

ಆನುಪೂರ್ವ್ಯೇತಿ ಶ್ರುತಿಪ್ರಮಾಣಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ |

‘ಆನುಪೂರ್ವೀ ಶ್ರುತಿರ್ವೇದ ಆಮ್ನಾಯಶ್ಚೇತಿ ಕಥ್ಯತೇ’ |

ಇತ್ಯಭಿಧಾನಾತ್ | ಅನ್ಯಥಾಽನಿಶಮಿತ್ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧಾತ್ |

ಅನುವಾದ—‘ಈ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಆಕಾಶವಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಏನಿದೆಯೋ ಅದನ್ನು ಹುಡುಕಬೇಕು.’ ‘ಈ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಆಕಾಶವಿದೆ ಎಂದಿರಿ. ಅದರಲ್ಲಿ ಹುಡುಕಬೇಕಾದುದು ಏನಿದೆ?’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಶಬ್ದವು ಭೂತಾಕಾಶ ಪರ. ‘ಅದರಲ್ಲಿ ಏನಿದೆ?’ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ‘ಈ ಭೂತಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಪರಬ್ರಹ್ಮನೆಂಬ ಆಕಾಶವಿದೆ’ ಎಂದು ಸಮಾಧಾನ. ‘ಪರಬ್ರಹ್ಮನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವುದರಿಂದ ಆಕಾಶನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ.’ ಅಥವಾ ‘ಪೂರ್ಣಸುಖವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವುದರಿಂದ ಆಕಾಶನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ’ ಅಥವಾ ‘ಈ ಪರಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಬಯಕೆಗಳೂ ಪೂರೈಸಿರುತ್ತವೆ’ ಎಂದು ಮುಂದೆ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಎಲ್ಲ ಬಯಸಿದ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನೂ ಭೋಗಿಸುತ್ತಾನೆ ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹೃದಯದ ಹೊರಗಡೆ ಇರುವ ಆಕಾಶನಾಮಕನಾದ ಆ ಪರಬ್ರಹ್ಮನು ಹಾಗೆಯೇ ಹೃದಯಾಕಾಶದೊಳ

ಗಿರುವ ಪರಬ್ರಹ್ಮನೂ ಗುಣದಿಂದ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವನು. ಈ ಎರಡೂ ರೂಪಗಳೂ ಅನಂತಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣವೇ ಆಗಿವೆ. ಆದುದರಿಂದ ಈ ಎರಡೂ ರೂಪಗಳೂ ಪರಸ್ಪರ ಅಭಿನ್ನ. ಹೃದಯದ ಹೊರಗಡೆ ಹಾಗೂ ಒಳಗಡೆ ಇರುವ ಅವನ ರೂಪಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಅಭಿನ್ನವಾಗಿದ್ದು ಒಂದೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ಅಘಟಿತ ಘಟನಾತ್ಮಕವಾದ ಅಚಿಂತ್ಯಶಕ್ತಿಯು ಆ ಪರಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಅಲ್ಪಪರಿಮಾಣ ಹಾಗೂ ಮಹತ್ ಪರಿಮಾಣಗಳು ಆ ಒಬ್ಬನೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸರಿಹೊಂದುತ್ತವೆ.

‘ವಿದ್ಯೆಯೇ ಮೊದಲಾದ ನಾನಾವಿಧ ಶಕ್ತಿಗಳು ಈ ಪರಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿವೆ. ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧವೆನಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಅಣುತ್ವ ಮಹತ್ವಾದಿ ಧರ್ಮಗಳೂ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಂಡು, ಈ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವತ್ತೂ ಒಟ್ಟಿಗೇನೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಈ ವಿಷಯವು ವೇದರೂಪಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ’ ಎಂದು ಪ್ರಮಾಣವಚನವಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಅಚಿಂತ್ಯಶಕ್ತಿವಶಾತ್ ಒಬ್ಬನೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಅಣುತ್ವ ಹಾಗೂ ಮಹತ್ವಗಳು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿದ್ದರೂ ಪರಸ್ಪರ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿವೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಯುಕ್ತವೆನಿಸುತ್ತದೆ.

‘ಆನುಪೂರ್ವೀ, ಶ್ರುತಿ, ವೇದ, ಆಮ್ನಾಯ ಎಂಬೀ ಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲ ಸಮಾನಾರ್ಥಕವಾಗಿವೆ’ ಎಂದು ಶಬ್ದಾನುಶಾಸನವಿರುವುದರಿಂದ ‘ಯಸ್ಮಿನ್ ವಿರುದ್ಧಗತಯೋ’ ಎಂಬ ಈ ಪ್ರಮಾಣವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ‘ಆನುಪೂರ್ವ್ಯಾ’ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ವೇದರೂಪಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಹೊರತಾಗಿ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ, ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದರೆ, ಅಣುತ್ವ ಮಹತ್ವಾದಿ ವಿರುದ್ಧ ಧರ್ಮಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಪರಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಒಂದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವು ಒಟ್ಟು ಸೇರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಉಂಟಾಗುವುದು. ಒಂದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವು ಒಟ್ಟು ಸೇರುತ್ತವೆ’ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿರುವ ಅನಿಶಂ (ಯಾವತ್ತೂ) ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ವಿರೋಧವಿರುವುದರಿಂದ ಆ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವಂತಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ‘ಆನುಪೂರ್ವ್ಯಾ’ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ‘ವೇದರೂಪ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ’ ಎಂದೇ ಅರ್ಥ ಹೊರತು ‘ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ’ ಎಂದಲ್ಲ.

ಭಾಷ್ಯ—‘ಏಷ ಮ ಆತ್ಮಾತರ್ಹ್ಯದಯೇಽನೇಯಾನ್ ವ್ರೀಹೇರ್ವಾ’ ಏಷ ಮ ಆತ್ಮಾತರ್ಹ್ಯದಯೇ ಜ್ಯಾಯಾನ್ ಪೃಥಿವ್ಯಾಃ’ ಇತಿ ।

ಹೃದಯಸ್ಥಸ್ಯೈವಾಣುತ್ವಮಹತ್ತ್ವೋಕ್ತೇಶ್ಚ |
 ಗುಣಾಃ ಶ್ರುತಾಃ ಸುವಿರುದ್ಧಾಶ್ಚ ದೇವೇ
 ಸಂತ್ಯಶ್ರುತಾ ಅಪಿ ನೈವಾತ್ರ ಶಂಕಾ |
 ಚಿಂತ್ಯಾ ಅಚಿಂತ್ಯಾಶ್ಚ ತಥೈವ ದೋಷಾಃ
 ಶ್ರುತಾಶ್ಚ ನಾಚ್ಛೇರ್ಹಿ ತಥಾ ಪ್ರತೀತಾಃ || ಇತಿ ಚ ಶ್ರುತಿಃ ||
 ಸುವಿರುದ್ಧಾ ಅಶ್ರುತಾಶ್ಚ ಗುಣಾಃ ಸಂತ್ಯೇವ ಸರ್ವಶಃ |
 ದೋಷಾಃ ಕೇಽಪಿ ನ ಸಂತ್ಯೇವ ಶ್ರುತಾ ಅಪಿ ತು ಸರ್ವಶಃ ||

ಇತಿ ಗಾರುಡೇ ||

ಅನುವಾದ—ನನ್ನ ಹೃದಯದ ಒಳಗಿರುವ ಈ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರೀತಿ ಎಂಬ ಧ್ಯಾನಕ್ಕಿಂತಲೂ ಅಣುವಾಗಿರುವನು. ‘ನನ್ನ ಹೃದಯದೊಳಗಿರುವ ಈ ಪರಮಾತ್ಮನು ಭೂಮಿಗಿಂತಲೂ ಮಹತ್‌ಪರಿಮಾಣವುಳ್ಳವನಾಗಿರುವನು’ ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯೇ ಹೃದಯದಲ್ಲಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪಕ್ಕೇನೇ ಅಣುತ್ವ ಹಾಗೂ ಮಹತ್ವಗಳಿವೆ ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ಪರಮಾತ್ಮನ ಒಂದೇ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಅಣುತ್ವ ಮಹತ್ವಗಳು ಅಚಿಂತ್ಯ ಶಕ್ತಿ ಮಹಿಮೆಯಿಂದಾಗಿ ವಿರೋಧ ವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಂಡು ಇವೆ ಎಂದು ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತದೆ.

‘ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧವೆನಿಸಿರುವ ಗುಣಗಳೂ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಸಿದ್ಧವಾದವುಗಳಾಗಿ, ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಂಡು ಅಶ್ರಿತವಾಗಿವೆ. ಕೆಲವು ಗುಣಗಳು ‘ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿವೆ’ ಎಂದು ವೇದಾದಿ ಪ್ರಮಾಣ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿದ್ದರೂ ಅವನಲ್ಲಿ ಇದ್ದೇ ಇವೆ. ವೇದಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಲ್ಲವೆಂದು ಅಂತಹ ಗುಣಗಳನ್ನು ಅವನಲ್ಲಿ ಅಂಗೀಕರಿಸದೇ ಇರುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವೇ ಬೇಡ. ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿರುವ ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಲಕ್ಷ್ಯಾದಿಗಳ ಚಿಂತನೆಗೆ ಗೋಚರವಾದರೆ, ಕೆಲವು ಅಗೋಚರವಾಗಿವೆ. ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ದೋಷಗಳಿವೆ ಎಂದು ವೇದದಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿತವಾದಂತೆ ಕಂಡರೂ ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಅವು ಅವನಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ. ಅಂತಹ ವೇದವಾಕ್ಯಗಳ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಅರಿಯದೆ ಇರುವ ಅಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಆ ದೋಷಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿವೆ ಎಂದು ತೋರುತ್ತಿರಬಹುದು. ತಾತ್ಪರ್ಯಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಅವು ಇಲ್ಲವೆಂದು ಖಚಿತವಾಗಿವೆ’ ಎಂದು ಕೂಡಾ ಶ್ರುತಿಯು ಸಾರುತ್ತಿದೆ.

“ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿರುವ ಗುಣಗಳೂ

ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಂಡು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಜೊತೆ ಸೇರಿಕೊಂಡಿವೆ. 'ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಇವೆ' ಎಂದು ವೇದದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತವಾಗಿರದ ಗುಣಗಳೂ ಅವನಲ್ಲಿವೆ. ವೇದದಲ್ಲಿ 'ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಇವೆ' ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತೆ ಆಪಾತತಃ ತೋರುತ್ತಿದ್ದರೂ ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಅವನಲ್ಲಿ ಯಾವ ದೋಷಗಳೂ ಇಲ್ಲ" ಎಂದು ಗಾರುಡಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ವೇದವು ಸಾರುತ್ತಿದೆ ಎಂದಿಷ್ಟರಿಂದಲೇನೇ ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಗುಣಗಳನ್ನು ಕಣ್ಣುಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪುವುದಾದರೆ 'ಜನಿತೋತ ವಿಷ್ಣೋಃ' ಎಂಬಿತ್ಯಾದಿ ವೇದವಾಕ್ಯಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮೊದಲಾದ ದೋಷಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಅವನ್ನೂ ಒಪ್ಪೋಣ ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.

ದಹರಾಕಾಶದೊಳಗಿರುವ ಮಹಾಕಾಶ ಪರಬ್ರಹ್ಮ

ಭಾಷ್ಯ—‘ಕಿಂ ತದತ್ರ ವಿದ್ಯತೇ’ ಇತಿ ಪೃಷ್ಟತ್ವಾತ್ ಹೃದ್ಗತ ಆಕಾಶೋ ಹೃದಯ ಶಬ್ದೇನೋಚ್ಯತೇ | ಹೃದ್ಯಯನಾತ್ | ತಸ್ಮಿನ್ ಹೃದಯಾಖ್ಯ ಆಕಾಶೇ ಬ್ರಹ್ಮಾಖ್ಯ ಆಕಾಶೋ ವಿದ್ಯತೇ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಅನ್ಯಥಾ ಕಥಂ ಭೂತಾಕಾಶಸ್ಯ ದಹರಸ್ಯ ಬಹಿರಾಕಾಶಸಮತ್ವಂ? ‘ದಹರೋಽಸ್ಮಿನ್ನಂತರಾಕಾಶ’ ಇತಿ ಚ ಪೂರ್ವೋಕ್ತಾಕಾಶಸ್ಯ ದಹರತ್ವಮುಕ್ತಂ | ಉತ್ತರಸ್ಯ ತು ‘ಯಾವಾನ್ಲಾ ಅಯಮಾಕಾಶ’ ಇತ್ಯನಂತಪರಿಮಾಣತ್ವಂ | ಅತೋ ಬ್ರಹ್ಮಾಕಾಶ ವಿವೋತ್ತರಃ |

ಅನುವಾದ—‘ಬ್ರಹ್ಮನ ಪುರವೆನಿಸಿರುವ ಈ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಕಮಲಾ ಕಾರದ ಹೃದಯವೆಂಬ ಮನೆಯಿದೆಯೋ, ಆ ಮನೆಯೊಳಗೆ ಯಾವ ಭೂತಾಕಾಶ ವಿದೆಯೋ, ಆ ಭೂತಾಕಾಶದಲ್ಲಿರುವ, ಶ್ರವಣ ಮನನ ಧ್ಯಾನಗಳ ಮೂಲಕ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲೇಬೇಕಾದ ವಸ್ತು ಯಾವುದು?’ ಎಂದು ಶಿಷ್ಯರು ಕೇಳಿರುವ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರವಾಗಿ ಹೊರಟಿರುವ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ, ಅಂತಹ ಭೂತಾಕಾಶದಲ್ಲಿರುವ ವಸ್ತುವನ್ನೇ ಹೇಳಬೇಕು ವಿನಹ ಹೃದಯದಲ್ಲಿರುವ ವಸ್ತುವನ್ನಲ್ಲ. ಹಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಪ್ರಶ್ನೆ ಹಾಗೂ ಉತ್ತರಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಅಸಂಗತವೆನಿಸಿಯಾವು. ಆದುದರಿಂದ ‘ಅಂತರ್ಹೃದಯ ಆಕಾಶಃ’ ಎಂಬ ಉತ್ತರವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಹೃದಯಶಬ್ದದಿಂದ ಅಂತಃಕರಣದಲ್ಲಿರುವ ಭೂತಾಕಾಶವು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಿದೆ ಹೊರತು ಅಂತಃಕರಣವಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ. ಹೃದಿ ಆಯನಾತ್ ಹೃದಯಂ ಅಂತಃಕರಣದಲ್ಲಿ ಇರುವುದರಿಂದ ಹೃದಯವೆನಿಸಿದೆ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಾಗ ಹೃದಯಶಬ್ದವು ಅಂತಃಕರಣದ ಒಳಗಿರುವ ಭೂತಾಕಾಶಕ್ಕೆ ವಾಚಕವೂ ಆಗುವುದರಿಂದ ಆ ಹೃದಯಶಬ್ದದಿಂದ ಭೂತಾಕಾಶ

ವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲು ಯಾವ ಬಾಧಕವೂ ಇಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಅಂತರ್ಹೃದಯ ಆಕಾಶಃ ಎಂಬ ಉತ್ತರವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ 'ಅಂತಃಕರಣದ ಒಳಗಿರುವ ಭೂತಾಕಾಶದೊಳಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನೆಂಬ ಆಕಾಶವಿದೆ' ಎಂದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೊರತು ಹೃದಯ (ಅಂತಃಕರಣ)ದೊಳಗೆ ಭೂತಾಕಾಶವಿದೆ' ಎಂದಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಹೊರತಾಗಿ ಹೃದಯದ ಒಳಗೆ ಭೂತಾಕಾಶವಿದೆ. ಎಂದೇ ಅದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೆಂದು ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಹೃದಯದೊಳಗಿದೆ ಎಂದು ಮೊದಲೇ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಆ ಭೂತಾಕಾಶವು 'ದಹರೋಽಸ್ತಿನಂತರಾ-ಕಾಶಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಅಣುಪರಿಮಾಣವುಳ್ಳದ್ದಾದುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಮಹತ್ ಪರಿಮಾಣವುಳ್ಳ ಬಾಹ್ಯಾಕಾಶದ ಸಮಾನತೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು ಹೇಗೆ ತಾನೇ ಸರಿಹೊಂದಿತು? ಅಂತರ್ಹೃದಯ ಆಕಾಶಃ ಎಂದು ಉತ್ತರವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಆಕಾಶವು ಯಾವಾನ್ವಾ ಅಯಮಾಕಾಶಃ ತಾವಾನೇಷಃ ಎಂಬ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮಹತ್ ಪರಿಮಾಣವುಳ್ಳ ಬಾಹ್ಯಾಕಾಶದಂತೆ ಅನಂತಪರಿಮಾಣವುಳ್ಳದ್ದೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಿದೆ ಯಷ್ಟೇ? ಆದುದರಿಂದ ಅಂತರ್ಹೃದಯ ಆಕಾಶಃ ಎಂಬ ಉತ್ತರವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಆಕಾಶವು ಭೂತಾಕಾಶವಾಗಿರದೆ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗಿರುವನು ಎಂದು ಅಂಗೀಕರಿಸದೆ ಬೇರೆ ಗತಿಯೇ ಇಲ್ಲ.

ಭಾಷ್ಯ—ಪೂರ್ವೋಕ್ತಾಕಾಶಸ್ಯಾಭೂತಾಕಾಶತ್ವೇ 'ತಸ್ಮಿನ್ ಯದಂತಃ ತದನ್ವೇಷ್ಟ್ಯಂ ತದ್ವಾವ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಿತವ್ಯಂ' 'ತತ್ರಾಪಿ ದಹರಂ ಗಗನಂ ವಿಶೋಕಃ ತಸ್ಮಿನ್ ಯದಂತಃ ತದುಪಾಸಿತವ್ಯಂ' 'ಸಹಸ್ರಶೀರ್ಷಂ ದೇವಂ' ಇತ್ಯಾದಿ ಕಥಂ ಯುಜ್ಯತೇ | ನಹಿ ಭಗವದಂತಸ್ಥಿಸಮೇವಾನ್ಯತ್ ಕಿಂಚಿತ್ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಿತವ್ಯಂ | 'ತದ್ವಾವ' ಇತ್ಯವಧಾರಣಾಚ್ಚ |

ಅನುವಾದ—'ಒಂದೇ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಎರಡು ಆಕಾಶ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅರ್ಥ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೊದಲು ಹೇಳಿದ ದಹರಾಕಾಶವೂ ಭೂತಾಕಾಶವಲ್ಲ. ಪರಬ್ರಹ್ಮನೇ. ಅಚಿಂತ್ಯಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಮಹತ್ತಾದ ಬ್ರಹ್ಮನೂ ಸಣ್ಣ ಆಕಾಶವೆನಿಸಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಎರಡೂ ಆಕಾಶಗಳೂ ಪರಬ್ರಹ್ಮ' ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ, 'ಆ ಆಕಾಶದೊಳಗೆ ಯಾವುದಿದೆಯೋ ಅದರ ಅನ್ವೇಷಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು', 'ಹೃದಯಕಮಲದಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಆಕಾಶವಿದೆ. ಅದರೊಳಗಿರುವ ಶೋಕರಹಿತವಾದ ವಸ್ತು ಏನಿದೆಯೋ ಅದನ್ನು ಆರಾಧಿಸಬೇಕು' 'ಆ ದೇವನು ಸಾವಿರ ತಲೆಗಳುಳ್ಳವನು' ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ, ಆಕಾಶದ ಒಳಗಿರುವ ವಸ್ತುವೇ ಜ್ಞೇಯ, ಆರಾಧ್ಯ ಎನ್ನುವುದು ಹೇಗೆ ಯುಕ್ತವಾದೀತು? ಆಕಾಶವನ್ನು ಪರಬ್ರಹ್ಮನೆಂದಿಟ್ಟುಕೊಂಡಲ್ಲಿ ಪರಬ್ರಹ್ಮನೊಳಗೆ ಇರುವ ಬೇರೆ ಯಾವುದೋ

ಒಂದು ಆರಾಧ್ಯವೆನಿಸಲಾರದಷ್ಟೆ? 'ತದ್ವಾವ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಿತವ್ಯಂ', ಆಕಾಶದೊಳ ಗಿರುವ ವಸ್ತುವೇ ಜ್ಞೇಯ. ಬೇರೆ ವಸ್ತುವು ಜ್ಞೇಯವಲ್ಲ ಎಂದೂ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಭಗವಂತನು ಜ್ಞೇಯನೆಂಬುದು ಸರ್ವಸಮ್ಮತವಾಗಿರುವಾಗ ಭಗವಂತನೊಳ ಗಿರುವ ಬೇರೆ ಯಾವುದನ್ನೋ ಆರಾಧಿಸಬೇಕು. ಭಗವಂತನನ್ನಲ್ಲ ಎನ್ನುವುದು ಸಮಂಜಸವಾಗದು. ಆದ್ದರಿಂದ ದಹರಾಕಾಶವನ್ನು ಭೂತಾಕಾಶವೆಂದಿಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಆಗ ಅದರೊಳಗಿರುವ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಆರಾಧಿಸಬೇಕೆನ್ನುವುದು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಭಾಷ್ಯ—ಉತ್ತರಸ್ಯಾಪರಬ್ರಹ್ಮತೇ ಚ ಸರ್ವಾಧಾರತ್ವಂ 'ನಾಸ್ಯ ಜರಯೈತತ್ ಜೀರ್ಯತಿ, ನ ವಧೇನಾಸ್ಯ ಹನ್ಯತೇ, ಏತತ್ ಸತ್ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮಪುರಂ, ಅಸ್ಮಿನ್ ಕಾಮಾಃ ಸಮಾಹಿತಾಃ ಏಷ ಆತ್ಮಾಪಹತಪಾಪ್ಮಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ನ ಯುಜ್ಯತೇ |

ಅನುವಾದ—'ದಹರೋಽಸ್ಮಿನ್ನಂತರಾಕಾಶ' ಎಂದು ಮೊದಲು ಹೇಳಿರುವ ಆಕಾಶ ಶಬ್ದವು ಭೂತಾಕಾಶವನ್ನುವುದಾದರೆ 'ಏಷೋಽಂತರ್ಹೃದಯ ಆಕಾಶಃ' ಎಂದು ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ ಆಕಾಶವೂ ಭೂತಾಕಾಶವೇ ಆಗಲಿ, ಪರಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲ ಎಂದು ಆಕ್ಷೇಪಿಸುವುದೂ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಈ ಆಕಾಶವೂ ಭೂತಾಕಾಶವಾದರೆ 'ಉಭೇ ಅಸ್ಮಿನ್ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವೀ ಉಭಾವಗ್ನಿಶ್ಚ ವಾಯುಶ್ಚ ಸೂರ್ಯಾಚಂದ್ರಮಸಾವುಭೌ ವಿದ್ಯುನ್ನಕ್ಷತ್ರಾಣಿ' ಎಂದು ಹೇಳಿರುವ ಸರ್ವಾಧಾರತ್ವವೂ, 'ನಾಸ್ಯ ಜರಯೈತತ್ ಜೀರ್ಯತಿ' ಎಂದಿರುವ ಅಜರತ್ವವೂ, 'ನ ವಧೇನಾಸ್ಯ ಹನ್ಯತೇ' ಎಂದಿರುವ ನಾಶರಾಹಿತವೂ, 'ಏತತ್ ಸತ್ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮಪುರಂ, ಅಸ್ಮಿನ್ ಕಾಮಾಃ ಸಮಾಹಿತಾಃ' ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ನಿತ್ಯತ್ವ ಪೂರ್ಣಕಾಮತ್ವಗಳೂ, 'ಏಷ ಆತ್ಮಾಪಹತಪಾಪ್ಮಾ' ಎಂದು ನಿರೂಪಿತವಾದ ಪಾಪರಾಹಿತವೂ ಸರಿಹೊಂದ ಲಾರದು ಇವೆಲ್ಲವೂ ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ಅಸಾಧಾರಣ ಮಹಿಮೆಗಳು.

ವಿವರಣೆ—'ಒಂದೇ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಎರಡು ಆಕಾಶಶಬ್ದಗಳೂ ಪರಬ್ರಹ್ಮವಾಚಕವೆಂದಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳೋಣ. 'ಅಸ್ಮಿನ್ ದ್ಯಾವಾ ಪೃಥಿವೀ' ಎಂದು ಆಕಾಶ ನಾಮಕ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ದ್ಯಾವಾ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿ ವಸ್ತುಗಳೇ ಜಿಜ್ಞಾಸ್ಯವಾಗಿ ನಿರೂಪಿತ ವಾಗಿವೆ. ಮಹತ್ವಾದ ಜಿಜ್ಞಾಸ್ಯವಸ್ತುಗಳು, ಅಲ್ಪನಾದ ಆಕಾಶನಾಮಕ ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ಒಳಗಿರಲು ಹೇಗೆ ಶಕ್ಯ? ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪವು ಉಂಟಾಗದಿರಲೆಂದು ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಈ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ 'ಯಾವಾನ್ದ್ವಾ ಅಯಮಾಕಾಶಃ ತಾವಾನೇಷಃ' ಎಂದು ಬಾಹ್ಯಾಕಾಶದ ಸಮಾನತೆಯನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ ಹೊರತು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಆಕಾಶದ

ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಹೇಳುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದಲ್ಲ. ಈಗ “ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಗಳೇ ಜಿಜ್ಞಾಸ್ಯವಾದರೆ, ಅವನಷ್ಟೇ ಹೇಳದೆ ‘ಯಾವಾನ್ವಾ ಅಯಮಾಕಾಶಃ ತಾವಾನೇಷಃ’ ಎಂಬ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಆಕಾಶದ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದು ವೃಥಾ ಅಸಂಗತ” ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೂ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಶಂಕೆಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಸಮಾಧಾನ ನೀಡಲಾಗಿದೆ.

ಪರಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಪಂಚವು ಜಿಜ್ಞಾಸೆಗೆ ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲ

ಭಾಷ್ಯ—‘ಕಿಂ ತದತ್ರ ವಿದ್ಯತೇ ಯದನ್ವೇಷ್ಟವ್ಯಂ ಯದ್ವಾವ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಿತವ್ಯಂ’ ಇತ್ಯಸ್ಯ ‘ಯ ಏಷೋಽಂತರ್ಹೃದಯ ಆಕಾಶಃ’ ಇತ್ಯೇವ ಪರಿಹಾರಃ | ನ ತು ‘ಉಭೇ ಅಸ್ಮಿನ್ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವೀ’ ಇತ್ಯಾದಿ | ತತ್ತು ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಿತವ್ಯತ್ವೇ ಹೇತುತ್ವೇನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಕಥನಮೇವ | ನಹಿ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವ್ಯಾದೇರೇವ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸ್ಯತ್ವಂ | ‘ತಮೇವೈಕಂ ಜಾನಥ ಆತ್ಮಾನಮನ್ಯಾ ವಾಚೋ ವಿಮುಂಚಥ’ ಇತಿ ಹಿ ಶ್ರುತಿಃ |

ಅನುವಾದ—ಹೃದಯದೊಳಗಿರುವ ಈ ಅಲ್ಪಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಶ್ರವಣ ಮನನ ಧ್ಯಾನಗಳ ಮೂಲಕ ಹುಡುಕಬೇಕಾದ ವಸ್ತು ಏನಿದೆ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ‘ಹೃತ್ಕಮಲದೊಳಗಿನ ಆಕಾಶದೊಳಗಿರುವ ಈ ಆಕಾಶನಾಮಕ ಪರಬ್ರಹ್ಮನು’ ಎಂಬುದೇ ಉತ್ತರ ಹೊರತು ‘ಇಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಿಧ ಸ್ವರ್ಗ ಭೂಮಿಗಳ ಅಭಿಮಾನಿಗಳು’ ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಅಲ್ಲ. ಅದು ಆಕಾಶನಾಮಕ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಯಾಕೆ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಲೇಬೇಕು, ಅವನಲ್ಲಿ ಅಂತಹ ಮಹತ್ವವೇನು ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರವಾಗಿ, ಸ್ವರ್ಗ ಭೂಮಿ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯ ನೀಡುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ನಿರೂಪಣೆ ಮಾತ್ರವೇ ಆಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಸ್ವರ್ಗ ಭೂಮಿ ಮುಂತಾದವುಗಳೇ ಶ್ರವಣ ಮನನಾದಿ ಯೋಗ್ಯವೆನ್ನಲಾಗದು. ‘ನೀವು ಆ ಪರಮಾತ್ಮನೊಬ್ಬನನ್ನೇ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಿ. ಇತರ ಪ್ರಪಂಚದ ಜಿಜ್ಞಾಸೆ ಬಿಟ್ಟು ಬಿಡಿ’ ಎನ್ನುತ್ತಿದೆ, ಶ್ರುತಿ.

ಮುಕ್ತ ಅಮುಕ್ತ ದೇವತೆಗಳಿಗಲ್ಲಾ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಆಶ್ರಯ

ಭಾಷ್ಯ—‘ಉಭೇ ಅಸ್ಮಿನ್ ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವೀ’ ಇತ್ಯಾದ್ಯುಭಯಶಬ್ದೋ ಮುಕ್ತಾಮುಕ್ತರಾಶಿವ್ಯಪೇಕ್ಷಯಾ | ‘ಯಚ್ಚಾಸ್ಮೈಹಾಸ್ತಿ ಯಚ್ಚ ನಾಸ್ತಿ’ ಇತಿ ವಾಕ್ಯಶೇಷಾತ್ | ‘ಅಸ್ಯ’ ಇತಿ ಸಂಸಾರಿಣಃ | ನ ಹಿ ಸಂಸಾರಿಣೋ ಮುಕ್ತಾ ಉಪಕಾರಕಾಃ | ಯದಸ್ಯ ನೋಪಕಾರಕಂ ತತ್ ತಸ್ಯ ನಾಸ್ತೀತ್ಯುಚ್ಯತೇಽನ್ಯಸ್ಯ ಸತ್ವೇಽಪಿ | ಯಥಾ ವಿತ್ತಾದಿ |

ಅನುವಾದ—‘ಎರಡು ಬಗೆಯ ಸ್ವರ್ಗ ಭೂಮಿಗಳು ಈ ಪರಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿವೆ’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬಗೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದುದು ಮುಕ್ತ ಅಮುಕ್ತ ಎಂದು ಎರಡು ಬಗೆಯ ಅಭಿಮಾನದೇವತೆಗಳೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ವಾಕ್ಯದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ‘ಯಾವುದು ಇವನ ಪಾಲಿಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಇದೆಯೋ ಯಾವುದು ಇಲ್ಲವೋ’ ಎಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ‘ಇವನ’ ಎಂದರೆ ‘ಸಂಸಾರಿಜೀವನ ಪಾಲಿಗೆ’ ಎಂದರ್ಥ. ಸಂಸಾರಿ ಜೀವನಿಗೆ ಮುಕ್ತರು ಉಪಕಾರಕರಲ್ಲ. ಯಾವುದು ಅವನಿಗೆ ಉಪಕಾರಕವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅದು ಅವನ ಪಾಲಿಗೆ ಇಲ್ಲವೆಂದೆ ಹೇಳುವುದುಂಟು. ಇದ್ದೂ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಬಾರದಿರುವ ಹಣ ಮುಂತಾದವುಗಳಂತೆ.

ಅನಿತ್ಯವಾದ ಹೃದಯದೊಳಗಿದ್ದರೂ ಪರಮಾತ್ಮ ನಿತ್ಯ

ಉಪನಿಷತ್—ತಂ ಚೇತ್ ಬ್ರೂಯುಃ ‘ಅಸ್ಮಿನ್ ಚೇದಿದಂ ಬ್ರಹ್ಮಪುರೇ ಸರ್ವಂ ಸಮಾಹಿತಂ ಸರ್ವಾಣಿ ಚ ಭೂತಾನಿ ಸರ್ವೇ ಚ ಕಾಮಾಃ ಯದೈತತ್ ಜರಾಸವಾಪ್ನೋತಿ ಪ್ರಧ್ವಂಸತೇ ವಾ ಕಿಂ ತತೋಽತಿಶಿಷ್ಟತೇ’ ಇತಿ | ಸ ಬ್ರೂಯಾತ್ ‘ನಾಸ್ಯ ಜರಯೈತತ್ ಜೀರ್ಯತಿ | ನ ವಧೇನಾಸ್ಯ ಹನ್ಯತೇ | ಏತತ್ ಸತ್ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮಪುರಂ | ಅಸ್ಮಿನ್ ಕಾಮಾಃ ಸಮಾಹಿತಾಃ | ಏಷ ಆತ್ಮಾಪಹತಪಾಪಾ ವಿಜರೋ ವಿಮೃತ್ಯುರ್ವಿಶೋಕೋಽ- ವಿಜಿಘತ್ಸೋಽಪಿಪಾಸಃ ಸತ್ಯಕಾಮಃ ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪೋ ಯಥಾ ಹೈವೇಹ ಪ್ರಜಾಃ ಅನ್ವಾವಿಶಂತಿ ಯಥಾನುಶಾಸನಂ ಯಂ ಯಮಂತಮಭಿಕಾಮಾ ಭವಂತಿ ಯಂ ಜನಪದಂ ಯಂ ಕ್ಷೇತ್ರಭಾಗಂ ತಂ ತಮೇವೋಪಜೀವಂತಿ ||

ಅನುವಾದ—ಆ ಗುರುಗಳನ್ನು ಶಿಷ್ಯರು ‘ಬ್ರಹ್ಮನ ಪುರವೆನಿಸಿರುವ ಶರೀರದಲ್ಲಿರುವ ಪರಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವೂ ಇದೆ. ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ಇವೆ ಮತ್ತು ಅವನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಕಾಮನೆಗಳು ಪೂರೈಸಿವೆ ಎಂದಾದರೆ, ಈ ಶರೀರವನ್ನು ಮುದಿತನವು ಆವರಿಸಿದಾಗ ಅಥವಾ ಶರೀರ ನಾಶವಾದಾಗ ಆ ಶರೀರದೊಳಗೆ ಯಾವುದು ತಾನೇ ಉಳಿದೀತು?’ ಎಂದು ಕೇಳಿದರೆ ಗುರುಗಳು ಹೇಳಬೇಕು ‘ಈ ಶರೀರದ ಮುದಿತನದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಮುದಿತನವೂ ಉಂಟಾಗದು, ಶರೀರದ ನಾಶದಿಂದ ನಾಶವೂ ಸಂಭವಿಸದು. ಈ ಪರಬ್ರಹ್ಮನು ಪಾಪಲೇಪರಹಿತನೂ, ಮುದಿತನವಿಲ್ಲದವನೂ, ಮರಣದೂರನೂ, ಶೋಕವಿಲ್ಲದವನೂ ಹಸಿವೆ, ತೃಷೆಗಳ ಪೀಡೆ ಇಲ್ಲದವನೂ, ಅಮೋಘ ಇಚ್ಛೆಉಳ್ಳವನೂ ಅಮೋಘ ಸಂಕಲ್ಪ ಉಳ್ಳವನೂ ಆಗಿರುವನು. ಸಾಯುಜ್ಯಮುಕ್ತರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಯೋಗ್ಯತೆಗೆ ಅನುಸಾರ ಅಂದರೆ ತಾರತಮ್ಯಯುಕ್ತರಾಗಿಯೇ, ಪರಮಾತ್ಮನ ಆಜ್ಞಾನುಸಾರ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು

ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಾರೆ. ಯಾವ ಯಾವ ದೇಶವನ್ನು ಯಾವ ಯಾವ ರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನು, ಯಾವ ಯಾವ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಮುಕ್ತರು ಹೊಂದಲು ಇಚ್ಛಿಸುವರೋ ಅವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಪರಮಾತ್ಮನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಹೊರತು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಅಲ್ಲ.

ಭಾಷ್ಯ—ಯಥಾಯೋಗ್ಯಮೇವೈನಂ ಭಗವಂತಂ ಪ್ರಜಾ ಮುಕ್ತಾ ಅನ್ವಾವಿಶಂತಿ ತಚ್ಛಾಸನಾನುಸಾರೇಣ | ಯಂ ಯಂ ಕಾಮಂ ಕಾಮಯತೇ ತಂ ತಮಾಸ್ತಾದೇವೋಪಜೀವಂತಿ |

ಅನುವಾದ—‘ಯಥಾ ಹೈವ ಪ್ರಜಾಃ ಅನ್ವಾವಿಶಂತಿ ಯಥಾನುಶಾಸನಂ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಎರಡು ಯಥಾಶಬ್ದಗಳು ಉಪಮಾರ್ಥಕಗಳಾಗಿರದೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿವೆ. ಮುಕ್ತರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ಮೀರದೆ ತಾರತಮ್ಯದಿಂದಲೇ ಈ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಅವನ ಆಜ್ಞಾನುಸಾರವಾಗಿ ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಾರೆ ಹೊರತು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಅಲ್ಲ ಎಂದು ಅರ್ಥ. ಯಂ ಯಮಂತಮಭಿಕಾಮಾ ಭವಂತಿ ಯಂ ಜನಪದಂ ಯಂ ಕ್ಷೇತ್ರಭಾಗಂ ತಂ ತಮೇವೋಪಜೀವಂತಿ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೂ ‘ಯಥಾನುಶಾಸನಂ’ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಅನ್ವಯಿಸಬೇಕು. ಆಗ ಮುಕ್ತರ ಎಲ್ಲಾ ಬಯಕೆಗಳೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ಆಜ್ಞಾನುಸಾರವಾಗಿ ಅವನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದಲೇ ಈಡೇರುತ್ತವೆ ಹೊರತು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಅಲ್ಲ’ ಎಂದು ಈ ವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಉಪನಿಷತ್—ತತ್ ಯಥೇಹ ಕರ್ಮಜಿತೋ ಲೋಕಃ ಕ್ಷೀಯತೇ ಏವಮೇವಾಮುತ್ರ ಪುಣ್ಯಜಿತೋ ಲೋಕಃ ಕ್ಷೀಯತೇ ತದ್ಯ ಇಹಾತ್ಮಾನಮನನುವಿದ್ಯ ಪ್ರಜಂತ್ಯೇತಾನ್ ಚ ಸತ್ಯಾನ್ ಕಾಮಾನ್ | ತೇಷಾಂ ಸರ್ವೇಷು ಲೋಕೇಷ್ವಕಾಮಚಾರೋ ಭವತಿ | ಅಥ ಯ ಇಹಾತ್ಮಾನಮನುವಿದ್ಯ ಪ್ರಜಂತ್ಯೇತಾನ್ ಚ ಸತ್ಯಾನ್ ಕಾಮಾನ್ ತೇಷಾಂ ಸರ್ವೇಷು ಲೋಕೇಷು ಕಾಮಚಾರೋ ಭವತಿ || ೧ || ಖಂಡ ೧ ||

ಅನುವಾದ—ಹೇಗೆ ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮದಿಂದ ಸಂಪಾದಿಸಿದ ದೇಹ ಮನೆ ಮೊದಲಾದ ಐಶ್ವರ್ಯಗಳು ನಾಶವಾಗುತ್ತವೋ ಹಾಗೆಯೇ, ಯಾರು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೂ ಅವನ ಸತ್ಯಕಾಮತ್ವಾದಿ ಮಹಿಮೆಗಳನ್ನೂ ತಿಳಿಯದೆ ಕರ್ಮಾಚರಣೆ ಮಾಡುವರೋ ಅವನು ಹೊಂದುವ ಸ್ವರ್ಗಾದಿ ಫಲಗಳೂ ಪುಣ್ಯಕ್ಷಯವಾದಾಗ ನಾಶಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಅವರಿಗೆ ಎಲ್ಲಾ ಲೋಕಗಳಲ್ಲೂ ಇಚ್ಛಾನುಸಾರವಾಗಿ ಸಂಚರಿಸುವ ಭಾಗ್ಯವು ಕೈಗೊಡದು. ಆದರೆ ಯಾರು ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ

ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೂ, ಅವನ ಸತ್ಯಕಾಮತ್ವಾದಿ ಮಹಿಮೆಗಳನ್ನೂ ಅರಿತು ಪುಣ್ಯವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುತ್ತಾರೋ ಅವರ ಆ ಪುಣ್ಯದಿಂದ ಲಭ್ಯವಾದ ಮೋಕ್ಷರೂಪ ಫಲವು ಎಂದೂ ನಾಶವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಅವರಿಗೆ ಇಚ್ಛಾನುಸಾರವಾಗಿ ಎಲ್ಲಾ ಲೋಕಗಳಲ್ಲೂ ಸಂಚರಿಸುವ ಭಾಗ್ಯ ದೊರಕುತ್ತದೆ ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ವಿವರಣೆ—ವೇದೇಶತೀರ್ಥರ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಪಾಠವನ್ನು ‘ಕ್ವಾಚಿತ್ಕ’ವೆಂದೆನ್ನುತ್ತ ಇನ್ನೊಂದು ಪಾಠವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.

‘ತದ್ಯ ಇಹಾತ್ಮಾನಮನುವಿದ್ಯ ವ್ರಜಂತಿ, ಏತಾಂಶ್ಚ ಸತ್ಯಾನ್ ಕಾಮಾನ್ ತೇಷಾಂ ಸರ್ವೇಷು ಲೋಕೇಷು ಕಾಮಚಾರೋ ಭವತಿ| ಅಥ ಯ ಇಹಾತ್ಮಾನಮನುವಿದ್ಯ ವ್ರಜಂತಿ ಏತಾಂಶ್ಚ ಸತ್ಯಾನ್ ಕಾಮಾನ್ ತೇಷಾಂ ಸರ್ವೇಷು ಲೋಕೇಷು ಅಕಾಮಚಾರೋ ಭವತಿ’ ಈ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಾನುವಾದ ಹೀಗೆ ಮಾಡಬೇಕು—

‘ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನರಿಯದವರಿಗೆ ನಶ್ವರಫಲವೇ ದೊರಕುವುದರಿಂದ ಯಾರು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೂ ಅವನ ಸತ್ಯಕಾಮತ್ವಾದಿ ಮಹಿಮೆಗಳನ್ನೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದು ಕರ್ಮಾಚರಣೆ ಮಾಡುವರೋ ಅವರಿಗೆ ಎಲ್ಲ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ವೇಚ್ಛಾನುಸಾರ ವಿಹರಿಸುವ ಅವಕಾಶ ಲಭಿಸುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಅವರೂ ಸತ್ಯಕಾಮರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಯಾರು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೂ ಅವರ ಸತ್ಯಕಾಮತ್ವಾದಿಗಳನ್ನೂ ಅರಿಯದೆ ಕರ್ಮಾಚರಣೆ ಮಾಡುವರೋ ಅವರಿಗೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ವೇಚ್ಛಾನುಸಾರ ವಿಹರಿಸುವ ಅವಕಾಶ ಸಿಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಭಾಷ್ಯ—ತದವಿದುಷಾಂ ಪುಣ್ಯಾನ್ ಕ್ಷಯಿಷ್ಣುಫಲಾನ್ಯೇವ ಭವಂತಿ | ‘ಏತಾಂಶ್ಚ ಸತ್ಯಾನ್ ಕಾಮಾನ್’ ಭಗವದೀಯಾನ್ |

ಅನುವಾದ—‘ತತ್ ಯಥೇಹ ಕರ್ಮಜಿತೋ ಲೋಕಃ ಕ್ಷೀಯತೇ ಏವಮೇವ ಅಮುತ್ರ ಪುಣ್ಯಜಿತೋ ಲೋಕಃ ಕ್ಷೀಯತೇ’ ಎಂಬ ಮಂತ್ರ ಮುಕ್ತಪರವಲ್ಲ. ಭಗವತ್ಪರ, ಭಗವಂತನನ್ನರಿಯದವರ ಪುಣ್ಯಕರ್ಮಗಳು ನಶ್ವರಫಲಗಳನ್ನೇ ಕೊಡಬಲ್ಲವು ಎಂದರ್ಥ. ‘ಏತಾಂಶ್ಚ ಸತ್ಯಾನ್ ಕಾಮಾನ್’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಕಾಮನೆಗಳೂ ಮುಕ್ತರ ಕಾಮನೆಗಳಲ್ಲ. ಭಗವಂತನ ಸತ್ಯಕಾಮತ್ವಾದಿ ಮಹಿಮೆಗಳು, ಅವುಗಳನ್ನರಿಯುವುದರಿಂದಲೇ ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ ಫಲ ಲಭ್ಯವಾದೀತು. ಮುಕ್ತರ ಕಾಮನೆಗಳನ್ನರಿಯುವುದರಿಂದ ಅಲ್ಲ.

ಭಾಷ್ಯ—ಬೃಹತ್ತಾತ್ ಪೂರ್ಣಕಾಮತ್ತಾತ್ ವಿಷ್ಣುರ್ಬ್ರಹ್ಮಪುರಾಭಿಧಃ |
 ತಸ್ಮಿನ್ ತಸ್ಯ ಪುರಂ ದೇಹಃ ತಸ್ಮಿನ್ ಹೃದಯಮಾಸ್ಥಿತಂ |
 ಹೃದಯಾಕಾಶಗೋ ವಿಷ್ಣುಃ ತಸ್ಮಿನ್ ಸರ್ವಮಿದಂ ಸ್ಥಿತಂ |
 ಸ ಸತ್ಯಕಾಮೋ ಭಗವಾನ್ ಯದಿಷ್ಟಂ ತಸ್ಯ ತತ್ ಭವೇತ್ |
 ತಸ್ಮಿನ್ ಸಮಾಹಿತಾಃ ಕಾಮಾಃ ಸತ್ಯಾಃ ಪುಂಸಾಮಪಿ ಧ್ರುವಂ |
 ತಸ್ಯೈವ ಹ್ಯನುಸಾರೇಣ ಸತ್ಯತ್ವಂ ನಾನ್ಯಥಾ ಕ್ವಚಿತ್ | || ಖಂಡ ೧ ||

ಅನುವಾದ—ವಿಷ್ಣು ಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನಾದುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮ, ಪೂರ್ಣಕಾಮ ನಾದುದರಿಂದ ಪುರ. ಹೀಗೆ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಪುರ ಎಂದು ಹೆಸರಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಬ್ರಹ್ಮನ ಆವಾಸಸ್ಥಾನ ಈ ದೇಹವಾದ್ದರಿಂದ ದೇಹವೂ ಬ್ರಹ್ಮಪುರವೆನಿಸಿದೆ. ಶರೀರದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಯಾದ ಈ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಹೃದಯವು ಆಶ್ರಿತವಾಗಿದೆ. ಆ ಹೃದಯದೊಳಗೆ ಇರುವ ಸಣ್ಣ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತನಾದ ವಿಷ್ಣುವಿರುವನು. ಅವನಲ್ಲಿ ದ್ಯಾವಾ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತೂ ಇದೆ. ಅವನು ಬಯಸುವುದೆಲ್ಲ ಅವನಿಗೆ ಕೈಗೊಡುವುದರಿಂದ ಸತ್ಯಕಾಮನೆನಿಸಿರುವನು. ಸತ್ಯಕಾಮನಾದುದ ರಿಂದಲೇ ಅವನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಕಾಮನೆಗಳೂ ಆಶ್ರಿತವಾಗಿವೆ. ಮುಕ್ತರಾದ ಜೀವರ ಕಾಮನೆಗಳೂ ಸತ್ಯವೆ. ಆದರೆ ಅವು ಪರಮಾತ್ಮನ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನನುಸರಿಸಿಯೇ ಸಫಲವೆನಿಸುವುವು ಹೊರತು ಮುಕ್ತನಿಗೆ ಆ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಮುಕ್ತರಿಗೆ ಬಯಸಿದ್ದೆಲ್ಲಾ ಸುಲಭವಾಗಿ ಲಭ್ಯ

ಉಪನಿಷತ್—ಸ ಯದಿ ಪಿತೃಲೋಕಕಾಮೋ ಭವತಿ ಸಂಕಲ್ಪಾದೇವಾಸ್ಯ ಪಿತರಃ ಸಮುತ್ಪಿಷ್ಠಂತಿ | ತೇನ ಪಿತೃಲೋಕೇನ ಸಂಪನ್ನೋ ಮಹೀಯತೇ | ಅಥ ಯದಿ ಮಾತೃಲೋಕಕಾಮೋ ಭವತಿ ಸಂಕಲ್ಪಾದೇವಾಸ್ಯ ಮಾತರಃ ಸಮುತ್ಪಿಷ್ಠಂತಿ | ತೇನ ಮಾತೃಲೋಕೇನ ಸಂಪನ್ನೋ ಮಹೀಯತೇ | ಅಥ ಯದಿ ಭ್ರಾತೃಲೋಕಕಾಮೋ ಭವತಿ ಸಂಕಲ್ಪಾದೇವಾಸ್ಯ ಭ್ರಾತರಃ ಸಮುತ್ಪಿಷ್ಠಂತಿ ತೇನ ಭ್ರಾತೃಲೋಕೇನ ಸಂಪನ್ನೋ ಮಹೀಯತೇ | ಅಥ ಯದಿ ಸ್ವಸೃಲೋಕಕಾಮೋ ಭವತಿ ಸಂಕಲ್ಪಾದೇವಾಸ್ಯ ಸ್ವಸಾರಃ ಸಮುತ್ಪಿಷ್ಠಂತಿ | ತೇನ ಸ್ವಸೃಲೋಕೇನ ಸಂಪನ್ನೋ ಮಹೀಯತೇ | ಅಥ ಯದಿ ಸಖಿಲೋಕಕಾಮೋ ಭವತಿ ಸಂಕಲ್ಪಾದೇವಾಸ್ಯ ಸಖಾಯಃ ಸಮುತ್ಪಿಷ್ಠಂತಿ | ತೇನ ಸಖಿಲೋಕೇನ ಸಂಪನ್ನೋ ಮಹೀಯತೇ |

ಅನುವಾದ—ಆ ಮುಕ್ತನು ತನ್ನ ಚರಮಜನ್ಮವಿತ್ತ ತಂದೆ ವಿಷ್ಣುಲೋಕ

ಹೊಂದಲಿ. ಅವನ ಆ ಲೋಕವೇ ನನ್ನದು ಆಗಿರಲೆಂದು ಬಯಸಿದರೆ ಆಗ ಅವನ ಇಚ್ಛಾ ಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ಅವನ ತಂದೆ ಮುಕ್ತನಾಗಿ ಅವನ ಎದುರಿನಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತಾನೆ. ತಂದೆಯ ದರ್ಶನದಿಂದ ಯುಕ್ತನಾದ ಆ ಮುಕ್ತನು ಇತರ ಮುಕ್ತರಿಂದ ಗೌರವಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಆ ಮುಕ್ತನು ತನ್ನ ಚರಮಜನ್ಮದ ಮಾತೆಯನ್ನು ತನ್ನ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ನೋಡಲು ಬಯಸಿದನೆಂದರೆ ಆಗ ಅವನ ಇಚ್ಛಾಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ಅವನ ಮಾತೆಯರು ಮುಕ್ತರಾಗಿ ತನ್ನ ಮುಂದೆ ಸನ್ನಿಹಿತರಾಗಿರುವರು. ತನ್ನ ಮಾತೆಯರ ದರ್ಶನದಿಂದ ಯುಕ್ತನಾದ ಆ ಮುಕ್ತನು ಇತರ ಮುಕ್ತರಿಂದ ಆದರಿಸಲ್ಪಡುವನು. ಅವನು ತನ್ನ ಚರಮಜನ್ಮದ ಸಹೋದರರನ್ನು ತನ್ನ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ನೋಡಲು ಇಚ್ಛಿಸಿದರೆ ಆಗ ಅವನ ಇಚ್ಛಾಮಾತ್ರದಿಂದ ಆ ಸಹೋದರರು ಮುಕ್ತರಾಗಿ ಬಂದು ಮುಂದೆ ಸನ್ನಿಹಿತರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಅವನು ತನ್ನ ಚರಮಜನ್ಮದ ಸಹೋದರಿಯರನ್ನು ತನ್ನ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ನೋಡಲು ಬಯಸಿದರೆ ಅವನ ಇಚ್ಛಾಮಾತ್ರದಿಂದ ಸಹೋದರಿಯರು ಮುಕ್ತರಾಗಿ ಬಂದು ಮುಂದೆ ಸನ್ನಿಹಿತರಾಗುವರು. ಸಹೋದರಿಯರ ದರ್ಶನದಿಂದ ಕೃತ ಕೃತ್ಯನಾದ ಅವನನ್ನು ಇತರ ಮುಕ್ತರು ಆದರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆ ಮುಕ್ತನು ತನ್ನ ಚರಮಜನ್ಮದ ಸ್ನೇಹಿತರನ್ನು ತನ್ನ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ನೋಡಲು ಬಯಸಿದನೆಂದರೆ ಅವನ ಇಚ್ಛಾಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ಅವನ ಸ್ನೇಹಿತರು ಮುಕ್ತರಾಗಿ ಬಂದು ಮುಂದೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷರಾಗುವರು. ಸ್ನೇಹಿತರ ದರ್ಶನದಿಂದ ತೃಪ್ತನಾದ ಆ ಮುಕ್ತನನ್ನು ಇತರ ಮುಕ್ತರು ಆದರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಉಪನಿಷತ್—ಅಥ ಯದಿ ಗಂಧಮಾಲ್ಯಲೋಕಕಾಮೋ ಭವತಿ
 ಸಂಕಲ್ಪಾದೇವಾಸ್ಯ ಗಂಧಮಾಲ್ಯೇ ಸಮುತ್ತಿಷ್ಠತಃ । ತೇನ
 ಗಂಧಮಾಲ್ಯಲೋಕೇನ ಸಂಪನ್ನೋ ಮಹೀಯತೇ । ಅಥ
 ಯದ್ಯನ್ನಪಾನಲೋಕಕಾಮೋ ಭವತಿ ಸಂಕಲ್ಪಾದೇವಾಸ್ಯಾನ್ನಪಾನೇ
 ಸಮುತ್ತಿಷ್ಠತಃ । ತೇನಾನ್ನಪಾನಲೋಕೇನ ಸಂಪನ್ನೋ ಮಹೀಯತೇ । ಅಥ
 ಯದಿ ಗೀತವಾದಿತ್ರ ಲೋಕಕಾಮೋ ಭವತಿ ಸಂಕಲ್ಪಾದೇವಾಸ್ಯ
 ಗೀತವಾದಿತ್ರೇ ಸಮುತ್ತಿಷ್ಠತಃ । ತೇನ ಗೀತವಾದಿತ್ರಲೋಕೇನ ಸಂಪನ್ನೋ
 ಮಹೀಯತೇ । ಅಥ ಯದಿ ಸ್ತ್ರೀಲೋಕಕಾಮೋ ಭವತಿ ಸಂಕಲ್ಪಾದೇವಾಸ್ಯ
 ಸ್ತ್ರೀಯಃ ಸಮುತ್ತಿಷ್ಠಂತಿ । ತೇನ ಸ್ತ್ರೀಲೋಕೇನ ಸಂಪನ್ನೋ ಮಹೀಯತೇ ।
 ಯಂ ಯಮಂತಮಭಿಕಾಮೋ ಭವತಿ ಯಂ ಕಾಮಂ ಕಾಮಯತೇ
 ಸೋಽಸ್ಯ ಸಂಕಲ್ಪಾದೇವ ಸಮುತ್ತಿಷ್ಠತಿ । ತೇನ ಸಂಪನ್ನೋ ಮಹೀಯತೇ ।

ಅನುವಾದ—ಅವನು ಗಂಧಮಾಲ್ಯಾದಿ ಭೋಗ್ಯವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಭೋಗಿಸಲು ಇಚ್ಛಿಸಿದನೆಂದರೆ ಅವನ ಇಚ್ಛಾಮಾತ್ರದಿಂದ ಅವೆಲ್ಲವೂ ಎದುರಿಗೆ ಸನ್ನಿಹಿತವಾಗುವವು. ಗಂಧ ಮಾಲ್ಯಾದಿಗಳ ಭೋಗದಿಂದ ತೃಪ್ತನಾದ ಅವನು ಇತರ ಮುಕ್ತರಿಂದ ಸನ್ಮಾನಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ಅನ್ನಪಾನಾದಿಗಳನ್ನು ಉಪಭೋಗಿಸಲು ಇಚ್ಛಿಸಿದನೆಂದರೆ ಅವನ ಇಚ್ಛಾಮಾತ್ರದಿಂದ ಅನ್ನಪಾನಗಳು ಎದುರಿಗೆ ಸನ್ನಿಹಿತವಾಗುತ್ತವೆ. ಅನ್ನಪಾನಗಳ ಉಪಭೋಗದಿಂದ ತೃಪ್ತನಾದ ಅವನು ಇತರ ಮುಕ್ತರಿಂದ ಸತ್ಕರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ಸಂಗೀತ ವಾದ್ಯಗಳನ್ನು ಆಲಿಸಲು ಇಚ್ಛಿಸಿದನೆಂದರೆ ಅವನ ಆ ಇಚ್ಛಾಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ಸಂಗೀತ ವಾದ್ಯಗಳು ಒದಗಿ ಬರುತ್ತವೆ. ಸಂಗೀತವಾದ್ಯಗಳ ಶ್ರವಣದಿಂದ ತೃಪ್ತನಾದ ಆ ಮುಕ್ತನನ್ನು ಇತರ ಮುಕ್ತರು ಸನ್ಮಾನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅವನು ಚರಮ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಸೇವಿಸಿದ ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ತನ್ನ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕಾಣಲು ಇಚ್ಛಿಸಿದನೆಂದರೆ ಆಗ ಅವನ ಇಚ್ಛಾಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ಆ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಮುಕ್ತರಾಗಿ ಮುಂದೆ ಬಂದು ಸನ್ನಿಹಿತರಾಗುವರು. ಸ್ತ್ರೀಯರ ದರ್ಶನದಿಂದ ತೃಪ್ತನಾದವನು ಇತರ ಮುಕ್ತರಿಂದ ಪೂಜಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಆ ಮುಕ್ತನು ಯಾವ ಯಾವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಲು ಬಯಸುತ್ತಾನೋ ಯಾವ ಯಾವ ಅಭೀಷ್ಟವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಲು ಅಭಿಲಷಿಸುತ್ತಾನೋ ಆ ಎಲ್ಲ ಪ್ರದೇಶಗಳೂ, ಎಲ್ಲ ಅಭೀಷ್ಟವಸ್ತುಗಳೂ ಇಚ್ಛಾಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ಅವನಿಗೆ ಒದಗಿ ಬರುತ್ತವೆ. ತನ್ನ ಆ ಇಚ್ಛಾವಿಷಯಗಳನ್ನೂ ಅನುಭವಿಸಿ ತೃಪ್ತನಾದ ಆ ಮುಕ್ತನು ಇತರ ಮುಕ್ತರಿಂದ ಸನ್ಮಾನಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ.

ಭಾಷ್ಯ—ಯಥಾ ಬಿಂಬಾನುಸಾರೇಣ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಪ್ರಕಾಶನಂ । ॥ ಖಂಡ ೨ ॥

ಅನುವಾದ—ಹೇಗೆ ಬಿಂಬಕ್ಕೆ ಅಧೀನವಾಗಿಯೇ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವು ಕಾಣಿಸುತ್ತದೋ ಹಾಗೆಯೇ ಪರಮಾತ್ಮನ ಇಚ್ಛೆಗೆ ಅಧೀನವಾಗಿಯೇ ಮುಕ್ತನ ಪಿತೃದರ್ಶನಾದಿ ಇಚ್ಛೆಗಳು ಪೂರೈಸುತ್ತವೆ ಹೊರತು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಅಲ್ಲ.

ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಬಯಸಿದುದೆಲ್ಲಾ ಏಕೆ ಲಭ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ?

ಉಪನಿಷತ್—ತ ಇಮೇ ಸತ್ಯಾಃ ಕಾಮಾಃ ಅನ್ಯತಾಪಿಧಾನಾಃ । ತೇಷಾಂ ಸತ್ಯಾನಾಂ ಸತಾಮನ್ಯತಮಪಿಧಾನಂ । ಯೋ ಯೋ ಹ್ಯಸ್ಯೇತಃ ಪ್ರೈತಿ ನ ತಮಿಹ ದರ್ಶನಾಯ ಲಭತೇ ।

ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಈ ಸತ್ಯಕಾಮತ್ವಾದಿರೂಪಮಹಿಮೆಯು ಜೀವರಿಗೆ ಸಂಸಾರಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲೂ ಇದ್ದೇ ಇದೆ. ಆದರೆ ಅನಾದ್ಯಜ್ಞಾನದಿಂದ

ಆವೃತವಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ ಅದರ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಅಜ್ಞಾನವು ಪ್ರತಿಬಂಧಕವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯ ಸಂಸಾರಿ ಜೀವನ ಯಾವ ಯಾವ ತಂದೆ ತಾಯಿ ಮೊದಲಾದ ಬಂಧುಗಳು ಪರಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೋ ಅವರನ್ನು ಈ ಜೀವನು ಪುನಃ ನೋಡಲಿಚ್ಛಿಸಿದರೂ ನೋಡಲು ಸಿಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಭಾಷ್ಯ—ತಸ್ಮಾದ್ಯೇ ಮುಕ್ತಿ ಯೋಗ್ಯಾಃ ಸ್ಯುಃ ತೇಷಾಂ ಕಾಮಾಃ ಪುರಾಽಪಿ ತು |

ಸತ್ಯಾಃ ಸಂತಃ ತದಜ್ಞಾನಾತ್ ನ ದೃಶ್ಯಂತೇ ತಥಾಽಖಿಲಾಃ |

ಅಜ್ಞಾನಮನ್ಯತಂ ಪ್ರೋಕ್ತಂ ಋ ಗತಾವಿತಿ ಧಾತುತಃ |

ತಸ್ಮಾತ್ ದ್ರಷ್ಟುಂ ಯದಿಷ್ಟಂ ಸ್ಯಾತ್ ತದ್ವೃಷ್ಟಿ ನಿಯಮೋ ನ ತು |

ಅಮುಕ್ತಸ್ಯ..... ||

ಅನುವಾದ—ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯರಿಗೆ ಕಂಡುಬರುವ ಈ ಸತ್ಯ ಕಾಮತ್ವಾದಿಗಳು ಅವರ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಧರ್ಮಗಳೇ ಆಗಿದ್ದು ಸಂಸಾರಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಅವು ಇರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನ ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಅವು ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಆವರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು, ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಅವರ ಎಲ್ಲಾ ಕಾಮನೆಗಳು ಫಲಿಸುವಂತೆ ಸಂಸಾರಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಫಲಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

ಋ ಗತೌ ಎಂಬ ಧಾತುವಿನಿಂದ ನಿಷ್ಪನ್ನವಾದ 'ಋತ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಗತಿ ಅಂದರೆ ಜ್ಞಾನ ಎಂದರ್ಥ. ಅನ್ಯತ ಎಂದರೆ ಋತಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾದದ್ದು ಅಜ್ಞಾನ ಎಂದರ್ಥವೇ ಹೊರತು ಮಿಥ್ಯಾ ಎಂದಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದಾಗಿ ಅಮುಕ್ತನಿಗೆ ನೋಡಬಯಸಿದುದೆಲ್ಲಾ ನೋಡಲು ಸಿಗುವ ನಿಯಮವಿಲ್ಲವಾಗಿದೆ.

ನೈಜಸುಖಾನುಭೂತಿಯೇ ಮುಕ್ತಿ

ಉಪನಿಷತ್—ಅಥ ಯೇ ಚಾಸ್ಯೇಹ ಜೀವಾ ಯೇ ಚ ಪ್ರೇತಾ ಯಚ್ಚಾನ್ಯದಿಚ್ಛನ್

ನ ಲಭತೇ ಸರ್ವಂ ತದತ್ರ ಗತ್ವಾ ವಿಂದತೇ | ಅತ್ರ ಹ್ಯಸ್ಯೈತೇ ಸತ್ಯಾಃ

ಕಾಮಾಃ ಅನ್ಯತಾಪಿಧಾನಾಃ | ತದ್ಯಥಾಽಪಿ ಹಿರಣ್ಯನಿಧಿಂ ನಿಹಿತಮಕ್ಷೇತ್ರಜ್ಞಾ

ಉಪರೈಪರಿ ಸಂಚರಂತೋ ನ ವಿಂದೇಯುರೇವಮೇವೇಮಾಃ ಸರ್ವಾಃ

ಪ್ರಜಾ ಅಹರಹರ್ಗಚ್ಛಂತ್ಯ ಏತಂ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಂ ನ ವಿಂದಂತಿ | ಅನ್ಯತೇನ

ಹಿ ಪ್ರತ್ಯೂಥಾಃ |

ಅನುವಾದ—ಈ ಅಮುಕ್ತಜೀವನು ಬದುಕಿರುವ ಅಥವಾ ಮರಣ ಹೊಂದಿರುವ ತನ್ನ ಬಂಧುಗಳನ್ನಾಗಲೀ, ಬೇರೆ ವಿಷಯ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನಾಗಲೀ

ಬಯಸಿದಾಗಲೆಲ್ಲಾ ಹೊಂದಲಾರ. ಆದರೆ ಅವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ವಿಷ್ಣುಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಅವನ ಸ್ವರೂಪಭೂತವಾದ ಸತ್ಯಕಾಮತ್ವಾದಿಗಳು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತವೆ. ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಅವು ಅಜ್ಞಾನಾವೃತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ನಿಧಿಯಿರುವ ಸ್ಥಳವೆಂದು ಅರಿಯದೇ ಇರುವವರು ಆ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವ ಬಂಗಾರದ ನಿಧಿಯ ಮೇಲೆ ಮೇಲೆ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಆ ನಿಧಿಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹೇಗೆ ನೋಡುವುದಿಲ್ಲವೋ ಹಾಗೆಯೇ ಈ ಜೀವರೆಲ್ಲರೂ ಪ್ರತಿದಿನ ಗಾಢನಿದ್ರಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಹೃದಯದಲ್ಲಿರುವ ಸರ್ವಾಶ್ರಯನಾದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಹೊಂದಿದರೂ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಅವೃತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವನನ್ನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟರಿಂದಲೇ ಅವನು ಅಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ ಎಂದುನಿರ್ಣಯಿಸುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ.

ಉಪನಿಷತ್—ಸ ವಾ ಏಷ ಆತ್ಮಾ ಹೃದಿ | ತಸ್ಯೈತದೇತದೇವ ನಿರುಕ್ತಂ
'ಹೃದಯಂ' ಇತಿ | ತಸ್ಮಾತ್ ಹೃದಯಂ | ಅಹರಹರ್ವಾ ಏವಂವಿತ್
ಸ್ವರ್ಗಂ ಲೋಕಮೇತಿ |

ಅನುವಾದ—ಅಂತಹ ಈ ಪರಮಾತ್ಮನು ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಇದ್ದೇ ಇರುವನು. ಹೃದಯದ ಕಮಲದಲ್ಲಿರುವ ಈ ಪರಮಾತ್ಮನ 'ಹೃದಯ' ಎಂಬ ನಾಮದ ಅರ್ಥವಿವರಣೆ ಹೃದಯದಲ್ಲಿರುವವನು, ಹೃದಿ ಆಯತೇ ಎಂದು. ಆದುದರಿಂದ ಅವನು ಹೃದಯನಾಮಕನು. ನಿತ್ಯವೂ, ಹೀಗೆ ಹೃದಯನಾಮಕ ವಿಷ್ಣುವನ್ನರಿತು ಉಪಾಸಿಸುವವನು ವಿಷ್ಣುಲೋಕವನ್ನು ಹೊಂದುವನು.

ಭಾಷ್ಯ—....ಹರೇರ್ಲೋಕಂ ಮುಕ್ತೋ ಗತ್ವಾ ಹಿ ಪಶ್ಯತಿ |
ಅಜ್ಞತ್ವಾದೇವ ಸುಪ್ತೌ ತು ನಿತ್ಯಂ ಯಾಂತೋಽಪಿ ಮಾಧವಂ |
ನೈವ ಪಶ್ಯಂತ್ಯಸೌ ವಿಷ್ಣುರ್ಹೃದಯಂ ನಾಮ ಹೃದಗತೇಃ |
ಏವಂ ಹೃದಯನಾಮಾನಂ ವಿಷ್ಣು ಜಾನನ್ ಹಿ ನಿತ್ಯಶಃ |
ವಿಷ್ಣುಲೋಕಗತೇಃ ಪುಣ್ಯಮಾಪ್ತೌ ವಿಷ್ಣುಂ ಪ್ರಚೇತ್ ತಥಾ |

ಅನುವಾದ—ಮುಕ್ತರಾಗಿ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಲೋಕವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಜೀವರು ಏನೇನನ್ನು ಹೊಂದಲು ಬಯಸುವರೋ ಅವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ತಪ್ಪದೇ ಹೊಂದುವರು. ಸಂಸಾರಜೀವರು ಗಾಢನಿದ್ರಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಹೃದಯಕಮಲದ ಒಳಗಿರುವ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಹೊಂದಿದರೂ ಅಜ್ಞರಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಅವನನ್ನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಹೃದಯದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಆ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಹೃದಯ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಹೀಗೆ ನಿತ್ಯ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವವನು ವಿಷ್ಣುಲೋಕಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ

ಕಾರಣವೆನಿಸುವ ಪುಣ್ಯವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಹೋಗಿ ಸೇರುವನು.

ಪರಮಾತ್ಮನ ಪೂರ್ಣ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದಲೇ ಮುಕ್ತಿ

ಉಪನಿಷತ್—ಅಥ ಯ ಏಷ ಸಂಪ್ರಸಾದೋಽಸ್ಮಾತ್ ಶರೀರಾತ್ ಸಮುತ್ಥಾಯ ಪರಂಜ್ಯೋತಿರುಪಸಂಪದ್ಯ ಸ್ವೇನ ರೂಪೇಣಾಭಿನಿಷ್ಪದ್ಯತೇ | ಏಷ ಆತ್ಮೇತಿ ಹೋವಾಚ | ಏತದಮೃತಮಭಯಂ ಏತತ್ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ | ತಸ್ಯ ಹ ವಾ ಏತಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ನಾಮ ಸತ್ಯಮಿತಿ ||

ಅನುವಾದ—ಪರಮಾತ್ಮನ ಪರಮಪ್ರಸಾದಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರನೆನಿಸಿದ ಈ ಪರಮಾತ್ಮಜ್ಞಾನಿಯು ತನ್ನ ಚರಮಶರೀರದಿಂದ ಹೊರಗೆ ಬಂದು ಪರಂಜ್ಯೋತಿ ಸ್ವರೂಪನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಹೊಂದಿ, ಜ್ಞಾನಾನಂದಮಯವಾದ ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪದಿಂದ ಪ್ರಕಟನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಈ ಪರಂಜ್ಯೋತಿ ಜೀವನಲ್ಲ, ಪರಮಾತ್ಮನು. ಈ ಪರಮಾತ್ಮನು ನಿತ್ಯಮುಕ್ತನೂ, ಭಯರಹಿತನೂ, ಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನೂ ಆಗಿರುವನು ಎಂದು ಈ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ದೃಷ್ಟಾರ್ಥದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿ ಹೇಳಿದ್ದಾಳೆ. ಈ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೇ ಸತ್ಯ ಎಂಬುದು ನಾಮಾಂತರ.

ಭಾಷ್ಯ—ಯಸ್ಯ ಸಮ್ಯಕ್ ಪ್ರಸಾದೋಽಸ್ತಿ ವಿಷ್ಣೋರೇವ ಸ ಉಚ್ಯತೇ | ಸಂಪ್ರಸಾದಃ ಸ ಉತ್ಥಾಯ ಶರೀರಾತ್ ಪ್ರಾಪ್ಯ ಕೇಶವಂ || ಯಥಾಸ್ವರೂಪಸ್ತು ಭವೇತ್ ಯಂ ಪ್ರಾಪ್ಯಾಸೌ ಸ್ವರೂಪತಾಂ | ಆಪ್ನೋತಿ ಸ ಪರೋ ಹ್ಯಾತ್ಮಾ ಭಗವಾನಿಂದಿರಾಪತಿಃ || ಇತ್ಯಾಹ ಸಾ ರಮಾದೇವೀ ಪಶ್ಯಂತಿ ಪರಮಂ ಪದಂ |

ಅನುವಾದ—ಯಾವ ಜ್ಞಾನಿಗೆ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಪ್ರಸಾದವು ಸಿದ್ಧಿಸಿರುತ್ತದೋ ಅವನು ಸಂಪ್ರಸಾದನೆನಿಸಿಕೊಂಡಿರುವನು. ಅವನ ತನ್ನ ಅಂತಿಮ ಶರೀರದಿಂದ ಹೊರಗೆ ಬಂದು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಹೊಂದಿ, ತನ್ನ ಜ್ಞಾನಾನಂದಮಯ ವಾದ ಸ್ವರೂಪದ ಅವಿಭಾವವುಳ್ಳವನಾಗುವನು. ಯಾರನ್ನು ಹೊಂದಿ ಆ ಜ್ಞಾನಿಯು ತನ್ನ ನಿಜರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದುವನೋ ಅಂತಹ ಪರಂಜ್ಯೋತಿಯು ಭಗವಾನ್ ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯೇ ಹೊರತು ಜೀವನಲ್ಲ ಎಂಬುದಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಕಾಣುವ ಮಂತ್ರದೃಷ್ಟಾರ್ಥದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು ಹೇಳಿದಳು.

‘ಸತ್ಯ’ ಎಂದರೆ ಮುಕ್ತಾಮುಕ್ತ ನಿಯಾಮಕನಾದ ಪರಮಾತ್ಮ

ಉಪನಿಷತ್—ತಾನಿ ಹ ವಾ ಏತಾನಿ ಶ್ರೀಣ್ಯಕ್ಷರಾಣಿ ಸತ್ ತಿ ಯಮಿತಿ | ತತ್
ಯತ್ ಸತ್ ತದಮೃತಂ | ಅಥ ಯತ್ ತಿ ತನ್ಮರ್ತ್ಯಂ | ಅಥ ಯತ್ ಯಂ
ತೇನೋಭೇ ಯಚ್ಛತಿ | ಯದನೇನೋಭೇ ಯಚ್ಛತಿ
ತಸ್ಮಾದ್ಯಮಹರಹರ್ವಾ ಏವಂವಿತ್ ಸ್ವರ್ಗಂ ಲೋಕಮೇತಿ ||

|| ಖಂಡ ೩ ||

ಅನುವಾದ—ಸತ್ಯಂ ಎಂಬ ಪದದಲ್ಲಿ ಸತ್, ತಿ, ಯಂ ಎಂದು ಮೂರು
ಅಕ್ಷರಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸತ್ ಎಂಬ ಅಕ್ಷರ ಮುಕ್ತರ ಸಮೂಹವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ.
ತಿ ಎಂಬ ಅಕ್ಷರವು ಮರ್ತ್ಯರೆನಿಸಿರುವ ಸಂಸಾರಿ ಜೀವರನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಯಂ
ಎಂಬ ಅಕ್ಷರವು ಪರಮಾತ್ಮನು ಮುಕ್ತ, ಸಂಸಾರಿಗಳಿಬ್ಬರನ್ನೂ ನಿಯಮಿಸುತ್ತಾನೆ
ಎಂಬ ಪ್ರಮೇಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಯಂ ಎಂಬುದರಿಂದ ಮುಕ್ತರು ಹಾಗೂ
ಸಂಸಾರಿಗಳೆಂಬ ಎರಡು ರೀತಿಯ ಜೀವ ವರ್ಗಗಳನ್ನು ನಿಯಮಿಸುತ್ತಾನೆ ಎಂಬ
ಅರ್ಥವು ಲಭಿಸುವುದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ‘ಯಂ’ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಹೀಗೆ
ಸತ್ಯಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾಗಿರುವನೆಂದು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಯಾರು ನಿತ್ಯ ಉಪಾಸನೆ
ಮಾಡುವರೋ ಅಂತಹ ಜ್ಞಾನಿಗಳು ವಿಷ್ಣುಲೋಕವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಭಾಷ್ಯ—ಸದಿತ್ಯಮೃತಧರ್ಮಾಣೋ ಮುಕ್ತಾಃ ಶ್ರೀರಪಿ ಚೇರಿತಾಃ |

ತಿತ್ಯುಕ್ತಾಃ ಮರ್ತ್ಯಧರ್ಮಾಣಃ ತೇಷಾಂ ನಿಯಮನಾತ್ ಹರಿಃ ||

ಸತ್ಯಮಿತ್ಯುಚ್ಯತೇ ಸದ್ಭಿಃ..... ||

|| ಖಂಡ ೩ ||

ಅನುವಾದ—ಸತ್ಯ ಎಂಬೀ ಪದದಲ್ಲಿರುವ ಸತ್ ಎಂಬ ಅಂಶವು ನಾಶರಹಿತ
ರಾದ ಮುಕ್ತ ಜೀವರು ಹಾಗೂ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿ ಇವರನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ತಿ ಎಂಬ
ಅಂಶದಿಂದ ಮರಣಶೀಲರಾದ ಸಂಸಾರಿ ಜೀವರು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಯಂ
ಎಂಬ ಅಂಶವು ನಿಯಾಮಕ ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿದ್ದು ಮುಕ್ತರು ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿ ಹಾಗೂ
ಸಂಸಾರಿಗಳ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ‘ಸತ್ಯಂ’ ಎಂದು
ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಂದ ವ್ಯವಹೃತನಾಗಿರುವನು.

ದುಃಖರಹಿತ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಿಂದ ದುಃಖನಾಶ

ಉಪನಿಷತ್—ಅಥ ಯ ಆತ್ಮಾ ಸ ಸೇತುವಿದ್ಯತಿರೇಷಾಂ ಲೋಕಾನಾಮ-
ಸಂಭೇದಾಯ | ನೈತಂ ಸೇತುಮಹೋರಾತ್ರೇ ತರತಃ | ನ ಜರಾ | ನ

ಮೃತ್ಯುಃ | ನ ಶೋಕಃ | ನ ಸುಕೃತಂ | ನ ದುಷ್ಕೃತಂ | ಸರ್ವೇ
ಪಾಪಾನ್ಮೋಽತೋ ನಿವರ್ತಂತೇ | ಅಪಹತಪಾಪಾಹ್ಯೇಷ
ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಃ |

ಅನುವಾದ—ಹೃದಯಾಕಾಶಸ್ಥನಾದ ಈ ಪರಮಾತ್ಮನು ಈ ಲೋಕಗಳೆಲ್ಲಾ
ಒಂದರೊಳಗೊಂದು ಸೇರಿಕೊಳ್ಳದಂತೆ ಅಥವಾ ನಾಶವಾಗದಂತೆ ಅವುಗಳಿಗೆ
ಆಶ್ರಯನೂ ಆಧಾರನೂ ಆಗಿರುವನು. ಈ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಹಗಲು ರಾತ್ರಿಗಳನ್ನು
ಮೀರಿ ನಿಂತಿರುವನು ವಿನಹ ಹಗಲು ರಾತ್ರಿಗಳ ಪರಿಣಾಮವಾದ ಯಾವ
ವಿಕಾರವೂ ಅವನಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮುಪ್ಪು, ಸಾವು, ದುಃಖ,
ಪಾಪ, ಪುಣ್ಯ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಅವನನ್ನು ಎಂದೂ ಸ್ಪರ್ಶಿಸಲಾರವು. ಎಲ್ಲಾ ಪಾಪಗಳೂ
ಅವನಿಂದ ನಿತ್ಯವೂ ದೂರವಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅವನು ಪಾಪರಹಿತನೆಂದು
ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ಭಾಷ್ಯ—....ಸೇತುಶ್ಚಾಪಿ ವಿಧಾರಣಾತ್ |

ಸಿತಮಸ್ಮಿನ್ ಜಗತ್ ಸರ್ವಮಿತಿ ಸೇತುರಿತೀರಿತಃ |

ಅನುವಾದ—ಈ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸೇತು ಎಂದೂ ವಿದ್ಯುತಿ ಎಂದೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧ
ನಾಗಿರುವನು. ಜಗತ್ತನ್ನೆಲ್ಲಾ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಧಾರಣೆಮಾಡುವುದರಿಂದ ಅವನು
ವಿದ್ಯುತಿ. ಎಲ್ಲ ಜಗತ್ತು ಅವನಲ್ಲಿ ಸಂಬಂಧವಾಗಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಸೇತುವೆಂದೂ
ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿರುವನು.

ಉಪನಿಷತ್—ತಸ್ಮಾದ್ವಾ ಏತಂ ಸೇತುಂ ತೀರ್ತ್ವಾಂಧಃ ಸನ್ನನಂಧೋ ಭವತಿ |

ವಿದ್ಧಃ ಸನ್ನವಿದ್ಧೋ ಭವತಿ | ಉಪತಾಪೀ ಸನ್ನನುಪತಾಪೀ ಭವತಿ |

ತಸ್ಮಾದ್ವಾ ಏತಂ ಸೇತು ತೀರ್ತ್ವಾಂಽಪಿ ನಕ್ರಮಹರೇವಾಭಿನಿಷ್ಪದ್ಯತೇ |

ಅಸಕ್ಯತ್ ವಿಭಾತೋ ಹ್ಯೇವೈಷ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಃ ||

ಅನುವಾದ—ಅವನ ಪ್ರಸಾದದಿಂದ ಸರ್ವಾಶ್ರಯನಾದ ಅವನನ್ನು
ಹೊಂದುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸಂಸಾರವನ್ನು ದಾಟಿ, ಮೊದಲು ಸಂಸಾರಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ
ಅಜ್ಞಾನಿಯಾಗಿರುವ ಜೀವನು, ಬಳಿಕ ಜ್ಞಾನಿಯಾಗಿಯೂ, ಮೊದಲು ಇತರರ
ಕೆಟ್ಟಮಾತಿನಿಂದ ಘಾಸಿಹೊಂದಿದವನು ಬಳಿಕ ಅಂತಹ ಆಘಾತ ಇಲ್ಲದವನೂ,
ಮೊದಲು ರೋಗಿಯಾಗಿದ್ದವನು ಬಳಿಕ ರೋಗರಹಿತನೂ ಆಗಿ ಪಾಪರಹಿತನಾದ
ಪರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರಸಾದದಿಂದ, ತಾನೂ ಪಾಪರಹಿತನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವನನ್ನು
ಹೊಂದುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸಂಸಾರವನ್ನು ದಾಟಿ ಮುಕ್ತರೆನಿಸಿರುವ ಜೀವರಿಗೆ ರಾತ್ರಿಯೂ

ಹಗಲೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಬ್ರಹ್ಮನೆಂಬ ಈ ಸರ್ವಾಶ್ರಯನು ಸದಾ ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾಗಿಯೇ ಇರುವುದರಿಂದ ಅವನನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಜೀವನಿಗೆ ರಾತ್ರಿಯೂ ಹಗಲೆನಿಸುವುದು ಯುಕ್ತವೇ ಆಗಿದೆ.

ಭಾಷ್ಯ—ಏತಂ ಸೇತುಂ ಪ್ರತಿ ಪುಮಾನ್ ಅನ್ಯತ್ ತೀರ್ತ್ವಾ ಹ್ಯದೋಷವಾನ್ |

ಅನುವಾದ—ಏತಂ ಸೇತುಂ ತೀರ್ತ್ವಾಽಂಧಃ ಸನ್ ಆನಂಧೋ ಭವತಿ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಆಶ್ರಯನಾಗಿರುವ ಈ ಪರಮಾತ್ಮನ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸಂಸಾರವನ್ನು ದಾಟಿದಾಗ ಜೀವನು ಪರಮಾತ್ಮನಂತೆ ಅಜ್ಞಾನ ರೋಗಗಳೇ ಮೊದಲಾದ ದೋಷಗಳಿಂದ ರಹಿತನಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನಿಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಹೊರತು ಆಪಾತತಃ ಕಾಣಿಸುವಂತೆ 'ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ದಾಟಿ ಹೋದಾಗ ಅಜ್ಞಾನ ಮೊದಲಾದ ದೋಷದಿಂದ ದೂರನಾಗುತ್ತಾನೆ' ಎಂದಲ್ಲ.

ಉಪನಿಷತ್—ತದ್ಯ ಏವೈತಂ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಂ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯೇಣಾನುವಿಂದಂತಿ ತೇಷಾಮೇವೈಷ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಃ | ತೇಷಾಂ ಸರ್ವೇಷು ಲೋಕೇಷು ಕಾಮಚಾರೋ ಭವತಿ ||

|| ಖಂಡ ೪ ||

ಅನುವಾದ—ಉಪಾಸಕರ ನಡುವೆ ಯಾರು ತ್ರಿಕರಣಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಅನುಷ್ಠಾನಗೈದು, ಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನು ಸರ್ವಾಶ್ರಯನೂ ಆದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವರೋ ಅವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಪರಮಾತ್ಮನ ಕೃಪಾಕಟಾಕ್ಷವು ಲಭಿಸುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮದರ್ಶನವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರ ಫಲವಾಗಿ ಅವರಿಗೆ ಎಲ್ಲಾ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಇಚ್ಛಾನುಸಾರವಾಗಿ ಸಂಚರಿಸುವ ಸೌಭಾಗ್ಯ ಲಭಿಸುತ್ತದೆ.

ಭಾಷ್ಯ—ಸ ಪ್ರಾಪ್ನೋ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯೇಣ ಮನೋವಾಕ್‌ಕರ್ಮಭಿಸ್ತು ಯಃ |

ಚರಣಂ ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ಪರೇ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಂ ಹಿ ತತ್ ಸ್ಮೃತಂ ||

ತೇನೈವ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯೇಣ ಭವೇಯುರ್ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಗಾಃ |

ಏತೇಷಾಂ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಃ ಸ್ಯಾತ್ ಪರಂ ಬ್ರಹ್ಮೈವ ಲೋಕನಾತ್ ||

ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕ ಇತಿ ಪ್ರೋಕ್ತಂ ತಸ್ಯ ಲೋಕೋಽಪಿ ಕಥ್ಯತೇ |

|| ಖಂಡ ೪ ||

ಅನುವಾದ—ಪರಮಾತ್ಮನು ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದಿಂದ ಮಾತ್ರ ಹೊಂದಲು ಶಕ್ತ. ಮನಸ್ಸು ವಚನ ಹಾಗೂ ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಅನುಷ್ಠಾನಗೈದು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಅರಿಯುವುದೇ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವೆನಿಸಿದೆ. ಈ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದಿಂದಲೇ ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಿಗಳು

ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕವನ್ನು ಹೊಂದುವರು. ಇಲ್ಲಿ ಕೃಪಾಕಟಾಕ್ಷದಿಂದ ಅವಲೋಕಿಸುವ ಬ್ರಹ್ಮನೆ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕ. ತನ್ನ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮ ತನ್ನ ಭಕ್ತರನ್ನು ಕೃಪಾಪೂರ್ವಕ ವಾಗಿ ನೋಡುತ್ತಾನೆ ಎಂದರ್ಥ. ಪರಮಾತ್ಮನ ಲೋಕವಾದ ವೈಕುಂಠವೂ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕವೆನಿಸಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ 'ತೇಷಾಮೇವೈಷ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಃ' ಎಂಬೀ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ 'ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಅರಿತವರೇ ಆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅವನ ಕೃಪಾಪೂರ್ವಕವಾದ ಅವಲೋಕನಕ್ಕೆ ವಿಷಯರಾಗುತ್ತಾರೆ' ಎಂದರ್ಥ. ಅಥವಾ ಪರಮಾತ್ಮನ ಲೋಕವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ ಎಂದರ್ಥ.

ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವೆಂದರೇನು?

ಉಪನಿಷತ್—ಅಥ ಯದ್ಯಜ್ಞ ಇತ್ಯಾಚಕ್ಷತೇ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಮೇವ ತತ್ |

ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯೇಣ ಹೈವ ಯೋ ಜ್ಞಾತಾ ತಂ ವಿಂದತೇ |

ಅಥ ಯದಿಷ್ಟಮಿತ್ಯಾಚಕ್ಷತೇ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಮೇವ ತತ್ |

ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯೇಣ ಹೈವೇಷ್ಟ್ವಾಽಽತ್ಮಾನಮನುವಿಂದತೇ ||

ಅನುವಾದ—ಜ್ಞಾನವೊಂದೇ ಮೋಕ್ಷಸಾಧನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಯಾವ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಮೋಕ್ಷಸಾಧನವೆನ್ನುವರೋ ಆ ಯಜ್ಞವು ಬ್ರಹ್ಮನ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ಸಾಧನವಾದ ಜ್ಞಾನವಾಗಿದ್ದು ಮಾನಸ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವೇ ಆಗಿದೆ. ಕಾಯಿಕ ಹಾಗೂ ವಾಚಿಕ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದವನು 'ಜ್ಞ' ಎನಿಸಿರುವ ಆ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆಂಬುದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಯಾವ ಇಷ್ಟವನ್ನು ಮೋಕ್ಷಸಾಧನವೆಂದು ಅನ್ನುವರೋ ಅದೂ ಕೂಡ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವೇ ಆಗಿದೆ. ಮಾನಸಿಕ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವೆನಿಸಿರುವ ಪರಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನದಿಂದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ಪೂಜಾರೂಪವಾಗಿ ಯಾಗ ಮಾಡಿ ಉಪಾಸಕನು ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾ ನೆಂಬುದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವೇ ಆಗಿದೆ.

ವಿವರಣೆ—'ತತ್ ಯ ಏವೈತಂ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಂ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯೇಣಾನುವಿಂದಂತಿ ತೇಷಾಮೇವೈಷ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಃ' ಎಂಬ ಉಪನಿಷತ್ ವಾಕ್ಯವು ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ಸಾಧನ ಎಂದು ಸಾರುತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ ಬೇರೆ ಕಡೆ ಯಜ್ಞಾದಿಗಳೂ ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ಕಡೆ ಹೇಳಿದ ಯಜ್ಞಾದಿಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವೇ ಆಗಿವೆ ಎಂದು ಉಪನಿಷತ್ತು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವೆಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ

ಕಾಯೇನ ವಾಚಾ ಮನಸಾ ಪರಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತನಾಗುವುದೆಂದರ್ಥ. ಹೀಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವು ಕಾಯಿಕ ವಾಚಿಕ ಮಾನಸಿಕ ಎಂದು ಮೂರು ವಿಧ. ಮಾನಸಿಕ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವೆಂದರೆ ಪರಬ್ರಹ್ಮವಿಷಯಕ ಜ್ಞಾನವೇ ಆಗಿದೆ. 'ಯಾತಿ ಅನೇನ ಜ್ಞಂ ಇತಿ ಯಜ್ಞಃ'—'ಯಾವ ಜ್ಞಾನದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಸರ್ವಜ್ಞನಾದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೋ ಅದೇ ಯಜ್ಞ' ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ಯಜ್ಞಶಬ್ದವು ಪರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ಸಾಧನವಾದ ಜ್ಞಾನ ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ. ಇದನ್ನೇ ಉಪನಿಷತ್ತು 'ಜ್ಞಾತಾ ತಂ ಅನುವಿಂದತೇ' ಎಂದು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತಿರುವುದು. ಇಲ್ಲಿ ತಂ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಜ್ಞ ಎನಿಸಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಎಂದರ್ಥ. ಜ್ಞಾನಿಯೇ ಸರ್ವಜ್ಞನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಆದುದರಿಂದ ಜ್ಞಾನವು ಪರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ಸಾಧನ ವೆಂದಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಯಜ್ಞವೆಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ಸಾಧನವಾದ ಜ್ಞಾನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದು ಮಾನಸಿಕ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವೇ ಆಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಮಾನಸಿಕ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವಷ್ಟೇ ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಾಪ್ತಿರೂಪ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸಾಧನವೆನಿಸದು. ಅದಕ್ಕೆ ಕಾಯಿಕ ಹಾಗೂ ವಾಚಿಕ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಗಳ ಸಹಾಯ ಅವಶ್ಯಕ. ಇದನ್ನು ಉಪನಿಷತ್ತು 'ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯೇಣ ಹ್ಯೇವ ಯೋ ಜ್ಞಾತಾ ತಮನುವಿಂದತೇ', ಕಾಯಿಕ ಹಾಗೂ ವಾಚಿಕ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಮಾನಸಿಕ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯರೂಪ ವಾದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದವನು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ' ಎಂದು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಾಯಿಕ ವಾಚಿಕ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಗಳು ಜ್ಞಾನರೂಪ ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಕವೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನೂ ಯಜ್ಞವೆಂದೇ ಉಪನಿಷತ್ತು ಹೇಳಿದೆ. ಹೀಗೆಯೇ 'ಪರಮಾತ್ಮಾನಮುದ್ದಿಶ್ಯ ಯಜತಿ ಅನೇನ ಇತಿ ಇಷ್ಟಂ'—ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಹೊಂದುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಯಾವ ಜ್ಞಾನಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಯಾಗ ಮಾಡುತ್ತಾನೋ ಅಂತಹ ಪರಮಾತ್ಮವಿಷಯಕ ಜ್ಞಾನವೇ ಇಷ್ಟವೆನಿಸಿದೆ—ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ಸಾಧನವಾದ ಜ್ಞಾನವೇ ಇಷ್ಟಶಬ್ದದ ಅರ್ಥ. ಆದುದರಿಂದ ಅದೂ ಮಾನಸಿಕ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವೇ ಅನಿಸಿದೆ. ಅಥವಾ 'ಇಚ್ಛತಿ ಅನೇನ ಭಗವತ್ತಾಪ್ತಂ' —ಯಾವ ಜ್ಞಾನದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಭಗವತ್ತಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಬಯಸುವನೋ ಅಂತಹ ಪರಮಾತ್ಮ ವಿಷಯಕವಾದ ಜ್ಞಾನವೇ ಇಷ್ಟ ಎನಿಸಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದೂ ಮಾನಸಿಕ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವೇ ಆಗಿದೆ.

ಉಪನಿಷತ್—ಅಥ ಯತ್ ಸತ್ತಾಯಣಮಿತ್ಯಾಚಕ್ಷತೇ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಮೇವ ತತ್ |

ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯೇಣ ಹ್ಯೇವ ಸತಃ ಆತ್ಮನಃ ತ್ರಾಣಂ ವಿಂದತೇ | ಅಥ ಯನ್ಮಾನಮಿತ್ಯಾಚಕ್ಷತೇ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಮೇವ ತತ್ | ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯೇಣ

ಹೈವಾತ್ಮಾನಮನುವಿದ್ಯ ಮನುತೇ | ಅಥ ಯದನಾಶಕಾಯನ-
ಮಿತ್ಯಾಚಕ್ಷತೇ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಮೇವ ತತ್ | ಏಷ ಹ್ಯಾತ್ಮಾ ನ ನಶ್ಯತಿ ಯಂ
ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯೇಣಾನುವಿಂದತೇ |

ಅನುವಾದ—ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಯಾವ ಸತ್ತಾಯಣವನ್ನು ಮೋಕ್ಷಸಾಧನ
ವೆನ್ನುವರೋ ಅದೂ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವೇ ಆಗಿದೆ. ಮೋಕ್ಷಸಾಧನವಾದ
ಬ್ರಹ್ಮವಿಷಯಕ ಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಮಾನಸಿಕ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದ ಸಹಾಯದಿಂದಲೇ ಸತ್
ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಜ್ಞಾನಿಯು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ ಎಂಬ
ವಿಷಯವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವೇ ಆಗಿದೆ. ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಯಾವ ಮೌನವನ್ನು ಮೋಕ್ಷಸಾಧನ
ವೆನ್ನುವರೋ ಅದೂ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವೇ ಆಗಿದೆ. ಕಾಯಿಕ ವಾಚಿಕ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದ
ಸಹಾಯದಿಂದಲೇ ಶ್ರವಣಾದಿಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ಅರಿತು,
ಅಪರೋಕ್ಷದಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ. ಅಪರೋಕ್ಷದಿಂದ ತಿಳಿದು ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ
ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾನೆ ಎಂಬುದೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವೇ ಆಗಿದೆ. ಯಾವ ಅನಾಶಕಾಯನವನ್ನು
ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಮೋಕ್ಷಸಾಧನವೆನ್ನುವರೋ ಅದೂ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವೇ ಆಗಿದೆ.
ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಜ್ಞಾನಿಯು ಯಾವ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಅರಿಯು
ವನೋ ಅಂತಹ ಪರಮಾತ್ಮನು ಆ ಜ್ಞಾನಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಾಶವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.
ಅಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅವನನ್ನು ಕೈ ಬಿಡುವುದಿಲ್ಲ. ಇದು 'ತಸ್ಯಾಹಂ ನ
ಪ್ರಣಶ್ಯಾಮಿ' ಎಂದು ಮುಂತಾದ ವಚನಗಳಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವೇ ಆಗಿದೆ.

ವಿವರಣೆ—'ಸತಃ ತ್ರಂ=ತ್ರಾಣಂ ಅಯತೇ ಯೇನ',—'ಯಾವ ಪರಮಾತ್ಮ
ಜ್ಞಾನದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಜ್ಞಾನಿಯು ಪರಮಾತ್ಮನ ರಕ್ಷಣೆಗೆ ಪಾತ್ರನಾಗುತ್ತಾನೋ
ಅಂತಹ ಜ್ಞಾನವೇ ಸತ್ತಾಯಣ', 'ಆತ್ಮಾನಂ ಮನುತೇ ಯೇನ ತತ್ ಮೌನಂ', —
'ಯಾವ ಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಅಪರೋಕ್ಷದಿಂದ
ತಿಳಿಯುವನೋ ಆ ಜ್ಞಾನವೇ ಮೌನ. ಹೀಗೆ ಸತ್ತಾಯಣ ಮೌನಗಳೆರಡೂ
ಜ್ಞಾನರೂಪ ಮಾನಸಿಕ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ಅನಾಶಕಂ ಅಯತೇ ಯೇನ
ತತ್ ಅನಾಶಕಾಯನಂ', —ಯಾವ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮ
ನನ್ನು ತನ್ನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಾಶರಹಿತನನ್ನಾಗಿಸಿ ಜ್ಞಾನಿಯು ಹೊಂದುವನೋ ಅದೇ
ಅನಾಶಕಾಯನ' ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನವೆಂಬ
ಮಾನಸಿಕ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವೇ 'ಅನಾಶಕಾಯನ'.

ಅದ್ಭುತ, ಶ್ವೇತದ್ವೀಪವೆಂಬ ವಿಷ್ಣುಧಾಮ

ಉಪನಿಷತ್—ಅಥ ಯದರಣ್ಯಾಯನಮಿತ್ಯಾಚಕ್ಷತೇ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಮೇವ ತತ್ |

ಅರಶ್ಚ ಹ ವೈ ಣ್ಯಶ್ಚಾರ್ಣವೌ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕೇ ತೃತೀಯಸ್ಯಾಮಿತೋ ದಿವಿ |
 ತದೈರಂ ಮದೀಯಂ ಸರಃ | ತದಶ್ಚತ್ವಃ ಸೋಮಸವನಃ | ತದಪರಾಜಿತಾ
 ಪೂಃ | ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಪ್ರಭುವಿಮಿತಂ ಹಿರಣ್ಮಯಂ | ತದ್ಯ ಏವೈತಾವರಂ ಚ ವೈ
 ಣ್ಯಂ ಚಾರ್ಣವೌ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕೇ ಬ್ರಹ್ಮಚರೈಣಾನುವಿಂದತೇ,
 ತೇಷಾಮೇವೈಷ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಃ ತೇಷಾಂ ಸರ್ವೇಷು ಲೋಕೇಷು
 ಕಾಮಚಾರೋ ಭವತಿ || || ಖಂಡ ೫ ||

ಅನುವಾದ—ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಯಾವ ಅರಣ್ಯಾಯನವನ್ನು ಮೋಕ್ಷಸಾಧನ
 ವೆನ್ನುವರೋ ಅದೂ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವೇ ಆಗಿದೆ. ಮೂರನೆಯ ದ್ಯುಲೋಕವಾದ
 ಶ್ವೇತದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಅರ ಹಾಗೂ ಣ್ಯ ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಸಮುದ್ರಗಳಂತಹ ಎರಡು
 ಸರೋವರಗಳಿವೆ. ಲಕ್ಷ್ಮ್ಯಶ್ಚಕವಾದ ಸುಖಿಕರವಾದ ಇನ್ನೊಂದು ಸರೋವರವೂ
 ಆ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕದಲ್ಲಿದೆ. ಅಮೃತರಸವನ್ನು ಸುರಿಸುತ್ತಿರುವ ಅಶ್ವತ್ಥವೃಕ್ಷ ಸಮೂಹವೂ
 ಇದೆ. ಅಪರಾಜಿತಾ ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ಪುರವೂ ಇದೆ. ಇಲ್ಲಿ
 ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ತಕ್ಕ ಪರಿಮಾಣವುಳ್ಳ ಲಕ್ಷ್ಮ್ಯಶ್ಚಕವಾದ ಸುವರ್ಣಮಯ ಪರ್ಯಂಕ
 ಒಂದಿದೆ.

ಪರಮಾತ್ಮ ಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಯಾರು ಈ ಅರ
 ಹಾಗೂ ಣ್ಯಗಳೆಂಬ ಸರೋವರಗಳನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೋ ಅಂತಹ ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೇ
 ಈ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕವು ಲಭಿಸುತ್ತದೆ. ಅವರಿಗೇ ತಮಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಎಲ್ಲಾ
 ಲೋಕಗಳಲ್ಲೂ ಇಚ್ಛಾನುಸಾರವಾಗಿ ಸಂಚರಿಸುವ ಭಾಗ್ಯವೂ ಕೈಗೂಡುತ್ತದೆ.

ವಿವರಣೆ—‘ಅರಣ್ಯ ಅಯತೇ ಯೇನ ತತ್ ಅರಣ್ಯಾಯನಂ’—‘ಅರ
 ಹಾಗೂ ಣ್ಯ ಎಂಬ ಸರೋವರಗಳನ್ನು ಯಾವುದರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಹೊಂದು
 ವರೋ ಅಂತಹ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನರೂಪವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವು ಅರಣ್ಯಾಯನ’ ಎಂಬ
 ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ಮಾನಸಿಕ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವಾದ ಮೋಕ್ಷಸಾಧನ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ
 ಅರಣ್ಯಾಯನ ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಭಾಷ್ಯ—ಯಜ್ಞ ಇಷ್ಟಂ ಚ ಸತ್ತಂ ಚ ಮೌನಂ ಚಾನಶನಂ ತಥಾ |

ಪರಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಜ್ಞಾನಂ ಸರ್ವಮೇತದುದೀರಿತಂ |

ಪರಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಲೋಕೇ ಶ್ವೇತದ್ವೀಪಾಭಿಧೇ ಪರೇ |

ಅರಣ್ಯೌ ಚಾರ್ಣವೌ ದಿವ್ಯೌ ಚಿದಾನಂದರಸಾತ್ಮಕೌ |

ಯಾವಾನುಚ್ಚಃ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕಃ ತಾವಾನುಚ್ಚತಯಾ ಸ ಚ |

ಶ್ವೇತದ್ವೀಪೋ ದಿವಿಷ್ಠೋಽತಃ ತತ್ರ ಮಧ್ಯಂ ಸರೋವರಂ ।
 ಸರ್ವಭೋಜ್ಯಾತ್ಮಕಂ ದಿವ್ಯಂ ತತ್ರಾಶ್ವತ್ಥಾಃ ಸುಧಾಸ್ರವಾಃ ।
 ತತ್ರ ವಿಷ್ಣೋಃ ಪರಂ ದಿವ್ಯಮಪರಾಜಿತನಾಮಕಂ ।
 ವಿಮಿತಾಖ್ಯಂ ಚ ಪರ್ಯಂಕಂ ವಿಷ್ಣೋರ್ಮಾರ್ಗನೇನ ಸಮ್ಪಿತಂ ।
 ಚಿತ್ ಸುವರ್ಣಮಯಂ ದಿವ್ಯಂ ಲಕ್ಷ್ಮೀಃ ತತ್ತತ್ಸ್ವರೂಪಿಣೀ ।
 ಸ ಶ್ವೇತದ್ವೀಪಗೋ ವಿಷ್ಣುಃ ಪರ್ಯಂಕಬ್ರಹ್ಮನಾಮಕಃ ॥ ೧೦ ॥

ಅನುವಾದ—ಯಜ್ಞ ಇಷ್ಟ ಸತ್ಯ ಮೌನ, ಅನಶನ, ಅರಣ್ಯಾಯನ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ವಿಷಯಕಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವೇ ಆಗಿವೆ. ಶ್ವೇತ ದ್ವೀಪ ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಪರಮಾತ್ಮನ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ದಿವ್ಯಚಿದಾನಂದ ರಸಾತ್ಮಕವಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀರೂಪವಾದ ಅರ ಮತ್ತು ಣ್ಯಗಳೆಂಬ ಎರಡು ಸರೋವರ ಗಳಿವೆ. ಸ್ವರ್ಗಲೋಕವು ಎಷ್ಟು ಉನ್ನತವಾಗಿದೆಯೋ ಅಷ್ಟೇ ಉನ್ನತವಾಗಿ ಕ್ಷೀರಸಮುದ್ರಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ಶ್ವೇತದ್ವೀಪವು ಇರುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಉಪನಿಷತ್ತು ದ್ಯುಲೋಕದಲ್ಲಿದೆ ಎನ್ನುತ್ತಿದೆ ಹೊರತು ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕದಲ್ಲಿರುವುದ ರಿಂದಾಗಿ ಅಲ್ಲ. ಆ ಶ್ವೇತದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಸಂತೋಷಜನಕವಾದ ಎಲ್ಲಾ ಭೋಜ್ಯವಸ್ತು ಗಳಿಂದ ಪೂರ್ಣವಾದ ಸುರಾಮಯ ಸರೋವರವೂ ಒಂದಿದೆ. ಅಮೃತರಸವನ್ನು ಸುರಿಸುವ ಅಶ್ವತ್ಥವೃಕ್ಷಗಳೂ ಈ ಶ್ವೇತದ್ವೀಪದಲ್ಲಿವೆ. ಅಲ್ಲಿಯೇ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಅಪರಾಜಿತವೆಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಒಂದು ದಿವ್ಯಪರ್ಯಂಕವು ಚಿನ್ಮಯ ಸುವರ್ಣ ರೂಪವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಶ್ವೇತದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯೇ ಎಲ್ಲ ವಸ್ತುವಿನ ರೂಪದಲ್ಲಿರುವಳು. ಶ್ವೇತದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ಈ ಹಾಸಿಗೆಯಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಪರ್ಯಂಕಬ್ರಹ್ಮನೆಂದು ಹೆಸರು.

ವಿವರಣೆ—ಪೃಥಿವಿಯಲ್ಲಿ ಮೇರುಪರ್ವತವೂ, ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯಮಂಡಲವೂ, ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರಭವನವೂ ದ್ಯುಲೋಕಗಳೆನಿಸಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯ ದ್ಯುಲೋಕವೆಂದರೆ ಇಂದ್ರಭವನವೆ. ಆದರೆ ಶ್ವೇತದ್ವೀಪ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿದ್ದೂ ಇಂದ್ರಲೋಕದಷ್ಟು ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಮೂರನೆಯ ದ್ಯುಲೋಕವೆಂದು ಉಪನಿಷತ್ತು ಹೇಳಿದೆ.

ಹೃದಯ ನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳ ಉಪಾಸನೆ

ಉಪನಿಷತ್—ಅಥ ಯಾ ಏತಾ ಹೃದಯಸ್ಯ ನಾಡ್ಯಃ ತಾಃ ಪಿಂಗಲಸ್ಯಾಣಿಮ್ನಃ

ತಿಷ್ಠಂತಿ ಶುಕ್ಲಸ್ಯ ನೀಲಸ್ಯ ಪೀತಸ್ಯ ಲೋಹಿತಸ್ಯೇತಿ | ಅಸೌ ವಾ ಆದಿತ್ಯಃ
ಪಿಂಗಲಃ | ಏಷ ಶುಕ್ಲಃ | ಏಷ ನೀಲಃ | ಏಷ ಪೀತಃ | ಏಷ ಲೋಹಿತಃ |

ಅನುವಾದ—ಸುಷುಮ್ನಾ, ನಾಂದಿನೀ, ಪಿಂಗಲಾ, ವಜ್ರಿಕಾ ಹಾಗೂ ಇಡಾ ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಯಾವ ಐದು ಹೃದಯದ ನಾಡಿಗಳಿವೆಯೋ ಅವು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಕೆಂಪು ಮಿಶ್ರಿತ ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣವುಳ್ಳ ಅತಿಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಸಂಕರ್ಷಣನಿಗೂ, ಶುಕ್ಲವರ್ಣನಾದ ಅಣುಪರಿಮಾಣವುಳ್ಳ ವಾಸುದೇವನಿಗೂ, ನೀಲವರ್ಣನಾಗಿದ್ದು ಅಣುಪರಿಮಿತಿ ಯುಳ್ಳ ಅನಿರುದ್ಧನಿಗೂ, ಬಂಗಾರಬಣ್ಣವಿದ್ದು ಅಣುರೂಪನಾದ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನಿಗೂ, ರಕ್ತವರ್ಣನಾಗಿದ್ದು ಅಣುಸ್ವರೂಪನಾದ ನಾರಾಯಣನಿಗೂ ಆಧಾರವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಉಪಾಸನೆಗೈಯಬೇಕು. ಜಗತ್ತಿಗೆ ಆದಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ‘ಆದಿತ್ಯ’ ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಈ ಪರಮಾತ್ಮನು ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿರುವನೆಂದೂ, ಈ ಸೂರ್ಯ ಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಆದಿತ್ಯ ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಕೆಂಪುಮಿಶ್ರಿತ ಕಪ್ಪುವರ್ಣವುಳ್ಳ ಸಂಕರ್ಷಣ, ಶುಕ್ಲವರ್ಣ ವಾಸುದೇವ, ನೀಲವರ್ಣ ಅನಿರುದ್ಧ, ಬಂಗಾರದ ವರ್ಣವುಳ್ಳ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ, ಕೆಂಪುವರ್ಣವುಳ್ಳ ನಾರಾಯಣ ಹೀಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಐದು ರೂಪಗಳೂ ಇವೆ ಎಂದು ಉಪಾಸಿಸಬೇಕು.

ಭಾಷ್ಯ—ಸ ಏಷ ಹೃದಿ ನಾಡೀಷು ಪಂಚರೂಪಃ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಃ |
ವಿಷ್ಣೋರಣಿಮ್ನೋ ರೂಪಾಣಿ ಪಂಚನಾಡೀಸ್ಥಿತಾನಿ ತು |
ನಾರಾಯಣಾಖ್ಯಂ ಸೌಷುಮ್ನಂ ಮಧ್ಯಸ್ಥಂ ರಕ್ತವರ್ಣಕಂ |
ಶುಕ್ಲಂ ತು ವಾಸುದೇವಾಖ್ಯಂ ನಾಂದಿನ್ಯಾಮಗ್ರತಃ ಸ್ಥಿತಂ |
ಪಿಂಗಲಾಯಾಂ ಪಿಂಗಲಂ ತು ರೂಪಂ ಸಂಕರ್ಷಣಾಭಿದಂ |
ಪಶ್ಚಿಮೇ ವಜ್ರಿಕಾಯಂ ಚ ಪೀತಂ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನಾಮಕಂ |
ಇಡಾಯಾಮನಿರುದ್ಧಾಖ್ಯಂ ನೀಲರೂಪಂ ವ್ಯವಸ್ಥಿತಂ |
ಸೂರ್ಯೇಽಪ್ಯೇವಂ ಪಂಚರೂಪೋ ಭಗವಾನ್ ಸಂವ್ಯವಸ್ಥಿತಃ |
ಆದಿತ್ಯನಾಮಾ ಚಾದಿತ್ವಾತ್.....|

ಅನುವಾದ—ಹೃತ್ಕಮಲದಲ್ಲಿರುವ ಈ ಪರಮಾತ್ಮನು ಐದು ರೂಪಗಳಿಂದ ಹೃದಯದ ಐದು ನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿರುವನು. ಸುಷುಮ್ನಾನಾಡಿಯಲ್ಲಿರುವ ನಾರಾಯಣ ಎಂಬ ರೂಪವು ರಕ್ತವರ್ಣವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿ ಹೃದಯದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. ನಾಂದಿನೀ ಎಂಬ ನಾಡಿಯಲ್ಲಿರುವ ವಾಸುದೇವ ಎಂಬ ರೂಪವು ಶುಕ್ಲವರ್ಣವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿ ಹೃದಯದ ಬಲಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. ಪಿಂಗಲಾ ಎಂಬ ನಾಡಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸಂಕರ್ಷಣನೆಂಬ ರೂಪವು

ಕೆಂಪುಮಿಶ್ರಿತ ಕಪ್ಪುವರ್ಣವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದ್ದು ಹೃದಯದ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. ವಜ್ರಿಕಾ ಎಂಬ ನಾಡಿಯಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ ಎಂಬ ರೂಪವು ಬಂಗಾರವರ್ಣವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದ್ದು ಹೃದಯದ ಎಡಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. ಇಡೀ ಎಂಬ ನಾಡಿಯಲ್ಲಿರುವ ಅನಿರುದ್ಧ ಎಂಬ ರೂಪವು ನೀಲವಾಗಿದ್ದು ಹೃದಯದ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಐದು ರೂಪಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸೂರ್ಯಮಂಡಲದಲ್ಲೂ ಇದ್ದಾನೆ. ಸಕಲಜಗತ್ತಿಗೆ ಆದಿ ಕಾರಣನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಆದಿತ್ಯ ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಉಪನಿಷತ್—ತದ್ಯಥಾ ಮಹಾಪಥ ಆತತ ಉಭೌ ಗ್ರಾಮೌ ಗಚ್ಛತೀಮಂ ಚಾಮುಂ ಚೈವಮೇವೈತಾ ಆದಿತ್ಯಸ್ಯ ರಶ್ಮಯ ಉಭೌ ಲೋಕೌ ಗಚ್ಛಂತೀಮಂ ಚಾಮುಂ ಚ | ಅಭ್ಯೋ ನಾಡೀಭ್ಯಃ ಪ್ರತಾಯಂತೇ ತೇಽಮುಷ್ಮಿನ್ನಾದಿತ್ಯೇ ಸೃಷ್ಟಾಃ |

ಅನುವಾದ—ಯಾವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡದಾದ ರಸ್ತೆಯು ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿರುವ ಈ ಗ್ರಾಮ ಹಾಗೂ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಆ ಗ್ರಾಮ ಹೀಗೆ ಎರಡು ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಕೊಂಡಿರುತ್ತದೋ ಹಾಗೆಯೇ, ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿರುವ ಆದಿತ್ಯನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನ ಕಿರಣಗಳು ಸೂರ್ಯಕಿರಣಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿದ್ದು ಈ ಜೀವನನ್ನು ಆ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಹೀಗೆ ಎರಡು ಲೋಕಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಆ ಸೂರ್ಯನಿಂದ ಹೊರಟು ಸೂರ್ಯನಲ್ಲಿರುವವುಗಳಾಗಿ ಯಾವ ಕಿರಣಗಳು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿವೆಯೋ ಅವು ಜೀವನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿರುವ ನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿವೆ. ಈ ನಾಡಿಗಳಿಂದ ಹೊರಟು ನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಯಾವ ಕಿರಣಗಳು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿವೆಯೋ ಅವು ಸೂರ್ಯನಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿವೆ.

ಭಾಷ್ಯ—.....ತದ್ವ್ಯಾಪ್ತಂ ಸೂರ್ಯಮಂಡಲಂ |

ತದ್ರಶ್ಮಿಭಿಃ ತಥಾ ವ್ಯಾಪ್ತಾಃ ಸಮಸ್ತಾಃ ಸೂರ್ಯರಶ್ಮಯಃ |

ತಸ್ಮಿನ್ ನಾಡೀಷು ಚ ಪ್ರೋತಾಃ ತಥಾ ನಾಡೀಸ್ಥರಶ್ಮಯಃ |

ಅನುವಾದ—ಆದಿತ್ಯನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನ ಕಿರಣಗಳಿಂದ ಸೂರ್ಯ ಮಂಡಲವು ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲ ಕಿರಣಗಳೂ ಸೂರ್ಯಾಂತರ್ಗತ ಭಗವಂತನ ರಶ್ಮಿಗಳಿಂದ ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಎಲ್ಲ ಸೂರ್ಯಕಿರಣಗಳೂ ನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಭಗವಂತನ ರಶ್ಮಿಗಳಿಂದ ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿವೆ ಮತ್ತು ನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಭಗವಂತನಲ್ಲಿಯೂ ನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿವೆ.

ಹೃದಯಸ್ಥ ಪರಮಾತ್ಮ ರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿದವನಿಗೆ ಪಾಪಲೇಪವಿಲ್ಲ

ಉಪನಿಷತ್—ತದ್ಯತ್ಯತತ್ ಸುಪ್ತಃ ಸಮಸ್ತಃ ಸಂಪ್ರಸನ್ನಃ ಸ್ವಪ್ನಂ ನ ವಿಜಾನಾತ್ಯಾಸು
ತದಾ ನಾಡೀಷು ಸೃಷ್ಟೋ ಭವತಿ | ತಂ ನ ಕಶ್ಚನ ಪಾಪಾ ಸ್ಪೃಶತಿ | ತೇಜಸಾ
ಹಿ ತದಾ ಸಂಪನ್ನೋ ಭವತಿ |

ಅನುವಾದ—ಸುಪ್ತಜೀವನು ಎಲ್ಲ ಇಂದ್ರಿಯ ವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನು ತೊರೆದು
ಸ್ವರೂಪ ಸುಖವನ್ನನುಭವಿಸುತ್ತಾ, ಯಾವಾಗ ಸ್ವಪ್ನವನ್ನು ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲವೋ ಆಗ
ಸುಷುಮ್ನಾನಾಡಿಯಲ್ಲಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಜೀವನು
ತೇಜೋರೂಪನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿರುವ ಕಾರಣ ಯಾವ
ಪಾಪವೂ ಅವನನ್ನು ಸ್ಪರ್ಶಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

ಭಾಷ್ಯ—ತನ್ನಾಡೀಸಂಸ್ಥಿತಂ ವಿಷ್ಣುಂ ಮಧ್ಯೇ ಜೀವಃ ಪ್ರಪದ್ಯತೇ |

ತತ್ತೇಜಸಾ ಹಿ ಸಂಪನ್ನಃ ಸುಪ್ತ ಇತ್ಯಭಿಧೀಯತೇ |

ಅನುವಾದ—ಆ ನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಜೀವನಿರುತ್ತಾನೆ.
ಆ ಪರಮಾತ್ಮನ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಅವನು ಸುಪ್ತನಿರುತ್ತಾನೆ.

ಉಪನಿಷತ್—ಅಥ ಯತ್ಕೃತದಬಲಿಮಾನಂ ನೀತೋ ಭವತಿ ತಮಭಿತ ಆಸೀನಾ

ಆಹುಃ ‘ಜಾನಾಸಿ ಮಾಂ? ಜಾನಾಸಿ ಮಾಂ?’ ಇತಿ | ಸ ಯಾವದಸ್ಮಾತ್

ಶರೀರಾದನುತ್ಕ್ರಾಂತೋ ಭವತಿ ತಾವತ್ ಜಾನಾತಿ |

ಅನುವಾದ—ಯಾವಾಗ ಹೃದಯಕಮಲದಲ್ಲಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಉಪಾಸಿ
ಸುವ ಜ್ಞಾನಿಯು ಜರಾದಿಗಳಿಂದ ಶರೀರದ ದೌರ್ಬಲ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದುವನೋ
ಆಗ ಅವನು ಸುತ್ತಲೂ ಕುಳಿತಿರುವ ಬಂಧುಗಳು ನನ್ನ ಪರಿಚಯವಾಗುತ್ತಿದೆಯೋ?
ನನ್ನ ಪರಿಚಯವಾಗುತ್ತಿದೆಯೋ?’ ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆ ಜ್ಞಾನಿಯು
ಎಷ್ಟರತನಕ ತನ್ನ ಶರೀರದಿಂದ ಉತ್ಕೃಮಣ ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅಲ್ಲಿಯತನಕ
ಅವರನ್ನು ಗುರುತಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

ಸುಷುಮ್ನಾನಾಡಿಯ ಮೂಲಕ ಉತ್ಕೃಮಣ ಮುಕ್ತಿಗೆ ಪಯಣ

ಉಪನಿಷತ್—ಅಥ ಯತ್ಕೃತಸ್ಮಾತ್ ಶರೀರಾದುತ್ಕ್ರಾಂತಮತ್ಯಥೈತೈರೇವ

ರಶ್ಮಿಭಿರಾರ್ಧ್ವ ಆಕ್ರಮತೇ | ಸ ಓಮಿತಿವಾಹೋದ್ವಾಮೀಯತೇ | ಸ

ಯಾವತ್ ಕ್ಷಿಪ್ಯೇತ್ ಮನಃ ತಾವದಾದಿತ್ಯಂ ಗಚ್ಛತಿ | ಏತದ್ವೈ ಖಲು

ಲೋಕದ್ವಾರಂ ವಿದುಷಾಂ ಪ್ರಪದನಂ | ನಿರೋಧೋಽವಿದುಷಾಂ |

ಅನುವಾದ—ಯಾವಾಗ ಆ ಜ್ಞಾನಿಯು ಈ ಶರೀರದಿಂದ ಉತ್ಕೃಮಣ ಹೊಂದುತ್ತಾನೋ ಆಗ ನಾಡಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿರುವ ಸೂರ್ಯರಶ್ಮಿಗಳಿಂದ ನಾಡೀದ್ವಾರವನ್ನು ಕಂಡು, ಊರ್ಧ್ವಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೊರಡುತ್ತಾನೆ. ಓಂಕಾರವನ್ನು ಪಠಿಸುತ್ತಾ ಸಂಚರಿಸುವ ವಾಯುದೇವರಿಂದ ದಿವ್ಯವಾದ ಚಿದ್ರೂಪಮಂಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಅವನನ್ನು ವಾಯುದೇವರು ಯಾವಾಗ ಕರೆದು ಕೊಂಡು ಹೋಗಲು ಮನಸ್ಸು ಮಾಡುವರೋ ಆಗ ಅವನು ಆದಿತ್ಯಾಂತರ್ಗತ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸೇರುತ್ತಾನೆ. ಆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಗಲು ದ್ವಾರವಾಗಿದ್ದು ಅವರಿಂದ ಹೊಂದಲು ಯೋಗ್ಯ ಸ್ಥಾನವಾಗಿರುವನು. ಅಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಗದಂತೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಕನೂ ಆಗಿರುವನು.

ಉಪನಿಷತ್—ತದೇಷ ಶ್ಲೋಕಃ—

ಶತಂ ಚೈಕಾ ಚ ಹೃದಯಸ್ಯ ನಾಡ್ಯಃ

ತಾಸಾಂ ಮೂರ್ಧಾನಮಭಿನಿಸೃತ್ಯೈಕಾ |

ತಯೋರ್ಧ್ವಮಾಯನ್ನಮೃತತ್ವಮೇತಿ

ವಿಷ್ವಜ್ಞ ಅನ್ಯಾ ಉತ್ಕೃಮಣೇ ಭವಂತಿ ||

ಉತ್ಕೃಮಣೇ ಭವಂತಿ ||

|| ಖಂಡ ೬ ||

ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗವಾದ ಒಂದು ನಾಡಿ ಇದೆ ಎಂದು ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಈ ಶ್ಲೋಕದ ಸಂವಾದವಿದೆ—ಹೃದಯಕಮಲದಲ್ಲಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನು ವಾಸಿಸುವ ನಾಡಿಗಳು ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ನೂರಾಒಂದು ಇವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ಸುಷುಮ್ನಾನಾಡಿಯು ಶಿರಸ್ಸಿನ ಕಡೆಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಆ ನಾಡಿಯ ಮೂಲಕ ಊರ್ಧ್ವಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ಜ್ಞಾನಿಯು ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಇತರ ನಾಡಿಗಳು ಬೇರೆ ಲೋಕಗಳನ್ನು ಹೊಂದಲು ಮಾರ್ಗಗಳಾಗಿವೆ.

ಭಾಷ್ಯ—ಓಮಿತ್ಯೇವ ವಹನ್ನಿತ್ಯಂ ವಾಯುರೋಂವಾಡಿತೀರಿತಃ |

ತೇನ ವಾಮುತ್ಪಮಾಯಾತಿ ಮುಕ್ತಿಕಾಲೇ ಹ್ಯುಪಾಸಕಃ |

ದಿವ್ಯಚಿದ್ರೂಪಭಾವೋ ಹಿ ವಾಮುಭಾವ ಉದೀರಿತಃ |

ಯಿದೃನಂ ನೇತುಮನ್ನಿಚ್ಛನ್ ಮನಃ ಕ್ಷಿಪತಿ ಮಾರುತಃ |

ಆದಿತ್ಯಾಖ್ಯಂ ತದಾ ವಿಷ್ಣುಂ ಯಾತಿ ಜೀವಃ ಸ್ವವಿದ್ಯಯಾಃ |

ಇತಿ ಪರ್ಮಂಕೋಪಾಸನಾಯಾಂ || || ಖಂಡ ೬ ||

ಅನುವಾದ—ಓಂಕಾರವನ್ನು ಉಚ್ಚರಿಸುತ್ತಾ, ಓಂ ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಪರಮಾತ್ಮ

ನನ್ನು ಸದಾ ಹೊರುತ್ತಿರುವ ವಾಯುದೇವರು ಓಂವಾಟ್ ಎನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹೃದಯಸ್ಥ ಪರಮಾತ್ಮನ ಉಪಾಸಕನಾದ ಜ್ಞಾನಿಯು ಮುಕ್ತಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಂತಹ ವಾಯುದೇವರ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಮಂಗಳಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ದಿವ್ಯ ಚಿದ್ರೂಪವೇ ಮಂಗಳಸ್ವರೂಪವೆನಿಸಿದೆ. ಈ ವಾಯುದೇವರು ಯಾವಾಗ ಈ ಜ್ಞಾನಿಯನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಕ್ಕೆ ಕೊಂಡೊಯ್ಯಲು ಬಯಸಿ ಮನಸ್ಸು ಮಾಡುವರೋ ಆಗ ಜ್ಞಾನಿಯಾದ ಆ ಜೀವನು ತನ್ನ ಜ್ಞಾನಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಆದಿತ್ಯಮಂಡಲದಲ್ಲಿರುವ ಆದಿತ್ಯನಾಮಕನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸೇರುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಪರ್ಯಂಕೋಪಾಸನ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಇಂದ್ರ ವಿರೋಚನರಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನ ಉಪದೇಶ

ಉಪನಿಷತ್—‘ಯ ಆತ್ಮಾಪಹತಪಾಪಾ ವಿಜರೋ ವಿಮೃತ್ಯರ್ವಿಶೋಕೋಽ ವಿಜಿಘತ್ಸೋಽಪಿಪಾಸಃ ಸತ್ಯಕಾಮಃ ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪಃ ಸೋಽನ್ವೇಷ್ಟವ್ಯಃ | ಸ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಿತವ್ಯಃ | ಸ ಸರ್ವಾಂಶ್ಚ ಲೋಕಾನಾಪ್ನೋತಿ ಸರ್ವಾಂಶ್ಚ ಕಾಮಾನ್ ಯಃ ತಮಾತ್ಮಾನಮನುವಿದ್ಯ ವಿಜಾನಾತಿ’ ಇತಿ ಹ ಪ್ರಜಾಪತಿರವಾಚ |

ಅನುವಾದ—ಯಾವ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪಾಪಲೇಪರಹಿತನೂ ಅಜರಾಮರನೂ, ಶೋಕರಹಿತನೂ, ಹಸಿವೆ ತೃಷ್ಣೆಗಳೆಂಬ ಪೀಡೆಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗದವನೂ, ನಿಯಮೇನ ಫಲಿಸತಕ್ಕ ಇಚ್ಛೆ ಹಾಗೂ ಸಂಕಲ್ಪವುಳ್ಳವನೂ ಆಗಿರುವನೋ ಅಂತಹ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಶ್ರವಣ ಮನನ ಧ್ಯಾನಗಳ ಮೂಲಕ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಯಾರು ಹೀಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ತಿಳಿದು ಕೊಳ್ಳುವ ಮೂಲಕ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸುತ್ತಾನೋ ಅವನು ಎಲ್ಲ ಲೋಕಗಳನ್ನೂ, ಎಲ್ಲ ಅಭೀಷ್ಟಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನೂ ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ದೇವತೆಗಳ ಹಾಗೂ ಅಸುರರ ಸಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದರು.

ಉಪನಿಷತ್—ತದ್ವೋಭಯೇ ದೇವಾಸುರಾ ಅನುಬುಬುಧಿರೇ | ತೇ ಹೋಚುಃ ‘ಹಂತ ತಮಾತ್ಮಾನಮನ್ವಿಚ್ಛಾಮೋ ಯಮಾತ್ಮಾನಮನ್ವಿಷ್ಟ ಸರ್ವಾಂಶ್ಚ ಲೋಕಾನಾಪ್ನೋತಿ ಸರ್ವಾಂಶ್ಚ ಕಾಮಾನ್ ಇತಿ’ ಇಂದ್ರೋ ಹ ವೈ ದೇವಾನಾಮಭಿಪ್ರವವ್ರಾಜ | ವಿರೋಚನೋಽಸುರಾಣಾಂ | ತೌ ಹಾಸಂವಿದಾನಾಮೇವ ಸಮಿತ್ಪಾಣೀ ಪ್ರಜಾಪತಿಸಕಾಶಮಾಜಗ್ಮತುಃ |

ಅನುವಾದ—ಹೀಗೆ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಹೇಳಿದುದನ್ನು ದೇವತೆಗಳು ಹಾಗೂ

ಅಸುರರು ಕೇಳಿ ತಿಳಿದರು. 'ಯಾವ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡರೆ ಎಲ್ಲಾ ಲೋಕಗಳನ್ನು ಪಡೆದು ಎಲ್ಲಾ ಕಾಮನೆಗಳನ್ನು ಕೈಗೂಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದೋ ಅಂತಹ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ತಿಳಿದು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳೋಣ' ಎಂದು ಉತ್ಸುಕತೆಯಿಂದ ದೇವತೆಗಳು ಇಂದ್ರನಿಗೂ, ಅಸುರರು ವಿರೋಚನನಿಗೂ ಹೇಳಿದರು. ದೇವತೆಗಳಿಗಾಗಿ ದೇವೇಂದ್ರನೂ, ಅಸುರರಿಗಾಗಿ ವಿರೋಚನನೂ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಲ್ಲಿ ಉಪದೇಶ ಪಡೆಯಲು ಬಂದರು. ಸಮಿತ್‌ಪಾಣಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಒಂದೇ ಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಟಿದ್ದರೂ ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರೀತಿ ಹಾಗೂ ಮಾತುಕತೆ ಇಲ್ಲದವರಾಗಿಯೇ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರನ್ನು ಸಮೀಪಿಸಿದರು.

ಉಪನಿಷತ್—ತೌ ಹ ದ್ವಾತ್ರಿಂಶತಂ ವರ್ಷಾಣಿ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಮೂಷತುಃ | ತೌ ಹ ಪ್ರಜಾಪತಿರುವಾಚ 'ಕಿಮಿಚ್ಛಂತಾವವಾಸ್ತಂ' ಇತಿ | ತೌ ಹೋಚತುಃ 'ಯ ಆತ್ಮಾಪಹತಪಾಪಾ ವಿಜರೋ ವಿಮೃತ್ಯುರ್ವಿಶೋಕೋಽ ವಿಜಿಘತ್ಸೋಽಪಿಪಾಸಃ ಸತ್ಯಕಾಮಃ ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪಃ ಸೋಽನ್ವೇಷ್ಟವ್ಯಃ | ಸ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸಿತವ್ಯಃ | ಸ ಸರ್ವಾಂಶ್ಚ ಲೋಕಾನಾಪ್ನೋತಿ ಸರ್ವಾಂಶ್ಚ ಕಾಮಾನ್ | ಯಃ ತಮಾತ್ಮಾನಮನುವಿದ್ಯ ವಿಜಾನಾತೀತಿ ಹ ಭಗವತೋ ವಚೋ ಹರಂತೋ ವೇದಯಂತೇ | ತಮಿಚ್ಛಂತಾವವಾಸ್ತಂ' ಇತಿ ||

ಅನುವಾದ—ಆ ಇಂದ್ರ ವಿರೋಚನರಿಬ್ಬರೂ ಮೂವತ್ತೆರಡೂ ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ ನಡೆಸುತ್ತ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಬಳಿ ವಾಸ ಮಾಡಿದರು. ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಅವರನ್ನು 'ಯಾವುದರ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ನೀವು ನನ್ನ ಹತ್ತಿರ ವಾಸವಾಗಿರುವಿರಿ' ಎಂದು ಕೇಳಿದರು. ಅದಕ್ಕುತ್ತರವಾಗಿ ಅವರಿಬ್ಬರೂ 'ಯಾವ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪಾಪ, ವೃದ್ಧಾಪ್ಯ, ಮರಣ, ಶೋಕ ಇವುಗಳಿಂದ ದೂರನೂ, ಹಸಿವೆ ಬಾಯಾರಿಕೆಗಳಿಂದ ಬಳಲದವನೂ, ನಿಯಮೇನ ಫಲಿಸುವ ಇಚ್ಛೆ ಹಾಗೂ ಸಂಕಲ್ಪಗಳುಳ್ಳವನೂ ಆಗಿರುವನೋ, ಅವನ ಶ್ರವಣ ಮನನ ಧ್ಯಾನಗಳ ಮೂಲಕ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವೆಂಬ ಅನ್ವೇಷಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಯಾರು ಹೀಗೆ ಅವನನ್ನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸುವನೋ ಅವನು ಎಲ್ಲಾ ಲೋಕಗಳನ್ನು ಪಡೆದು ತನ್ನ ಎಲ್ಲಾ ಕಾಮನೆಗಳನ್ನು ಕೈಗೂಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು, ಎಂಬ ಪೂಜ್ಯರಾದ ತಮ್ಮ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ದೇವತೆಗಳೂ ಅಸುರರೂ ಅಂತಹ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಲು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಿರುವರು. ಅವರಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ತಮ್ಮಿಂದ ತಿಳಿಯಲು ನಾವು ತಮ್ಮ ಹತ್ತಿರ ವಾಸಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವೆವು ಎಂದು ಹೇಳಿದರು.

ಉಪನಿಷತ್-ತೌ ಹ ಪ್ರಜಾಪತಿರುವಾಚ 'ಯ ಏಷೋಽಂತರಕ್ಷಣಿ ಪುರುಷೋ
 ದೃಶ್ಯತೇ ಏಷ ಆತ್ಮೇತಿ ಹೋವಾಚ | ಏತದಮೃತಮಭಯಮೇತತ್ ಬ್ರಹ್ಮ'
 ಇತಿ | 'ಅಥ ಯೋಽಯಂ ಭಗವೋಽಪ್ಸು ಪರಿಖ್ಯಾಯತೇ
 ಯಶ್ಚಾಯಮಾದರ್ಶೇ ಕತಮ ಏಷ' ಇತಿ | 'ಏಷ ಉ ಏವೈಷು
 ಸರ್ವೇಷ್ಟಂತೇಷು ಪರಿಖ್ಯಾಯತ' ಇತಿ ಹೋವಾಚ || || ಖಂಡ ೭ ||

ಅನುವಾದ—ಅವರಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಸಂಮುಗ್ಧವಾಗಿ ಉಪದೇಶಿಸಿದರು—
 'ಕಣ್ಣಿನೊಳಗೆ ಯಾವ ಪುರುಷನು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿರುವನೋ ಅವನೇ ಪಾಪಾದಿ
 ರಹಿತನಾದ ಈ ಪರಮಾತ್ಮನು. ಅವನು ನಾಶರಹಿತನೂ, ಭಯರಹಿತನೂ ಆದ
 ಪರಬ್ರಹ್ಮನಾಗಿರುವನು' ಎಂದು. ಆಗ ಇಂದ್ರ, ವಿರೋಚನರಿಬ್ಬರೂ 'ಪೂಜ್ಯರೇ!
 ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಕನ್ನಡಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪುರುಷನು ಗೋಚರಿಸುತ್ತಿರುವನೋ
 ಅವನು ಯಾರು?' ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಲು 'ಕಣ್ಣಿನೊಳಗಿರುವ ಈ ಪುರುಷನೇ ನೀರು
 ಕನ್ನಡಿ ಮೊದಲಾದ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲೂ ಎಲ್ಲೆಡೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿರುವನು' ಎಂದು
 ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಉತ್ತರಿಸಿದರು.

ಭಾಷ್ಯ—ಇಂದ್ರೋ ವಿರೋಚನಶ್ಚೈವ ಶ್ರುತ್ವಾ ತು ಬ್ರಹ್ಮಣೋಽಕ್ಷಿಗಂ |

ವಿಷ್ಣುಮಾನಂದರೂಪಂ ತಂ ಸಮ್ಯಗ್ಜ್ಞಾನವಿಪರೈಯೌ |

ಆಪತುಃ ತತ್ರ ದೇವೇಂದ್ರೋ ಜಾನನ್ನಪಿ ವಿರೋಚನಂ |

ಮೋಹಯನ್ನನುರೂಪಾಣಿ ತಸ್ಯ ವಾಕ್ಯಾನ್ಯುವಾಚ ಹ |

ಯಥಾ ವಿರೋಚನೋ ನೈವ ಜಾನೀಯಾತ್ ವಿಷ್ಣುಮಂಜಸಾ |

ಸ್ವವಾಕ್ಯಂ ಚಾನೃತಂ ನ ಸ್ಯಾತ್ ತಥಾ ಬ್ರಹ್ಮಾಽಪ್ಯುವಾಚ ಹ |

ಅಯೋಗ್ಯಾ ಹ್ಯಸುರಾ ಜ್ಞಾನೇ ವಕ್ತವ್ಯಂ ಚೈವ ನಾನೃತಂ |

ಮಚ್ಛಾಪಾದಾಸುರೋ ಭಾವಃ ಪ್ರಹ್ಲಾದಾದೇರ್ನತು ಸ್ವತಃ |

ಅಯಂ ತ್ವಾಸುರ ಏವಾತೋ ವಕ್ಷ್ಯಾಮ್ಯಸ್ಯೋಭಯಂ ಯಥಾ |

ಇಂದ್ರಸ್ತು ಶುದ್ಧಭಾವತ್ವಾತ್ ಪುನರಾಯಾಸ್ಯತಿ ಧ್ರುವಂ |

ಇತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯತಃ ಪ್ರೋಕ್ಷೋ ಬ್ರಹ್ಮಣಾಽಕ್ಷಿಗತೋ ಹರಿಃ |

ಅಯೋಗ್ಯತ್ವಾತ್ತು ತತ್ ಶ್ರುತ್ವಾ ಪ್ರತಿರೂಪಂ ವಿರೋಚನಃ |

ಮತ್ವಾಸ್ವಪ್ನಾದರ್ಶಕೇ ಚೈವ ಪಪ್ರಚ್ಛ ಕತಮಸ್ತಿತಿ |

ತತ್ರಾಪಿ ತು ಹರೇರ್ಭಾವಂ ಹೃದಿ ಕೃತ್ವಾ ಚತುರ್ಮುಖಃ |

ದೃಶ್ಯತೇ ಹ್ಯೇಷ ಏವೇತಿ ತತ್ತತ್ತ್ವವೇದಿವಿವಕ್ಷಯಾ |

|| ಖಂಡ ೭ ||

ಅನುವಾದ—ಇಂದ್ರ ಹಾಗೂ ವಿರೋಚನರು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಂದ ಕಣ್ಣಿನೊಳಗಿರುವ ಆನಂದರೂಪನಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಬಗ್ಗೆ ಉಪದೇಶ ಪಡೆದು ತತ್ತಜ್ಞಾನ ಅನ್ಯಥಾಜ್ಞಾನಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ದೇವೇಂದ್ರನು ತಿಳಿದವನೇ ಆದರೂ ವಿರೋಚನನಿಗೆ ಮೋಹವುಂಟುಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಅದಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ 'ನೀರು ಕನ್ನಡಿಗಳಲ್ಲಿರುವವನು ಯಾರು' ಎಂದು ಕೇಳಿದನು. ಬ್ರಹ್ಮದೇವರೂ ವಿರೋಚನನು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ತಿಳಿಯದಂತೆಯೂ ತನ್ನ ಮಾತು ಸುಳ್ಳಾಗದಂತೆಯೂ ಉಪದೇಶಿಸಿದರು. 'ಅಸುರರು ತತ್ತಜ್ಞಾನ ಹೊಂದಲು ಅಯೋಗ್ಯರು. ತಾನೂ ಸುಳ್ಳು ಹೇಳಬಾರದು. ಪ್ರಹ್ಲಾದಿಗಳು ಅಸುರರಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದುದು ತನ್ನ ಶಾಪದಿಂದ ಹೊರತು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಅಲ್ಲ. ಈ ವಿರೋಚನನಾದರೋ ಸ್ವಭಾವತಃ ಅಸುರನೇ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಜ್ಞಾನಬರಕೂಡದು. ತನ್ನ ಮಾತು ಸುಳ್ಳಾಗಕೂಡದು ಎಂಬ ಎರಡು ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ಸಂಮುಗ್ಧ ಮಾತುಗಳನ್ನಾಡುತ್ತೇನೆ; ಇಂದ್ರನು ಶುದ್ಧಸ್ವಭಾವದವನಾದ್ದರಿಂದ ತಿರುಗಿ ಬಂದೇ ಬರುತ್ತಾನೆ' ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನ ಬಗ್ಗೆ ಸಂಮುಗ್ಧವಾಗಿ ಉಪದೇಶಿಸಿದರು. ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ವಿರೋಚನನು, ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಅಯೋಗ್ಯನಾದ್ದರಿಂದಲೇ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಬೀಳುವ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವನ್ನೇ ಪರಮಾತ್ಮನೆಂದು ತಿಳಿದು, ಇನ್ನೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಡೆ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಕಂಡು ನಿರ್ಧರಿಸುವ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ನೀರಿನಲ್ಲಿಯೂ ಕನ್ನಡಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವವನು ಯಾರು ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದರು. ಅಲ್ಲಿಯೂ ಪರಮಾತ್ಮನೆ ಇರುವನೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು 'ಈ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಅಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತಾನೆ' ಎಂದು ತತ್ತಜ್ಞಾನಿಗಳ ವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ಹೇಳಿದರು. ತತ್ತಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಎಲ್ಲೆಡೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಕಾಣಿಸುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ವಿವರಣೆ—ತಮ್ಮ ಬಳಿಗೆ ತತ್ತಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯನಾದ ಇಂದ್ರನೂ, ಅಯೋಗ್ಯನಾದ ವಿರೋಚನನೂ ಬಂದಾಗ ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನ ಹಾಗೂ ವಿರೋಚನನಿಗೆ ಅಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನ ಉಂಟಾಗುವಂತೆ ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಒಂದೇ ಮಾತಿನಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಯ ಏಷಃ ಅಂತರಕ್ಷಣಿ ಪುರುಷೋ ದೃಶ್ಯತೇ ಏಷ ಆತ್ಮ' ಎಂದು. ಅಲ್ಲಿ 'ದೃಶ್ಯತೇ' ಕಾಣುತ್ತಿರುವವನು ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಮೋಸಹೋಗಿ ವಿರೋಚನನು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ತನಗೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿರುವುದು ತನ್ನ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ, ಆದ್ದರಿಂದ ಅದೇ ಪರಮಾತ್ಮ ಎಂದು ಅರಿತುಕೊಂಡನು. ಆದರೆ, 'ಕಣ್ಣೊಳಗಿದ್ದು ಜಾಗ್ರದವಸ್ಥೆಯನ್ನು ನಿಯಮಿಸುತ್ತಿರುವ ವಿಶ್ವನೇ ನಿತ್ಯಮುಕ್ತನಾದ ಪರಮಾತ್ಮ.

ಅವನು ಜ್ಞಾನಿಗಳ ದಿವ್ಯದೃಷ್ಟಿಗೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿರುವನು' ಎಂಬುದು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿತ್ತು. ಇಂದ್ರನು ಹಾಗೇ ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಪ್ರತಿಬಿಂಬವು ಪರಮಾತ್ಮ ಎಂಬುದು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಅಭಿಪ್ರೇತ ಎಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡ ವಿರೋಚನನು 'ನೀರಿನಲ್ಲೂ ಕನ್ನಡಿಯಲ್ಲೂ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿರುವ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವು ಯಾವುದು? ಅದೂ ಪರಮಾತ್ಮನೇನು? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದನು. ವಿರೋಚನನು ಗ್ರಹಿಸಿದ ವಿಪರೀತಾರ್ಥದಿಂದ ಸಂತುಷ್ಟನಾದ ಇಂದ್ರನು ಅವನಂತೆಯೇ ತಾನೂ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವನೆಂದು ತೋರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ತಾನೂ ಅವನಂತೆಯೇ ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದನು. ಆದರೆ ಅವನ ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಅಂತರಾರ್ಥವಾದರೋ, ಕಣ್ಣಿನೊಳಗೆ ಜಾಗ್ರದವಸ್ಥೆಗೆ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿರುವವನು ವಿಶ್ವನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನಾದರೆ, ನೀರು ಹಾಗೂ ಕನ್ನಡಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಗಳಿಗೆ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿ, ಜ್ಞಾನಿಗಳ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಗೋಚರನಾಗಿರುವವನು ಯಾರು? ಅವನೂ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಆಗಿರುವನೇನು? ಎಂದಾಗಿತ್ತು. ಇಂದ್ರ ವಿರೋಚನರ ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಕಣ್ಣಿನೊಳಗೆ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿರುವ ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ಈ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಜ್ಞಾನಿಗಳ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ನೀರು ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೆಡೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿ ಗೋಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ 'ಏಷ ಉ ಏವೈಷು ಸರ್ವೇಷ್ಟಂತೇಷು ಪರಿಖ್ಯಾಯತೇ' ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ, ಇದರ ಅಂತರಾರ್ಥವನ್ನು ಅರಿಯದೆ, ಪ್ರತಿಬಿಂಬವನ್ನೇ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದ ವಿರೋಚನನು, ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಪ್ರತಿಬಿಂಬರೂಪಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ನೀರು ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರಿಗೂ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ರೂಪದಿಂದ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿರುವನು ಎಂದು ವಿಪರೀತವಾಗಿ ಅರಿತುಕೊಂಡನು. ಇಂದ್ರನು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಂದ ಅಭಿಪ್ರೇತವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಅರಿತುಕೊಂಡು ತತ್ತಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದನು.

ವಿರೋಚನನಿಗೆ ಅಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನ

ಉಪನಿಷತ್—'ಉದಶರಾವ ಆತ್ಮಾನಮಮೇಕ್ಷ್ಯ ಯದಾತ್ಮನೋ ನ ವಿಜಾನೀಥಃ ತನ್ಮೇ ಪ್ರಬ್ರೂತಂ' ಇತಿ | ತೌ ಹೋದಶರಾವೇಽಕ್ಷಾಂಚಕ್ರಾತೇ | ತೌ ಹ ಪ್ರಜಾಪತಿರುವಾಚ 'ಕಿಂ ಪಶ್ಯಥ' ಇತಿ | ತೌ ಹೋಚತುಃ 'ಸರ್ವಮೇವೇದಮಾವಾಂ ಭಗವ ಆತ್ಮಾನಂ ಪಶ್ಯಾವ ಆ ಲೋಮಭ್ಯ ಆ ನಖೇಭ್ಯಃ ಪ್ರತಿರೂಪಂ' ಇತಿ ||

ಅನುವಾದ—'ನೀರು ತುಂಬಿರುವ ಮಣ್ಣಿನ ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮ ಶರೀರವನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿ, ಅಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮ ಯಾವ ಅಂಗವನ್ನು ನೋಡಲಾರಿರಿ ಅದನ್ನು ನನಗೆ ಹೇಳಿ'

ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಹೇಳಿದರು. ಆದರಂತೆಯೇ ಆ ಇಂದ್ರ ಹಾಗೂ ವಿರೋಚನರು ನೀರು ತುಂಬಿದ ಮಣ್ಣಿನ ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಶರೀರವನ್ನು ನೋಡಿಕೊಂಡರು. ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಅವರನ್ನು ಕೇಳಿದರು. 'ಏನನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿರುವಿರಿ?' ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಹೇಳಿದರು 'ಪೂಜ್ಯರೇ! ನವಿಕೇಶಗಳಿಂದ ಆರಂಭಿಸಿ ನಮ್ಮ ಇಡೀ ಶರೀರದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವನ್ನೇ ನೋಡುತ್ತಿರುವೆವು'.

ಉಪನಿಷತ್—ತೌ ಹ ಪ್ರಜಾಪತಿರುವಾಚ ಸಾಧ್ವಲಂಕೃತೌ ಸುವಸನೌ ಪರಿಷ್ಕೃತೌ ಭೂತ್ಯೋದಶರಾವೇಽವೇಕ್ಷೇಥಾಂ ಇತಿ | ತೌ ಹ ಸಾಧ್ವಲಂಕೃತೌ ಸುವಸನೌ ಪರಿಷ್ಕೃತೌ ಭೂತ್ಯೋದಶರಾವೇಽವೇಕ್ಷಾಂಚಕ್ರಾತೇ | ತೌ ಹ ಪ್ರಜಾಪತಿರುವಾಚ 'ಕಿಂ ಪಶ್ಯಥ' ಇತಿ ||

ತೌ ಹೋಚತುಃ 'ಯದ್ಭವೇದಮಾವಾಂ ಭಗವಃ ಸಾಧ್ವಲಂಕೃತೌ ಸುವಸನೌ ಪರಿಷ್ಕೃತೌ ಸ್ವ ಏವಮೇವೇಮೌ ಭಗವಃ ಸಾಧ್ವಲಂಕೃತೌ ಸುವಸನೌ ಪರಿಷ್ಕೃತೌ' ಇತಿ | 'ಏಷ ಆತ್ಮಾ' ಇತಿ ಹೋವಾಚ | 'ಏತದಮೃತಮುಭಯಮೇತತ್ ಬ್ರಹ್ಮ' ಇತಿ | ತೌ ಹ ಶಾಂತಹೃದಯೌ ಪ್ರವಪ್ರಜತುಃ ||

ಅನುವಾದ—ಆಗ ಅವರಿಬ್ಬರಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಹೇಳಿದರು 'ಚೆನ್ನಾಗಿ ಆಭರಣಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತರಾಗಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ, ಗಂಧಾದಿಗಳನ್ನು ಲೇಪಿಸಿಕೊಂಡು, ನೀರು ತುಂಬಿದ ಆ ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಿರಿ'. ಅವರಿಬ್ಬರೂ ತಮ್ಮನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅಲಂಕರಿಸಿಕೊಂಡು, ಒಳ್ಳೆಯ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ, ಗಂಧಾದಿಗಳನ್ನು ಲೇಪಿಸಿಕೊಂಡು, ತಮ್ಮ ಶರೀರವನ್ನು ನೀರಿನ ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ನೋಡಿಕೊಂಡರು. ಆಗ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಕೇಳಿದರು 'ಏನನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿರುವಿರಿ'.

ಆಗ ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಹೇಳಿದರು 'ಪೂಜ್ಯರೇ! ನಾವಿಬ್ಬರೂ ಹೇಗೆ ಆಭರಣಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತರಾಗಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ ಗಂಧಾದಿಗಳನ್ನು ಲೇಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವೆವೋ ಹಾಗೆಯೇ ಈ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಗಳೂ ಆಭರಣಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾಗಿವೆ. ಒಳ್ಳೆಯ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿವೆ. ಗಂಧಾದಿಗಳನ್ನು ಲೇಪಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. 'ಆಗ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಇದುವೇ ಪರಮಾತ್ಮ ಇದುವೇ ನಿತ್ಯಮುಕ್ತ ಭಯರಹಿತ ಪರಬ್ರಹ್ಮ' ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಇಂದ್ರ ವಿರೋಚನರಿಬ್ಬರೂ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಸರಿಯಾಗಿ ಉಪದೇಶಿಸಿದರೆಂದು ಶಾಂತಚಿತ್ತರಾಗಿ ಹಿಂದಿರುಗಿದರು.

ಉಪನಿಷತ್—ತೌ ಹಾನ್ವೀಕ್ಷ್ಯ ಪ್ರಜಾಪತಿರುವಾಚ 'ಅನುಪಲಭ್ಯಾಽತ್ಮಾ-
ನಮನನುವಿದ್ಯ ವ್ರಜತೋ ಯತರ ಏತದುಪನಿಷದೋ ಭವಿಷ್ಯಂತಿ
ದೇವಾ ವಾಽಸುರಾ ವಾ ತೇ ಪರಾಭವಿಷ್ಯಂತಿ' ಇತಿ | ಸ ಹ
ಶಾಂತಹೃದಯ ಏವ ವಿರೋಚನೋಽಸುರಾನ್ ಜಗಾಮ | ತೇಭ್ಯೋ
ಹೈತಾಮುಪನಿಷದಂ ಪ್ರೋವಾಚ 'ಆತ್ಮೈವೇಹ ಮಹಯ್ಯಃ | ಆತ್ಮಾ
ಪರಿಚರ್ಯಃ | ಆತ್ಮಾನಮೇವೇಹ ಮಹಯನ್ ಆತ್ಮಾನಂ ಪರಿಚರನ್ನುಭೌ
ಲೋಕಾವವಾಪ್ನೋತೀಮಂ ಚಾಮುಂ ಚ' ಇತಿ ||

ಅನುವಾದ—ಹೀಗೆ ಶಾಂತಚಿತ್ತರಾಗಿ ಹಿಂದಿರುಗುತ್ತಿರುವ ಅವರಿಬ್ಬರನ್ನು
ನೋಡಿ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಹೇಳಿದರು. 'ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳದೆ,
ಶ್ರವಣ ಮನನ ಧ್ಯಾನಗಳ ಮೂಲಕ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸದೆ ಹೋಗುತ್ತಿರುವಿರಿ. ನಿಮ್ಮಿಂದ
ಈ ರಹಸ್ಯೋಪದೇಶದ ಮೇಲುನೋಟಕ್ಕೆ ಕಾಣುವ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಯಾರು
ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವರೋ ಅವರು ದೇವತೆಗಳೇ ಆಗಿರಲಿ ಅಸುರರೇ ಆಗಿರಲಿ
ಶ್ರೇಯಸ್ಸನ್ನು ಹೊಂದಲಾರರು', ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದರೂ ಕೂಡ ಅದನ್ನು
ಗಮನಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳದೆ ವಿರೋಚನನು 'ಇದರಲ್ಲಿ ಗಹನವಾದ ರಹಸ್ಯವೇನಿದೆ?
ನಾನು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತಿಳಿದೆ' ಎಂದು ಶಾಂತಚಿತ್ತನಾಗಿ ಅಸುರರ ಬಳಿಗೆ ಹೋದನು.
'ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಜೀವನನ್ನೇ ಅಲಂಕಾರಾದಿಗಳಿಂದ ಪೂಜಿಸಬೇಕು. ಜೀವನನ್ನೇ
ಸೇವಿಸಬೇಕು. ಜೀವನನ್ನೇ ಪೂಜಿಸಿ, ಜೀವನನ್ನೇ ಸೇವಿಸಿ, ಅದರ ಫಲವಾಗಿ ಈ
ಲೋಕ ಹಾಗೂ ಪರಲೋಕಗಳನ್ನು ಸಾಧಕನು ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು' ಎಂದು
ಅವರಿಗೆ ವಿರೋಚನನು ಉಪದೇಶಿಸಿದನು.

ಉಪನಿಷತ್—ತಸ್ಮಾದಪ್ಯ ದೈಹಾದದಾನಮಶ್ರದ್ಧಧಾನಮಯಜಮಾನಮಾಹುಃ
'ಅಸುರೋ ಬತ' ಇತಿ | ಅಸುರಾಣಾಂ ಹೈಷೋಪನಿಷತ್ | ಪ್ರೇತಸ್ಯ
ಶರೀರಂ ಭಿಕ್ಷಯಾ ವಸನೇನಾಲಂಕಾರೇಣೇತಿ ಸಂಸ್ಕೃವಂತಿ | ಏತೇನ
ಹ್ಯಮುಂ ಲೋಕಂ ಜೇಷ್ಠಂತೋ ಮನ್ಯಂತೇ || || ಖಂಡ ೮ ||

ಅನುವಾದ—ಹೀಗೆ ದೇಹವನ್ನು ಪೂಜಿಸುವುದೇ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪೂಜೆ
ಎಂಬುದು ಅಸುರರ ಮತವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಯಾರು ಜೀವನಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನಾದ
ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಪ್ರೀತಿಯಾಗಲಿ ಎಂಬ ಭಾವನೆಯಿಂದ ದಾನ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲವೋ
ಜೀವನಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಿರುವನು ಎಂಬ ಪ್ರಮೇಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರದ್ಧೆಉಳ್ಳವ
ರಾಗಿಲ್ಲವೋ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಪ್ರೀತಿಯಾಗಲಿ ಎಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಯಾಗಾದಿಗಳಲ್ಲಿ
ಹೋಮಿಸುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅಂತಹ ಸ್ವಾತ್ಮಪೂಜಾನಿರತರನ್ನು 'ಇವರು ಅಸುರಸ್ವಭಾವ

ದವರು, ಆಶ್ಚರ್ಯ!” ಎಂದು ಸಜ್ಜನರು ನಿಂದಿಸುತ್ತಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ ‘ಜೀವನೇ ಬ್ರಹ್ಮನು. ದಾನಾದಿಗಳಿಂದ ತೃಪ್ತಿಹೊಂದಿಸಬೇಕಾದವನು ಜೀವನೇ ಹೊರತು ಅವನಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನಾದ ಮತ್ತೊಬ್ಬನಿಲ್ಲ ಎಂದು ಉಪನಿಷದರ್ಥದ ವಿಪರೀತ ಜ್ಞಾನವು ಅಸುರರದ್ದೇ ಆಗಿರುವುದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಶರೀರವನ್ನೇ ಪರಮಾತ್ಮನೆಂದು ಅರಿತಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಅಸುರರು ಮೃತಶರೀರವನ್ನು ಕೂಡ ಪರರಿಂದ ಬೇಡಿತಂದ ಅನ್ನ ಬಟ್ಟೆ ಆಭರಣ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದಲಾದರೂ ಉಪಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಜೀವಂತಶರೀರವನ್ನು ಉಪಚರಿಸುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ಬೇರೇನು ಹೇಳಬೇಕು? ಹೀಗೆ ಶರೀರವನ್ನು ಪೂಜಿಸುವುದರಿಂದ ಇಹ ಹಾಗೂ ಪರಲೋಕಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವು ಎಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಭಾಷ್ಯ—ತಥಾಪಿ ಯೋಗ್ಯತೃವಾತ್ರ ಭೂಯಸೀತಿ ನಿವೇದಿತುಂ ।

ದರ್ಶಯನ್ ಪ್ರತಿರೂಪಸ್ಯ ದೋಷಾನಾಹ ಪ್ರಜಾಪತಿಃ ।

ಅಲಂಕಾರಾದಿಭಿರ್ಯುಕ್ತಃ ಪಶ್ಯಸ್ವೇತಿ ವಿವೇಚಯನ್ ।

ಯಥಾ ದೇಹಗುಣೇ ಗೌಣ್ಯಂ ದೋಷೇ ದೋಷಾಃ ತದ್ವೈವ ತು ॥

ತಥಾಪ್ಯಶುದ್ಧಭಾವತ್ವಾತ್ ಪ್ರತಿರೂಪಸ್ಯ ತದ್ಗುಣಾನ್ ।

ಪರಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಜಾನನ್ ಯಯೌ ತುಷ್ಟಮನಾಃ ಸ್ವಯಂ ।

ಅಸುರಾಣಾಮವಿಶ್ವಾಸನಿವೃತ್ಯರ್ಥಂ ಪಿತಾಮಹಃ ।

ಮಾಧ್ಯಸ್ಥ್ಯಂ ಜ್ಞಾಪಯಾನಶ್ಚ ಜಾನನ್ ವೈರೋಚನಂ ಮನಃ ।

ಪ್ರಾಹಾಜ್ಞಾನಾಂ ಪರಾಭಾವ ಇತ್ಯುಚ್ಚಿಶ್ಚ ಪುನಃ ಪುನಃ ।

ತಥಾಪ್ಯಶುದ್ಧಭಾವತ್ವಾದಜಾನನ್ನೇವ ನಿಯಮೌ ।

ಗತ್ವಾ ಚೈವ ಪರಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಪ್ರತಿರೂಪಾತ್ಮಕಂ ಸದಾ ।

ದಿದೇಶ ಸರ್ವಾಸುರಾಣಾಂ ಶರೀರಾಲಂಕೃತೇರಪಿ ॥

ಅಲಂಕೃತಿಂ ಬ್ರಹ್ಮಣಶ್ಚ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷೇಣೋಪಲಂಭಿತಾಂ ।

ಅತೋಽಸುರಾ ನ ದಾಸ್ಯಂತಿ ನ ಯಜಂತ್ಯಾತ್ಮನಃ ಪರಂ ॥

ಸ್ವಭೋಗೇನೈವ ತೃಪ್ತಿಃ ಸ್ಯಾದಿತಿ ಸರ್ವೇಽಪಿ ಮೇನಿರೇ ॥

ತತ್ಸಂಸ್ಕಾರವಶೇನೈವ ಸ್ವಯಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ವಾದಿನಃ ॥

ಅಭವನ್ನಪತನ್ ಚೈವ ತಮೋಽಂಧೇ ನಿತ್ಯದುಃಖಿತಾಃ ॥ ॥ ಖಂಡ ೮ ॥

ಅನುವಾದ—ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಇಂದ್ರ-ವಿರೋಚನರಿಗೆ ಅಲಂಕಾರಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತರಾಗಿ ಹಾಗೂ ಅಲಂಕಾರರಹಿತರಾಗಿ, ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ದೇಹದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವನ್ನು

ನೋಡಲು ಹೇಳಿ, ದೇಹದಲ್ಲಿ ಗುಣವಿದ್ದರೇನೇ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಕ್ಕೆ ಗುಣ, ಹಾಗೆಯೇ ದೇಹವು ದೋಷಯುಕ್ತವಾದರೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವೂ ದೋಷಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ದೋಷಯುಕ್ತವಾದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವು ನಿರ್ದೋಷನಾದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನೇನಿಸದು ಎಂದು ಸೂಚಿಸಿದರೂ, ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಅಯೋಗ್ಯನಾದ ವಿರೋಚನನು ಅರ್ಥಮಾಡಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನ ಪಡೆಯಲು ಯೋಗ್ಯತೆಯೇ ಪ್ರಧಾನವಾದ ನಿಮಿತ್ತ ಎಂದು ಇಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿಕೊಡುವುದು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿತ್ತು.

ಹೀಗೆ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಪ್ರತಿಬಿಂಬವು ಬ್ರಹ್ಮನಾಗಲಾರದೆಂದು ಸೂಚಿಸಿದರೂ ಶುದ್ಧಸ್ವಭಾವರಹಿತನಾದುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಅರ್ಥೈಸಿಕೊಳ್ಳದೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬದಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ಸ್ವಭಾವಗಳನ್ನೂ ಬ್ರಹ್ಮನ ಸ್ವಭಾವಗಳೆಂದೇ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ತಾನು ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡಾಯಿತು ಎಂದು ತೃಪ್ತನಾಗಿ ವಿರೋಚನನು ಹಿಂದಿರುಗಿದನು.

ಅಸುರರಿಗೆ ತನ್ನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸ ಉಳಿಯಬೇಕು, ಅವಿಶ್ವಾಸ ಉಂಟಾಗ ಬಾರದು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ತಾನು ದೇವಪಕ್ಷಪಾತಿಯೂ ಅಲ್ಲ, ಅಸುರರ ವೈರಿಯೂ ಅಲ್ಲ ತಟಸ್ಥನಾಗಿರುವೆನು ಎಂದು ಸೂಚಿಸುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು 'ಗುರುಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕೇಳಿ ಅರಿಯದೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಹೋಗುವವರಿಂದ ಗುರುಗಳ ರಹಸ್ಯೋಪದೇಶದಲ್ಲಿ ಮೇಲುನೋಟಕ್ಕೆ ಕಾಣುವ ಅಪಾರ್ಥವನ್ನೇ ಗ್ರಹಿಸುವವರು ಶ್ರೇಯಸ್ಸನ್ನು ಹೊಂದಲಾರರು' ಎಂದು ಏರಿತ ದ್ವನಿಯಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಪುನಃ ಸಾರಿ ಹೇಳಿದರು. ಅವರಿಗೆ ವಿರೋಚನನ ಸ್ವಭಾವದ ಅರಿವಿತ್ತು. ತಾನು ಅದೆಷ್ಟು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಸಾರಿ ಹೇಳಿದರೂ ಅವನು ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆಯಲಾರ ಎಂದು ನಿರ್ಭೀತರಾಗಿಯೇ ಸಾರಿ ಹೇಳಿದರು. ವಿರೋಚನನು ಅಶುದ್ಧ ಸ್ವಭಾವನಾದುದ ರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಮಾತಿನ ಮರ್ಮವನ್ನರಿಯದೆಯೇ, ತಾನು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದನು ಎಂಬ ವಿಶ್ವಾಸದಿಂದ ಹಿಂದಿರುಗಿದನು. ಅಸುರರ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ನಮ್ಮ ಶರೀರದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವೇ ಪರಮಾತ್ಮನೆಂದೂ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಮಾಡತಕ್ಕ ಅಲಂಕಾರಾದಿ ಉಪಚಾರಗಳು ಅದರ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೇ ಸಲ್ಲತಕ್ಕವು ಗಳೆಂದೂ, ಇಂತಹ ಬ್ರಹ್ಮನು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ವೇದ್ಯನೆಂದೂ ಉಪದೇಶಿಸಿದನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಸುರರು ತಮಗಿಂತ ಭಿನ್ನನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪದಿರುವುದರಿಂದ, ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ತೃಪ್ತಿಯಾಗಲಿ ಎಂಬ ಭಾವನೆಯಿಂದ ದಾನ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ, ಹೋಮಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ತಾನೇ ಪರಮಾತ್ಮನಾದುದರಿಂದ ತಾನು ಭೋಗಿಸಿದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೇನೇ ತೃಪ್ತಿಯಾಗುವುದು ಎಂದು ಅವರು ಎಲ್ಲರೂ ತಿಳಿದರು. ಈ ಸಂಸ್ಕಾರವು ಅವರಲ್ಲಿ ರೂಢಮೂಲವಾಯಿತು. ಜೀವಂತವಾದ

ಶರೀರದ ಅಲಂಕಾರವೇ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಲಂಕಾರವೆಂದಾಗ ಬೇಕಾದರೆ ಬಿಂಬವಾದ ಜೀವಂತ ಶರೀರಕ್ಕೂ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೂ ಅಭೇದವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಉಪದೇಶಿಸಿರಬೇಕು. ಆದರೆ ಶರೀರವು ನಶ್ವರವಾಗಿದ್ದು ನಿತ್ಯಮುಕ್ತಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪವಾಗಲಾರದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಶರೀರದಲ್ಲಿರುವ ಜೀವನ ಬ್ರಹ್ಮಾಭಿನ್ನ ಎಂದು ಅರ್ಥಾತ್ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಉಪದೇಶಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ 'ತಾನೇ ಬ್ರಹ್ಮ' ಎಂದು ಅಸುರರು ತಿಳಿದರು. ಅದರ ಫಲವಾಗಿ ನಿತ್ಯದುಃಖಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರರಾದ ಈ ಅಸುರರು ಅಂಧಂತಮಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕೆಡವಲ್ಪಟ್ಟರು.

ವಿವರಣೆ—ನೀರು ತುಂಬಿದ ಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಅಲಂಕೃತವಾಗಿರದ ಶರೀರದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವನ್ನೂ, ನಂತರ ಅಲಂಕೃತವಾದ ಶರೀರದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವನ್ನೂ ತೋರಿಸಿ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಬಿಂಬದ ದೋಷದಿಂದ ದೋಷಯುಕ್ತವೂ, ಗುಣದಿಂದ ಗುಣಯುಕ್ತವೂ ಆಗಿದ್ದು ಬಿಂಬದ ಅಧೀನನೆನಿಸಿರುವ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವು ನಿರ್ದುಷ್ಟವೂ, ಸ್ವತಂತ್ರವೂ ಆಗಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನಾಗಲಾರದು ಎಂದು ಸೂಚಿಸಿದ್ದರು. ಆದರೂ 'ಏಷ ಆತ್ಮಾ ಏತದಮೃತಭಯಂ ಏತತ್ ಬ್ರಹ್ಮ' ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಹೇಳಿದುದನ್ನು ಕೇಳಿ ತತ್ತಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಅಯೋಗ್ಯನಾದ ವಿರೋಚನನು, ಆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವು ನಿತ್ಯಮುಕ್ತವೂ, ಭಯರಹಿತವೂ ಆಗಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನೆಂದು ಖಚಿತಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಹಿಂದಿರುಗಿದನು. ಆದರೆ 'ಏ ಆತ್ಮಾ ಏತದಮೃತಮಭಯಂ ಏತತ್ ಬ್ರಹ್ಮ' ಎಂಬೀ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ವಾಕ್ಯವು ಕಾಕುಸ್ವರದಿಂದ 'ಇಂತಹ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವು ನಿತ್ಯಮುಕ್ತವೂ, ಭಯರಹಿತವೂ, ಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣವೂ ಆಗಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನೆನಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವೇ? ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ' ಎಂದೂ, 'ಬಿಂಬ ಸದೃಶವಾದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವ ಈ ಪುರುಷನೇ ನಿತ್ಯಮುಕ್ತ ಪರಮಾತ್ಮ' ಎಂದೂ ಅಭಿಪ್ರಾಯವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿತ್ತು. ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿಶೇಷ ವಿರೋಚನನಿಗೆ ಗಮನಕ್ಕೆ ಬರಲೇ ಇಲ್ಲ.

ಇಂದ್ರನ ಸತತವಾದ ಅಧ್ಯಯನ

ಉಪನಿಷತ್—ಅಥ ಹೇಂದ್ರೋಽಪ್ರಾಪ್ತೈವ ದೇವಾನೇತತ್ ಭಯಂ ದದರ್ಶ—'ಯಥೈವ ಖಿಲ್ವಯಮಸ್ಮಿನ್ ಶರೀರೇ ಸಾಧ್ವಲಂಕೃತೇ ಸಾಧ್ವಲಂಕೃತೋ ಭವತಿ ಸುವಸನೇ ಸುವಸನಃ ಪರಿಷ್ಕೃತೇ ಪರಿಷ್ಕೃತಃ, ಏವಮೇವಾಯಮಸ್ಮಿನ್ ಅಂಧೇಽಂಧೋ ಭವತಿ ಸ್ರಾಮೇ ಸ್ರಾಮಃ ಪರಿವೃಕ್ಷೇ ಪರಿವೃಕ್ಷೋಽಸ್ಯೈವ ಶರೀರಸ್ಯ ನಾಶಮನ್ವೇಷ ನಶ್ಯತಿ | ನಾಹಮತ್ರ ಭೋಗ್ಯಂ ಪಶ್ಯಾಮಿ, ಇತಿ ||

ಅನುವಾದ—ಇಂದ್ರನು ಮಾತ್ರ ದೇವತೆಗಳ ಬಳಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗದೇನೇ 'ಹೇಗೆ ಈ ಶರೀರವು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅಲಂಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟರೆ ಅದರ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವೂ ಅಲಂಕರಿಸಲ್ಪಡುವುದೋ, ಹೇಗೆ ಈ ಶರೀರವು ಒಳ್ಳೆಯ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಧರಿಸಿದರೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವೂ ಒಳ್ಳೆಯ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಧರಿಸಿರುತ್ತದೋ, ಹೇಗೆ ಶರೀರವು ಗಂಧಾದಿಗಳ ಲೇಪನದಿಂದ ಪರಿಷ್ಕೃತವಾದರೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವೂ ಪರಿಷ್ಕೃತವಾಗಿರುತ್ತದೋ, ಅದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬಿಂಬವಾದ ಶರೀರವು ಕುರುಡಾಗಿದ್ದರೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಲೂ ಕುರುಡೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಕುಷ್ಠಾದಿ ರೋಗದಿಂದ ಶರೀರವು ವಿವರ್ಣವಾದರೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವೂ ವಿವರ್ಣವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಶರೀರದ ಅವಯವಗಳು ಗಾಯಗೊಂಡರೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವೂ ಹಾಗೆಯೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಶರೀರವು ಅದೃಶ್ಯವಾದರೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವೂ ಅದೃಶ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಪರಾಧೀನವಾಗಿದ್ದು ದೋಷಪೂರ್ಣವಾದ ಈ ಪ್ರತಿಬಿಂಬದ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮೋಕ್ಷವು ಲಭಿಸಿತು ಎಂಬ ವಿಶ್ವಾಸವು ನನಗೆ ಇಲ್ಲ' ಎಂದು ಆಲೋಚಿಸಿ ಆತಂಕಗೊಂಡನು.

ಉಪನಿಷತ್—ಸ ಸಮಿತ್‌ಪಾಣಿಃ ಪುನರೇಯಾಯ | ತಂ ಹ ಪ್ರಜಾಪತಿರುವಾಚ
 'ಮಘವನ್ | ಯತ್ ಶಾಂತಹೃದಯಃ ಪ್ರಾವ್ರಾಜೀಃ ಸಾರ್ಧಂ
 ವಿರೋಚನೇನ, ಕಿಮಿಚ್ಛನ್ ಪುನರಾಗಮಃ? ಇತಿ | ಸ ಹೋವಾಚ
 'ಯಥೈವ ಖಿಲ್ವಯಂ ಭಗವೋಽಸ್ಮಿನ್ ಶರೀರೇ ಸಾಧ್ವಲಂಕೃತೇ
 ಸಾಧ್ವಲಂಕೃತೋ ಭವತಿ ಸುವಸನೇ ಸುವಸನಃ ಪರಿಷ್ಕೃತೇ ಪರಿಷ್ಕೃತಃ
 ಏವಮೇವಾಯಮಸ್ಮಿನ್ನಂಧೇಽಂಧೋ ಭವತಿ ಸ್ರಾಮೇ ಸ್ರಾಮಃ ಪರಿವೃಕ್ಷೇ
 ಪರಿವೃಕ್ಷಃ ಅಸ್ಯೈವ ಶರೀರಸ್ಯ ನಾಶಮನ್ವೇಷ ನಶ್ಯತಿ | ನಾಹಮತ್ರ ಭೋಗ್ಯಂ
 ಪಶ್ಯಾಮಿ' ಇತಿ ||

ಅನುವಾದ—ಆ ಇಂದ್ರನು ಸಮಿತ್ಪಾಣಿಯಾಗಿ ಪುನಃ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಅವನನ್ನು ನೋಡಿ 'ಇಂದ್ರನೇ! ತೃಪ್ತಿಹೊಂದಿದ ಹೃದಯದಿಂದ ವಿರೋಚನನ ಜೊತೆಗೆ ಇಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟುಹೋಗಿದ್ದೀಯಲ್ಲವೇ? ಯಾವುದರ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಪುನಃ ಬಂದಿರುವಿ?' ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದರು. ಆಗ ಇಂದ್ರನು 'ಪೂಜ್ಯರೇ! ಹೇಗೆ ಈ ಶರೀರವು ಅಲಂಕೃತವಾದರೆ ಅದರ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವೂ ಒಳ್ಳೆಯ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಧರಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೋ, ಶರೀರವು ಗಂಧಾದಿಗಳ ಲೇಪನದಿಂದ ಪರಿಷ್ಕೃತವಾದಾಗ ಹೇಗೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವೂ ಪರಿಷ್ಕೃತವೆನಿಸುತ್ತದೋ ಹಾಗೆಯೇ ಶರೀರವು ಕುರುಡಾದರೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವೂ ಕುರುಡೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಕುಷ್ಠಾದಿ ರೋಗದಿಂದ ಶರೀರವು ವಿವರ್ಣವಾದರೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವೂ ವಿವರ್ಣ

ವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಶರೀರದ ಅವಯವಗಳು ಭಿನ್ನಭಿನ್ನವಾದಾಗ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವೂ ಹಾಗೆಯೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಈ ಶರೀರ ಅದೃಶ್ಯವಾದಾಗ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವೂ ಅದೃಶ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಪರಾಧೀನವಾಗಿದ್ದು ದೋಷಯುಕ್ತವಾದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬದ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮೋಕ್ಷವು ಸಿದ್ಧಿಸೀತು ಎಂಬ ವಿಶ್ವಾಸವು ನನಗುಂಟಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ' ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದನು.

ಉಪನಿಷತ್—‘ಏವಮೇವೈಷ ಮಘವನ್’ ಇತಿ ಹೋವಾಚ | ‘ಏತಂ ತ್ವೇವ ತೇ ಭೂಯೋಽನವ್ಯಾಖ್ಯಾಸ್ಯಾಮಿ | ವಸಾಪರಾಣಿ ದ್ವಾತ್ತಿಂಶತಂ ವರ್ಣಾಣಿ’ ಇತಿ | ಸ ಹಾಪರಾಣಿ ದ್ವಾತ್ತಿಂಶತಂ ವರ್ಷಾಣ್ಯುವಾಸ | ತಸ್ಮೈ ಸ ಹೋವಾಚ ||

||ಖಂಡ ೯ ||

ಅನುವಾದ—ಆಗ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ‘ಇಂದ್ರನೇ! ಪ್ರತಿಬಿಂಬವು ನೀನು ಹೇಳುವಂತೆ ದೋಷಪೂರ್ಣವೇ ಆಗಿದೆ. ಅದು ನಿರ್ದುಷ್ಟನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನೆನಿಸದು. ಈ ಪರಮಾತ್ಮನ ವಿಷಯವಾಗಿ ಪುನಃ ನಿನಗೆ ಉಪದೇಶಿಸುವೆನು. ಇನ್ನೂ ಮೂವತ್ತೆರಡು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ನನ್ನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸು’ ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಅದರಂತೆಯೇ ಇನ್ನೂ ಮೂವತ್ತೆರಡು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸಿದನು. ಅನಂತರ ಪುನಃ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಉಪದೇಶಿಸಿದರು.

ಭಾಷ್ಯ—ಇಂದ್ರಶ್ಚ ಜಾನನ್ನಪಿ ತು ಮೋಹಯನ್ನಸುರಂ ತದಾ |

ಗತ್ವಾ ನಿವವೃತೇ ಪಶ್ಚಾದಿವ ಪಶ್ಯನ್ ಸದೋಷತಾಂ ||

ಪುನಃ ಪುನಶ್ಚ ಮೋಹಾಯ ಗತ್ವಾ ಗತ್ವಾ ನಿವರ್ತತೇ |

ಕಥಂಚಿದೇವ ವಿಜ್ಞಾತಂ ಮಯೇತ್ಯಜ್ಞಾನ್ ವಿಮೋಹಿತಂ ||

|| ಖಂಡ ೯ ||

ಅನುವಾದ—‘ಪ್ರತಿಬಿಂಬವೇ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲ. ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ವಾಕ್ಯದ ಅಂತರಾರ್ಥವು ಬೇರೆಯೇ ಇದ್ದೀತು’ ಎಂದು ಇಂದ್ರನಿಗೆ ತಿಳಿದಿದ್ದರೂ, ‘ಇಂದ್ರನೂ ತನ್ನಂತೆಯೇ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವೇ ಬ್ರಹ್ಮ ಎಂಬ ಅರಿವಿನಿಂದ ತೃಪ್ತನಾಗಿ ಹಿಂದಿರುಗುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಆದುದರಿಂದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವೇ ಬ್ರಹ್ಮ ಎಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತವೇ ಸರಿ’ ಎಂದು ವಿರೋಚನನಿಗೆ ಭ್ರಾಂತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ, ವಿರೋಚನನಂತೆ ತಾನೂ ತೃಪ್ತನಾದವನಂತೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದನು. ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಬಿಂಬವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನೆಂದು ತಾನು ಗ್ರಹಿಸಿದುದು ದೋಷಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಅನಂತರವೇ ಮನಗಂಡಂತೆಯೂ ತೋರಿಕೊಂಡನು. ಅನೇಕ ಸಲ ಹಿಂದಿರುಗಿ

ಪುನಃ ಪುನಃ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು ಉಪದೇಶ ಪಡೆದನು. ಅಜ್ಞರು ತನ್ನನ್ನು ಬಹಳ ಪ್ರಯಾಸದಿಂದ ತತ್ತ್ವವನ್ನರಿತುಕೊಂಡ ಮಂದಾಧಿಕಾರಿ ಎಂದು ಭ್ರಮಿಸಲಿ ಎಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಅವನು ಹಾಗೆ ನಡೆದುಕೊಂಡನು.

ವಿವರಣೆ—ಪ್ರತಿಬಿಂಬವು ದೋಷಯುಕ್ತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದು ನಿರ್ದುಷ್ಟ ಪರಮಾತ್ಮನಾಗಿರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅನಿತ್ಯವಾದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವು ನಿತ್ಯಮುಕ್ತ ಪರಬ್ರಹ್ಮವಾಗಿರುವುದೂ ಶಕ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿರೋಚನನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಂತೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವೇ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲ. ತಾನು ತಿಳಿದಂತೆ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿದ್ದು ಜಾಗ್ರದವಸ್ಥಾ ನಿಯಾಮಕನೂ, ಹೊರಗೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಾದಿ ವಸ್ತು ನಿರ್ಮಾಪಕನೂ ಆದ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಪರಮಾತ್ಮ ಎಂಬುದೇ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ, ಎಂದು ಇಂದ್ರನು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿಕೊಂಡು ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಲ್ಲಿ ನಿವೇದಿಸಿ, ಅವರಿಂದಲೂ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲವೆಂದು ದೃಢೀಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಬಯಸಿದನು, ಮತ್ತು ಜಾಗ್ರದವಸ್ಥಾ ನಿಯಾಮಕತ್ವರೂಪವಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನರಿತ ಬಳಿಕ ಈಗ ಸ್ವಪ್ನಾವಸ್ಥಾನಿಯಾಮಕತ್ವರೂ ಮಹಿಮೆಯನ್ನಿರಿಯುವೆನು ಎಂದೂ ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿದನು. ಇದೆಲ್ಲವೂ ಅಸುರರಿಗೆ ತಿಳಿಯಬಾರದೆಂದುಕೊಂಡು ತೋರಿಕೆಗೆ ತಾನು ಮಂದಾಧಿಕಾರಿಯೇ ಹೊರತು ಶೀಘ್ರಗ್ರಾಹಿಯಲ್ಲವೆಂದು ನಟಿಸಿದನು.

ತತ್ತ್ವ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯತೆ ಅವಶ್ಯಕ

ಉಪನಿಷತ್—‘ಯ ಏಷ ಸ್ವಪ್ನೇ ಮಹೀಯಮಾನಶ್ಚರತ್ಯೇಷ ಆತ್ಮಾ’ ಇತಿ ಹೋವಾಚ | ‘ಏತದಮೃತಮಭಯಮೇತತ್ ಬ್ರಹ್ಮ’ ಇತಿ | ಸ ಹ ಶಾಂತ ಹೃದಯಃ ಪ್ರವವ್ರಾಜ ಸ ಹಾಪ್ರಾಪ್ಯೈವ ದೇವಾನೇತತ್ ಭಯಂ ದದರ್ಶ | ತದ್ಯದಪೀದಂ ಶರೀರಮಂಧಂ ಭವತ್ಯನಂಧಃ ಸ ಭವತಿ | ಯದಿ ಸ್ರಾಮಮಸ್ರಾಮಃ | ನೈವೈಷೋಽಸ್ಯ ದೋಷೇಣ ದುಷ್ಯತಿ | ನ ವಧೇನಾಸ್ಯ ಹನ್ಯತೇ | ನಾಸ್ಯ ಸ್ರಾಮ್ಯೇಣ ಸ್ರಾಮಃ | ಘ್ನಂತೀವೈನಂ | ವಿಚ್ಛಾದಯಂತೀವ | ಅಪ್ರಿಯವೇತ್ತೇವ ಭವತ್ಯಪಿ | ರೋದಿಂತೀವ | ನಾಹಮತ್ರ ಭೋಗ್ಯಂ ಪಶ್ಯಾಮೀತಿ ||

ಅನುವಾದ—ಯಾರು ಸ್ವಪ್ನಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಮೊದಲಾದವರಿಂದ ಉಪಚರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾ ಅನೇಕ ಸ್ವಪ್ನ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿರು ತ್ತಾನೋ ಅವನು ನಿತ್ಯಮುಕ್ತನೂ, ನಿರ್ಭಯನೂ ಆಗಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನು ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಉಪದೇಶಿಸಿದರು. ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ತೃಪ್ತಿಹೊಂದಿದವನಂತಾಗಿ

ಇಂದ್ರನು ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟುಹೋದನು. ಆದರೆ ದೇವತೆಗಳ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಲಿಲ್ಲ. 'ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಸ್ವಪ್ನದ್ರಷ್ಟೃ ಜೀವನೇ ಪರಮಾತ್ಮನಾಗಿರುವನು ಎಂದು ಉಪದೇಶಿಸಿದರೂ ಅದು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಸ್ವಪ್ನದ್ರಷ್ಟೃ ಜೀವನ ಬಾಹ್ಯ ಶರೀರವು ಕುರುಡಾದರೂ ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ಗೋಚರಿಸುವ ಅವನ ಸ್ವಾಪ್ನಶರೀರವು ಕುರುಡಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಬಾಹ್ಯಶರೀರವು ಕುಷ್ಠಾದಿ ರೋಗದಿಂದ ವಿವರ್ಣವಾಗಿದ್ದರೂ ಸ್ವಾಪ್ನಶರೀರವು ಹಾಗೆ ವಿವರ್ಣವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಶರೀರದ ನಾಶದಿಂದ ಸ್ವಪ್ನದ್ರಷ್ಟೃವಿಗೆ ನಾಶವು ಸಂಭವಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಶರೀರದ ವಿವರ್ಣತೆಯಿಂದ ಅವನು ವಿವರ್ಣನೂ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಶರೀರದ ದೋಷಗಳಿಂದ ಅವನು ದುಷ್ಪನಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನೆಂದೆನ್ನಲು ಪ್ರತಿಕೂಲವೆನಿಸಬಹುದಾದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬದಲ್ಲಿರುವ ನ್ಯೂನತೆಗಳೇನೂ ಸ್ವಪ್ನದ್ರಷ್ಟೃವಿನಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಹಾಗಿದ್ದರೂ ಈ ಸ್ವಪ್ನದ್ರಷ್ಟೃವನ್ನು ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಚೋರಾದಿಗಳು ಹೊಡೆದು ಕೊಲ್ಲುತ್ತಾರೆ. ಹೊಂಡದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಮುಚ್ಚುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ದುಃಖಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಆ ಸ್ವಪ್ನದ್ರಷ್ಟೃವೇ ಪರಮಾತ್ಮನೆಂದಾದಲ್ಲಿ ಅವನ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರದಿಂದ ಮೋಕ್ಷವು ಲಭಿಸಿತು ಎಂಬ ವಿಶ್ವಾಸವು ನನಗುಂಟಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ' ಎಂದು ಆಲೋಚಿಸಿ ಆತಂಕಗೊಂಡನು.

ಉಪನಿಷತ್—ಸ ಸಮಿತ್ವಾಣಿಃ ಪುನರೇಯಾಯ | ತಂ ಹಂ ಪ್ರಜಾಪತಿರುವಾಚ

‘ಮಘವನ್ ಯತ್ ಶಾಂತಹೃದಯಃ ಪ್ರಾವ್ರಾಜೀಃ ಕಿಮಿಚ್ಛನ್ ಪುನರಾಗಮ’ ಇತಿ | ಸ ಹೋವಾಚ ‘ತದ್ಯದಪೀದಂ ಭಗವಃ ಶರೀರಮಂಧಂ ಭವತ್ಯನಂಧಃ ಸ ಭವತಿ ಯದಿ ಸ್ರಾಮಮಸ್ರಾಮೋ ನೈವೈಷೋಽಸ್ಯ ದೋಷೇಣ ದುಷ್ಯತಿ ನ ವಧೇನಾಸ್ಯ ಹನ್ಯತೇ, ನಾಸ್ಯ ಸ್ರಾಮ್ಯೇಣ ಸ್ರಾಮಃ | ಘ್ನಂತೀವೈನಂ ವಿಚ್ಛಾದಯಂತೀವ | ಅಪ್ರಿಯವೇತ್ತೇವ ಭವತ್ಯಪಿ | ರೋದಿತಿವ | ನಾಹಮತ್ರ ಭೋಗ್ಯಂ ಪಶ್ಯಾಮಿ’ ಇತಿ | ‘ಏವಮೇವೈಷ ಮಘವನ್’ ಇತಿ ಹೋವಾಚ | ‘ಏತಂ ತ್ವೇವ ತೇ ಭೂಯೋಽನುವ್ಯಾಖ್ಯಾಸ್ಯಾಮಿ | ವಸಾಪರಾಣಿ ದ್ವಾತ್ರಿಂಶತಂ ವರ್ಷಾಣಿ’ ಇತಿ | ಸ ಹಾಪರಾಣಿ ದ್ವಾತ್ರಿಂಶತಂ ವರ್ಷಾಣ್ಯುವಾಸ | ತಸ್ಮೈ ಸ ಹೋವಾಚ ||

|| ಖಂಡ ೧೦ ||

ಅನುವಾದ—ಆತಂಕಗೊಂಡ ಇಂದ್ರನು ಸಮಿತ್ವಾಣಿಯಾಗಿ ಪುನಃ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರನ್ನು ಸಮೀಪಿಸಿದನು. ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ‘ಇಂದ್ರನೇ! ನನ್ನ ಉಪದೇಶದಿಂದ ತೃಪ್ತಿ ಹೊಂದಿದವನಂತೆ ಶಾಂತಹೃದಯನಾಗಿ ಹೊರಟುಹೋದಿಯಷ್ಟೇ. ಈಗ

ಯಾವುದರ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಬಂದಿರುವಿ' ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದರು. ಆಗ ಇಂದ್ರನು 'ಪೂಜ್ಯರೇ! ಸ್ವಪ್ನದ್ರಷ್ಟೃ ಜೀವನ ಬಾಹ್ಯಶರೀರವು ಕುರುಡಾಗಿದ್ದರೂ, ಕುಷ್ಠಾದಿಗಳಿಂದ ವಿವರ್ಣವಾಗಿದ್ದರೂ ಅವನ ಸ್ವಪ್ನಶರೀರವು ಕುರುಡಾಗಲಿ ವಿವರ್ಣವಾಗಲಿ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಶರೀರದ ನಾಶದಿಂದ ನಾಶವೂ ಶರೀರದ ವಿವರ್ಣತೆಯಿಂದ ವಿವರ್ಣತೆಯೂ ಆ ಸ್ವಪ್ನದ್ರಷ್ಟೃವಿಗೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಶರೀರದ ದೋಷದಿಂದ ಅವನು ದೋಷಯುಕ್ತನೆನಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಿದ್ದರೂ ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಚೋರಾದಿಗಳು ಅವನನ್ನು ಹೊಡೆದು ಕೊಲ್ಲುತ್ತಾರೆ. ಹೊಂಡದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಮುಚ್ಚುತ್ತಾರೆ. ದುಃಖಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನನುಭವಿಸಿ ಅವನು ದುಃಖಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ. ಅಳುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ದೋಷಪೂರ್ಣನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ನೀವು ಪರಮಾತ್ಮನೆಂದು ಉಪದೇಶಿಸಿರುವ ಈ ಸ್ವಪ್ನದ್ರಷ್ಟೃವಿನ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರದಿಂದ ಮೋಕ್ಷವು ಲಭಿಸಿತು ಎಂಬ ವಿಶ್ವಾಸವು ನನಗೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ' ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದನು. ಆಗ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು 'ಇಂದ್ರನೇ! ಸ್ವಪ್ನದ್ರಷ್ಟೃವು ನೀನು ಹೇಳುತ್ತಿರುವಂತೆಯೇ ದೋಷಯುಕ್ತನೇ ಆಗಿರುವನು. ಅವನು ಪರಮಾತ್ಮನೆನಿಸಲಾರ. ನೀನು ತಿಳಿಯಲು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪುನಃ ಉಪದೇಶಿಸುವೆನು ಇನ್ನೂ ಮುಂಚೆರಡು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ನನ್ನ ಬಳಿ ವಾಸವಾಗಿರು' ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಇಂದ್ರನು ಹಾಗೆಯೇ ಮೂವತ್ತೆರಡು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಅಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸಿದನು. ಆಗ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಅವನಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿದರು.

ಭಾಷ್ಯ—ತದ್ಯೋಗ್ಯಾನ್ಯೇವ ವಾಕ್ಯಾನಿ ಬ್ರಹ್ಮಾಽಪ್ಯಾಹ ಪುನಃ ಪುನಃ |

ಗರೀಯಸೀ ಯೋಗ್ಯತೇತಿ ಜ್ಞಾಪಯನ್ ಪೂರ್ವವತ್ ಪುನಃ |

ಸಂದಿಗ್ಧಾನ್ಯೇವ ವಾಕ್ಯಾನಿ ಪ್ರೋವಾಚೇಂದ್ರಾಯ ಚಾತ್ಮಭೂಃ |

ಸ್ವಪ್ನಂ ಪ್ರದರ್ಶಯನ್ ಯಸ್ತು ಪೂಜ್ಯತೇ ಸರ್ವದೈವತೈಃ |

ಸ ಏವ ವಿಷ್ಣುರಿತ್ಯಾಹ ತತ್ರಾಪ್ಯಾಹ ಪುರಂದರಃ |

ದರ್ಶಯನ್ನಾಸುರಿಂ ಬುದ್ಧಿಂ ಸ್ವಪ್ನದೃಶ್ಯವಿವಕ್ಷಯಾಃ ||

ಘ್ನಂತೀವೈನಮದಂತೀವ ತಥಾ ನ ಸ್ಯಾತ್ ಪರೋ ಹರಿಃ ||

|| ಖಂಡ ೧೦ ||

ಅನುವಾದ—ತತ್ತ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯನಾಗಿದ್ದರೆ ಮೋಹಕವಾದ ವಾಕ್ಯ ದಿಂದಲೂ ಸರಿಯಾದ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಆದುದರಿಂದ ತತ್ತ ಜ್ಞಾನದ ಸಂಪಾದನೆಗೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರಯೋಜಕವಾದದ್ದು ಯೋಗ್ಯತೆಯೇ ಎಂಬ ಪ್ರಮೇಯವನ್ನು ಜ್ಞಾಪಿಸಿಕೊಡುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಯೋಗ್ಯ

ನಾದ ಇಂದ್ರನೊಬ್ಬನೇ ಬಂದಾಗಲೂ ಹಿಂದಿನಂತೆಯೇ ಪುನಃ ಪುನಃ ಸಂದಿಗ್ಧ ವಾಗಿದ್ದು ಮೋಹಕವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನೇ ಹೇಳಿದರು.

‘ಜೀವನಿಗೆ ಸ್ವಪ್ನಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತಾ ಯಾರು ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಪೂಜಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾನೋ ಅಂತಹ ವಿಷ್ಣುವೇ ಪರಮಾತ್ಮನು’ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ‘ಯ ಏಷ ಸ್ವಪ್ನೇ ಮಹೀಯಾನಃ ಚರತಿ ಏಷ ಆತ್ಮಾ’ ಎಂದು ಉಪದೇಶಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಇಂದ್ರನು ಆಸುರೀ ಬುದ್ಧಿಯು ತನ್ನಲ್ಲೂ ಉಂಟು ಎಂದು ತೋರಿಸಿಕೊಡುತ್ತಾ, ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಜೀವಶರೀರ ವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರನ್ನು ಕುರಿತು ಆಕ್ಷೇಪಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ‘ಚೋರಾದಿಗಳು ಈತನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುತ್ತಾರೆ. ದುಷ್ಟ ಮೃಗಗಳು ಈತನನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತವೆ ಎಂಬಂತೆ ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವವನು ಪರಮಾತ್ಮನಾಗಿರಲು ಶಕ್ಯವಿಲ್ಲ’ ಎಂದು.

ಇಂದ್ರನ ಗುರುಕುಲವಾಸ ನೂರೊಂದು ವರ್ಷ

ಉಪನಿಷತ್—‘ತದ್ ಯತ್ಕೃತತ್ ಸುಪ್ತಃ ಸಮಸ್ತಃ ಸಂಪ್ರಸನ್ನಃ ಸ್ವಪ್ನಂ ನ ವಿಜಾನಾತ್ಯೇಷ ಆತ್ಮಾ’ ಇತಿ ಹೋವಾಚ |
‘ಏತದಮೃತಮುಭಯಮೇತತ್ ಬ್ರಹ್ಮ’ ಇತಿ | ಸ ಹ ಶಾಂತಹೃದಯಃ ಪ್ರವವ್ರಾಜಃ | ಸ ಹಾ ಪ್ರಾಪ್ಯೈವ ದೇವಾನೇತದ್ ಭಯಂ ದದರ್ಶ-‘ನಾಹಂ ಖಲ್ವಯಮೇವಂ ಸಂಪ್ರತ್ಯಾತ್ಮಾನಂ ಜಾನಾತ್ಯಯಮಹಮಸ್ಮಿತಿ | ನೋ ಏವೇಮಾನಿ ಭೂತಾನಿ | ವಿನಾ ಶಮೇವಾಪೀತೋ ಭವತಿ | ನಾಹಮತ್ರ ಭೋಗ್ಯಂ ಪಶ್ಯಾಮೀತಿ ||

ಅನುವಾದ—‘ಈ ಜೀವನು ಗಾಢನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಯಾರನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿ ಎಲ್ಲಾ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನೂ ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಸ್ವರೂಪಸುಖವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತ ಸ್ವಪ್ನ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಕೂಡ ಅನುಭವಿಸದೇ ಇರುತ್ತಾನೋ ಅಂತಹ ನಿತ್ಯಮುಕ್ತನೂ ನಿರ್ಭಯನೂ ಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನೂ ಆದ ಪ್ರಾಜ್ಞನೆ ಪರಮಾತ್ಮನಾಗಿರುವನು’ ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಉಪದೇಶಿಸಿದರು. ಈ ಉಪದೇಶದಿಂದ ತೃಪ್ತಿಹೊಂದಿ ಶಾಂತಮನಸ್ಕನಾಗಿ ಇಂದ್ರನು ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟುಹೋದನು. ಆದರೆ ದೇವತೆಗಳ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಲಿಲ್ಲ. “ನಾನಂತೂ ಸುಪ್ತಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ‘ಇವನು ನನಗೆ ಆಶ್ರಯನಾಗಿರುವನು. ನಾನು ಇವನನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿರುವೆನು’ ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಿಲ್ಲ. ಪರಮಾತ್ಮನಾದರೂ ಸುಷುಪ್ತಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ‘ನಾನು ನಿನಗೆ ಆಶ್ರಯ ನಾಗಿರುವೆನು’ ಎಂದು ತನ್ನನ್ನು ಜೀವನಿಗೆ ತೋರಿಸಿಕೊಡುತ್ತಲೂ ಇಲ್ಲ. ನನ್ನಂತೆಯೇ

ಬೇರೆ ಜೀವರಾದರೂ ಸುಷುಪ್ತವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ 'ಇವನು ನನಗೆ ಆಶ್ರಯನಾಗಿರುವನು' ಎಂದು ಅನುಭವ ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೆಂಬುವನಿಲ್ಲ. 'ಸುಷುಪ್ತವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಜೀವನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಜೀವನಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಆದುದರಿಂದ ಆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಜೀವನಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿಲ್ಲ' ಎಂದು ಅನ್ನುವಂತೆಯೇ ಇಲ್ಲ. ಜೀವನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದರೆ ಅವನಿಗೆ ಸುಖವು ಇಲ್ಲದಂತಾಗಿ 'ಇಷ್ಟು ಕಾಲ ಸುಖವಾಗಿ ನಿದ್ದೆ ಮಾಡಿದೆ' ಎಂದು ನಿದ್ದೆಯ ಸುಖವನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗದು. ಪರಮಾತ್ಮನು ಜೀವನನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದರೆ ಆಗ ಅವನಿಗೆ ಸುಖವಿಲ್ಲದಂತಾಗಿ ನಿತ್ಯಸುಖ ಉಳ್ಳವನೆನ್ನಲಾಗದು. ಹೀಗೆ ಜೀವ ಪರಮಾತ್ಮರಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರವೇಶವೂ ಇಲ್ಲ. ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಅವರು ಕಂಡುಬರುವುದೂ ಇಲ್ಲ. ಇಷ್ಟು ಕಾಲ ಸುಖವಾಗಿ ನಿದ್ದೆ ಮಾಡಿದೆನೆನ್ನುವ ಜೀವನಂತೂ ಸುಪ್ತಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜೀವನಿಗಿಂತ ಬೇರೆ ಪರಮಾತ್ಮನೆಂಬುವನು ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ನಿಶ್ಚಯಾತ್ಮಕವಾದ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವು ಅಸಂಭಾವಿತವಾದ ಕಾರಣ ಅದರಿಂದ ಮೋಕ್ಷವು ಸಿದ್ಧಿಸಿತು ಎಂಬ ವಿಶ್ವಾಸ ನನಗೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ" ಎಂದು ಆಲೋಚಿಸಿ ಇಂದ್ರನು ಆತಂಕಕ್ಕೊಳಗಾದನು.

ಉಪನಿಷತ್—ಸ ಸಮಿತ್ ಪಾಣಿಃ ಪುನರೇಯಾಯ | ತಂ ಹ ಪ್ರಜಾಪತಿರುವಾಚ 'ಮಘವನ್ ಯತ್ ಶಾಂತಹೃದಯಃ ಪ್ರಾವ್ರಾಜೀಃ ಕಿಮೇವೇಚ್ಛನ್ ಪುನರಾಗಮಃ' ಇತಿ | ಸ ಹೋವಾಚ 'ನಾಹಂ ಖಿಲ್ವಯಂ ಭಗವ ಏವಂ ಸಂಪ್ರತ್ಯಾತ್ಮಾನಂ ಜಾನಾತ್ಯಯಮಹಮಸ್ಮೀತಿ | ನೋ ಏವೇಮಾನಿ ಭೂತಾನಿ | ವಿನಾ ಶಮೇವಾಪೀತೋ ಭವತಿ | ನಾಹಮತ್ರ ಭೋಗ್ಯಂ ಪಶ್ಯಾಮೀತಿ ||

ಅನುವಾದ—ಆದುದರಿಂದ ಆ ಇಂದ್ರನು ಸಮಿತ್ಪಾಣಿಯಾಗಿ ಪುನಃ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರನ್ನು ಸಮೀಪಿಸಿದನು. ಆಗ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು 'ಇಂದ್ರನೇ! ನನ್ನ ಉಪದೇಶ ದಿಂದ ತೃಪ್ತಿ ಹೊಂದಿ ಶಾಂತಮನಸ್ಕನಾಗಿ ಹೊರಟು ಹೋಗಿದ್ದಿ. ಈಗ ಪುನಃ ಯಾವುದರ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಬಂದಿರುವಿ' ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದರು. ಆಗ ಇಂದ್ರನು "ಪೂಜ್ಯರೇ! ಗಾಢ ನಿದ್ರಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಜೀವನಿಗೆ ಆಶ್ರಯನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಇವನು ನನಗೆ ಆಶ್ರಯನಾಗಿರುವನು ಎಂದು ನಾನು ಅನುಭವದಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತಿಲ್ಲ. ಪರಮಾತ್ಮನು ಕೂಡ 'ನಿನಗೆ ಈ ಗಾಢನಿದ್ರಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ನಾನು ಆಶ್ರಯನಾಗಿರುವೆನು' ಎಂದು ತನ್ನನ್ನು ಜೀವನಿಗೆ ತೋರಿಸಿಕೊಡುತ್ತಿಲ್ಲ. ನನ್ನಂತೆ ಇತರ ಜೀವರಿಗೂ

ಅವರವರಿಗೆ ಗಾಢನಿದ್ರಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಯನಾದವನು ಪರಮಾತ್ಮನು ಎಂಬ ಅನುಭವ ಉಂಟಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ. ಗಾಢನಿದ್ರಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಜೀವನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಪರಮಾತ್ಮನು ಜೀವನಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶ ಹೊಂದುವುದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಸ್ತಿತ್ವದ ಅರಿವು ಉಂಟಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ ಎಂದೂ ಅನ್ನುವಂತಿಲ್ಲ. ಹಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಜೀವ-ಪರಮಾತ್ಮರಿಗೆ ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಸುಖವೇ ಉಂಟಾಗದು. ಆದುದರಿಂದ ಜೀವನಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಅಸಾಧ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ, ಅದರಿಂದ ಮೋಕ್ಷವು ಸಿದ್ಧಿಸಿತು ಎಂಬ ವಿಶ್ವಾಸ ನನಗುಂಟಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ” ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದನು.

ಉಪನಿಷತ್—‘ಏವಮೇವೈಷ ಮಘವನ್’ ಇತಿ ಹೋವಾಚ | ‘ಏತಂ ತ್ವೇವ ತೇ ಭೂಯೋಽನುವ್ಯಾಖ್ಯಾಸ್ಯಾಮಿ | ನೋ ಏವಾನ್ಯತ್ಪ್ರತಸ್ಮಾತ್ | ವಸಾಪರಾಣಿ ಪಂಚ ವರ್ಷಾಣಿ’ ಇತಿ | ಸ ಹಾಪರಾಣಿ ಪಂಚವರ್ಷಾಣ್ಯವಾಸ | ತಾನ್ಯೇಕಶತಂ ಸಂಪೇದುಃ | ಏತತ್ ತತ್ ಯದಾಹುಃ ‘ಏಕಶತಂ ಹ ವೈ ವರ್ಷಾಣಿ ಮಘವಾನ್ ಪ್ರಚಾಪತೌ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಮುವಾಸ’ | ತಸ್ಮೈ ಸ ಹೋವಾಚ || || ಖಂಡ ೧೧ ||

ಅನುವಾದ—ಆಗ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ‘ಇಂದ್ರನೇ! ನೀನು ಹೇಳುತ್ತಿರುವಂತೆಯೇ ಗಾಢ ನಿದ್ರಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಜೀವನಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ತನಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಈ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗಿಂತ ಬೇರೆ ಅವಶ್ಯ ಉಪದೇಶಾರ್ಹವಾದ ಪ್ರಮೇಯ ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲ. ಅವನನ್ನೇ ನಾನು ನಿನಗೆ ಪುನಃ ಉಪದೇಶಿಸುವೆನು. ಇನ್ನೂ ಐದು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ನನ್ನ ಬಳಿ ವಾಸವಾಗಿರು’ ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಅದರಂತೆಯೇ ಇಂದ್ರನು ಇನ್ನೂ ಐದು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಬಳಿ ವಾಸಿಸಿದನು. ಹೀಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಇಂದ್ರನು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಬಳಿ ಒಟ್ಟು ನೂರೊಂದು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ವಾಸಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಇದನ್ನೇ ಜ್ಞಾನಿಗಳು ‘ಇಂದ್ರನು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ನೂರೊಂದು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವ್ರತವನ್ನು ಕೈಗೊಂಡನು’ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿರುವರು. ಹೀಗೆ ತನ್ನ ಬಳಿ ವಾಸಿಸಿದ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಉಪದೇಶಿಸಿದರು.

ಭಾಷ್ಯ—ಇತ್ಯುಕ್ತ ಆಹ ಬ್ರಹ್ಮೈನಂ ಸುಪ್ತಿಸ್ಥೋ ಭಗವಾನಿತಿ |

ಯತ್ರ ಸುಪ್ತೋ ಹ್ಯಯಂ ಜೀವಃ ಇತ್ಯುಕ್ತಃ ಪ್ರಾಹ ವಾಸವಃ |

ನಾಹಂ ಜಾನಾಮಿ ಮತ್ತೋಽನ್ಯಂ ಸುಪ್ತೌ ನಾನ್ಯೋಽಪಿ ದರ್ಶಯೇತ್ |

ಅಹಮಸ್ಮಿತಿ ಭೂತಾನಿ ನ ಚ ಪಶ್ಯಂತಿ ಕಾನಿಚಿತ್ |

ಯದಿ ಜೀವಃ ಪರಾತ್ಮಾ ವಾಽಪ್ಯನ್ಯೋನ್ಯಸ್ಮಿನ್ನಪೀತತಾಂ |

ಗತೌ ತದಾಪ್ಯಪೀತಸ್ತು ಶಂ ವಿನೈವ ಭವೇದಿತಿ | || ಖಂಡ ೧೧ ||

ಅನುವಾದ—ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ‘ಗಾಢನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿರುವ ಜೀವನು ಯಾರನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿರುತ್ತಾನೋ ಅವನೇ ಪರಮಾತ್ಮ’ ಎಂದು ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿದರು. ಆಗ ಇಂದ್ರನು “ಗಾಢನಿದ್ರಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ನನಗಿಂತ ಭಿನ್ನನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ತಾನು ಅನುಭವದಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತಿಲ್ಲ. ಪರಮಾತ್ಮನು ‘ಗಾಢನಿದ್ರಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ನಾನು ನಿನಗೆ ಆಶ್ರಯನಾಗಿರುವೆನು’ ಎಂದು ನನಗೆ ತೋರಿಸಿಕೊಡುತ್ತಲೂ ಇಲ್ಲ. ನನ್ನಂತೆಯೇ ಇತರ ಯಾವ ಜೀವರಿಗೂ ‘ಗಾಢನಿದ್ರಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಆಶ್ರಯನಾಗಿರುವೆನು’ ಎಂದು ಅನುಭವ ಉಂಟಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ. ‘ಜೀವನು ಪರಮಾತ್ಮ ನಲ್ಲಾಗಲೀ, ಪರಮಾತ್ಮನು ಜೀವನಲ್ಲಾಗಲೀ ಗಾಢನಿದ್ರಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶ ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಆದುದರಿಂದ ತನಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅರಿವು ಜೀವನಿಗೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ ಅನ್ನುವುದೂ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಹಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಜೀವ-ಪರಮಾತ್ಮರಿಬ್ಬರೂ ಸುಖರಹಿತರಾದಾರು” ಎಂದು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಿದರು.

ಶರೀರಾಭಿಮಾನವಿದ್ದಲ್ಲಿ ದುಃಖ ತಪ್ಪಿದ್ದಲ್ಲ

ಉಪನಿಷತ್—ಮಘವನ್ ಮರ್ತ್ಯಂ ವಾವ ಇದಂ ಶರೀರಮಾತ್ಮಂ ಮೃತ್ಯುನಾ|

ತದಸ್ಯಾಮೃತಸ್ಯಾಶರೀರಸ್ಯಾಽತ್ಮನೋಽಧಿಷ್ಠಾನಮ್ | ಆತ್ಮೋ ವೈ

ಸಶರೀರಃ ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯಾಭ್ಯಾಂ | ನ ಹ ವೈ ಸಶರೀರಸ್ಯ ಸತಃ

ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯಯೋರಪಹತಿರಸ್ತಿ | ಅಶರೀರಂ ವಾವ ಸಂತಂ ನ

ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯೇ ಸ್ಪೃಶತಃ ||

ಅನುವಾದ—ಇಂದ್ರನೇ! ಜರಾಮರಣಗಳುಳ್ಳದ್ದು, ಶರೀರಾಭಿಮಾನಿಯಾದುದು ಈ ಜೀವನಮೂಹ. ಇದು ಎಂದಾದರೂ ಮರಣಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾಗುವಂತಹುದು. ಇಂತಹ ಈ ಜೀವನ ಶರೀರವೂ ಜರಾಮರಣರಹಿತ ನಿತ್ಯಶರೀರವುಳ್ಳ ಶರೀರಾಭಿಮಾನಿರಹಿತನಾದ ಈ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಆವಾಸಸ್ಥಾನವಾಗಿದೆ. ಶರೀರಾಭಿಮಾನಿಗಳ ಜೀವನ ಸುಖ ದುಃಖಗಳಿಂದ ತುಂಬಿರುವವನು. ಶರೀರಾಭಿಮಾನಿಯುಕ್ತನಾದವನಿಗೆ ಸುಖ ದುಃಖಗಳು ಎಂದೂ ಇಲ್ಲವೆಂದಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಜೀವರ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನ ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಅಶರೀರನೆನಿಸಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಸುಖ ದುಃಖಗಳ ಸಂಪರ್ಕವು ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ.

ಭಾಷ್ಯ—ಉಕ್ತೋ ಬ್ರಹ್ಮಾಬ್ರವೀತ್ ಶಕ್ರಂ ಜ್ಞಾಪಯನ್ ತತ್ತ ಮಂಜಸಾ ।
ಯೋಽಯಂ ಶರೀರಸಂಬಂಧೀ ಜೀವ ಇತ್ಯವಧಾರ್ಯತಾಂ ।
ಭೂತೈಷ್ಯದ್ ವರ್ತಮಾನೇಷು ಯಸ್ಯ ನೋ ದೇಹಸಂಗತಿಃ ।
ಸೋಽಶರೀರಃ ಪರೋ ವಿಷ್ಣುರಮೃತೋ ನಿತ್ಯಮೂರ್ತಿಮಾನ್ ।
ಅಧಿಷ್ಠಾಯ ತಥಾಪೀಮಂ ದೇಹಮಾಸ್ತೇ ಸ ಈಶ್ವರಃ ।
ಜರಾಮೃತ್ಯುಪರೀತೋಽಯಂ ಜೀವಾತ್ಮಾ ದೇಹಸಂಗತೇಃ ।

ಅನುವಾದ—ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನು ತನ್ನ ಸಂಶಯಗಳನ್ನು ನಿವೇದಿಸಿ ಕೊಂಡಾಗ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ತತ್ತವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ, ಮೋಹ ಉಂಟಾಗದಂತೆ ತಿಳಿಸುತ್ತ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿದರು—‘ಈ ಜೀವನು ಶರೀರಾಭಿಮಾನ ಉಳ್ಳವ ನೆಂದು ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿ ತಿಳಿ. ಭೂತ, ಭವಿಷ್ಯತ್, ವರ್ತಮಾನ ಈ ಮೂರು ಕಾಲ ಗಳಲ್ಲೂ ಯಾರು ಸ್ವತಃ ಶರೀರಸಂಬಂಧರಹಿತನೋ ಅವನೇ ಅಶರೀರನಾದ ವಿಷ್ಣು. ಯಾರು ಕಾಲತ್ರಯದಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ವತಃ ಅವಿಭೂತವಾದ ಸ್ವರೂಪ ಉಳ್ಳವನೋ ಅವನೇ ಅಮೃತನಾದ ವಿಷ್ಣು. ಮುಕ್ತರಲ್ಲಾಗಲೀ, ರಮಾದೇವಿ ಯರಲ್ಲಾಗಲೀ ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಬರಲಾರವು. ಇಂತಹ ವಿಷ್ಣುವು ಜೀವರ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿರುವನು. ಅಚಿಂತ್ಯಾದ್ಭುತ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನಾದುದರಿಂದ ಅವನು ಜೀವಶರೀರದಲ್ಲಿ ಅಧಿಷ್ಠಿತನಾಗಿದ್ದರೂ ಅವನಿಗೆ ಜರಾ ಮರಣಗಳಿಲ್ಲ. ಜೀವನಿಗೆ ಶರೀರಾಭಿಮಾನವಿರುವುದರಿಂದ ಅವನು ಜರಾ ಮರಣಯುಕ್ತ ನಾಗಿರುವನು. ಹೀಗೆ ಜೀವನ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಲೀಲೆಯಿಂದ ವಾಸಮಾಡುವುದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಜೀವನಿಗಿಂತ ಅತ್ಯಂತ ವಿಲಕ್ಷಣ.

ಭಾಷ್ಯ—ಪರೇಣೇಯಂ ಸುಖಂ ಪ್ರೋಕ್ತಂ ಪ್ರಿಯಮಿತ್ಯೇವ ಪಂಡಿತೈಃ ।
ಪರೇಣೇಯಮಭದ್ರಂ ಯದಪ್ರಿಯಂ ತದುದೀರಿತಂ ॥
ನ ಜೀವಸ್ಯ ತಯೋರ್ಹಾನಿಃ ಕದಾಚಿತ್ ವಿದ್ಯತೇ ಕ್ವಚಿತ್ ।
ಅಶರೀರಂ ಪರಂ ಬ್ರಹ್ಮ ನೈವ ತೇ ಸ್ವೃತಃ ಕ್ವಚಿತ್ ॥

ಅನುವಾದ—‘ಪರೇಣ ಇಯಂ ಪ್ರಿಯಂ’ ಎಂಬ ವಿವರಣೆಯಂತೆ ಬೇರೆಯವರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಪಡೆಯಲರ್ಹವಾದ ಸುಖವು ‘ಪ್ರಿಯಂ’ ಎಂದು ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಂದ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ‘ಪರೇಣ ಇಯಂ ಅಭದ್ರಂ ಅಪ್ರಿಯಂ’ ಎಂಬ ವಿವರಣೆಯಿಂದ ಪರರಿಂದಾಗಿ ಒದಗಿ ಬರುವ ದುಃಖವು ‘ಅಪ್ರಿಯಂ’ ಎಂದು ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಂದ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಜೀವನಿಗೆ ಇಂತಹ ಸುಖ-ದುಃಖಗಳು ಎಂದೂ,

ಎಲ್ಲಿಯೂ ಇಲ್ಲವೆಂದಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಶರೀರಾಭಿಮಾನ ರಹಿತನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯಗಳ ಸಂಪರ್ಕವು ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಾಕೃತಶರೀರ ರಹಿತನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದಲೇ ಮುಕ್ತಿ

ಉಪನಿಷತ್—ಅಶರೀರೋ ವಾಯುರಭ್ರಂ ವಿದ್ಯುತ್ ಸ್ತನಯಿತ್ನುಃ |

ಅಶರೀರಾಣ್ಯೇತಾನಿ | ತದ್ಯಥೈತಾನ್ಯಮುಷ್ಮಾದಾಕಾಶಾತ್ ಸಮುತ್ತಾಪಯ ಪರಂಜ್ಯೋತಿರುಪಸಂಪದ್ಯ ಸ್ವೇನ ರೂಪೇಣಾಭಿನಿಷ್ಪದ್ಯಂತೇ, ಏವಮೇವೈಷ ಸಂಪ್ರಸಾದೋಽಸ್ಮಾತ್ ಶರೀರಾತ್ ಸಮುತ್ತಾಪಯ ಪರಂಜ್ಯೋತಿರುಪಸಂಪದ್ಯ ಸ್ವೇನ ರೂಪೇಣ ಅಭಿನಿಷ್ಪದ್ಯತೇ | ಸ ಉತ್ತಮಃ ಪುರುಷಃ | ಸ ತತ್ರ ಪರೈತಿ ಜಕ್ಷನ್ ಕ್ರೀಡನ್ ರಮಮಾಣಃ ಸ್ತ್ರೀಭಿರ್ವಾಯಾನ್ಯೈರ್ವಾ ಜ್ಞಾತಿಭಿರ್ವಾಽಜ್ಞಾತಿಭಿರ್ವಾ | ನೋಪಜನಂ ಸ್ಮರನ್ನಿದಂ ಶರೀರಂ | ಸ ಯಥಾ ಪ್ರಾಯೋಗ್ಯ ಆಚರಣೇ ಯುಕ್ತ ಏವಮೇವಾಯಮಸ್ಮಿನ್ ಶರೀರೇ ಪ್ರಾಣೋ ಯುಕ್ತಃ ||

ಅನುವಾದ—ವಾಯು ಬ್ರಹ್ಮ ಭಾರತಿ ಸರಸ್ವತಿಯರು ವಿಶೇಷಜ್ಞಾನಿಗಳು ಶರೀರಾಭಿಮಾನ ಅವರಿಗೆ ಅತ್ಯಲ್ಪ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಿಯ ಅಪ್ರಿಯಗಳ ಸಂಪರ್ಕವಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಅತ್ಯಲ್ಪ ಶರೀರಾಭಿಮಾನ ಉಳ್ಳವರಿಗೇ ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯ ಸ್ಪರ್ಶವಿಲ್ಲವೆಂದ ಮೇಲೆ ಏನೂ ಶರೀರಾಭಿಮಾನವಿಲ್ಲದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯಸ್ಪರ್ಶವಿದ್ದೀತೆ? ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನು ಜೀವನಿಗಿಂತ ಅತ್ಯಂತ ವಿಲಕ್ಷಣನೇ. ವಾಯು ಮೊದಲಾದ ಈ ನಾಲ್ವರು ಆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಶರೀರ ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಬಂದು ಪರಂಜ್ಯೋತಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಹೊಂದಿ ಸ್ವರೂಪಭೂತ ಆನಂದದ ಆವಿರ್ಭಾವ ಹೊಂದುವಂತೆ. ಪರಮಾತ್ಮನ ವಿಶೇಷ ಅನುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರನಾದ ಜೀವನು ತನ್ನ ಚರಮ ಶರೀರದಿಂದ ಹೊರಬಂದು ಪರಂಜ್ಯೋತಿಯೆನಿಸಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಹೊಂದಿ ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪಾನಂದದ ಆವಿರ್ಭಾವ ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಮುಕ್ತಪ್ರಾಪ್ಯನಾದ್ದರಿಂದಲೂ ಪರಮಾತ್ಮನು ಜೀವನಿಗಿಂತ ಅತ್ಯಂತ ವಿಲಕ್ಷಣನಾಗಿರುವನು. ಅವನು ಪರಮಪುರುಷನಾದ್ದರಿಂದಲೂ ಜೀವವಿಲಕ್ಷಣನಾಗಿರುವನು. ಅವನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಮುಕ್ತರಾದ ಜೀವರು ಆ ವೈಕುಂಠಲೋಕದಲ್ಲಿ ಉಣ್ಣುತ್ತ, ವಿಹರಿಸುತ್ತ, ಸ್ತ್ರೀಯರಿದೊಡಗೂಡಿ ನಲಿಯುತ್ತ, ತಮ್ಮ ಜೊತೆಗೆ ಮುಕ್ತಿ ಹೊಂದಿದವರೊಡನೆಯೂ, ತಮಗಿಂತ ಮೊದಲೇ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದವರೊಡನೆಯೂ ವಾಹನಗಳಿಂದ ಎಲ್ಲೆಡೆ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ಕೇವಲ ಪರಮಾತ್ಮನ ದರ್ಶನಾನಂದದಲ್ಲೇ ಲೀನರಾಗುವುದ

ರಿಂದ ಅವರು ತಮ್ಮ ಬಳಿಯೇ ಇರುವ ಇತರ ಮುಕ್ತರನ್ನೂ, ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಶರೀರವನ್ನೂ ಮರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಮುಕ್ತನಿಗೆ ಸ್ವರೂಪಾನಂದಾನುಭವ ಕೊಡುವುದರಿಂದಲೂ ಪರಮಾತ್ಮನು ಜೀವವಿಲಕ್ಷಣ. ರಥವನ್ನು ನಡೆಸಲು ಸಾರಥಿಯನ್ನು ರಥಿಕನು ನೇಮಿಸುವಂತೆ ಈ ಜೀವಶರೀರವೆಂಬ ರಥವನ್ನು ನಡೆಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನೆಂಬ ಸಾರಥಿಯನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನು ನೇಮಿಸಿರುತ್ತಾನೆ. ಶರೀರವೆಂಬ ಈ ರಥದಲ್ಲಿ ರಥಿಕನು ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಹೊರತು ಜೀವನಲ್ಲ. ಜೀವನಾದರೋ ಬೇರೆಯವರಿಗೆ ಸೇರಿದ ರಥದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರುವ ಪ್ರಯಾಣಿಕನಂತೆ ಈ ಶರೀರದಲ್ಲಿರುವನು. ಹೀಗೆ ಜೀವಶರೀರದಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುವ ಪರಮಾತ್ಮನು ಜೀವನಿಗಿಂತ ಅತ್ಯಂತ ವಿಲಕ್ಷಣನೇ ಆಗಿರುವನು.

ಭಾಷ್ಯ—ಅಮ್ನಾಮಾ ಭಗವಾನಗ ವಿಷ್ಣುವ್ಯಾಪ್ತತ್ವಾತ್ ಪರಮೇಶ್ವರಃ |

ತೇನೈವ ಭ್ರಿಯಮಾಣತ್ವಾತ್ ಬ್ರಹ್ಮಾಭ್ರಮಿತಿ ಕೀರ್ತಿತಃ |

ವಾಯೋಃ ಪತ್ತೀ ವಿದ್ಯುದುಕ್ತಾ ವಿಶೇಷದ್ಭೃತಿಹೇತುತಃ |

ಬ್ರಹ್ಮಾಣೇ ಸ್ತನಯಿತ್ವಃ ಸ್ಯಾತ್ ಸರ್ವಶಬ್ದಾತ್ಮಿಕಾ ಯತಃ |

ಏತೇಷಾಂ ಜ್ಞಾನವೈಶೇಷ್ಯಾತ್ ನಾತಿ ದೇಹೇನ ಸಂಗತಿಃ |

ಅತಃ ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯೇ ತೇಷಾಮಪಿ ನ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಕಿಮು |

ವಿಷ್ಣ್ವೀಯಂ ಹಿ ಸುಖಂ ತೇಷಾಂ ಸ್ವಭೃತ್ಪ್ರೀತಿಯಮಥಾಪಿ ಚ |

ನ ಹ್ಯನೈಯಂ ಸುಖಂ ತೇಷಾಮತಸ್ತೇ ಪ್ರಿಯವರ್ಜಿತಾಃ |

ಯಥಾ ತೇ ಪರಮಾಕಾಶಾತ್ ವಿಷ್ಣೋರೇವ ಸಮುತ್ಥಿತಾಃ |

ತಮೇವ ಪ್ರಾಪ್ಯ ಸಂಯಾಂತಿ ನೈಜಮಾನಂದಮೂರ್ಜಿತಂ |

ಏವಂ ಸಮ್ಯಕ್ ಪ್ರಸಾದೇನ ವಿಷ್ಣೋರ್ಮುಕ್ತೋಽಪಿ ಯೋಽಪರಃ |

ಯಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ತೇ ನಿಜಾನಂದಮಾಪ್ನುವಂತಿ ಸ ಕೇಶವಃ |

ತಂ ಪರಾಪ್ಯ ರಮತೇ ಮುಕ್ತಃ ಸ್ತ್ರೀಭರ್ಯಾನೈಶ್ಚಬಂಧುಭಿಃ |

ಯಥೈವ ಸಾರಥಿಯಾನೇ ಏವಂ ದೇಹೇ ಚ ಮಾರುತಃ |

ಯಥಾ ರಥೀ ತಥಾ ವಿಷ್ಣುರ್ಜೀವೋಽನ್ಯರಥಗೋ ಯಥಾ |

ಅನುವಾದ—ಪರಮಾತ್ಮನು ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಪ್ ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳವನಾಗಿರುವನು. ಅವನಿಂದ ಪೋಷಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಅಭ್ಯ ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದೇವರ ಪತ್ತಿಯಾದ ಭಾರತೀದೇವಿಯು ವಿದ್ಯುತ್ ಎಂದು

ವ್ಯವಹೃತಳಾಗಿರುವಳು. ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸರಸ್ವತೀ ದೇವಿಗೆ ಸ್ತನಯಿತ್ನು ಎಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ವಾಯುದೇವರು ಸರಸ್ವತೀದೇವಿ ಹಾಗೂ ಭಾರತೀದೇವಿ ಇವರಿಗೆ ಪ್ರಾಕೃತಶರೀರವಿದ್ದರೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ವಿಶೇಷ ಜ್ಞಾನವಿರುವುದರಿಂದ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಅಭಿಮಾನವಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಅವರು ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅಶರೀರರೇ ಆಗಿರುವರು. ಹೀಗೆ ಅಶರೀರರಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಪ್ರಿಯ ಅಪ್ರಿಯಗಳ ಸಂಪರ್ಕವಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಕೃತದೇಹದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಥಾ ಅಭಿಮಾನವಿಲ್ಲದಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಪ್ರಿಯ ಅಪ್ರಿಯಗಳ ಸಂಪರ್ಕ ಉಂಟಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವೇ?

ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಧೀನವಾದ ಸುಖವಿದೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ಭಾರತೀ ಸರಸ್ವತೀದೇವಿಯರಿಗೆ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಪತಿಗಳ ಅಧೀನವಾದ ಸುಖವೂ ಇದೆ. ಆದರೂ ಬೇರೆ ಜೀವನ ಅಧೀನವಾದ ಸುಖವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಿಯವು ಅವರಿಗಿಲ್ಲ ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ.

ಹೇಗೆ ಈ ನಾಲ್ವರೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದಲೇ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಕೃತಶರೀರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಬಂದು ಆ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಹೊಂದಿ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಸ್ವರೂಪಾನಂದವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾರೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಬೇರೆ ಜೀವರೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ವಿಶೇಷ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಕೃತಶರೀರದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸೇರಿ ಸ್ವರೂಪಭೂತವಾದ ಆನಂದವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾರೆ. ಯಾರನ್ನು ಹೊಂದಿ ಮುಕ್ತರು ಸ್ವರೂಪಾನಂದ ಪಡೆಯುವರೋ ಅವನೇ ಬ್ರಹ್ಮ-ರುದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಕವಾದ ಪರಮಪುರುಷ, ಮುಕ್ತಜೀವನಲ್ಲ. ಅಂತಹ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಹೊಂದಿ ಜೀವರು ವೈಕುಂಠಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಜೊತೆಗೂ, ಬಂಧುಗಳ ಜೊತೆಗೂ ವಾಹನಗಳಲ್ಲಿ ವಿಹರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ರಥದಲ್ಲಿ ಸಾರಥಿ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣ ದೇವರು. ರಥದಲ್ಲಿ ರಥಿಕನು ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮ. ಅನ್ಯರ ರಥದಲ್ಲಿ ಅನ್ಯನು ಕುಳಿತು ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡುವಂತೆ, ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಅಧಿಷ್ಠಿತವಾದ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಜೀವನಿರುತ್ತಾನೆ.

ಇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಉಪಾಸನೆ

ಉಪನಿಷತ್—ಅಥ ಯತ್ಪ್ರತಿದಾಕಾಶಮನುವಿಷಣ್ಣಂ ಚಕ್ಷುಃ ಸ ಚಾಕ್ಷುಷಃ ಪುರುಷಃ | ದರ್ಶನಾಯ ಚಕ್ಷುಃ |

ಅಥ ಯೋ ವೇದೇದಂ ಜಿಘ್ರಾಣೀತಿ ಆತ್ಮಾ | ಗಂಧಾಯ ಘ್ರಾಣಂ |

ಅಥ ಯೋ ವೇದೇದಮಭಿವ್ಯಾಹರಾಣೀತಿ ಸ ಆತ್ಮಾ | ಅಭಿವ್ಯಾಹಾರಾಯ ವಾಗ್ |

ಅಥ ಯೋ ವೇದೇದಂ ಶೃಣವಾನೀತಿ ಸ ಆತ್ಮಾ | ಶ್ರವಣಾಯ ಶ್ರೋತ್ರಂ |

ಅಥ ಯೋ ವೇದೇದಂ ಮನ್ವಾನೀತಿ ಸ ಆತ್ಮಾ | ಮನನಾಯ ಮನಃ |

ಅಸ್ಯ ದೈವಂ ಚಕ್ಷುಃ | ಸ ವಾ ಏಷ ಏತೇನ ದೈವೇನ ಚಕ್ಷುಷಾ ಮನಸೈತಾನ್ ಕಾಮಾನ್ ಪಶ್ಯನ್ ರಮತೇ | ಯ ಏತೇ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕೇ |

ತಂ ವಾ ಏತಂ ದೇವಾ ಆತ್ಮಾನಮುಪಾಸತೇ | ತಸ್ಮಾತ್ ತೇಷಾಂ ಸರ್ವೇ ಚ ಲೋಕಾಃ ಆತ್ಮಾಃ ಸರ್ವೇ ಚ ಕಾಮಾಃ | ಸರ್ವಾಂಶ್ಚ ಲೋಕಾನಾಪ್ನೋತಿ ಸರ್ವಾಂಶ್ಚ ಕಾಮಾನ್ ಯಸ್ತಮಾತ್ಮಾನಮನುವಿದ್ಯ ವಿಜಾನಾತಿ ಇತಿ ಹ ಪ್ರಜಾಪತಿರುವಾಚ || || ಖಂಡ ೧೨ ||

ಅನುವಾದ—ಚಕ್ಷುರಿಂದ್ರಿಯ ವಿಷಯಕವಾದ ರೂಪವು ಯಾರಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಿತ ವಾಗಿದೆಯೋ, ರೂಪದಿಂದ ಸಹಿತವಾಗಿ ಚಕ್ಷುರಿಂದ್ರಿಯವು ಯಾರಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಿತ ವಾಗಿದೆಯೋ, ಚಕ್ಷುರಿಂದ್ರಿಯವು ಯಾರ ಭೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಇದೆಯೋ, ಚಕ್ಷುಸ್ಸಿನಿಂದ ಈ ರೂಪಾದಿಗಳನ್ನು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ನೋಡುತ್ತಿರುವನೆಂದು ಯಾರು ಅನುಭವ ಉಳ್ಳವನೋ, ಯಾರು ಚಕ್ಷುರಿಂದ್ರಿಯ ಹಾಗೂ ಅದರ ವಿಷಯಗಳನ್ನೂ ಅಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನೂ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಅರಿತಿರುವನೋ ಆ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಚಕ್ಷುರಿಂದ್ರಿಯಕ್ಕೆ ಸ್ವಾಮಿ ಅವನೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮ.

ಯಾರಲ್ಲಿ ಗಂಧವೆಂಬ ವಿಷಯವೂ, ಅದರಿಂದ ಸಹಿತವಾಗಿ ಘ್ರಾಣೇಂದ್ರಿಯವೂ ಆಶ್ರಿತವಾಗಿದೆಯೋ, ಘ್ರಾಣೇಂದ್ರಿಯವು ಯಾರ ಭೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಇದೆಯೋ ಘ್ರಾಣೇಂದ್ರಿಯದಿಂದ ಪುಷ್ಪಾದಿಗಳನ್ನು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಆಘ್ರಾಣಿಸುತ್ತಿರುವನೆಂದು ಯಾರು ಅನುಭವಉಳ್ಳವನೋ, ಯಾರು ಘ್ರಾಣೇಂದ್ರಿಯ ಹಾಗೂ ಅದರದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು, ಅಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನೂ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಅರಿತಿರುವನೋ ಆ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಘ್ರಾಣೇಂದ್ರಿಯಕ್ಕೆ ಸ್ವಾಮಿ. ಅವನೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮ.

ತನ್ನ ವಿಷಯದಿಂದೊಡಗೂಡಿ ವಾಗಿಂದ್ರಿಯವು ಯಾರಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಿತ ವಾಗಿದೆಯೋ, ವಾಗಿಂದ್ರಿಯವು ಯಾರ ಭೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಇದೆಯೋ, ಯಾರು ವಾಗಿಂದ್ರಿಯದಿಂದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಉಚ್ಚರಿಸುತ್ತಿರುವನೆಂದು

ಅನುಭವವುಳ್ಳವನೋ, ವಾಗಿಂದ್ರಿಯವನ್ನೂ ಅದರ ವಿಷಯಗಳನ್ನೂ, ಅಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನೂ ಯಾರು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಅರಿತಿರುವನೋ ಆ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ವಾಗಿಂದ್ರಿಯಕ್ಕೆ ಸ್ವಾಮಿ. ಅವನೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮ.

ತನ್ನ ವಿಷಯದಿಂದ ಸಹಿತವಾಗಿ ಶ್ರೋತ್ರೇಂದ್ರಿಯವು ಯಾರಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಿತ ವಾಗಿದೆಯೋ, ಶ್ರೋತ್ರೇಂದ್ರಿಯವು ಯಾರ ಭೋಗಕ್ಕಾಗಿದೆಯೋ, ಯಾರು ಶ್ರೋತ್ರೇಂದ್ರಿಯದಿಂದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಕೇಳುತ್ತಿರುವೆನೆಂದು ಅನುಭವ ಉಳ್ಳವನೋ, ಶ್ರೋತ್ರೇಂದ್ರಿಯವನ್ನೂ ಅದರ ವಿಷಯಗಳನ್ನೂ ಅಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನೂ ಯಾರು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಅರಿತಿರುವನೋ ಆ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಶ್ರೋತ್ರೇಂದ್ರಿಯಕ್ಕೆ ಸ್ವಾಮಿ, ಅವನೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮ.

ತನ್ನ ವಿಷಯದಿಂದ ಸಹಿತವಾಗಿ ಮನಸ್ಸು ಯಾರಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಿತವಾಗಿದೆಯೋ, ಮನ ಇಂದ್ರಿಯವು ಯಾರ ಭೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಇದೆಯೋ, ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಮನನ ಮಾಡುತ್ತಿರುವೆನೆಂದು ಯಾರ ಅನುಭವ ಉಳ್ಳವನೋ, ಯಾರು ಮನಸ್ಸು ಹಾಗೂ ಅದರ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಅಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನೂ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಅರಿತಿರುವನೋ ಆ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸ್ವಾಮಿ. ಅವನೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮ.

ಈ ಚಕ್ಷುರಾದಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೂ, ವಿಷಯಾದಿಗಳಿಗೂ ಆಶ್ರಯರಾಗಿದ್ದು ಅವುಗಳನ್ನು ಭೋಗಿಸುವ ಜೀವನೂ ಪ್ರಾಣನೂ ಯಾರನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿರುವರೋ ಆ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮ.

ಪರಮಾತ್ಮನ ಚಕ್ಷುರಾದಿ ಸಕಲೇಂದ್ರಿಯಗಳೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಮಾನ ವಾಗಿದ್ದು ಅವನ ಸ್ವರೂಪಭೂತವಾಗಿದೆ. ಅವನು ಜೀವರ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುವ ತನ್ನ ಈ ಸ್ವರೂಪಭೂತ ಚಕ್ಷುರಾದಿ ಮನಃ ಪರ್ಮಂತವಾದ ಸಕಲ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದಲೂ, ಆಯಾಯ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ಭೋಗ್ಯವಾದ ಶುಭವಿಷಯಗಳನ್ನು ಉಪಭೋಗಿಸುತ್ತ ಇಚ್ಛಾನುಸಾರವಾಗಿ ಲೀಲೆಯಿಂದ ಕ್ರೀಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕದಲ್ಲಿಯಾಗಲೀ, ಬೇರೆ ಕಡೆಯಾಗಲೀ ಯಾವ ಶುಭ ವಿಷಯಗಳು ಲಭ್ಯವೋ ಅವುಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಜೀವರ ಶರೀರದಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡು ಪರಮಾತ್ಮನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತ ಕ್ರೀಡಿಸುತ್ತಿರುವನು. ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಗಳಾದ ವೈಕುಂಠಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಶುಭವಿಷಯಗಳು ಮಾತ್ರ ಲಭ್ಯವೋ ಅವನ್ನು ಸ್ವರೂಪೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತ ಕ್ರೀಡಿಸುತ್ತಿರುವನು.

ವಾಯ್ವಾದಿಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸಕಲ ಜೀವಶರೀರೇಂದ್ರಿಯಸ್ವಾಮಿ ಎಂದು

ಉಪಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅವನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಈ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಎಲ್ಲಾ ಲೋಕಗಳೂ, ಎಲ್ಲಾ ಕಾಮನೆಗಳೂ ವಶದಲ್ಲಿ ಬಂದಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯಾರು ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರದ ಮೂಲಕ ತಿಳಿದು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನೋ ಅವನೂ ತನ್ನ ಯೋಗ್ಯತೆಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಎಲ್ಲಾ ಲೋಕಗಳನ್ನೂ ಎಲ್ಲಾ ಕಾಮನೆಗಳನ್ನೂ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವನು ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಉಪದೇಶಿಸಿದರು.

ಭಾಷ್ಯ—ಯದಾಶ್ರಿತಾನೀಂದ್ರಿಯಾಣಿ ಪ್ರಾಣಶ್ಚಾಪಿ ಯದಾಶ್ರಯಃ |

ಯದಾಶ್ರಯೋಽಪ್ಯಯಂ ಜೀವೋ ಯೋ ವೇದ್ಯಷಾಂ ಪ್ರವರ್ತನಂ |

ದರ್ಶನಂ ಶ್ರವಣಂ ಸ್ಪ್ರಾಣಂ ಚಿಹ್ವಾಂ ಸ್ಪರ್ಶಂ ಮನಸ್ಸಥಾ |

ತದೀಯಾನ್ ವಿಷಯಾಂಶ್ಚೈವ ಯೋ ವೇದಾಖಿಲಮಂಜಸಾ |

ಸ ವಿಷ್ಣುಃ ಪರಮೋ ಜ್ಞೇಯೋ ದೇವತಾಃ ಕರಣಾನಿ ಚ |

ಸ ಏತೈರಿಂದ್ರಿಯೈರ್ವಿಷ್ಣುಭೋಗಾನನುಭವತ್ಯಜಃ |

ಸ್ವರೂಪೇಣೈವ ಶಕ್ತೋಽಪಿ ಜೀವದೇಹಸ್ಥಿತೋ ಹರಿಃ |

ಭುಂಕ್ತೇ ತದಿಂದ್ರಿಯೈರ್ಭೋಗಾನ್ ಭುಂತ್ಯೈರಿಂದ್ರಿಯೈಃ ಸ್ವಕೈಃ |

ಜೀವಂ ತದಿಂದ್ರಿಯಾಣೈವಂ ಪ್ರಾಣಂ ಚ ವ್ಯಾಪ್ಯ ಕೃತ್ಸ್ನ ಶಃ |

ಭುಂಕ್ತೇ ತತ್ತದ್ಗುಣಾನ್ ವಿಷ್ಣುಃ ನೈವ ದೋಷಾನ್ ಕದಾಚನ |

ತಮೇವಂ ದೇವತಾಃ ಸರ್ವಾ ವಾಯಾದ್ವಾಃ ಸಮುಪಾಸತೇ |

ತಸ್ಮಾತ್ ದೇವತಾ ಲೋಕಾಃ ಸರ್ವಕಾಮಾಃ ಸಜೀವಾಕಾಃ |

ತಮೇತಂ ಯೋ ಯಥಾ ಜ್ಞಾತ್ವಾ ಪಶ್ಯೇದ್ವಿಷ್ಣುಂ ಸನಾತನಮ್ |

ಆಪ್ನೋತಿ ಸರ್ವಕಾಮಾಂಶ್ಚ ಸರ್ವಲೋಕಾಂಶ್ಚ ಕಾಮತಃ |

ಇತಿ ಸಾಮಸಂಹಿತಾಯಾಂ ||

ಅನುವಾದ—ಎಲ್ಲಾ ಇಂದ್ರಿಯಗಳೂ ಯಾರನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿವೆಯೋ, ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಕರಾದ ಪ್ರಾಣದೇವರೂ ಯಾರನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿರುವರೋ, ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿರುವ ಈ ಜೀವರೂ ಯಾರನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡಿರುವರೋ, ಯಾರು ಪ್ರಾಣದೇವರ ಇಂದ್ರಿಯ ಪ್ರೇರಣರೂಪ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನೂ, ಜೀವರ ಇಂದ್ರಿಯಭೋಗರೂಪ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನೂ, ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಜ್ಞಾನಜನನರೂಪ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನೂ ತಿಳಿದಿರುವನೋ, ಯಾರು ಚಕ್ಷು ಶ್ರವಣ ಸ್ಪ್ರಾಣ ವಾಕ್ ಸ್ಪರ್ಶ ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸು ಎಂಬ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನೂ, ಅವುಗಳ ವಿಷಯಗಳನ್ನೂ, ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳನ್ನೂ,

ಅವರ ವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನೂ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಿಳಿದಿರುವನೋ ಅಂತಹ ವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದು ಅರಿಯಬೇಕು. ಜನ್ಮರಹಿತನಾದ ಈ ಪರಮಾತ್ಮನು ಜೀವರ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಮೂಲಕ ಶುಭವಾದ ಭೋಗ್ಯವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ಸ್ವರೂಪಭೂತವಾದ ತನ್ನ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದಲೇ ಆಯಾಯ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಉಪಭೋಗಿಸಲು ಸಮರ್ಥನೇ. ಆದರೂ ಜೀವರ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಅಧಿಷ್ಠಿತನಾಗಿರುವಾಗ ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪಭೂತ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ವ್ಯಾಪ್ತವಾದ ಜೀವರ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಮೂಲಕ ಭೋಗ್ಯವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ.

ದೇಹದಲ್ಲಿ ಜೀವ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಣದೇವರನ್ನು ಸ್ವರೂಪದಿಂದಲೂ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪಭೂತ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದಲೂ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಕೊಂಡಿದ್ದು ಆಯಾಯ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ಗ್ರಾಹ್ಯವಾದ ಎಲ್ಲಾ ಶುಭವಿಷಯಗಳನ್ನೂ ಶ್ರೀಹರಿ ಉಪಭೋಗಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಶುಭ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಎಂದೂ ಉಪಭೋಗಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಾಣಜೀವ ಇಂದ್ರಿಯ ಹಾಗೂ ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಕನಾಗಿ ದೇಹದಲ್ಲಿದ್ದು ಶುಭವಿಷಯಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿರುವನೆಂದು ವಾಯ್ವಾದಿ ಎಲ್ಲ ದೇವತೆಗಳು ಉಪಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅದರಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ಲೋಕಗಳೂ, ಎಲ್ಲಾ ಕಾಮನೆಗಳೂ, ತಮಗಿಂತ ಯೋಗ್ಯತೆಯಲ್ಲಿ ಕಿರಿಯರಾದ ಎಲ್ಲ ಜೀವರೂ ಈ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಧೀನರಾಗುವರು. ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಹೀಗೆ ಶಾಸ್ತ್ರದಿಂದ ತಿಳಿದು ಯಾರು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನೋ ಅವನು ತನ್ನ ಇಚ್ಛಾನುಸಾರ ತನಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಎಲ್ಲ ಕಾಮನೆಗಳನ್ನೂ ಎಲ್ಲ ಲೋಕಗಳನ್ನೂ ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಸಾಮ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ವಿರೋಚನನ ಮತವೇನು?

ಭಾಷ್ಯ—ಉಭೌ ಲೋಕಾವವಾಪ್ನೋತೀತಿ ವಚನಾತ್ ನ ಲೋಕಾಯತಿಕ ಮತಂ ವಿರೋಚನೋಕ್ತಂ | ಕಿಂತು ಬಿಂಬಪ್ರತಿಬಿಂಬಯೋರಭಿ-
ಮಾನ್ಯೈ ಕ್ಯಾಭಿಪ್ರಾಯೇಣ ಜೀವಾತ್ಮೈವ ಮಹಯ್ಯ ಇತಿ ಮಾಯಾವಾದ ಏವ | ನ ಚಾತ್ರ ಜೀವ ಆತ್ಮಶಬ್ದೋಕ್ತಃ |

‘ತದಸ್ಯಾಮೃತಸ್ಯಾಶರೀರಸ್ಯಾತ್ಮನೋಽಧಿಷ್ಠಾನಮಾತ್ಮೋ ವೈ ಸಶರೀರಃ ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯಾಭ್ಯಾಂ ನ ಹ ವೈ ಸಶರೀರಸ್ಯ ಸತಃ ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯ-
ಯೋರಪಹತಿರಸ್ಯ ಶರೀರಂ ನಾವ ಸಂತಂ ನ ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯೇಸ್ಪೃಶತಃ’

ಇತೀಶಜೀವಯೋಃ ಸತಾತ್ವರೈಃ ಭೇದಾಭಿಧಾನಾತ್ | ನ ಹಿ
ಜೀವಾದನ್ಯಸ್ಯ ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯಾನುಭವೋಽಸ್ತಿ | ನ ಮುಕ್ತಸ್ಯಾಪಿ
ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯಾಪಹತಿರಸ್ತಿ |

ಅನುವಾದ—ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಂದ ಉಪದೇಶ ಪಡೆದು ವಿರೋಚನನು
ಅಸುರರಿಗೆ ‘ಆತ್ಮಾನಂ ಪರಿಚರನ್ ಉಭೌ ಲೋಕಾವವಾಪ್ನೋತೀಮಂ ಚಾಮುಂ
ಚ’ ‘ಆತ್ಮನನ್ನು ಪೂಜಿಸುವವನು ಇಹ ಹಾಗೂ ಪರಲೋಕಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ’
ಎಂದಿರುವನು. ಚಾರ್ವಾಕಮತದಲ್ಲಿ ಪರಲೋಕವೆಂಬುದೊಂದು ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ.
ಆದುದರಿಂದ ವಿರೋಚನ ಈ ಉಪದೇಶದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಆತ್ಮಶಬ್ದವನ್ನು
ದೇಹಪರವೆಂದಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ‘ದೇಹವೇ ಆತ್ಮಾ, ದೇಹಾತಿರಿಕ್ತವಾದ ಆತ್ಮನೆಂಬ
ದೊಂದಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ದೇಹವೇ ಪೂಜನೀಯ’ ಎಂಬ ಚಾರ್ವಾಕಮತವನ್ನೇ
ವಿರೋಚನನು ಉಪದೇಶಿಸಿರುವನು ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ.
ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಪ್ರತಿಬಿಂಬವನ್ನೇ ಬ್ರಹ್ಮನೆಂದು ಉಪದೇಶಿಸಿರುವರೆಂದು ತಿಳಿದು
ಕೊಂಡ ವಿರೋಚನನು ‘ಆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವು ಬ್ರಹ್ಮನಾದರೆ ಬಿಂಬಕ್ಕೂ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಕ್ಕೂ
ಏಕ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ ಬಿಂಬವಾದ ಜೀವಂತ ದೇಹವೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮನೆಂದಾಯಿತು.
ಆದರೆ ನಶ್ವರವಾದ ದೇಹವು ಶಾಶ್ವತವಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಾಗಲು ಶಕ್ಯವಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ
ದೇಹಾಭಿಮಾನಿ ಜೀವನಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮೈಕ್ಯ ಹೇಳಬೇಕು’ ಹೀಗೆ ಜೀವಾತ್ಮನೆ ಬ್ರಹ್ಮ ಎಂಬ
ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಜೀವಾತ್ಮನೆ ಪೂಜ್ಯ ಎಂದು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡನು. ಆದುದರಿಂದ
ಅವನ ಉಪದೇಶವು ಮಾಯಾವಾದ ಎನ್ನುವುದು ಯುಕ್ತ.

ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಮುಂದೆ ಇಂದ್ರನಿಗೊಬ್ಬನಿಗೇ ಉಪದೇಶಿಸಿದಾಗ
‘ತದಸ್ಯಾಮೃತಸ್ಯಾಶರೀರಸ್ಯಾತ್ಮನೋಽಧಿಷ್ಠಾನಂ’ ಎಂದು ಆತ್ಮಶಬ್ದದಿಂದ
ಹೇಳಿದುದೂ ದೇಹಾತಿರಿಕ್ತನಾದ ಜೀವನನ್ನಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ‘ಜೀವನು ಈ ಶರೀರವು
ಜರಾಮರಣರಹಿತ ನಿತ್ಯಶರೀರವುಳ್ಳ, ಪ್ರಾಕೃತಶರೀರಾಭಿಮಾನರಹಿತನಾದ ಈ
ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಆವಾಸಸ್ಥಾನವಾಗಿದೆ. ಶರೀರಾಭಿಮಾನವುಳ್ಳ ಜೀವನು, ಸುಖ-
ದುಃಖಗಳಿಂದ ತುಂಬಿರುವನು. ಶರೀರಾಭಿಮಾನಿ ಉಳ್ಳವನಿಗೆ ಸುಖ-ದುಃಖಗಳು
ಎಂದೂ ಇಲ್ಲವೆಂದಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಜೀವರ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅದರಲ್ಲಿ
ಅಭಿಮಾನವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಅಶರೀರವೆನಿಸಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಸುಖ-ದುಃಖ
ಲೇಪವಿಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ’ ಎಂದು ಆತ್ಮಶಬ್ದದಿಂದ ಉಕ್ತನಾದವನಿಗೆ ಜರಾಮರಣ ರಹಿತತ್ವ
ಅಶರೀರತ್ವ ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯ ಅಸ್ಪೃಷ್ಯತ್ವ ಮುಂತಾದ ಜೀವವಿಲಕ್ಷಣ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು
ಹೇಳುವ ಮೂಲಕ ಆತ್ಮಶಬ್ದೋಕ್ತನಾದ ಈಶನಿಗೂ ಜೀವನಿಗೆ ಆದರಪೂರ್ವಕ

ವಾಗಿ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವೇ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯ ಅಸ್ಪೃಷ್ಟತ್ವವನ್ನು ಜೀವನಿಗೇ ಒಪ್ಪಿದರೆ, ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯ ಅನುಭವವು ಇನ್ನು ಯಾರಿಗೆ? ಜೀವನಿಗಿಂತ ಇತರ ವಾದ ಶರೀರಾದಿಗಳೆಲ್ಲಾ ಅಚೇತನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳಿಗೆ ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯ ಗಳ ಅನುಭವವೇ ಇಲ್ಲವಷ್ಟೇ? ಆತ್ಮಶಬ್ದೋಕ್ತವು ಜೀವನೆಂಬ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯ ಅಸ್ಪೃಷ್ಟತ್ವವನ್ನು ಮುಕ್ತಾತ್ಮನಿಗೂ, ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯ ಅನುಭವವನ್ನು ಸಂಸಾರಿಜೀವನಿಗೂ ಒಪ್ಪುತ್ತೇವೆ ಎನ್ನುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಮುಕ್ತ ಜೀವನಿಗೂ ಪ್ರಿಯದ ನಾಶವಿಲ್ಲ ಅವನಿಗೆ ಪ್ರಿಯದ ಉಪಭೋಗ ಇದ್ದೇ ಇದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಮುಕ್ತಜೀವನವನ್ನು ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯಗಳ ಸ್ಪರ್ಶರಹಿತನೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯರಹಿತನು ಪರಮಾತ್ಮನೇ; ಜೀವನಲ್ಲ

ಭಾಷ್ಯ—ನ ಚ ವಿಷ್ಣೋರತ್ರ ವಿವಕ್ಷಿತಂ ಪ್ರಿಯಂ | ಪರಾಧೀನರತಿಪ್ರಾಪ್ತಿರ್ಹಿ
ಪ್ರಿಯಮತ್ರ ವಿವಕ್ಷಿತಂ | ನ ಹಿ ತತ್ ಭಗವತಃ | ಮುಕ್ತಾನಾಂ ತು
ಭಗವದಧೀನರತಿತ್ವಾತ್ ಪ್ರಿಯಮಸ್ತೇವ |

ಅನುವಾದ—ಆತ್ಮಶಬ್ದದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೂ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಪ್ರಿಯಾನುಭವವಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಿಯಾಪ್ರಿಯ ಅಸ್ಪೃಷ್ಟತ್ವವು ಅವನಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಯುಕ್ತವಾದೀತು ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷಿತವಾದ ಪ್ರಿಯದ ಅನುಭವ ವಿಷ್ಣುವಿಗಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಿಯ ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಪರಾಧೀನವಾದ ಸುಖಪ್ರಾಪ್ತಿಯೇ ಅಭಿಪ್ರೇತವಾಗಿದೆ. ಭಗವಾನ್ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಸುಖವಿದ್ದರೂ ಅದು ಪರಾಧೀನಸುಖವಲ್ಲ. ಮುಕ್ತಜೀವರಿಗೆ ಕೇವಲ ಸ್ವರೂಪಸುಖದ ಅನುಭವವಿದ್ದರೂ ಅದು ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಧೀನ. ಹೀಗೆ ಅವರಿಗೆ ಅಪ್ರಿಯದ ಅನುಭವವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಪರಾಧೀನಸುಖರೂಪವಾದ ಪ್ರಿಯದ ಅನುಭವವು ಇದ್ದೇ ಇದೆ.

ಭಾಷ್ಯ—ಜೀವಾ ಮುಕ್ತಾ ಅಮುಕ್ತಾಶ್ಚ ಪರಾಧೀನರತಿತ್ವತಃ |

ನ ಪ್ರಿಯಾಪಹತಿಃ ಕ್ವಾಪಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾತ್ ನ ಹರೇಃ ಪ್ರಿಯಂ |

ಪರಾಧೀನರತಿಯಸ್ಮಾತ್ ಪ್ರಿಯಮಿತ್ಯುಚ್ಯತೇ ಬುದ್ಧಃ |

ಹರೇರಧೀನತಾ ತು ಸ್ಯಾತ್ ಯದ್ಯಪಿ ಬ್ರಹ್ಮವಾಯವೋಃ |

ತದನ್ಯವಶತಾಭಾವಾದಪ್ರಿಯಮಿತಿ ತೌ ಶ್ರುತೌ |

ಯಥಾ ರಾಜ್ಞಃ ಸ್ವರಾಟ್ ಶಬ್ದೋ ರುದ್ರಸ್ಯೇಶ್ವರತಾ ತಥಾ |

ಯಥಾ ಶಕ್ರಸ್ಯ ಚೇಂದ್ರತ್ವಂ ತದ್ವದಪ್ರಿಯತಾ ತಯೋಃ |

ಯಥಾ ರಾಜ್ಞಾಶ್ಚ ರಾಜ್ಞೇತ್ಸಂ ಯಥಾ ಚೋಮೇಶ್ವರೀ ಸ್ಮೃತಾ |

ವಿದ್ಯುತಃ ಸ್ತನಯಿತ್ನೋಶ್ಚ ತಥೈವಾಪ್ರಿಯತಾ ಶ್ರುತಾ |

ಇತಿ ಚ ಪರಮಶ್ರುತೌ ||

ಅನುವಾದ—ಮುಕ್ತ ಹಾಗೂ ಅಮುಕ್ತ ಜೀವರಿಬ್ಬರೂ ಪ್ರಿಯ ಉಳ್ಳವರೇ, ಏಕೆಂದರೆ ಅವರು ಪರಾಧೀನಸುಖ ಉಳ್ಳವರೇ ಆಗಿರುವರು. ಆದುದರಿಂದ ಸಂಸಾರದಲ್ಲೇ ಆಗಲಿ, ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲೇ ಆಗಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಜೀವರಿಗೆ ಪ್ರಿಯವಿಲ್ಲ ವೆಂದಾಗುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಹರಿಯು ಪರಾಧೀನನಾಗದಿರುವುದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಿಯವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಪರಾಧೀನಸುಖವನ್ನೇ ಪ್ರಿಯವೆನ್ನು ತ್ತಾರೆ. ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ವಾಯುದೇವರು ಇಬ್ಬರೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಧೀನರೇ ಆಗಿರುವರು. ಹಾಗಿದ್ದರೂ ಅವರ ಸುಖವು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನರಾದವರ ಅಧೀನವಲ್ಲ ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಈ ಉಪನಿಷತ್ತು ಅವರನ್ನು ಪ್ರಿಯಸ್ವರ್ಶ ರಹಿತರೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ರಾಜನಲ್ಲಿ ಸ್ವರಾಟ್ ಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗವೂ ರುದ್ರನಲ್ಲಿ ಈಶ್ವರಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗವೂ ಶಕ್ತನಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರ ಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗವೂ ಹೇಗೆ ಅಮುಖ್ಯವೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಈ ಬ್ರಹ್ಮ-ವಾಯುದೇವರುಗಳಲ್ಲಿ ‘ಪ್ರಿಯಸ್ವರ್ಶ ರಹಿತರು’ ಎಂಬ ವ್ಯವಹಾರವೂ ಅಮುಖ್ಯ. ಹೇಗೆ ರಾಣಿಯು ರಾಜನ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ರಾಜ್ಞೀ ಎಂದೂ, ಉಮಾದೇವಿಯು ಈಶ್ವರನ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಈಶ್ವರೀ ಎಂದೂ, ಅಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವ್ಯವಹೃತರಾಗಿರುವರೋ ಹಾಗೆಯೇ ಈ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುತ್ ನಾಮಕರಾದ ಭಾರತೀದೇವಿಯರೂ, ಸ್ತನಯಿತ್ನನಾಮಕ ರಾದ ಸರಸ್ವತೀದೇವಿಯರು ಪ್ರಿಯ ಸ್ವರ್ಶರಹಿತರಾದ ವಾಯುದೇವ ಹಾಗೂ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಸಂಬಂಧಿಗಳಾದ ಕಾರಣ ಪ್ರಿಯಸ್ವರ್ಶ ರಹಿತರೆಂದು ಉಕ್ತರಾಗಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ಪರಮಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ.

ಭಾಷ್ಯ—‘ಸ ಏಷ ಸಂಪ್ರಸಾದೋಽಸ್ಮಾತ್ ಶರೀರಾತ್ ಸಮುತ್ಥಾಯ ಪರಂಜ್ಯೋತಿರುಪಸಂಪದ್ಯ ಸ್ಥೇನ ರೂಪೇಣಾಭಿನಿಷ್ಪದ್ಯತೇ’ ಇತಿ ಮುಕ್ತಸ್ಯ ತತ್ಪ್ರಸಾದಾತ್ ತತ್ಪ್ರಾಪ್ತೌ ನಿಜಾನಂದಾನುಭವಶ್ರುತೇಶ್ಚ ||

ಅನುವಾದ—‘ಪರಮಾತ್ಮನ ಪರಮಪ್ರಸಾದಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರನಾದ ಜೀವನು ತನ್ನ ಶರೀರದಿಂದ ಹೊರಬಂದು ಉತ್ಕೃಷ್ಟಜ್ಯೋತಿಸ್ವರೂಪನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಹೊಂದಿ ಸ್ವರೂಪಾನಂದಾನುಭವರೂಪವಾದ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಆತ್ಮಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗಿ ಅದರಿಂದ ಮುಕ್ತನಿಗೆ

ಸ್ವರೂಪಾನಂದಾನುಭವವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ, ಆತ್ಮನೆಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಹೊರತು ಜೀವನಲ್ಲ.

“ಉತ್ತಮಪುರುಷ” ಎಂದಿರುವುದು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ

ಭಾಷ್ಯ—‘ಸ ಉತ್ತಮಃ ಪುರುಷಃ’ ಇತಿ ತಸ್ಯ ಜೀವಾದುತ್ತಮತ್ವಶ್ಚ ತೇಶ್ಚ |

ಅವರಪುರುಷಾಪೇಕ್ಷಯಾ ಹ್ಯುತ್ತಮಪುರುಷಶಬ್ದೋ ಭವತಿ |

ಅನ್ಯಥೋತ್ತಮಶಬ್ದ ಏವ ಸ್ಯಾತ್ |

‘ಉತ್ತಮಃ ಪುರುಷಸ್ತ್ವನ್ಯಃ ಪರಮಾತ್ಮೇತ್ಯದಾಹುತಃ’ ಇತಿ ಚ |

‘ಬ್ರಹ್ಮೇಶಾನಾದಿಭಿರ್ದೇವೈರ್ಯತ್ ಪ್ರಾಪ್ತಂ ನೈವ ಶಕ್ಯತೇ |

ತದ್ಯತ್ ಸ್ವಭಾವಃ ಕೈವಲ್ಯಂ ಸ ಭವಾನ್ ಕೇವಲೋ ಹರೇ ||’

‘ಪರೋ ಮಾತ್ರಯಾ ತನ್ವಾವೃಧಾನ ನ ತೇ ಮಹಿತ್ವಮನ್ವಶ್ಚವಂತಿ |’

ಅನುವಾದ—‘ಆ ಆತ್ಮನು ಉತ್ತಮ ಪುರುಷ’ ಎಂದು ಉಪನಿಷತ್ತು ಆತ್ಮನನ್ನು ಜೀವರಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮನೆಂದಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಆತ್ಮನೆಂದರೆ ಜೀವನಲ್ಲ, ಜೀವನೂ ಜಡಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮನೇನೂ ಆಗಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ‘ಉತ್ತಮ ಪುರುಷ’ ಎಂದಿದೆ. ಬೇರೆ ಪುರುಷರಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮನಾಗಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಉತ್ತಮ ಪುರುಷ ಎಂದು ವ್ಯವಹಾರ. ಕೇವಲ ಜಡಗಳಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮತ್ವವೇ ಅಭಿಪ್ರೇತ ವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ‘ಉತ್ತಮ’ ಎಂದು ಒಂದೇ ಶಬ್ದ ಸಾಕಾಗುತ್ತದೆ. ಪುರುಷಃ ಎಂಬ ಪದವು ವ್ಯರ್ಥವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಭಗವದ್ಗೀತೆಯಲ್ಲೂ ‘ಕ್ಷರಾಕ್ಷರ ಪುರುಷರಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನಾದವನು ಉತ್ತಮ ಪುರುಷನು. ಅವನು ಪರಮಾತ್ಮನೆಂದು ಖ್ಯಾತನಾಗಿರುವನು’ ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ‘ಉತ್ತಮಪುರುಷ’ ಎಂದರೆ ಜಡಗಳಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮ ಎಂದರ್ಥವಲ್ಲ.

‘ಬ್ರಹ್ಮ ರುದ್ರಾದಿದೇವತೆಗಳೂ ಪುರುಷರೆನಿಸಿರುವ ಇತರ ಜೀವರಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮರೇನೋ ಆಗಿರುವರು ಹಾಗಿದ್ದರೂ, ‘ಶ್ರೀಹರಿಯೇ! ಬ್ರಹ್ಮ ರುದ್ರ ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಯಾವ ಉತ್ತಮಪುರುಷತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲವೋ ಅದು ನಿನ್ನ ಸ್ವಭಾವವೆನಿಸಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ನೀನೊಬ್ಬನೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮ’ ಎಂದೂ ‘ನೀನು ಪರಿಮಿತಿಯನ್ನು ಮೀರಿ ನಿಂತಿರುವಿ. ಸ್ವರೂಪದಿಂದಲೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾಗಿರುವಿ. ನಿನ್ನ ಪುರುಷೋತ್ತಮತ್ವಾದಿ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಬೇರಾರೂ ಸಾಧಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರರು’ ಎಂದೂ ಆಗಮವೂ ಸಾರುತ್ತಿರುವಂತೆ ಉತ್ತಮಪುರುಷತ್ವವು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲೇ ಮುಖ್ಯ.

ಮುಖ್ಯಾ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವೇ ಗ್ರಾಹ್ಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಉತ್ತಮ ಪುರುಷರು ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಹೊರತು ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಲ್ಲ.

‘ಉತ್ತಮಪುರುಷ’ನು ಮುಕ್ತಾತ್ಮನಲ್ಲ

ಭಾಷ್ಯ—‘ಇದಂ ಜ್ಞಾನಮುಪಾಶ್ರಿತ್ಯ ಮಮ ಸಾಧರ್ಮ್ಯಮಾಗತಾಃ |’

‘ಸೋಽಶ್ಚುತೇ ಸರ್ವಾನ್ ಕಾಮಾನ್ ಸಹ ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ವಿಪಶ್ಚಿತೇತಿ |’

‘ಏತಮಾನಂದಮಯಮಾತ್ಮಾನಮುಪಸಂಕ್ರಮ್ಯ |

ಇಮಾನ್ ಲೋಕಾನ್ ಕಾಮಾನ್ನೀ ಕಾಮರೂಪ್ಯನುಸಂಚರನ್ |

‘ನ ಯತ್ರ ಮಯಾ ಕಿಮುತಾಪರೇ ಹರೇರನುವ್ರತಾ ಯತ್ರ

ಸುರಾಸುರಾರ್ಚಿತಾಃ |

ಕೃಷ್ಣೋ ಮುಕ್ತೈರಿಜ್ಯತೇ ವೀತಮೋಹೈಃ |’ ಇತ್ಯಾದೇಶ್ಚ |

‘ಸ ತತ್ರ ಪರೈತಿ ಜಕ್ಷನ್ ಕ್ರೀಡನ್ ರಮಮಾಣಃ ಸ್ವೀಭಿರ್ವಾಯಾನ್ಯೈರ್ವಾ

ಜ್ಞಾತಿಭಿರ್ವಾಽಜ್ಞಾತಿಭಿರ್ವಾ ನೋಪಜನಂ ಸ್ಮರನ್ನಿದಂ ಶರೀರಂ’ ಇತಿ

ಅತ್ರಾಪಿ ಭೇದೇನಾವಸ್ಥಾನಶ್ರುತೇಃ | ಉಪಶಬ್ದಾದಂತರಶಬ್ದಾಚ್ಚ ಮುಕ್ತಸ್ಯ

ಪರಂಜ್ಯೋತಿಸ್ಸಮೀಪಾವಸ್ಥಾನಾವಗತೇಶ್ಚ |

ಅನುವಾದ—‘ಹರಿಯೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂಬ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಭಕ್ತರು ನನ್ನ ಸಾಧ್ಯಶ್ಯರೂಪವಾದ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಪಡೆಯುವರು’. ‘ಯಾರು ಹೃದಯಗುಹೆಯಲ್ಲಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವನೋ ಅಂತಹ ಜ್ಞಾನಿಯು ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಜತೆ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಎಲ್ಲಾ ಕಾಮನೆಗಳನ್ನೂ ಕೈಗೂಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು’. ‘ಪರಿಪೂರ್ಣಾನಂದಸ್ವರೂಪ ನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಹೊಂದಿ ಮುಕ್ತನು ಇಷ್ಟವಾದ ಎಲ್ಲ ಭೋಗಪದಾರ್ಥ ಉಳ್ಳವನೂ, ಇಷ್ಟವಾದ ರೂಪವುಳ್ಳವನೂ ಆಗಿ ಎಲ್ಲ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸು ತಾನೆ’—‘ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲ, ಹೀಗಿರುವಾಗ ಅಜ್ಞಾನಮೂಲವಾದ ಕಾಮಕ್ರೋಧಾದಿ ದೋಷಗಳಿರಲು ಸಾಧ್ಯವೇ?’ ‘ಹೀಗೆ ದೋಷರಹಿತರಾಗಿ ಈ ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ತತ್ತ್ವಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳು ಹಾಗೂ ಪ್ರಹ್ಲಾದಾದಿ ಅಸುರರಿಂದ ಪೂಜಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿರುವ ಮುಕ್ತರು ಶ್ರೀಹರಿಯ ಇಚ್ಛಾನುಸಾರವಾಗಿ ವರ್ತಿಸುತ್ತಾರೆ’. ‘ಶ್ರೀಹರಿಯು ಅಜ್ಞಾನರಹಿತರಾದ ಮುಕ್ತರಿಂದ ಪೂಜಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ’. ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಮಾಣವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗಿಂತ ಇತರರಾದ ಪುರುಷರಿರುವರೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಮುಕ್ತಿಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ

‘ಉತ್ತಮಃ ಪುರುಷಃ’ ಎಂಬೀ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಇತರ ಪುರುಷರಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮ ಎಂದು ಅರ್ಥೈಸುವುದು ಯುಕ್ತವೇ ಆಗಿದೆ. ‘ಮುಕ್ತರು ತಮ್ಮ ಇಚ್ಛಾನುಸಾರವಾಗಿ ಉಣ್ಣುತ್ತ, ವಿಹರಿಸುತ್ತ, ಸ್ತ್ರೀಯರಿದ್ದೊಡಗೂಡಿ ನಲಿಯುತ್ತ, ತಮ್ಮ ಜೊತೆಗೆ ಮುಕ್ತಿ ಹೊಂದಿದವರೊಡನೆಯೂ, ತಮಗಿಂತ ಮೊದಲೇ ಮುಕ್ತಿಪಡೆದವರೊಡನೆಯೂ, ವಾಹನಗಳಿಂದ ಎಲ್ಲೆಡೆ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಾರೆ’. ‘ಪರಮಾತ್ಮನ ದರ್ಶನಾನಂದದಲ್ಲಿ ಲೀನರಾಗಿ ಅವರು ತಮ್ಮ ಬಳಿಯೇ ಇರುವ ಇತರ ಮುಕ್ತರನ್ನೂ ಗಮನಿಸರು. ತಮ್ಮ ಶರೀರವನ್ನೇ ಮರೆತು ಬಿಡುತ್ತಾರೆ’ ಎಂದು ಇಲ್ಲಿ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಮುಕ್ತರು ಪರಸ್ಪರ ಭಿನ್ನರಾಗಿ ಇರುವುದು ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿಯೇ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ‘ಪರಂಜ್ಯೋತಿರಪಸಂಪದ್ಯ’ ಎಂದು ಉಪಶಬ್ದ ದಿಂದಲೂ, ಬೇರೆ ಶಾಖೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರಶಬ್ದದಿಂದಲೂ ‘ಮುಕ್ತನು ಪರಂಜ್ಯೋತಿ ಎನಿಸಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸಾಮೀಪ್ಯದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತಾನೆ’ ಎಂದಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಮುಕ್ತನಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯವಿಲ್ಲ. ಭೇದವೇ ಇದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಪುರುಷರಿರುವುದರಿಂದ ಅವರಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮನಾದ ಪರಮಾತ್ಮ ಉತ್ತಮಪುರುಷ ನೆನ್ನಲು ಬಾಧಕವಿಲ್ಲ. ‘ಪರೇಽವ್ಯಯೇ ಸರ್ವ ಏಕೀಭವಂತಿ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳು ಸ್ಥಾನೈಕ್ಯಾದಿ ವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದಲೂ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದರಿಂದ ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನಿ ಗಿಂತ ಬೇರೆ ಪುರುಷರ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಆ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಜೀವೋಪಾಸನೆಯನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಉಪದೇಶಿಸಲಾರರು

ಭಾಷ್ಯ—ನ ಚ ಜೀವಮಾತ್ರಂ ದೇವಾ ಉಪಾಸತೇ |

‘ಊರ್ಜಂ ಪೃಥಿವ್ಯಾ ಭಕ್ತಾ ಯೋರುಗಾಯಮುಪಾಸತೇ |’

ಇತಿ ಹಿ ಶ್ರುತಿಃ |

‘ಭೇದದೃಷ್ಟ್ಯಾಽಭಿಮಾನೇನ ನಿಸ್ಸಂಗೇನಾಪಿ ಕರ್ಮಣಾ’ ಇತ್ಯಾದೇಶ್ಚ |

ಅನುವಾದ—ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಂದ ಉಪದಿಷ್ಟನಾದ ಆತ್ಮನು ಜೀವನೆಂದಾದರೆ ‘ತಂ ವಾ ಏತಂ ದೇವ ಆತ್ಮಾನಂ ಉಪಾಸತೇ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ‘ಜೀವನನ್ನು ದೇವತೆಗಳು ಉಪಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ’ ಎಂದು ಅರ್ಥವಾದೀತು. ಆದರೆ ದೇವತೆಗಳು ಕೇವಲ ಜೀವನನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ‘ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಭೋಗಪದಾರ್ಥ ವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಲು ವೇದವೇದ್ಯನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ದೇವತೆಗಳು ಉಪಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ’ ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯು ಸಾರುತ್ತಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ದೇವತೆಗಳು ಜೀವನಲ್ಲಿ ನಿಯಾಮಕನಾದ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಉಪಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ ವಿನಹ ಕೇವಲ

ಜೀವನನ್ನಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಆತ್ಮನು ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಹೊರತು ಜೀವನಲ್ಲ.

‘ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಜೀವರಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನೆಂದು ಉಪಾಸಿಸುವುದರಿಂದಲೂ, ಗುಣಪೂರ್ಣನೆಂದು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದಲೂ ನಿಷ್ಕಾಮಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸುವುದರಿಂದಲೂ ಮುಕ್ತರಾಗಿ ಪುರುಷಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಆ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ’ ಎಂದು ಭಾಗವತದಲ್ಲೂ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ದೇವೋತ್ತಮರಾದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿ ಉಪಾಸ್ಯನೆಂದರೆ ಸಕಲ ದೇವೋಪಾಸ್ಯನು ಶ್ರೀಹರಿ ಎಂದು ಬೇರೆ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಇಂತಹ ಸಕಲದೇವೋಪಾಸ್ಯತ್ವ ಜೀವನಲ್ಲಿ ಅಸಂಭಾವಿತವಾದ್ದರಿಂದ ಜೀವನು ದೇವೋಪಾಸ್ಯನಾದ ಆತ್ಮನು ಸರ್ವಥಾ ಅಲ್ಲ.

ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ಭೋಗವಿದೆ

ಭಾಷ್ಯ—‘ಭೂತೈರ್ಮಹದ್ಭಿರ್ಯ ಇಮಾಃ ಪುರೋ ವಿಭು-

ನಿರ್ಮಾಯ ಶೇತೇ ಯದಮೂಷು ಪುರುಷಃ |

ಭುಂಕ್ತೇ ಗುಣಾನ್ ಪೋಡಶ ಪೋಡಶಾತ್ಮಕಃ

ಸೋಽಲಂಕೃಷೀಷ್ವ ಭಗವಾನ್ ವಚಾಂಸಿ ಮೇ ||’

ಇತ್ಯಾದೌ ಭಗವತ ಏವೇಂದ್ರಿಯೈರ್ಭೋಗೋಕ್ತೇಶ್ಚ |

‘ಋತಂ ಪಿಬಂತೌ ಸುಕೃತಸ್ಯ ಲೋಕೇ

ಗುಹಾಂ ಪ್ರವಿಷ್ಟೌ ಪರಮೇ ಪರಾರ್ಥೇ’ ಇತಿ ಚ ||

‘ಓಂ ಗುಹಾಂ ಪ್ರವಿಷ್ಟವಾತ್ಮನೌ ಹಿ ತದ್ವರ್ತನಾತ್ ಓಂ’

ಇತಿ ಭಗವದ್ವಚನಂ ಚ ||

ಅನುವಾದ—‘ಸರ್ವಶಕ್ತನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪಂಚಮಹಾಭೂತಗಳಿಂದ ಜೀವರ ಈ ಶರೀರವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ, ಅದರಲ್ಲಿ ಸುಖವಾಗಿ ವಾಸಮಾಡುವುದರಿಂದ ಪುರುಷ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿರುವನು’. ‘ಈ ಪರಮಾತ್ಮನು ಚಕ್ಷುಸ್ ಮೊದಲಾದ ಹತ್ತು ಬಾಹ್ಯ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು, ಮನಸ್ಸು, ಬುದ್ಧಿ, ಅಹಂಕಾರ, ಚಿತ್ತ, ಚೇತನಗಳಿಂದ ಐದು ಅಂತಃಕರಣಗಳು ಹಾಗೂ ಸಾಕ್ಷೀ ಹೀಗೆ ಹದಿನಾರು ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿ, ಅವುಗಳಿಂದ ಗ್ರಾಹ್ಯವಾದ ಹದಿನಾರು ವಿಧವಾದ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಶುಭವಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಉಪಭೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಂತಹ ಪರಮಾತ್ಮನು ನನ್ನ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಆಕರ್ಷಕವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲಿ’ ಎಂದು ಭಾಗವತದಲ್ಲಿ ಶುಕಮುನಿಗಳು ಹೇಳುವ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ, ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೂ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಮೂಲಕ ವಿಷಯ

ಭೋಗವಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಹೇಳಿದ 'ವಿಷಯಭೋಕ್ತ' ಆತ್ಮನು ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಎನ್ನಲು ಬಾಧಕವೇನೂ ಇಲ್ಲ.

'ಪುಣ್ಯದಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಜೀವನ ಶರೀರದ ಹೃದಯಗುಹೆಯೊಳಗೆ ಇರುವ ಆತ್ಮ ಹಾಗೂ ಅಂತರಾತ್ಮಗಳೆಂಬ ಪರಮಾತ್ಮನ ಎರಡು ರೂಪಗಳು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವ ಜೀವೋತ್ತಮರಾದ ಪ್ರಾಣದೇವರಲ್ಲಿದ್ದು ಪುಣ್ಯದ ಫಲವನ್ನು ಉಪಭೋಗಿಸುತ್ತಿರುವವು' ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯು ಸಾರುತ್ತಿದೆ. ಆದುದರಿಂದಲೂ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ವಿಷಯ ಭೋಗವಿದೆ ಎಂದು ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತದೆ.

'ಋತಂ ಪಿಬಂತೌ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಹೃದಯ ಗುಹೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಸುಕೃತ ಫಲವನ್ನು ಭೋಗಿಸುತ್ತಿರುವ ಎರಡು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಆತ್ಮ ಹಾಗೂ ಅಂತರಾತ್ಮಗಳೆಂಬ ಪರಮಾತ್ಮನ ಎರಡು ರೂಪಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಶ್ರುತಿಯು ಹಾಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ' ಎಂದು ಪೂಜ್ಯರಾದ ವೇದವ್ಯಾಸರ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ ವಚನವೂ ಸಾರುತ್ತಿದೆ. ಇದರಿಂದ 'ಋತಂ ಪಿಬಂತೌ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿ ವಾಕ್ಯವು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ವಿಷಯ ಭೋಗವಿದೆ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ' ಎಂದು ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತದೆ.

ಭಾಷ್ಯ—'ಇದಂ ಪಶ್ಯಾಮಿ ಜಿಘ್ರಾಣೇತ್ಯಪಿ ಜೀವಾ ನ ವೈ ವಿದುಃ |

ದ್ರವ್ಯಾಣಾಮಪರಿಜ್ಞಾನಾತ್ ವೇದಾಸೌ ಪುರುಷೋತ್ತಮಃ ||' ಇತಿ ಚ ||

ಅನುವಾದ—'ಜೀವರಿಗೆ ದ್ರವ್ಯಗಳ ವಿಶೇಷಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ನಾನು ಇದನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿರುವೆನು. ಇದನ್ನು ಆಘ್ರಾಣಿಸುತ್ತಿರುವೆನು ಎಂದು ದರ್ಶನ ಆಘ್ರಾಣನ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಅನುಭವ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಜೀವರಿಗೆ ಇಲ್ಲ. ಎಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅರಿತಿರುವ ಪುರುಷೋತ್ತಮನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಇಂತಹ ಅನುಭವವಿರುವುದು' ಎಂದು ಕೂಡಾ ಶಾಸ್ತ್ರವು ಸಾರುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಷಯ ಭೋಕ್ತತ್ವಾನುಭವ ಉಳ್ಳ ಜೀವನ ವಿಷಯ ಭೋಕ್ತ ಹೊರತು ಅಂತಹ ಅನುಭವವಿಲ್ಲದ ಪರಮಾತ್ಮ ವಿಷಯಭೋಕ್ತವಾಗಲಾರ ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಎಡೆ ಇಲ್ಲ.

'ಸ ಉತ್ತಮಪುರುಷಃ' ಎಂದುದು ಯಾರನ್ನು ?

ಭಾಷ್ಯ—ಸ ಉತ್ತಮಃ ಪುರುಷಃ ಇತಿ ಭಗವತ ಏವಾಯಂ ಪರಾಮರ್ಶಃ |

'ಓಂ ಅನ್ಯಾರ್ಥಶ್ಚ ಪರಮಾರ್ಶಃ ಓಂ' ಇತಿ ಭಗವದ್ವಚನಾತ್ |

‘ಉತ್ತಮಃ ಪುರುಷಸ್ತನ್ಯಃ ಪರಮಾತ್ಮೇತ್ಯುದಾಹೃತಃ | ಇತಿ ಚ ||

‘ಓಂ ಜಗದ್ವ್ಯಾಪಾರವರ್ಜಂ ಓಂ’ ಇತ್ಯಲ್ಪೈಶ್ವರ್ಯತ್ವಂ ಮುಕ್ತಸ್ಯ
ಭಗವತಾಽಭಿಹಿತಂ | ಅತೋ ಯಂ ಪ್ರಾಪ್ಯಜೀವಃ ಸ್ವೇನ
ರೂಪೇಣಾಭಿನಿಷ್ಪದ್ಯತೇ ಸ ಭಗವಾನುತ್ತಮಃ ಪುರುಷಃ’ ಇತಿ
ಪರಮಾರ್ಥಃ |

ಅನುವಾದ—‘ಅವನು ಉತ್ತಮ ಪುರುಷ’ ಎಂಬ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಅವನು
ಎಂದು ಭಗವಂತನನ್ನೇ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ‘ಏಷ ಆತ್ಮೇತಿ ಹೋವಾಚ’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ‘ಏಷ’
ಎಂದು ಪರಮಾರ್ಥಿಸಿರುವುದು ‘ಏಷ ಸಂಪ್ರಸಾದಃ ಅಸ್ಮಾತ್ ಶರೀರಾತ್
ಸಮುತ್ಥಾಯ ಪರಂಜ್ಯೋತಿರುಪಸಂಪದ್ಯ ಸ್ವೇನ ರೂಪೇಣಾಭಿನಿಷ್ಪದ್ಯತೇ’ ಎಂದು
ಮುಕ್ತರಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ಯನೆಂದು ಪ್ರಸ್ತುತನಾದ ಪರಂಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು ವಿನಹ,
ಪರಂಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು ಹೊಂದತಕ್ಕವನೆಂದು ಪ್ರಸ್ತುತನಾದ ಜೀವನನ್ನಲ್ಲ.
ಆದುದರಿಂದ ‘ಸ ಉತ್ತಮಃ ಪುರುಷಃ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ‘ಏಷ ಆತ್ಮಾ’ ಎಂದು
ಪ್ರಸ್ತುತನಾದ ಆತ್ಮನನ್ನೇ ಕುರಿತು ಅವನು ಉತ್ತಮಪುರುಷ ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ ಎಂದು
ಪೂಜ್ಯರಾದ ಸೂತ್ರಕಾರರು ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯಿಸಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಆದ
ಕಾರಣ ‘ಸ ಉತ್ತಮಃ ಪುರುಷಃ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ‘ಸಃ’ ಎಂದು
ಪರಾಮರ್ಶಿಸಲಾಗಿದೆ ಹೊರತು ಸ್ವೇನ ರೂಪೇಣ ಅಭಿನಿಷ್ಪದ್ಯತೇ ಎಂದು
ಪ್ರಸ್ತುತನಾದ ಜೀವನನ್ನಲ್ಲ.

ಗೀತೆಯಲ್ಲೂ ‘ಕ್ಷರಾಕ್ಷರ ಪುರುಷರಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನಾದವನೇ ಉತ್ತಮಪುರುಷನು
ಅವನೇ ಪರಮಾತ್ಮನೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಿರುವನು’ ಎಂದು ಉಕ್ತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ
ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಉತ್ತಮಪುರುಷನು ಪರಮಾತ್ಮನೇ.

‘ಪೂಜ್ಯರಾದ ಸೂತ್ರಕಾರರು ‘ಮುಕ್ತ ಜೀವರಿಗೆ ಜಗತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತೃತ್ವ
ಮೊದಲಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಮಹಿಮೆ ಹೊರತಾಗಿ ಬೇರೆ ಎಲ್ಲ ಮಹಿಮೆಗಳೂ
ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತವೆ’ ಎಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಿರುವರು. ಹೀಗೆ ಮುಕ್ತನು ಅಲ್ಪಮಹಿಮೆಗಳುಳ್ಳ
ವನು. ಅವನಿಗೆ ಉತ್ತಮಪುರುಷತ್ವವು ಅಸಂಭಾವಿತ ಎಂದು ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತದೆ.
ಆದುದರಿಂದ ‘ಪರಂಜ್ಯೋತಿರುಪಸಂಪದ್ಯ ಸ್ವೇನ ರೂಪೇಣ ಅಭಿನಿಷ್ಪದ್ಯತೇ ಸ
ಉತ್ತಮಃ ಪುರುಷಃ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪರಂಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನ
ಅನುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರನಾದ ಜೀವನು ಹೊಂದಿ ಸ್ವರೂಪಾನಂದವನ್ನು ಅನುಭವಿಸು
ತ್ತಾನೋ ಅಂತಹ ಪರಂಜ್ಯೋತಿಯೇ ಉತ್ತಮಪುರುಷನು ಎಂದು

ಅನ್ವಯವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಇದು ಪರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರಕರಣವಾದುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಂದ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಉಪದಿಷ್ಟನಾದ ಆತ್ಮನು ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಹೊರತು ಜೀವನಲ್ಲ ಎಂದು ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತದೆ.

ಭಾಷ್ಯ—‘ಸ್ವಪ್ನೇ ಮಹೀಯಮಾನಃ ಚರತಿ’ ‘ಯತ್ಕೃತತ್ ಸುಪ್ತಃ’ ಇತಿ ಪುರಸ್ತಾದಪಿ ಭೇದೋಕ್ತೇಃ || ನ ಹಿ ಮಹೀಯಮಾನ ಏವ ಜೀವಶ್ಚರತಿ |

ಅನುವಾದ—ಮೊದಲು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಅಸ್ವಪ್ನವಾಗಿ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿದಾಗ ಆತ್ಮನನ್ನು, ‘ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಪೂಜ್ಯನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ’ ಎಂದು ನಿರೂಪಿಸಿರುವರು. ಸ್ವಪ್ನಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಜೀವನಿಗೆ ದುಃಖಾನುಭವವೂ ಇರುವುದರಿಂದ ಪೂಜಿಸಲ್ಪಡುವವನಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತಾನೆ ಎನ್ನಲಾಗದು. ಸ್ವಪ್ನಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ ಅವನ್ನು ಜೀವನಿಗೆ ತೋರಿಸುತ್ತಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೇನೇ ಅದು ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಆತ್ಮನನ್ನು ‘ಗಾಢನಿದ್ರಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಜೀವನಿಗೆ ಆಶ್ರಯ’ನೆಂದೂ ಹೇಳಿರುವರು. ಈ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯಯು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೇನೇ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ ವಿನಹ ಜೀವನಿಗಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆತ್ಮನು ಪರಮಾತ್ಮನೇ ವಿನಹ ಜೀವನಲ್ಲ.

ಭಾಷ್ಯ—ಪ್ರಾಯೋಗ್ಯಃ ಸಾರಥಿಃ ಪ್ರಯೋಗೇನ ಯಾನಸ್ಯ |

‘ಯಂತಾ ಸಾರಥಿರಾನೇತಾ ಪ್ರಾಯೋಗ್ಯ ಇತಿ ಕೀರ್ತಿತಃ ||’

ಇತ್ಯಭಿಧಾನಾತ್ |

ಅನುವಾದ—ಸಾರಥಿಯು ರಥವನ್ನು ನಡೆಸುವುದರಿಂದ ಪ್ರಾಯೋಗ್ಯ ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ‘ಯಂತಾ ಅನೇತಾ ಪ್ರಾಯೋಗ್ಯಃ ಎಂದು ಸಾರಥಿಯು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ’ ಎಂದು ಶಬ್ದಾನುಶಾಸನವೂ ಇದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ‘ಸ ಯಥಾ ಪ್ರಾಯೋಗ್ಯಃ’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಯೋಗ್ಯ ಎಂದರೆ ಸಾರಥಿ ಹೊರತು ಕುದುರೆ ಅಥವಾ ಎತ್ತು ಅಲ್ಲ.

ಭಾಷ್ಯ—‘ಅನ್ಯೇಭ್ಯೋ ದೀಪ್ಯಮಾನತ್ವಾತ್ ದೈವಂ ಚಕ್ಷುರ್ಮನಃ ಸ್ಮೃತಂ’ | ಇತಿ ಚ |

ಅನುವಾದ—‘ಜೀವರ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗಿಂತ ಪರಮಾತ್ಮನ ಚಕ್ಷುಸ್ಸು, ಮನಸ್ಸು ಮೊದಲಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವೆಲ್ಲವೂ ದೈವ ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಿವೆ’ ಎಂದು ಕೂಡಾ ಶಬ್ದಾನುಶಾಸನವಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ‘ಅಸ್ಯ ದೈವಂ ಚಕ್ಷುಃ’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪಭೂತವಾಗಿದ್ದು ಹೆಚ್ಚು

ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾಗಿರುವ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುವುದು ಯುಕ್ತವೇ ಆಗಿದೆ.

ಭಾಷ್ಯ—ಯ ಏತೇ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕೇ ತೇಷು ರಮತೇ | ಅನುವಿದ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರಾಚಾರ್ಯಾನುಸಾರೇಣ ವಿದಿತ್ವಾ ವಿಜಾನಾತ್ಯಾಪರೋಕ್ಷ್ಯೇಣ |
‘ವೇದನಂ ಶಾಸ್ತ್ರತೋ ಜ್ಞಾನಂ ವಿಜ್ಞಾನಂ ಬ್ರಹ್ಮದರ್ಶನಂ |’

ಇತಿ ಚ || ಖಂಡ ೧೨ ||

ಅನುವಾದ—‘ಯ ಏತೇ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕೇ’ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿನ ಮಂತ್ರದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿರುವ ‘ರಮತೇ’ ಎಂಬ ಪದದೊಂದಿಗೆ ಅನ್ವಯವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಆಗ ಈ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ‘ಪರಬ್ರಹ್ಮಲೋಕದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಶುಭವಿಷಯಗಳಿವೆಯೋ ಅವುಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾ ಪರಮಾತ್ಮನು ಕ್ರೀಡಿಸುತ್ತಾನೆ’ ಎಂದು ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ.

“‘ವೇದನ’ ಎಂದರೆ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಮೂಲಕ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಎಂದೂ, ‘ವಿಜ್ಞಾನ’ ಎಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವೆಂದೂ ಅರ್ಥ” ಎಂದು ಕೂಡಾ ಶಬ್ದಾನುಶಾಸನದಲ್ಲಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ‘ತಮಾತ್ಮಾನಮನುವಿದ್ಯ ವಿಜಾನಾತಿ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನುವಿದ್ಯೆ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಶಾಸ್ತ್ರ ಹಾಗೂ ಆಚಾರ್ಯರ ಉಪದೇಶಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಅಂದರೆ ಶ್ರವಣ ಮಾಡಿ ಎಂದೂ, ವಿಜಾನಾತಿ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಅಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ ಎಂದೂ ಅರ್ಥೈಸಬೇಕು.

ಮೋಕ್ಷ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ

ಉಪನಿಷತ್—ಶ್ಯಾಮಾತ್ ಶಬಲಂ ಪ್ರಪದ್ಯೇ ಶಬಲಾತ್ ಶ್ಯಾಮಂ ಪ್ರಪದ್ಯೇ |

ಅಶ್ವ ಇವ ರೋಮಾಣಿ ವಿಧೂಯ ಪಾಪಂ ಚಂದ್ರ ಇವ ರಾಹೋರ್ಮುಖಾತ್ ಪ್ರಮುಚ್ಯ ಧೂತ್ವಾ ಶರೀರಮಕೃತಂ ಕೃತಾತ್ಮಾ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಮಭಿಸಂಭವಾಮೀತ್ಯಭಿಸಂಭವಾಮೀತಿ || || ಖಂಡ ೧೩ ||

ಅನುವಾದ—ಹೃದಯದೊಳಗಿರುವ ನೀಲವರ್ಣದ ಪರಮಾತ್ಮರೂಪದ ಉಪಾಸನೆಯ ಅನಂತರ, ಹೃದಯದೊಳಗಿರುವ ಮಿಶ್ರವರ್ಣದ ಇನ್ನೊಂದು ಪರಮಾತ್ಮರೂಪದ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವೆನು. ಅಥವಾ ಶಬಲವರ್ಣವುಳ್ಳ ಪರಮಾತ್ಮರೂಪದ ಉಪಾಸನೆಗೈದು ಬಳಿಕ ನೀಲವರ್ಣವುಳ್ಳ ಪರಮಾತ್ಮ ರೂಪವನ್ನು ಉಪಾಸಿಸುವೆನು. ಈ ಎರಡು ರೂಪಗಳ ಉಪಾಸನೆಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದು

ಮೊದಲು ಯಾವುದು ಅನಂತರವೆಂಬ ನಿಯಮವಿಲ್ಲ. ಹೇಗಾದರೂ ಎರಡರ ಉಪಾಸನೆಯೂ ಬೇಕು. ಕುದುರೆಯು ಯಾವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಮೈರೋಮಗಳನ್ನು ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ ಜಾಡಿಸಿ ದೂರಗೊಳಿಸುತ್ತದೋ ಹಾಗೆಯೇ, ನಾನು ಅಪ್ರಾರಬ್ಧಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಅಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಅನಾಯಾಸವಾಗಿಯೂ, ಶೀಘ್ರವಾಗಿಯೂ ಕಳೆದುಕೊಂಡು, ಚಂದ್ರನು ಹೇಗೆ ರಾಹುವಿನ ಮುಖದಿಂದ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದುತ್ತಾನೋ ಹಾಗೆಯೇ ಭೋಗದಿಂದ ಕ್ರಮೇಣ ಪ್ರಾರಬ್ಧಕರ್ಮಬಂಧನದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿ, ಸ್ಥೂಲ ಹಾಗೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶರೀರಗಳನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ ಸ್ವರೂಪಾನಂದದ ಆವಿರ್ಭಾವವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಕೊಂಡು ನಿತ್ಯವಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಲೋಕವನ್ನು ಹೊಂದುವನು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಶ್ಯಾಮ-ಶಬಲರೂಪಗಳನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವೆನು ಎಂದು ವೇದಪುರುಷನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.

ಭಾಷ್ಯ—‘ಶ್ಯಾಮೋ ಹೃದಿ ಸ್ಥಿತೋ ವಿಷ್ಣುಃ ಶಬಲೋ ವಿಶ್ವರೂಪವಾನ್ |

ಜೀವವರ್ಣೋ ಜೀವಗತೋ ಲೋಹಿತಃ ಚಕ್ಷುಷಿ ಸ್ಥಿತಃ |’

ಇತಿ ಮಾನಸೇ ||

ಅನುವಾದ—‘ಜೀವರ ಹೃದಯದಲ್ಲಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನ ಒಂದು ರೂಪವು ನೀಲವರ್ಣ ಉಳ್ಳದ್ದು. ಮತ್ತೊಂದು ರೂಪವು ಶಬಲವರ್ಣದ್ದು ಅಂದರೆ ಅನೇಕ ವರ್ಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದುದು. ಜೀವನಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನ ರೂಪವು ಆಯಾ ಜೀವನ ವರ್ಣ ಯಾವುದೋ ಅದೇ ವರ್ಣವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕಣ್ಣಿನೊಳಗಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನ ರೂಪ ಕೆಂಪುವರ್ಣವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದೆ’ ಎಂದು ಮಾನಸಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಭಾಷ್ಯ—ಹಯಗ್ರೀವ ಮುಖೋತ್ಥಾನಿ ಯಾನಿ ವಾಕ್ಯಾನಿ ತಾನಿ ತು |

ರಮಾ ದದರ್ಶ ತಾನ್ಯೇನ ಬ್ರಹ್ಮ ತಾನ್ಯೇವ ನಾರದಃ |

ಯಾನಿ ವಿಷ್ಣೋರಯೋಗ್ಯಾನಿ ಪ್ರಾರ್ಥನಾದ್ಯಾತ್ಮಕಾನಿ ತು |

ತಾನ್ಯುತ್ಪರೇಷಾಂ ವಾಕ್ಯಾನಿ ಭವಿಷ್ಯಾಣ್ಯವದದ್ಧಿಃ |

ಏವಂ ರಮಾ ತಥಾ ಬ್ರಹ್ಮ ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷದ್ಧಿ ಸಾ |

ಇತಿ ಸಾಮಸಂಹಿತಾಯಾಂ || ಖಂಡ ೧೩ ||

ಅನುವಾದ—ಈ ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಮಂತ್ರಗಳು ಮೊದಲು

ಪರಮಾತ್ಮನ ಹಯಗ್ರೀವರೂಪದ ಮುಖದಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾದವು. ನಂತರ ಅವನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು ಕಂಡುಕೊಂಡಳು. ಮುಂದೆ ಕ್ರಮೇಣ ಅದೇ ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರೂ, ನಾರದರೂ ಸೋಮನೂ ಕಂಡುಕೊಂಡರು. ಆದುದರಿಂದ ನಿತ್ಯಮುಕ್ತನಾಗಿದ್ದು ಪ್ರಾರಬ್ಧ ಹಾಗೂ ಅಪ್ರಾರಬ್ಧಕರ್ಮಗಳ ಲೇಪವೇ ಇಲ್ಲದಿರುವ ಹಯಗ್ರೀವರೂಪಿ ಪರಮಾತ್ಮನು. ಆಶ್ವ ಇವ ರೋಮಾಣಿ ಎಂದು ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾರ್ಥನಾ ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಹಿಂದಿನ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ನಾರದಾದಿಗಳು ಹೀಗೆ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದ್ದ ರೆಂದೋ ಮುಂದಿನ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವನೆಂದಲ್ಲ. ಹೀಗೆಯೇ ರಮಾ ದೇವಿಯೂ, ಬ್ರಹ್ಮದೇವರೂ ತಮ್ಮ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕೂಡದಿರುವ ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ನಾರದಾದಿಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದುದೆಂದು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುವರು. ತಮಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದುದೆಂದಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಹಯಗ್ರೀವದೇವರು ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ನಾರದ ಸೋಮ ಇವರಿಂದ ದೃಷ್ಟವಾದ ಮಂತ್ರಗಳ ಸಮುದಾಯವೇ ಈ ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತು ಎಂದು ಸಾಮಸಂಹಿತದಲ್ಲಿದೆ.

ಯಶಃ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ

ಉಪನಿಷತ್—ಆಕಾಶೋ ವೈ ನಾಮ ನಾಮರೂಪಯೋರ್ನಿರ್ವಹಿತಾ | ತೇ
ಯದಂತರಾ ತದ್ಬ್ರಹ್ಮ | ತದಮೃತಂ | ಸ ಆತ್ಮಾ | ಪ್ರಜಾಪತೇಃ ಸಭಾಂ ವೇಶ್ಮ
ಪ್ರಪದ್ಯೇ | ಯಶೋಽಹಂ ಭವಾನಿ | ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾನಾಂ ಯಶೋ ರಾಜ್ಞಾಂ
ಯಶೋ ವಿಶಾಂ ಯಶೋಽಹಮನು ಪ್ರಾಪತ್ಸಿ | ಸ ಹಾಹಂ ಯಶಸಾಂ
ಯಶಃ ಶ್ವೇತಮದತ್ಕಮದತ್ಕಂ ಶ್ವೇತಂ ಲಿಂದುಮಾಽಭಿಗಾಂ
ಲಿಂದುಮಾಽಭಿಗಾಂ ||

|| ಖಂಡ ೧೪ ||

ಅನುವಾದ—ಆಕಾಶನಾಮಕನಾದ ಹೃದಯಸ್ಥ ಪರಮಾತ್ಮನು ನಾಮರೂಪಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನೆಂಬುದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಆ ನಾಮರೂಪಗಳಿಂದ ರಹಿತವಾಗಿ ಯಾವುದುಂಟೋ ಅದು ಪರಬ್ರಹ್ಮ. ಅದು ನಿತ್ಯಮುಕ್ತ. ಅವನೇ ಸ್ವಾಮಿ. 'ನಾನು ಪರಮಾತ್ಮನ ಸಭಾಗೃಹಗಳನ್ನು ತಲುಪಬೇಕು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ನಾನು ಯಶಸ್ವಿ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಕ್ಷತ್ರಿಯರ ಹಾಗೂ ವೈಶ್ಯರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲೂ ಯಶಸ್ವಿ ಎಂದಾಗಬೇಕು. ಯಶಸ್ವಿಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ ಯಶಸ್ಸನ್ನು ಕೊಡುವ ಮತ್ತು ಉತ್ತಮ ಯಶೋರೂಪನಾದ ವಾಯುದೇವರಲ್ಲಿರುವ, ಸ್ವರೂಪಸುಖವನ್ನನುಭವಿಸುತ್ತಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ನಾನು ಯಶಸ್ಸನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದೇನೆ. ಸ್ವರೂಪಸುಖವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿರುವ, ವಾಯುದೇವನಲ್ಲಿರುವ, ಆನಂದವನ್ನು

ನೀಡುವ ಆ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ನಾನು ಸದಾ ಹೊಂದಿರಬೇಕು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಹೃದಯಸ್ಥನಾದ ಆ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವೆನು'.

ಭಾಷ್ಯ—ಆಕಾಶೋಽತಿಪ್ರಕಾಶತ್ವಾತ್ ನಾಮರೂಪೇ ಋತೇ ಸ್ಥಿತಃ |

ಬ್ರಹ್ಮಾಖ್ಯೋ ಭಗವಾನ್ ವಿಷ್ಣುಃ ತದ್ವೇಶ್ಮ ಪ್ರಾಪ್ನುಯಾಮ್ಯಹಂ |

ಯಶೋಹಂ ಸರ್ವವರ್ಣಾನಾಂ ಮತ್ತೋನ್ಯೇಷಾಂ ಯಶೋಭವೇತ್ |

ಸೋಽಹಂ ಮಮ ಯಶೋದಾತ್ಯ ಯಶಸಾಂ ಯಶ ಉತ್ತಮಂ |

ವಿಷ್ಣಾ ಖ್ಯಂ ಪರಮಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಶ್ವೇತಂ ಶ್ವಸನಗಂ ಯತಃ |

ಅದತ್ಕಮದ್ಯಮಾನಂ ಕಂ ಸ್ವಾನಂದಾನುಭವಾತ್ಕಂ |

ಲಿಂದು ತದ್‌ರತಿದಂ ಯಸ್ಮಾತ್ ತದಹಂ ಪ್ರಾಪ್ನುಯಾಂ ಸದಾ |

|| ಖಂಡ ೧೪ ||

ಅನುವಾದ—ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವ ಕಾರಣ, ಹೃದಯಕಮಲದಲ್ಲಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನ ರೂಪವು ಆಕಾಶ ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದೆ. ಈ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅಪ್ರಸಿದ್ಧನೂ ಅಪ್ರಾಕೃತನೂ ಆದ್ದರಿಂದ ನಾಮರೂಪರಹಿತನಾಗಿರುವನು. ಬ್ರಹ್ಮ ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳವನೂ ಅವನೇ. ಇಂತಹ ಪರಮಾತ್ಮನ ಆವಾಸಸ್ಥಾನದ ವೈಕುಂಠವನ್ನು ನಾನು ಪಡೆಯುವೆನು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿ ಎಲ್ಲಾ ವರ್ಣಗಳ ಜನರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ನಾನು ಅಧಿಕ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಯಾರು ಅನುಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾನೋ ಅಂತಹ, ಯಶಸ್ಸುಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಯಶಃ ಸ್ವರೂಪನಾದ ವಿಷ್ಣು ಎಂಬ ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ನಾನು ಯಶಸ್ಸನ್ನು ಹೊಂದುವೆನು. ಪರಬ್ರಹ್ಮನು ವಾಯು ದೇವರಲ್ಲಿ ಇರುವುದರಿಂದ ಶ್ವೇತ ಎಂದೂ, 'ಕ' ಎಂದರೆ ಸ್ವರೂಪಾನಂದವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ 'ಅದತ್ಕ' ಎಂದೂ, ಆನಂದವನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸುವ ಕಾರಣ 'ಲಿಂದು' ಎಂದೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿರುವನು. ಅಂತಹ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ನಾನು ಸದಾ ಹೊಂದುವೆನು ಎಂದರ್ಥ.

ಸಂಪ್ರದಾಯ ಪ್ರಾಪ್ತ ಶಾಸ್ತ್ರವರ್ಣಾದಿಗಳಿಂದ ಶಾಶ್ವತ ಮೋಕ್ಷ ಲಾಭ

ಉಪನಿಷತ್-ತದ್ವೈತತ್ ಬ್ರಹ್ಮಾ ಪ್ರಜಾಪತಯ ಉವಾಚ |

ಪ್ರಜಾಪತಿರ್ಮನವೇ | ಮನುಃ ಪ್ರಜಾಭ್ಯಃ | ಆಚಾರ್ಯಕುಲಾದ್ವೇದಮಧೀತ್ಯ

ಯಥಾವಿಧಾನಂ ಗುರೋಃ ಕರ್ಮಾತಿಶೇಷೇಣಾಭಿಸಮಾವೃತ್ಯ ಕುಟುಂಬೇ

ಶುಚೌ ದೇಶೇ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯಮಧೀಯಾನೋ ಧಾರ್ಮಿಕಾನ್ ವಿದಧದಾತ್ಮನಿ

ಸರ್ವೇಂದ್ರಿಯಾಣಿ ಸಂಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪ್ಯಾಹಿಸನ್ ಸರ್ವಾಣಿ ಭೂತಾನ್ಯನ್ಯತ್ರ

ತೀರ್ಥೇಭ್ಯಃ ಸ ಖಿಲ್ವೇವಂ ವರ್ತಯನ್ ಯಾವದಾಯುಷಂ
ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಮುಭಿಸಂಪದ್ಯತೇ | ನ ಚ ಪುನರಾವರ್ತತೇ ನ ಚ
ಪುನರಾವರ್ತತೇ || ಖಂಡ ೧೫ ||

|| ಇತಿ ಶ್ರೀಮಚ್ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷದಿ ಅಷ್ಟಮೋಽಧ್ಯಾಯಃ ||

ಅನುವಾದ—‘ಶ್ಯಾಮಾತ್ ಶಬಲಂ ಪ್ರಪದ್ಯೇ’ ಎಂದು ಮುಂತಾದ ಈ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೂ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಸ್ವಾಯಂಭುವ ಮನುವಿಗೂ ಮನುವು ಇತರ ಜೀವರಿಗೂ ಉಪದೇಶಿಸಿದರು. ಹೀಗೆ ಇದು ಪರಂಪರಾಗತವಾದ್ದರಿಂದ ಗುರುಕುಲದಿಂದ ವೇದಾಧ್ಯಯನಹೊಂದಿ ವಿಧ್ಯುಕ್ತ ವಾಗಿ ಗುರುಗಳ ಸೇವೆ ಗುರುದಕ್ಷಿಣಾರ್ಪಣೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮಾಡಿ ಗೃಹಸ್ಥಾಶ್ರಮವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ನಿರ್ಮಲವಾದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವೇದಾಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕರ್ಮಗಳ ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡುತ್ತ, ಬಾಹ್ಯವಿಷಯಗಳಿಂದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನೆಡೆಗೆ ತಿರುಗಿಸಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾ ಯಾಗಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೊರತು ಬೇರೆ ಯಾವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲೂ ಯಾವ ಪ್ರಾಣಿಯನ್ನೂ ಹಿಂಸಿಸದೆ, ಆಯುಷ್ಯವಿರುವಷ್ಟು ಕಾಲ ಬದುಕುವವನು ಪರಮಾತ್ಮನ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಹೊಂದಿ, ವೈಕುಂಠಲೋಕವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಒಮ್ಮೆ ವೈಕುಂಠಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋದಮೇಲೆ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋದವನಂತೆ ಮುಂದೆ ಎಂದೂ ಅವನು ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಭಾಷ್ಯ—ಉಪದಿಷ್ಟಃ ಪರೇಣೈವ ತ್ವೇವಮಾಹ ಚತುರ್ಮುಖಃ |

ಉಪಾಚ ಚ ಮನೋವಿದ್ಯಾಂ ಪ್ರಜಾಭ್ಯೋ ಮನುರೇವ ಚ |

ತಸ್ಮಾತ್ ಸರ್ವೇಂದ್ರಿಯಾಣೇಶೇ ನಿಧಾಯ ಪುರುಷೋತ್ತಮೇ |

ದೃಷ್ಟ್ವಾ ತಂ ಪರಮಂ ವಿಷ್ಣುಂ ತಲ್ಲೋಕಂ ಪ್ರತಿಪದ್ಯತೇ |

ನಾವರ್ತತೇ ಪುನಸ್ತಸ್ಮಾತ್ ಕದಾಚಿತ್ ಕೇನಚಿತ್ ಕ್ವಚಿತ್ | ಇತಿ ಚ ||

ಅನುವಾದ—‘ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಉಪದಿಷ್ಟರಾದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ತನ್ನ ಮಗನಾದ ಸ್ವಾಯಂಭುವ ಮನುವಿಗೆ ಈ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿದರು. ಆ ಮನು ಇತರ ಯೋಗ್ಯಜೀವರಿಗೆ ಅದನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿದನು. ಹೀಗೆ ಈ ಉಪನಿಷತ್ತು ಪರಂಪರಾಗತವಾಗಿದ್ದು ಅದರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಪರತತ್ತ್ವವು ಸರ್ವಾದರಣೀಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇದರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದ,

ಸರ್ವಸಮರ್ಥನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನೂ ಕೇಂದ್ರೀಕರಿಸಿ ಧ್ಯಾನಿಸಬೇಕು. ಅದರ ಫಲವಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವನ್ನು ಪಡೆದ ಮುಮುಕ್ಷುವು ಆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಲೋಕವಾದ ವೈಕುಂಠವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಬಳಿಕ ಅಲ್ಲಿಂದ ಎಂದೂ ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗುವುದಿಲ್ಲ' ಎಂದೂ ಸಾಮಸಂಹಿತಾದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಭಾಷ್ಯದ ಅಂತಿಮ ಮಂಗಲಾಚರಣೆ

ಭಾಷ್ಯ—ಪೂರ್ಣಾನಂದಮಹೋದಧಿಃ ಪರತಮೋ ನಿತ್ಯಃ ಪರಸ್ಮಾತ್ ಸದಾ
 ಸರ್ವಜ್ಞಃ ಸಕಲೇಶಿತಾ ಗುಣನಿಧಿನಿತ್ಯೋತ್ತಮಃ ತದ್ವಿದಾಂ ।
 ಸರ್ವಸ್ಮಾದಧಿಕಂ ಮಮ ಪ್ರಿಯತಮಸ್ತಿ ಸ್ವಾದಪೀಷ್ಟೋತ್ತಮಃ ।
 ಸರ್ವಸ್ಮಾಚ್ಚ ಹಿತಾತ್ ಸದಾ ಹಿತತಮಃ ಪ್ರೀತೋ ಭವೇನ್ಮೇ ಹರಿಃ ॥

ಅನುವಾದ—ಅಪರಿಮಿತವಾದ ಆನಂದದಿಂದ ಸಮುದ್ರದಂತೆ ಅಗಾಧನೂ, ಇತರ ರಮಾಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಸಕಲಜಗತ್ತಿಗಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠನೂ, ಸರ್ವಜ್ಞನೂ, ಸಕಲಜಗತ್ತಿಗೆ ಸದಾ ನಿಯಾಮಕನೂ, ಎಲ್ಲಾ ಸದ್ಗುಣಗಳಿಗೆ ಪರಿಪೂರ್ಣನಾದ ಆಶ್ರಯನೂ, ತನ್ನನ್ನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸುತ್ತಿರುವ ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಸದಾ ಸಂತೋಷವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವವನೂ, ಇಷ್ಟವಾದ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕಿಂತ ನನಗೆ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಇಷ್ಟನೂ, ರುದ್ರಾದಿ ಇತರರೆಲ್ಲರಿಗಿಂತಲೂ ನನಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರೀತಿಪಾತ್ರನೂ, ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲ ಆಪ್ತರಿಗಿಂತಲೂ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಆಪ್ತನೂ ಎಲ್ಲಾ ಹಿತಕರವಾದ ವಸ್ತುಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಅತ್ಯಂತ ಹಿತಕಾರಿಯೂ ಆಗಿರುವ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸದಾ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತನಾಗಲಿ.

ಭಾಷ್ಯ—ಯಸ್ಯ ತ್ರೀಣ್ಯುದಿತಾನಿ ವೇದವಚನೇ ರೂಪಾಣಿ ದಿವ್ಯಾನ್ಯಲಂ ಬಟ್
 ತದ್ವರ್ತನಮಿತ್ಥಮೇವ ನಿಹಿತಂ ದೇವಸ್ಯ ಭರ್ಗೋ ಮಹತ್ ।
 ವಾಯೋ ರಾಮವಚೋನಯಂ ಪ್ರಥಮಕಂ ಪೃಕ್ಷೋ ದ್ವಿತೀಯಂ
 ವಪುಃ ।

ಮಧ್ವೋ ಯತ್ತು ತೃತೀಯಕಂ ಕೃತಮಿದಂ ಭಾಷ್ಯಂ ಹರೌ ತೇನ ಹಿ ॥

ಅನುವಾದ—ಬಳಿತ್ಥಾಸೂಕ್ತವೇ ಮೊದಲಾದ ವೇದವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಯಾರ ಕ್ರೀಡಾದಿಗುಣವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಮೂರು ಅವತಾರರೂಪಗಳು ಚೆನ್ನಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆಯೋ ಅಂತಹ ವಾಯುದೇವರ ಮೂಲರೂಪವು ಬಲಾತ್ಕೃತವೂ, ಜ್ಞಾನಪೂರ್ಣವೂ ಆಗಿದ್ದು, ಅದರಂತೆಯೇ ಜ್ಞಾನಬಲಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅವತರಿಸಲು

ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಪ್ರೇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ ಮತ್ತು ಹಾಗೇ ಮೂರು ರೂಪಗಳಿಂದ ಅವತರಿಸಿದೆ. ಜಗತ್ತಿನ ಪೋಷಣೆಯಲ್ಲೂ, ಜ್ಞಾನೋಪದೇಶದಲ್ಲೂ ನಿರತವಾಗಿದ್ದು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿದೆ. ಮೂರು ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯಾದ ಹನುಮದ್ರೂಪವು ಶ್ರೀರಾಮನ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಸೀತೆಗೂ, ಸೀತಾಸಂದೇಶವನ್ನು ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೂ ತಂದುಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಶ್ರೀರಾಮನ ಗುಣಗಾನಮಾಡುವ ಮೂಲರಾಮಾಣರೂಪವಾದ ವಾಙ್ಮಯವನ್ನು ಶಿಷ್ಯಲೋಕಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಎರಡನೆಯದಾದ ಭೀಮರೂಪವು ದುಷ್ಟಕೌರವರ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸಿತು. ಮೂರನೆಯ ರೂಪವು ಆನಂದಕರವಾದ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ರಚಿಸುವ ಈ ಮಧ್ವರೂಪವಾಗಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಹರಿಯನ್ನು ಕೊಂಡಾಡುವ ಈ ಭಾಷ್ಯವು ರಚಿತವಾಗಿದೆ.

ಬಳಿತ್ಥಾ ಸೂಕ್ತಾರ್ಥ

ಭಾಷ್ಯ—‘ಹನಶಬ್ದೋ ಜ್ಞಾನವಾಚೀ ಹನೂಮಾನ್ ಮತಿಶಬ್ದಿತಃ |

ರಾಮಸ್ಯ ಸ್ಮೃತರೂಪಸ್ಯ ವಾಚೋ ನೇತಾ ಗುಣೋದಧಿಃ |

ಭೃತಮೋ ಭೀಮ ಇತ್ಯುಕ್ತೋ ವಾಚೋ ಮಾ ಮಾತರಃ ಸ್ಮೃತಾಃ |

ಋಗಾದ್ಯಾ ಇತಿಹಾಸಶ್ಚ ಪುರಾಣಂ ಪಂಚರಾತ್ರಕಂ |

ಪ್ರೋಕ್ತಾಃ ಸಪ್ತಶಿವಾಸ್ತತ್ರ ಶಯೋ ಭೀಮಸ್ತತಃ ಸ್ಮೃತಃ |

ಮಧ್ವಿತ್ಯಾನಂದ ಉದ್ದಿಷ್ಟೋ ವೇತಿ ತೀರ್ಥಮುದಾಹೃತಂ |

ಮಧ್ವ ಆನಂದತೀರ್ಥಃ ಸ್ಯಾತ್ ತೃತೀಯಾ ಮಾರುತೀ ತನುಃ |

ಇತಿ ಸೂಕ್ತಗತಂ ರೂಪತ್ರಯಮೇತನ್ಮಹಾತ್ಮನಃ |

ಯೋ ವೇದ ವೇದವಿತ್ ಸ ಸ್ಯಾತ್ ತತ್ತ್ವವಿತ್ ತತ್ತ್ವಸಾದತಃ ||’

ಇತಿ ಸದ್ಭಾವೇ |

ಅನುವಾದ—‘ಹನು ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಜ್ಞಾನಾರ್ಥಕವಾದ ಹನುಧಾತುವಿನಿಂದ ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಮತಿಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸಮಾನಾರ್ಥಕವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹನುಮದ್ರೂಪವನ್ನೇ ‘ಯದಿಮುಪಹ್ವರತೇ ಸಾಧತೇ ಮತಿಃ’ ಎಂದು ಬಳಿತ್ಥಾ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿರುವ ಮತಿಶಬ್ದವು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತಿದೆ. ಗುಣಗಳಿಂದ ಸಮುದ್ರದಂತೆ ಅಗಾಧವಾಗಿದೆ. ಸರ್ವದಾ ಸರ್ವತ್ರ ಸತ್ಯವನ್ನೇ ನುಡಿಯುವುದರಿಂದ ಸತ್ಯಸ್ವರೂಪ ನೆನಿಸಿರುವ ಶ್ರೀರಾಮನ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಒಯ್ಯುವ ಕಾರ್ಯಮಾಡಿದೆ. ಭೀಮ ಎಂದರೆ, ‘ಮ’ ಪ್ರಮಾಣಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ‘ಭೀ’ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿದವನು. ಏಕೆಂದರೆ ಋಗಾದಿ ನಾಲ್ಕು ವೇದಗಳು, ಇತಿಹಾಸ, ಪಂಚರಾತ್ರ, ಪುರಾಣಗಳು

ಎಂಬೀ ಏಳು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಮಂಗಳಕರವಾಗಿದ್ದು ಪ್ರಮಾಣಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಬಳಿತ್ವಾಸ್ಥಾಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ಸಪ್ತಶಿವಮಾತ್ರಗಳು ಎಂದು ನಿರೂಪಿತವಾಗಿವೆ. ಮಧ್ವ ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಮಧು' ಎಂದರೆ ಆನಂದ, 'ವ' ಎಂದರೆ ತೀರ್ಥ, ಶಾಸ್ತ್ರ, ಆದ್ದರಿಂದ ಮಧ್ವಶಬ್ದವು ಮೋಕ್ಷರೂಪ ಆನಂದಕ್ಕೆ ಪ್ರಯೋಜಕವಾದ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ, ಆನಂದತೀರ್ಥರೆನಿಸಿರುವ ವಾಯುದೇವರ ಮೂರನೆಯ ಅವತಾರ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಅನ್ವರ್ಥವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಬಳಿತ್ವಾಸ್ಥಾ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾದ ವಾಯುದೇವರ ಈ ಮೂರು ರೂಪಗಳನ್ನು ಯಾರು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವರೋ ಅವನು ಆ ವಾಯುದೇವರ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ವೇದಗಳ ಅಭಿಪ್ರೇತಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಅರಿತವರಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವನ್ನು ಪಡೆಯುವರು, ಎಂದು ಸದ್ಭಾವ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಭಾಷ್ಯ—ಆನಂದತೀರ್ಥ ಇತಿ ತು ಯಸ್ಯ ನಾಮ ದ್ವಿತೀಯಕಂ ।

ಪೂರ್ಣಪ್ರಜ್ಞೇನ ತೇನೇದಂ ಕೃತಂ ಭಾಷ್ಯಂ ಹರೇಃ ಪ್ರಿಯಂ ॥

ನಿತ್ಯಾನಂದೋ ಹರಿಃ ಪೂರ್ಣೋ ನಿತ್ಯದಾ ಪ್ರೀಯತಾಂ ಮಮ ।

ನಮಸ್ತಸ್ಮೈ ನಮಸ್ತಸ್ಮೈ ನಮಸ್ತಸ್ಮೈ ಚ ವಿಷ್ಣವೇ ॥

॥ ಇತಿ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥ ಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯ ವಿರಚಿತೇ

ಶ್ರೀ ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷದ್ಭಾಷ್ಯೇ ಅಷ್ಟಮೋಽಧ್ಯಾಯಃ ॥

ಅನುವಾದ—ಆನಂದತೀರ್ಥ ಎಂಬುದು ಯಾರಿಗೆ ಎರಡನೇ ಹೆಸರಾಗಿದೆಯೋ ಬಳಿತ್ವಾಸ್ಥಾಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ದಶಪ್ರಮತಿಶಬ್ದದಿಂದ ಉಕ್ತರಾದ ಆ ಪೂರ್ಣಪ್ರಜ್ಞರಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರೀತಿಪಾತ್ರವಾದ ಈ ಭಾಷ್ಯವು ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಸರ್ವಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನೂ, ನಿತ್ಯಾನಂದಸ್ವರೂಪನೂ ಆದ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಪುನಃ ಪುನಃ ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತೇನೆ. ಅವನು ಸದಾ ನನ್ನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತನಾಗಲಿ.

ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥ ಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯ ವಿರಚಿತ

ಶ್ರೀಛಾಂದೋಗ್ಯಭಾಷ್ಯದ ಅನುವಾದ ಮುಗಿಯಿತು.

॥ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ॥